ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 57

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ ΡΘ΄—ΡΙΕ΄

Κείμενον: **B. de Montfaucon**

Μετάφρασις-Σχόλια

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Χ. ΜΠΙΤΣΑΚΟΥ (ΡΘ΄—ΡΙΑ΄)
θεολόγου

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΛΕΩΝ. ΔΡΙΤΣΑ (ΡΙΒ΄—ΡΙΕ΄)
θεολόγου

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

* Αἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦν εἰς τοὺς ἀριθμοὺς σελίδων τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΘ´ (109) ΨΑΛΜΟΝ[1]

B Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου.[2]

Ἂς ὑψωθῶμεν, παρακαλῶ, πνευματικῶς καὶ ἂς ἐντείνωμεν τὴν προσοχήν μας. Διότι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς διαπραγματεύεται θέματα ἐξόχως ὑψηλά, μάλιστα δὲ ἔχει σταθῆ, ὄχι εἰς ἕνα θέμα διδασκαλίας, ἀλλ' εἰς πολλὰ καὶ διάφορα. Ἐπὶ πλέον δὲ ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἀντιτάσσεται πρὸς ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀμφισβητοῦν τὴν Ἀνάστασιν, πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, δηλαδή, πρὸς Παῦλον τὸν Σαμοσατέα, καὶ πρὸς αὐτοὺς ποὺ δέχονται τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου καὶ πρὸς τοὺς Μανιχαίους καὶ πρὸς αὐτούς, ποὺ φρονοῦν ὅσα ἐδίδαξεν ὁ Μαρκίων.[3] Ἐπειδή, λοιπόν, εἶναι τόσον μεγάλη ἡ παράταξις τῶν ἀντιπάλων
C, πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν πολλοὺς ὀφθαλμούς, ὥστε μὲ κάθε ἀκρίβειαν νὰ παρακολουθήσωμεν τοὺς ἀγῶνες. Διότι εἰς μὲν τοὺς ἄλλους ἀγῶνας καὶ ἂν κάτι παραβλέψῃ ὁ θεατής, ἀπὸ ὅσα γίνονται, κατὰ τὴν διεξαγωγήν των, δὲν θὰ χάσῃ τίποτε, διότι ἡ διεξαγωγὴ τῶν ἀγώνων αὐτῶν δὲν γίνεται πρὸς διδασκαλίαν, ἀλλὰ χάριν ψυχαγωγίας. Ἐδῶ, ὅμως, ἐὰν δὲν ἀντιληφθῇς μὲ κάθε ἀκρίβειαν τὸ σημεῖον τῆς παρατάξεως ἐκείνου (τοῦ ἀντιπάλου) καὶ ἀπὸ ποῦ πολεμοῦμεν ἡμεῖς, δὲν θὰ ὑποστῇς ἀσήμαντον ζημίαν. Διὰ νὰ μὴ πάθῃς λοιπὸν αὐτό, ὕψωσε τὴν σκέψιν σου, ἄνοιξε καλὰ τὰ αὐτιά σου.

1. Ὁ 109ος ψαλμὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν προαιώνιον καὶ ἀΐδιον γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ταπεινὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν μετὰ ταῦτα ἀσύγκριτον δόξαν αὐτοῦ πλησίον τοῦ Πατρός. Ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἐνταῦθα καταπολεμεῖ τὰς κατὰ τῆς θεότητος τοῦ Κυρίου στρεφομένας αἱρέσεις καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἑρμηνεία τῶν βιβλικῶν χωρίων, ποὺ ἐπιχειροῦν, τόσον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅσον καὶ οἱ ἄλλοι αἱρετικοί, εἶναι ἀφελὴς καὶ ἀσύστατος, μὴ ὑπηρετοῦσα κατ' οὐσίαν οὔτε τοὺς ἰδίους.

2. Ψαλμ. 109, 1.

3. Οἱ ἀναφερόμενοι ἐνταῦθα, ἀπὸ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, αἱρετικοί, ἀπὸ τοῦ Μαρκίωνος μέχρι τοῦ Ἀρείου καὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ἠρνοῦντο τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου. Ἐναντίον ὅλων αὐτῶν ἀντεπεξῆλθεν ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ διὰ τῶν μεγάλων αὐτῆς τέκνων, τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων.

Τοὺς Ἰουδαίους πολεμοῦμεν πρώτους, καὶ ἐναντίον αὐτῶν παίρνομεν θέσιν μάχης, μὲ σύμμαχον τοὺς λόγους τούτους τοῦ προφήτου. Καὶ ὀρθῶς (πράττομεν), D διότι ἐνῶ ἡμεῖς λέγομεν ὅτι αὐτὰ (τὰ λόγια) ἔχουν λεχθῆ μὲ κάθε σαφήνειαν περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνοι δὲν παραδέχονται αὐτά, μάλιστα δὲ πλάθουν καὶ μερικὰ ἄλλα. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν θὰ ἐλέγξωμεν τὸ ἀστήρικτον τοῦ ἰσχυρισμοῦ των καὶ κατόπιν θὰ ἀποδείξωμεν τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας. Καὶ ἐρωτῶμεν τώρα αὐτοὺς ἐκ τῶν προτέρων, ποῖος εἶναι ὁ κύριος τοῦ δικαίου τούτου; Διότι εἶπε, λέγει, ὁ Κύριος εἰς τὸν Κύριόν μου. Ἐδῶ δὲν μνημονεύει μόνον ἓν πρόσωπον, ἀλλ' ἕνα, τὸ ὁποῖον συνομιλεῖ μὲ κάποιο ἄλλο πρόσωπον. Ποῖος, λοιπόν, λέγουν, ὅτι εἶναι αὐτὸς ποὺ ὁμιλεῖ; Ὁ Θεός. Αὐτὸς δέ, ποὺ ἀκούει; Ὁ Ἀβραάμ. Ἄλλοι δὲ λέγουν ὅτι εἶναι ὁ Ζοροβάβελ καὶ ἄλλοι λέγουν ὅτι εἶναι ἄλλος. Διαφωνοῦν καθὼς οἱ μεθυσμένοι, τίποτε σύμφωνον δὲν λέγουν. E μᾶλλον δὲ ὁμοιάζουν μὲ τοὺς βαδίζοντας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σκότους καὶ ἀλληλοσυγκρουομένους. Πές μου, λοιπόν, ὁ Ζοροβάβελ εἶναι κύριος τοῦ Δαυΐδ; Καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχῃ λόγον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τιμῆς ἕνεκεν καὶ ὁ ἴδιος ἔχει ὀνομασθῆ Δαυΐδ; Καί, ὅσα ἐν συνεχείᾳ λέγονται, φανερώνουν, ὅτι τίποτε δὲν ἔχει λεχθῆ ἐδῶ περὶ τοῦ Ζοροβάβελ, οὔτε περὶ τοῦ Δαυΐδ. Κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἔχει τιμηθῆ μὲ ἱερατικὸν ἀξίωμα. Ἐδῶ μάλιστα **250 A** ὁμιλεῖ διὰ κάποιον, ποὺ ἔχει ἱερατικὸν ἀξίωμα διαφορετικὸν καὶ παράδοξον. «Διότι Σὺ εἶσαι, λέγει, ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ».[4] Ἀλλὰ προηγουμένως ἂς ἐξετάσωμεν τὸ παρόν. Διότι καὶ μερικοὶ ἄλλοι λέγουν περισσότερον ἀστήρικτα ἀπὸ αὐτά, ἐπειδὴ λέγουν, ὅτι αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ περὶ τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ὁ λαὸς οὔτε ἱερεὺς ἔγινε, οὔτε θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ προσαρμόσῃ εἰς αὐτόν, ὅσα ἄλλα ἐν συνεχείᾳ ἔχουν λεχθῆ. Δι' αὐτό, ἀφοῦ ἀφήσωμεν αὐτὸ ὡς ἀστήρικτον καὶ ὡς μὴ ἔχον ἀνάγκην ὡς ἐκ τούτου ἀνασκευῆς, ἂς φέρωμεν ἐνώπιόν μας κάποιον ἄλλον ἰσχυρισμόν των.

Τί λέγουν ἄλλοι πάλιν; Ὅτι ὁ δοῦλος τοῦ Ἀβραὰμ λέγει αὐτὰ περὶ τοῦ Κυρίου του. Καὶ τί ἀνοητότερον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθῆ ἀπὸ αὐτό; **B** Διότι τί θέλει ἐδῶ ὁ δοῦλος τοῦ Ἀβραάμ; Ποῦ δὲ ἔγινεν ὁ κύριός του ἱερεύς,

4. Ψαλμ. 109, 4.

ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος εἶχε ἀνάγκην τοῦ ἱερέως Μελχισεδὲκ[5] καὶ ἐζήτει τὰς εὐλογίας του; Πῶς δὲ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ λέγῃ περὶ τοῦ Ἀβραάμ, ἐφ' ὅσον ἔχει εἴπει: «Ἐκ τῶν κόλπων μου πρὸ τῆς αὐγῆς σὲ ἐγέννησα;[6]». Πῶς δὲ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσαρμόσῃ αὐτὰ εἰς τὸν Δαυΐδ, ἢ τὸν Ζοροβάβελ, ἢ τὸν λαόν; Διότι τὸ λεχθὲν εἶναι ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τὸ δέ, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου», πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ, ἐφ' ὅσον τὰ πρόσωπα αὐτὰ εἶναι κατώτερα; Οὐδεμιᾶς ἑρμηνείας εἶναι ἐπιδεκτικόν. Πῶς δὲ εἶπεν εἰς τὸν Ἀβραάμ, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου», ἐφ' ὅσον αὐτὸς καὶ τὸ νὰ στέκεται πλησίον τῶν ἀγγέλων **C**, θεωρεῖ ὅτι εἶναι πρᾶγμα ἄξιον μεγίστης τιμῆς. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ σοφὸς λόγος αὐτῶν; Καὶ πῶς, λέγει, εἰσάγεις ἄλλον Κύριον, ὅταν ἡ Γραφὴ λέγῃ ρητῶς: «Κύριος ὁ Θεός σου εἶναι εἷς Κύριος, καὶ αὐτὸν μόνον νὰ λατρεύσῃς, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεός;[7]». Πρὸς ποῖον λοιπόν, πές μου, λέγεται τοῦτο; Μάλιστα ὅλα αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς σου ἀγνωμοσύνης, Ἰουδαῖε. Διατὶ εἰς τὸν Ἀβραὰμ δὲν ἐλέχθη τίποτε τέτοιο, οὔτε εἰς τὸν Ἰσαάκ, οὔτε εἰς τὸν Ἰακώβ, οὔτε εἰς τὸν Μωυσῆν, ἀλλὰ εἰς σὲ μόνον, ὅταν ἀφοῦ ἐξῆλθες ἐκ τῆς Αἰγύπτου, κατεσκεύαζες μοσχάρια[8] (πρὸς λατρείαν σου); Ἐξ αἰτίας τίνος, πές μου; Ἐὰν δὲ σὺ ἀγνοῇς, μάθε ἀπὸ ἐμὲ τὴν αἰτίαν. **D** Ἐπειδή, λοιπὸν μετὰ τὴν ἔξοδόν σου κατεσκεύασες μόσχον, ἔλαβες μέρος εἰς τὰς τελετὰς τοῦ Βεελφεγώρ[9], ἐξέπεσες εἰς λατρείαν εἰδωλολατρικῶν Θεῶν καὶ εἰσήγαγες τὴν πα-

5. Ὁ Μελχισεδέκ, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ἡ Γεν. 14, 18-20, ἦτο ταυτοχρόνως βασιλεὺς καὶ ἱερεύς. Ἡ παρομοίωσις τοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ Μελχισεδὲκ εἰσάγει, κατὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον (σχ. βλ. Ἑβρ. 5, 10 καὶ 7, 1-22), νέον εἶδος ἀρχιερωσύνης, καταγομένης οὐχὶ ἐκ τοῦ Ἀαρὼν ἀλλ' ἐκ τοῦ Μελχισεδέκ, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ προσέφερε δέκατα (Θρησκ. Ἐγκυκλ. τόμ. 8, σελ. 990).

6. Ψαλμ. 109, 3.

7. Δευτερ. 6, 4-13 καὶ 4, 35.

8. Τὸ θλιβερὸν περιστατικὸν τοῦ ἐκπεσμοῦ τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν — διὰ τῆς κατασκευῆς μόσχου — ἐκτίθεται ἐν πλάτει εἰς τὸ 32ον κεφάλ. τῆς Ἐξόδου. Ὁ χρυσοῦς μόσχος, περὶ τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἐξέπεσεν εἰς ὀργιαστικὴν - φυσιοκρατικὴν λατρείαν, ἦτο σύμβολον θεότητος τῶν Χαναανιτῶν, ἴσως δὲ καὶ ἄλλων εἰδωλολατρικῶν λαῶν. Ὁ Μωϋσῆς κατέκαυσε τοῦτον καὶ ἔδωκε τὸν Δεκάλογον.

9. Περὶ τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς τοῦ λαοῦ, διὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὰς εἰδωλολατρικὰς τελετὰς τοῦ Βεελφεγώρ, κατόπιν σχετικῆς προσκλήσεως ἐκ μέρους τῶν Μωαβιτῶν, γράφει ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ἀριθμῶν, κεφ. 25.

ράνομον ἐκείνην πολυθεΐαν, ἐνομοθέτησε τὸν "Ενα Θεὸν πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐκ τῶν ἀνυπάρκτων Θεῶν, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀσθένειάν σου καὶ ὄχι διὰ νὰ ἀρνηθῇ τὸν Μονογενῆ του Υἱόν. Διότι διὰ ποῖον λόγον ἐξ ἀρχῆς λέγει εὐθέως: «"Ας κάμωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμῶν καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν;[10]». Καὶ πάλιν: «"Ελθετε, ἄς καταβῶμεν καὶ ἄς συγχύσωμεν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν»[11]. Καὶ πάλιν ὁ Δαυΐδ: «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, "Ελαιον ἀγαλλιάσεως ὑπὲρ τοὺς μετόχους σου»[12]. **E** 'Εὰν δὲ ὁ Μωϋσῆς λέγει· «Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος ἕνας εἶναι»· ἡ ἰδική σου ἀδυναμία ἔγινεν ἡ αἰτία νὰ λεχθοῦν αὐτά.

Καὶ διατί ἀπορεῖς ἄν αὐτὸ ἔγινε προκειμένου περὶ τῶν δογμάτων πίστεως, ἐφ' ὅσον βεβαίως, καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀπὸ τὰ τελειότερα πρὸς τὰ ἀτελέστερα ὁ Θεὸς κατηύθυνε τὸν λόγον, ἀπὸ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν; Διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐπέτρεπεν (εἰς τὸν ἄνδρα), ἄλλην μὲν γυναῖκα νὰ ἀπομακρύνῃ, ἄλλην δὲ νὰ δέχεται, ἐνῶ δὲν ἐνομοθέτησεν ἔτσι ἐξ ἀρχῆς.[13] Καὶ διὰ τὰς τροφὰς ἔκαμε πολλὴν διάκρισιν, ἄν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰ ἀντίθετα 251 **A** εἶπεν, ὅτι, δηλαδή, «"Οπως σᾶς ἔδωσα τὰ λάχανα καὶ τὰ χόρτα σᾶς δίδω ὅλα αὐτά».[14] Καὶ περὶ τοῦ τόπου προσευχῆς ἔχει θέσει πολλοὺς νόμους καὶ δὲν συγχωρεῖ νὰ γίνωνται παντοῦ αἱ προσευχαί, καίτοι βεβαίως οὔτε τοῦτο ἐνομοθέτησεν ἐξ ἀρχῆς. 'Αλλὰ καὶ εἰς τὴν χώραν τῶν Περσῶν ἐφάνη εἰς τὸν 'Αβραὰμ καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ παντοῦ· καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆν μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἔρημον.[15]

Τί συμβαίνει λοιπόν; ἀντιμάχεται πρὸς τὸν ἑαυτόν της, λέγει, ἡ Γραφή; "Οχι βεβαίως, ἀλλ' ἑκάστοτε οἰκονομεῖ τὰ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον διορθώνει τὴν ἀδυναμίαν κάθε γενεᾶς. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἐλέχθη πρὸς σὲ τοῦ-

10. Γεν. 1, 26.
11. Γεν. 11, 7.
12. Ψαλμ. 44, 8.
13. 'Ενομοθέτησε, δηλαδή, τὸ διαζύγιον κατ' οἰκονομίαν καὶ ἕνεκα τῆς ἰδικῆς μας ἀδυναμίας. Σχετικῶς βλ. εἰς τὸ Δευτερονόμιον κεφ. 24, 1 καὶ ἑξῆς.
14. Γεν. 9, 3.
15. Βασικὴ σκέψις ἐνταῦθα τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι ὅτι αἱ συνεχεῖς ἐμφανίσεις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διὰ θαυμαστῶν τρόπων ἔξοδος τῶν 'Εβραίων ἐκ τῶν ποικίλων δυσκολιῶν, ὀφείλοντο εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἰδίων αὐτῶν καὶ ἀπετέλουν ἐνεργείας, πού ἐπέβαλλεν ἡ οἰκονομία τῶν πραγμάτων.

το, «Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος ἕνας εἶναι». "Οτι δὲ ἔχει καὶ Υἱὸν ἔχουν γράψει οἱ προφῆται εἰς τὰ βιβλία των καὶ δὲν ὡμίλησαν μὲ ἀπόλυτον σαφήνειαν, **B** διὰ νὰ μὴ χειροτερεύσουν τὴν ἀσθένειάν σου· οὔτε ὅμως ἀπέκρυψαν ἐντελῶς, ὥστε νὰ σοῦ δώσουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνέλθῃς μετὰ ταῦτα καὶ νὰ συλλέξῃς ἀπὸ τὰ βιβλία τους τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας. "Ετσι μάλιστα θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι οἱ προφῆται εἶναι πράγματι προφῆται, ὅταν συζητῶμεν μὲ τοὺς 'Εθνικοὺς καὶ ἀποδείξωμεν ἀπολύτως ἀξιόπιστον τὴν Παλαιὰν (Διαθήκην). Διότι ἐὰν ἀρνηθῇς τοῦτο, πῶς θὰ κλείσῃς τὸ στόμα τοῦ 'Εθνικοῦ; Τί δὲ θὰ εἴπῃς: Τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰς προφητείας ποὺ ἐδόθησαν εἰς σέ; 'Αλλ' αὐτὰ δὲν θὰ ἀποδεχθῇ μὲ κανέναν τρόπον. 'Εὰν ὅμως διηγηθῇς εἰς αὐτὸν τὰ λεχθέντα περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Παλαιὰν (Διαθήκην) καὶ ἀποδείξῃς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ἐκ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς προφητείας, οὐδεμίαν ἀντίστασιν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ προβάλῃ. **C** 'Εὰν δὲ δὲν ἀποδεχθῇς τὰ ἰδικά μας (δόγματα), 'Ιουδαῖε, πῶς θὰ ἀπολογηθῇς ὑπὲρ τῆς (ἀξιοπιστίας) τῆς Παλαιᾶς (Διαθήκης); Καὶ ἄν κάποιος σοῦ εἴπῃ, διατί εἶναι ἀληθῆ ἐκεῖνα ποὺ ἐκθέτει ὁ Μωϋσῆς, τί θὰ ἀπαντήσῃς; "Οτι ἐπιστεύσαμεν εἰς αὐτά. Πολὺ περισσότερον λοιπὸν καὶ τὰ ἰδικά μας, διότι καὶ ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν· ἐπὶ πλέον δὲ ἐνῶ σεῖς εἶσθε ἕν ἔθνος, ἡμεῖς εἴμεθα ὅλη ἡ οἰκουμένη καὶ ἐσᾶς ὁ Μωϋσῆς δὲν ἔπεισε μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἔπεισεν ἡμᾶς ὁ Χριστός· καὶ τὰ μὲν ἰδικά σας (δόγματα) ἔπαυσαν νὰ ἰσχύουν, τὰ δὲ ἰδικά μας ἐστερεώθησαν καλῶς. 'Αλλ' ἐκ τῶν προφητειῶν; 'Αλλὰ τὰ ἰδικά μας εἶναι περισσότερα. 'Εὰν λοιπὸν ἀπορρίψῃς τὰ ἰδικά μας, θὰ συσκοτίσῃς καὶ τὰ ἰδικά σου. Μήπως ἀπὸ τὰ θαύματα; Σεῖς ὅμως δὲν ἔχετε νὰ ἐπιδείξετε κανὲν θαῦμα τοῦ Μωϋσέως· **D** διότι ἔγιναν καὶ ἐπέρασαν· ἡμεῖς ὅμως ἔχομεν πολλὰ καὶ διάφορα (διὰ νὰ ἐπιδείξωμεν) ἀκόμη καὶ πρόσφατα, καὶ τὰς προφητείας, ποὺ λάμπουν περισσότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον.

Μήπως ἀπὸ τοὺς νόμους; 'Αλλ' αὐτοὶ ἐδῶ εἶναι καλύτεροι. Τί λοιπόν; πραγματοποιήσατε τὴν ἔξοδον (ἀπηλευθερώθητε ἐκ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων), ἐνῶ σᾶς ἠμπόδιζον οἱ Αἰγύπτιοι; 'Αλλὰ δὲν εἶναι ἴσης ἀξίας γεγονὸς νὰ ὑπερισχύσῃς, ἐνῶ πολεμεῖσαι ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην, μὲ τὸ νὰ νικήσῃς μόνους τοὺς Αἰγυπτίους. Λέγω δὲ αὐτά, ὄχι διὰ νὰ δημιουργήσω ἀντίθεσιν μετα-

ξύ Παλαιᾶς καὶ Καινῆς (Διαθήκης)· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἐπειδὴ θέλω νὰ ἀποστομώσω τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν Ἰουδαίων. Διότι καὶ ἐκεῖνα καὶ αὐτὰ ἐδῶ ἔγιναν καὶ ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν ἴδιον Θεόν. Ἀλλὰ θέλω νὰ ἀποδείξω τοῦτο, ὅτι ὁ Ἰουδαῖος ἀρνούμενος τὰς προφητείας περὶ τοῦ Χριστοῦ, **E** ἀχρηστεύει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν προφητειῶν καὶ ἔτσι δὲν θὰ ἀπομείνῃ τίποτε διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀποδείξῃ τὴν εὐγένειαν τῆς Παλαιᾶς, ἐὰν δὲν ἀποδεχθῇ τὴν Καινήν. Ὅτι δὲ τὰ λεχθέντα δὲν ἀφοροῦν κάποιον ἄνθρωπον εἶναι ἀπολύτως φανερὸν εἰς τοὺς ἔχοντας μυαλὸ καὶ ἀπὸ τὸ λεγόμενον, «κάθου ἐκ δεξιῶν μου», καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἀποκαλεῖται ὁμοίως Κύριος, ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ὁ Κύριος, καὶ ἀπὸ τὸ λεγόμενον, ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τοὺς κόλπους του (τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ) πρὸ τῶν ἄστρων (προαιωνίως καὶ ἀϊδίως), καὶ ὅτι εἶναι αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) ἱερεὺς 252 **A** κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ἐπίσης δὲ καὶ ἀπὸ τὸ λεγόμενον, «Ἰδική σου, αἰωνία καὶ ἀναφαίρετος εἶναι ἡ ἐξουσία».

Ἐὰν δὲ ἄλλος πάλιν Ἰουδαῖος (κατὰ τὸ φρόνημα) ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν μας, περιφέρων προσωπεῖον Χριστιανοῦ — διὰ τὸν Παῦλον τὸν Σαμοσατέα ὁμιλῶ[16] —, εἶναι δυνατὸν κατ' ἀρχὴν νὰ ἀπαντᾷ κανεὶς πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῆς Καινῆς (Διαθήκης). Πλὴν ὅμως, διὰ νὰ μὴ φανῶμεν, ὅτι μεταβαίνομεν εἰς ἄλλο μέρος παρατάξεως, ἀφήσαντες τὰ παρόντα, ἂς πολεμῶμεν καὶ αὐτὸν ἀπὸ ἐδῶ. Τί λοιπὸν λέγει καὶ αὐτός; Ὅτι (ὁ Χριστὸς) ἦτο, λέγει, ἁπλοῦς ἄνθρωπος, ἐξ οὗ καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς Μαρίας, ἀπὸ ἐκεῖνον δὲ (τὸν Πατέρα) ἔχει μόνον τὴν ὕπαρξιν. Τί λοιπόν, πές μου, θὰ ἀπαντήσῃς πρὸς ἐκείνην τὴν φράσιν **B**, ἡ ὁποία λέγει: «Ἀπὸ τοὺς κόλπους μου (ἀπὸ τὴν οὐσίαν μου), πρὶν ἀπὸ τὸν αὐγερινὸν καὶ τὰ ἄλλα ἄστρα (προαιωνίως καὶ ἀϊδίως), σὲ ἔχω γεννήσει;» Καὶ μὲ ἐκεῖνα δέ, ποὺ ἐλέχθησαν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἠμπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ κανεὶς καὶ πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ (Π. Σαμοσατέως). Δὲν θὰ εἴμεθα

16. Ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας (περὶ τὸ 260), ἐδέχετο ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι θεία δύναμις, ἡ ὁποία ἐνώκησεν εἰς τὸν «ἄνθρωπον Ἰησοῦν» ὡς εἰς ναόν. Δὲν εἶναι ἑπομένως πρόσωπον, ἀλλὰ δύναμις. Ἡ διδασκαλία αὕτη, ἡ ὁποία ὑπεβίβαζε τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, κατεπολεμήθη ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ κατεδικάσθη διὰ συνόδου τὸ 268. Ὁ ἴδιος δὲ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἕδραν του (πλ. βλ. Πατέρες καὶ Θεολόγοι τοῦ Χριστιανισμοῦ τοῦ Παν. Χρήστου, τόμ. Α΄, σελ. 131).

δὲ ἡμεῖς αἴτιοι τούτου, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πολλὴν συγγένειαν πρὸς τὰ δόγματα αὐτῶν (τῶν Ἰουδαίων). Κατ' ἀνάγκην δὲ θὰ κάμωμεν χρῆσιν τῶν ἰδίων ὅπλων. Διότι πρέπει νὰ πολεμῇ κανεὶς μὲ τὰ ἴδια βέλη, ἐκείνους ποὺ διεξάγουν τὸν πόλεμον κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Πῶς λοιπὸν ἐξηγεῖται ἡ συμμετοχὴ εἰς τὸν θρόνον; Διότι ἐδῶ φαίνεται τὸ ὁμότιμον (τοῦ Μεσσίου πρὸς τὸν Πατέρα Θεόν), τὸ ὁποῖον μάλιστα εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ ἀποστομωθοῦν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀρείου. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς **C** πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἔλεγον, ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Δαυΐδ, ἀπήντησε διὰ τῶν ἑξῆς: «Πῶς λοιπὸν ὁ Δαυῒδ διὰ πνεύματος ὀνομάζει αὐτὸν Κύριον, λέγων, Εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Κύριόν μου, Κάθησαι εἰς τὰ δεξιά μου[17];». Προχωρῶν δὲ ὁ Παῦλος[18] ἑρμηνεύει σαφέστερα τὸν λόγον τῆς θείας οἰκονομίας καὶ εἰς τὸν Μαρκίωνα καὶ τὸν Μανιχαῖον καὶ εἰς ὅλους αὐτούς, ποὺ πάσχουν ἀπὸ τὸ αὐτὸ νόσημα καὶ δίδει καίριον πλῆγμα, διότι ἐξηγεῖ μὲ τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτὸν σύνεσιν, πῶς ἔγινεν ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν (ἀρχιερωσύνης) τοῦ Μελχισεδέκ.

Ἡμεῖς δὲ ἂς ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὸ προκείμενον θέμα μας. «Εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Κύριόν μου, κάθησαι εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου μου». Εἶδες τὸ ὁμότιμον; Διότι ὅπου ὑπάρχει θρόνος, εἶναι σύμβολον βασιλείας· ὅπου ὁ θρόνος εἶναι ἕνας, ὑπάρχει ἰσοτιμία εἰς τὴν ἰδίαν βασιλείαν. **D** Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν: «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα». Πρὸς δὲ τὸν Υἱόν: «Ὁ θρόνος σου, ὦ Θεέ, εἶναι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος[19]». Ἔτσι καὶ ὁ Δανιὴλ βλέπει παρευρισκομένην ὅλην τὴν κτίσιν, ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, τὸν δὲ Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν καὶ φθάνοντα μέχρι τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν (τοῦ Θεοῦ)[20]. Ἐὰν δὲ τοῦτο σκανδαλίζει μερικούς, ἂς ἀκούσουν ὅτι κάθηται ἐκ δεξιῶν (τοῦ Θεοῦ) καὶ ἂς ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν πειρασμόν. Διότι καθὼς ἡμεῖς δὲν λέγομεν ὅτι αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) εἶναι ἀνώτερος τοῦ Πατρός, ἐπειδὴ κατέχει τὴν ἐκ δεξιῶν ἐνδοξοτάτην καθέδραν, ἔτσι καὶ σὺ μὴ λέγῃς ὅτι εἶναι μικρό-

17. Ματθ. 22, 43-44.
18. Ἑβρ. κεφ. 7. Σχετ. βλέπε καὶ τὴν σημείωσιν ὑπ' ἀριθ. 5.
19. Ἑβρ. 1, 7-8.
20. Δαν. Κεφ. 7ον.

τερος καὶ κατώτερος, Ε ἀλλ' ὁμότιμος καὶ ἴσος. Διότι τοῦτο φανερώνει ἡ κοινωνία τῆς καθέδρας. «Ἑωσοῦ θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»[21]. Καὶ ποῖοι εἶναι οἱ ἐχθροί; Ἄκουσε τὸν Παῦλον, ποὺ λέγει: «Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀπαρχή, ἔπειτα ὅσοι εἶναι τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἔπειτα τὸ τέλος. Διότι πρέπει αὐτὸς νὰ βασιλεύσῃ μέχρις ὅτου θέσῃ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας του».[22]

253 A. Εἶδες τί ἀπόλυτος συμφωνία ὑπάρχει μεταξὺ προφητικῶν καὶ ἀποστολικῶν λόγων; Διότι ἐκεῖ μὲν λέγει: «Ἑωσοῦ θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· ἐδῶ δέ: «Ἕως ὅτου θέσῃ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας του». Ἀλλὰ οὔτε (εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν) ἐκεῖ τὸ «Ἕως», οὔτε (εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν) ἐδῶ τὸ «Μέχρις», ἀποτελοῦν χρονικὰ ὅρια. Διότι πῶς ἐτοποθετήθη ἐκεῖνος ὁ προφητικὸς λόγος, ποὺ λέγει: «Ἡ ἐξουσία του εἶναι ἐξουσία αἰώνιος καὶ ἡ βασιλεία του, βασιλεία, ἡ ὁποία δὲν θὰ φθαρῇ[23] καὶ τῆς βασιλείας του δὲν θὰ ὑπάρξῃ τέλος»·[24] ἐὰν βεβαίως πρόκειται νὰ βασιλεύσῃ μέχρις αὐτῶν; Βλέπεις ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσέχῃ κανεὶς ἁπλῶς εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ νὰ ὑψώνεται εἰς τὰ (βαθύτερα) νοήματα; Σὺ δέ, ὅταν ἀκούῃς τὸν προφήτην νὰ λέγῃ, ὅτι «ὁ Πατὴρ B τοποθετεῖ ὑπὸ τοὺς πόδας», νὰ μὴ θορυβηθῇς καθόλου ἐξ αὐτοῦ. Διότι οὔτε ὡς ἀδυνατοῦντος τοῦ Υἱοῦ ἐλέχθησαν αὐτά. Διότι ὁ Παῦλος λέγει νὰ θέσῃ ἐκεῖνος τοὺς ἐχθροὺς κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας Του· «Διότι πρέπει νὰ βασιλεύσῃ ἑωσοῦ θέσῃ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ».[25] Καὶ πάλιν ἀναθέτει τὸ πᾶν εἰς αὐτόν, διὰ τῶν ἑξῆς λόγων: «Ὅταν παραδώσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ὅταν καταργήσῃ κάθε ἐξουσίαν καὶ δύναμιν».[26] Ποῦ σημαίνει, ὅταν κατορθώσῃ τὴν βασιλείαν, θὰ παύσῃ κάθε ἐξουσίαν. Τοῦτο δὲ σημαίνει τὸ «Καταργήσει». Ὅταν δὲ λέγῃ ὅτι τὸ πᾶν ἀνήκει εἰς αὐτόν, δὲν σημαίνει ὅτι χωρίζει τὸν Πατέρα ἀπὸ αὐτόν, καθώς, ἐπίσης, οὔτε ὅτι χωρίζει ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸν Υἱόν. Διότι,

21. Παλαιοτάτη καὶ γνωστὴ ἡ συνήθεια τῶν νικητῶν νὰ πατοῦν ἐπὶ τῶν ἡττημένων. Ἐξ αὐτῆς τῆς συνηθείας ἡ εἰκὼν ἐνταῦθα.
22. Α' Κορινθ. 15, 23 - 25.
23. Δαν. 7, 14.
24. Λουκ. 1, 34
25. Α' Κορινθ. 15, 25.
26. Α' Κορινθ. 15, 24.

ἄλλωστε τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν Πατέρα, εἶναι τοῦ Υἱοῦ καὶ ἀντιθέτως τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν Υἱόν, εἶναι τοῦ Πατρός. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει: «Καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ C εἶναι καὶ τὰ σὰ ἐμά».[27] Ὅταν λοιπὸν ἀκούσῃς ὅτι ὁ Πατὴρ «ὑπέταξε», νὰ μὴ φαντασθῇς ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκτὸς τοῦ κατορθώματος αὐτοῦ (τῆς ὑποταγῆς) καὶ ὅταν πάλιν ἀκούσῃς, ὅτι ὁ Υἱὸς «ὑπέταξε», νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ξένος αὐτοῦ. Διότι τὰ κατορθώματα εἶναι κοινά, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἔργα εἶναι κοινά.

«Ἐκ τῆς Σιὼν θὰ ἐξαποστείλῃ ὁ Κύριος τὴν ράβδον τῆς δυνάμεώς σου».[28] Μὲ τὴν φράσιν «ράβδον δυνάμεως», ἐννοεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν δύναμιν. Μνημονεύει δὲ τὴν Σιών, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἤρχισαν τὰ κατορθώματα. Διότι ἐκεῖ ἔδωσε καὶ τὸν νόμον, D ἐκεῖ ἐπραγματοποίησε τὰ θαύματα. Ἐξ αὐτῆς ἤρχισε νὰ ἀκούεται τὸ κήρυγμα καὶ ἐπεξετάθη εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ἐὰν πάλιν θέλῃς νὰ ἑρμηνεύσῃς τὸ λεχθὲν προφητικῶς, ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει: «Ἀλλὰ προσήλθετε εἰς ὄρος Σιὼν καὶ εἰς πόλιν Θεοῦ ζῶντος, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐκκλησίαν πρωτοτόκων».[29] «Ἐκ τῆς Σιὼν θὰ ἐξαποστείλῃ ὁ Κύριος τὴν ράβδον τῆς δυνάμεώς σου». Ἡ ράβδος ἄλλοτε μὲν εἶναι σύμβολον τιμωρίας καὶ εὐεργεσίας, ἄλλοτε δὲ σύμβολον παρακλήσεως καὶ βασιλείας. Καὶ ὅτι συμβολίζει καὶ τὰ δύο αὐτά, ἄκουσε τὸν προφήτην ποὺ λέγει: «Διότι ἡ ράβδος σου, ἡ βακτηρία σου, αὐταὶ θὰ μὲ στηρίζουν καὶ θὰ μὲ παρηγοροῦν».[30] Καὶ πάλιν' «Θὰ τοὺς κυβερνήσῃς μὲ σιδερένιαν ράβδον καὶ θὰ συντρίψῃς αὐτούς, ποὺ ἀνθίστανται εἰς σέ, ὡσὰν ἀγγεῖα κατασκευασμένα ἀπὸ τὸν κεραμιδᾶν».[31] E Καὶ ὁ Παῦλος, «Τί θέλετε; μὲ ράβδον νὰ ἔλθω πρὸς ἐσᾶς, ἢ μὲ ἀγάπην καὶ μὲ πνεῦμα πραότητος;».[32] Εἶδες πῶς χρησιμοποιεῖται ὡς σύμβολον σωφρονισμοῦ. Κύτταξε τώρα πῶς καὶ βασιλείας εἶναι σύμβολον. Λέγει ὁ Ἠσαΐας· «Θὰ ἐξέλθῃ ράβδος ἐκ τοῦ κορμοῦ τοῦ Ἰεσσαὶ καὶ θὰ ἀναβῇ κλάδος ἐκ τῶν ριζῶν αὐτοῦ».[33] Καὶ ὁ Δαυῒδ λέγει: «Ὁ θρόνος σου, Θεέ, εἶναι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· σκῆ-

27. Ἰωάν. 17, 10.
28. Ψαλμ. ρθ' (ρι'), 2.
29. Ἑβρ. 12, 22 - 23.
30. Ψαλμ. 22, 4.
31. Ψαλμ. 2, 9.
32. Α' Κορινθ. 4, 21.
33. Ἠσ. 11, 1.

πτρον εὐθύτητος εἶναι τὸ σκῆπτρον τῆς βασιλείας σου».[34] Τὴν μὲν δύναμιν ἐδῶ ὠνόμασε ράβδον, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ὁποίας οἱ μαθηταὶ περιέτρεχον τὴν οἰκουμένην, διορθώνοντες **254 A** τὰ ἤθη καὶ ὁδηγοῦντες τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐκ τῆς παραλόγου κακίας εἰς τὴν λογικὴν καλωσύνην. Διότι «πορευθέντες, λέγει, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη».[35]

Εἶχε καὶ ὁ Μωϋσῆς ράβδον, διὰ τῆς ὁποίας ἐνεργοῦσεν εἰς ὅλα τὰ θαυμαστὰ ἔργα του, ἀλλ᾽ ἀφοῦ ἐδέχθη δύναμιν Θεοῦ. Ἐκείνη μὲν ἡ ράβδος διεχώρισε ποταμούς, ἐνῷ αὐτὴ ἐδῶ συνέτριψε τὴν ἀσέβειαν[36] τῆς οἰκουμένης. Δὲν θὰ διέπραττε δὲ ἁμαρτίαν ἐκεῖνος, ποὺ θὰ ὠνόμαζε καὶ τὸν σταυρὸν «ράβδον δυνάμεως». Διότι ἡ ράβδος ἐκείνη ἀνεχαίτισε ξηρὰν καὶ θάλασσαν καὶ τὴν ἐπλήρωσε μὲ πολλὴν δύναμιν. Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς τῆς ράβδου ἐξῆλθον οἱ Ἀπόστολοι εἰς ὅλην τὴν Οἰκουμένην καὶ **B** ἐπραγματοποίησαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ θαυμαστὰ ἔργα. Ἐπετέλουν τὰ πάντα περιφέροντες αὐτὴν τὴν ράβδον, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς Ἰερουσαλήμ. «Κυριάρχησε, λοιπόν, μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν σου[37]». Κύτταξε τὴν προφητείαν αὐτήν, ποὺ εἶναι περισσότερον διαυγὴς καὶ λαμπρὰ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Τί σημαίνει δὲ τό· «Κυριάρχησε μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν σου;». Σημαίνει κυριάρχησε μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν, μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων. Διότι ἔτσι αἱ Ἐκκλησίαι ἐδημιουργήθησαν μέσα εἰς τὰς πόλεις, ἔτσι ὑπερίσχυσαν καὶ ἐπεκράτησαν. Τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις τῆς λαμπρᾶς νίκης τὸ ὅτι ἀνήγειρον, δηλαδή, τὰ θυσιαστήριά των ἐν μέσῳ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν, τὸ ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ τῶν θηρίων καὶ ὡς ἀρνάκια μεταξὺ τῶν λύκων. Τοῦτο δὲ τοὺς ἔλεγεν, ὅταν τοὺς ἔστελλεν: «Ἰδού, ἐγὼ σᾶς ἀποστέλλω ὡς **C** πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων[38]»· τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι θαῦμα κατώτερον τοῦ προαναφερθέντος. Διότι τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ ἀποκλεισμένοι ὑπερίσχυσαν ἐν μέσῳ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν των, δὲν εἶναι μικροτέρας σημασίας τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπεκράτησαν τῶν λύκων εὑρισκόμενοι εἰς θέσιν προβάτων· μᾶλλον δὲ πολὺ μεγαλύτερον εἶναι τοῦτο καὶ ἐπὶ πλέον τὸ γεγονὸς

34. Ψαλμ. 44, 6.
35. Ματθ. 28, 19.
36. Ἀσέβεια ἐδῶ χαρακτηρίζεται, ἀπὸ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, ἡ εἰδωλολατρία.
37. Ψαλμ. ρθ´ (ρι´), 2.
38. Ματθ. 10, 16.

ὅτι ἐκέρδισαν τὴν οἰκουμένην, ἐνῷ ἦσαν δώδεκα τὸν ἀριθμόν.

«Κυριάρχησε, λοιπόν, μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν σου». Δὲν εἶπε, νὰ νικᾷς μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν σου, ἀλλά, «Κυριάρχησε» διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὸ τρόπαιον δὲν θὰ ἦτο ἀποτέλεσμα πολεμικῆς συγκρούσεως, ἀλλὰ διαταγῆς τοῦ Θεοῦ ἡ κυριαρχία. Ἔτσι ὑπερίσχυον οἱ Ἀπόστολοι, ἔχοντες μέσα των τὸν Χριστὸν καὶ ἐπιτυγχάνοντες τὰ πάντα ὡς ἐκ θείας ἐντολῆς. Δι᾽ αὐτὸ καὶ κάθε οἰκία ἦτο ἀνοικτὴ εἰς αὐτοὺς καὶ ἡ ὑπακοὴ τῶν πιστῶν ἦτο προθυμοτέρα οἱουδήποτε δούλου. **D** Ἐπώλουν δὲ τὰ ὑπάρχοντά των καὶ ἔθετον τὰ χρήματα εἰς τὰ πόδια τῶν ἀποστόλων, χωρὶς νὰ τολμοῦν νὰ λάβουν τὸ παραμικρό, οὔτε εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης.[39] Κατ᾽ αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἐγκωμίαζον αὐτοὺς καὶ δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ ἐνοχλήσουν αὐτούς.

Δὲν εἶχον δὲ μόνον ἐπὶ τῶν πιστῶν τόσην δύναμιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀπίστων. Διότι, πές μου, ποῖον εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ δούλου; Δὲν εἶναι, λοιπόν, τὸ νὰ πράττῃ προθύμως, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διατάσσει ὁ κύριός του; Ποῖον δὲ εἶναι τὸ γνώρισμα τοῦ κυρίου; Δὲν εἶναι τὸ νὰ κατορθώνῃ νὰ πράττουν οἱ δοῦλοι του, ὅσα ἐπιθυμεῖ αὐτός; Ποῖοι ἦσαν ἐκεῖνοι, λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ἐπετέλεσαν ἐκεῖνα ποὺ ἤθελαν ἐπὶ τῶν τότε βασιλέων **E** καὶ τῶν ἀρχόντων; Δὲν ἦσαν ἄραγε οἱ Ἀπόστολοι; Εἶναι φανερὸν ὅτι ἦσαν αὐτοί. Διότι οἱ μὲν βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἤθελον νὰ κρατοῦν τὴν Οἰκουμένην εἰς τὴν ἀσέβειαν καὶ διέτασσον νὰ λατρεύῃ εἴδωλα, οἱ δὲ Ἀπόστολοι ἀντιθέτως καὶ ἐγίνετο ἡ ἐπιθυμία των. Ἂν δὲ μοῦ ὁμιλῇς διὰ τὸ δεσμωτήριον, τὰ μαστίγια καὶ τὰ βάσανα, μοῦ λέγεις ὅτι αἱ ἐξουσίαι τῶν Ἀποστόλων ἦσαν ἀκόμη μεγαλύτεραι. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Διότι ἐγίνετο τὸ θέλημά των, παρ᾽ ὅλον ὅτι ὑπέφερον ὅλα αὐτά. Διότι δὲν ἐκέρδισαν μὲ τὸν νόμον τῶν πολλῶν δεσποτῶν, ἀλλὰ μὲ ἀρετήν, **255 A** τὴν ἐξουσίαν αὐτήν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει ἀνάγκην οὐδεμιᾶς ἐξωτερικῆς ἐπικουρίας, ἀλλὰ λάμπει, ἐνῷ ὅλοι τὴν ἐπιβουλεύονται. Καὶ ἐ-

39. Ὁ ἱερὸς Πατὴρ ὑπενθυμίζει ἐνταῦθα τὴν θαυμαστὴν ἑνότητα καὶ τὴν παραδειγματικὴν πειθαρχίαν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὴν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν νὰ πωλοῦν οἱ Χριστιανοὶ τὰ κτήματά των καὶ νὰ δίδουν τὸ ἀκριβὲς ἀντίτιμον εἰς τοὺς Ἀποστόλους, προκειμένου οὗτοι νὰ φροντίσουν ὥστε νὰ ἔχουν «ἅπαντα κοινά». Περὶ αὐτῶν μᾶς πληροφοροῦν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, κεφ. 2, 42 κ.ἑ.

κείνους μὲν τοὺς δεσπότας τοὺς ἐξηφάνισαν πολλὰς φορὰς δοῦλοι, κατόπιν σκευωρίας, ἐπειδὴ ἦτο ἀτελὴς καὶ πάρα πολὺ ἀσθενής, αὐτὴν ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σβήσουν, σκευωροῦντες, μάλιστα, τὴν ἀνέδειξαν περισσότερον λαμπράν.

Ποῖος λοιπὸν εἶναι ἐνδοξότερος δεσπότης, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην ἀναριθμήτων μέσων, διὰ νὰ κρατῇ τοὺς δούλους του, ἢ ὁ ἀπηλλαγμένος ὅλων αὐτῶν καὶ μετ' ἐξουσίας διευθύνων τοὺς ὑπηκόους του; Φανερὸν ὅτι αὐτὸς ἐδῶ. **B** Διότι οἱ μὲν δεσπόται τὴν ἐξουσίαν των αὐτὴν ἐπὶ τῶν πολλῶν, πολλὰς φορὰς ἔχασαν μαζὶ μὲ τὴν ζωήν των, ὅταν μάλιστα δὲν εἶχον τὴν συμπαράστασιν τῶν νόμων καὶ τὴν κατοικίαν των εἰς τὰς πόλεις. Ὁ Παῦλος ὅμως καὶ εἰς τὰς ἐρημίας καὶ παντοῦ ἐφανέρωνε τὴν δύναμίν του. Θέλεις νὰ διαπιστώσῃς τὴν ὑπεροχήν του καὶ ἔναντι τῶν βασιλέων; Εἰσήγαγε νόμους εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ ἠρνοῦντο τοὺς νόμους τῶν βασιλέων, ὑπήκουον εἰς τοὺς δι' ἐπιστολῶν νόμους ἐκείνου. Ἄλλωστε οἱ μὲν βασιλεῖς ἐξουσίαζον αὐτοὺς σωματικῶς, οἱ δὲ Ἀπόστολοι ψυχικῶς. Ποῖος, λοιπόν, δοῦλος ὑπήκουσε μὲ τόσην πίστιν εἰς τὸν αὐθέντην του βασιλέα καθὼς **C** οἱ πιστοὶ εἰς τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος ἔδιδεν ἐντολὰς ἀπὸ μακρὰν καὶ δι' ἐπιστολῶν μόνον; Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ διηγηθῇ τὸν πόθον καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ζῆλον, καθ' ὅσον ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐξορύξουν καὶ τοὺς ὀφθαλμούς των ἀκόμη;[40] Ποῖος ἀπέκτησε ποτὲ τόσον πιστοὺς δούλους; Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἐννοοῦσε ὁ προφήτης, πῶς, δηλαδή, οἱ Ἀπόστολοι ὑπέταξαν τοὺς πιστούς, πόσον ἦσαν φοβεροὶ εἰς τοὺς ἀπίστους, πολεμοῦντες αὐτοὺς κατὰ κράτος, πῶς ἐπεκράτει ὁ Χριστὸς δι' αὐτῶν· δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν ἁπλῶς, «κυρίευε» μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν σου, ἀλλὰ «Κατακυρίευε», διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ηὐξημένην ἐξουσίαν των. Καὶ βλέποντες αὐτὰ οἱ ἐχθροὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κάμουν τίποτε, **D** καίτοι εἶχον τοὺς νόμους ὑπὲρ αὐτῶν καὶ δημίους καὶ ὅλην τὴν ἐξουσίαν. Ἐν τούτοις οἱ Ἀπόστολοι, χάρις εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἦτο ἐντός των, ἀπεδείχθησαν δυνατώτεροι.

Ἐκεῖνος κυριάρχησε δι' αὐτῶν· δὲν ἐκυρίευσεν ἁπλῶς, ἀλλὰ κατεκυρίευσε· καὶ διότι ἐκυριάρχει ἀπολύτως. Καὶ πρὸς χάριν ἐκείνου ποὺ ἦτο ἐντός των, ἀντεμετώπιζον μὲ παράτολμον θάρρος καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον καὶ τὰ θηρία καὶ ὅλα τὰ ἄλλα βασανιστήρια.

40. Γαλατ. 4, 15.

Διότι πάντοτε ὁ Χριστὸς ἦτο μαζί των, ἐκεῖνοι δὲ ἀγωνιζόμενοι, τρόπον τινά, εἰς ξένα σώματα, ἀπηλλαγμένοι ὅλων τῶν φροντίδων τῆς ζωῆς ἐχαίροντο καὶ ἐπηδοῦσαν ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν των τόσον πολύ, εὑρισκόμενοι ὑπὸ **E** τὴν ἐξουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ χρήματα, τὰ σώματα, τὴν παροῦσαν ζωήν. Καὶ αὐτὰ μὲν ἔκαμνον οἱ ἄλλοτε ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι, ἐνῷ ἡ ἀκατάβλητος δύναμις τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνον τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν ἔχθραν, ἀλλὰ τοὺς ὡδήγησε καὶ εἰς ὑποταγὴν καὶ εἰς τόσον μεγάλην πρὸς αὐτὸν ἐξοικείωσιν. Ὥστε τὸ λεγόμενον, ὁ Πατὴρ νὰ ὑποτάσσῃ τοὺς ἐχθρούς του ὑπὸ τοὺς πόδας Του, δὲν λέγεται μὲ τὴν ἔννοιαν, καθὼς ἤδη εἶπον, ὅτι ὁ Υἱὸς οὐδόλως συμμετέχει εἰς αὐτό· διότι τὸ κατόρθωμα τοῦτο εἶναι ἐξολοκλήρου ἔργον τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ· ἀλλὰ διὰ νὰ ἀντιλαμβάνεσαι, καθὼς ἤδη εἶπα, ὡς Ἕνα Θεὸν **256 A** τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, μὲ ἀκεραίαν τὴν ἰδιότητα ἑκάστου, ἐπὶ πλέον δὲ διὰ νὰ μὴ νομίσῃς, ὅτι ὑπάρχουν δύο ἀγέννητοι Θεοί.

Ὅτι δὲ τὸ κατόρθωμα εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἰδικόν του, ἐννόησέ το ἀπὸ τὰ ὅσα κατωρθώθησαν μέχρι τώρα καὶ μὴ θεωρῇς τὰ λεχθέντα ἁπλῶς ἀνθρωπίνως, διότι θὰ ὁδηγήσουν εἰς μεγάλην παραδοξότητα. Ἄκουε δὲ ἐκεῖνο ποὺ πρόκειται νὰ εἴπω, διὰ νὰ μάθῃς καὶ σύ. Ἄλλοι μὲν ἔγιναν φίλοι, ἐνῷ προηγουμένως ἦσαν ἐχθροί, ἄλλοι δὲ παραμένουν ἀκόμη ἐχθροί. Καὶ ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἔκαμε τοὺς ἐχθροὺς φίλους, τὸ φανερώνει καὶ ὁ Παῦλος μὲ αὐτὸ ποὺ λέγει: «Ὅταν παραδώσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα[41]». Φανερώνει δὲ αὐτὸ καὶ ὁ Σωτήρ, ὅταν λέγῃ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα: «Ἐγὼ σὲ ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς, **B** τὸ ἔργον ἐτελείωσα, τὸ ὁποῖον μοῦ ἔδωκες διὰ νὰ κάμω[42]». Ἡ ὑποταγὴ ὅμως τῶν ἐχθρῶν ἔγινε ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καίτοι βεβαίως τοῦτο εἶναι ἀνώτερον ἐκείνου. Διότι δὲν εἶναι ἰσότιμον τὸ νὰ κολασθοῦν οἱ παραμένοντες ἐχθροί, μὲ τὸ νὰ γίνουν φίλοι ἐκεῖνοι ποὺ προηγουμένως ἦσαν ἐχθροί. Ἀλλ' οὔτε ὁ Υἱὸς εἶναι κατώτερος τοῦ Πατρός, οὔτε ὁ Πατὴρ κατώτερος ἕνεκα τούτου τοῦ Υἱοῦ. Διὰ νὰ μάθῃς δέ, ὅτι καὶ τὰ ἔργα τοῦ Υἱοῦ, εἶναι ὅμοια μὲ τὰ ἔργα τοῦ Πατρός, ἄκουσε· «Ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον,

41. Α' Κορ. 15, 24.
42. Ἰωάν. 17, 4.

τὸ ἡτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους του».[43] Καὶ ὁ ἀποστέλλων τοὺς ἀγγέλους, διὰ νὰ συλλέξουν τὰ ζιζάνια, εἶναι ὁ Μονογενὴς καὶ τὸν βλέπομεν παντοῦ **C** νὰ τιμωρῇ τὸν διάβολον.[44] Τοῦτο δὲ τὸ ὁμολογοῦν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ δαίμονες λέγοντες· «Ἦλθες ἐδῶ πρὸ καιροῦ νὰ μᾶς βασανίσῃς;».[45] Ἑπομένως ὁ Υἱὸς εἶναι αὐτός, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ βασανίζῃ αὐτούς. Βλέπεις ὅτι τοῦ Υἱοῦ εἶναι κατορθώματα, ἂν καὶ λέγεται ὅτι πραγματοποιοῦνται αὐτὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα; Ὅτι δὲ καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ, εἶναι τοῦ Πατρός, ἄκουσε πάλιν τὸν ἴδιον, ποὺ λέγει: «Οὐδεὶς δύναται νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμέ, ἐὰν δὲν ἑλκύσῃ αὐτὸν ὁ Πατήρ».[46] Καὶ πάλιν· «Οὐδεὶς δύναται νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν Πατέρα, εἰμὴ δι' ἐμοῦ».[47] Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἐκλαμβάνωνται αὐτὰ ἀνθρωπίνως. Ἐπειδὴ καὶ τοὺς ἐχθρούς σου πρέπει νὰ ἐκλαμβάνῃς ἔτσι, ὄχι ὡς ἐχθροὺς αὐτοῦ μόνον. **D** Διότι «ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, λέγει, δὲν τιμᾷ τὸν Πατέρα».[48]

Ὥστε οἱ Ἰουδαῖοι δὲν εἶναι μόνον ἐχθροὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατρός. Δι' αὐτὸ καὶ ἐπέφερεν εἰς αὐτοὺς τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν πόλιν των, ἀφοῦ τὴν ἔρριψε κάτω, τὴν κατήντησε ἐρείπιον, ἂν καὶ ὄχι ἀμέσως μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς πολὺν χρόνον πρὸς μετάνοιαν, ἐὰν βεβαίως ἤθελον καὶ τοὺς Ἀποστόλους ἀφησεν ἐκεῖ, διὰ νὰ ἐπανέλθουν ἔστω καὶ κάπως ἀργά, ἀφοῦ μὲ τὴν βοήθειάν των μάθουν τὴν δύναμίν του. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀσθένειά των ἦτο ἀθεράπευτος, ἐπέφερε τὴν μεγαλυτέραν δυστυχίαν καὶ δι' αὐτῆς πάλιν καλῶν αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν, **E** διὰ νὰ χειραγωγηθοῦν πρὸς τὴν ἀλήθειαν βιαζόμενοι μάλιστα ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων, ἐκριζωθέντες ἀπὸ τὴν παλαιὰν πολιτείαν, βλέποντες τὸν προσβεβλημένον νὰ λατρεύεται παντοῦ καὶ τὰ ἰδικά των ὅλα διαλελυμένα. Ἄν, ὅμως, δὲν βελτιωθοῦν καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, τότε, ἀπηλλαγμένοι οἱουδήποτε δικαιώματος συγγνώμης, θὰ ἐκπέσουν εἰς τὴν αἰώνιον τιμωρίαν.

Ὅταν ἀκούῃς τὴν λέξιν «Ὑποπόδιον», ἂς μὴ νομίζῃς ὅτι ὁμιλεῖ διὰ κάποιο πρᾶγμα αἰσθητόν, **257 A** ἀλλὰ

43. Ματθ. 25, 41.
44. Ματθ. 13, 30.
45. Ματθ. 8, 29.
46. Ἰωάν. 6, 44.
47. Ἰωάν. 14, 6.
48. Ἰωάν. 5, 23.

διὰ τὴν ὑποταγήν. Ὅτι δὲ ὑποτάσσει εἰς αὐτόν, εἶναι φανερὸν ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς· ἐπειδὴ ὁ θρόνος εἶναι ἕνας καὶ ἡ ὑποταγὴ μία. «Μαζί σου εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας σου». Ἐπειδὴ εἶπε προηγουμένως: «Ἕως ὅτου θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανείς, ὅτι ὁ Υἱός εἶναι κατώτερος ὡς πρὸς τὴν δύναμιν καὶ ἔχει ἀνάγκην αὐτῆς, ὡς νὰ εἶναι κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, ἄκουσε πῶς ἀπομακρύνει καὶ τὴν παραμικρὰν ὑπόνοιαν διὰ τῶν ἑξῆς λόγων: «Μαζί σου εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας σου». Τί σημαίνει «μαζί σου εἶναι ἡ ἐξουσία;». Εἰς Σέ, λέγει, ἡ ἐξουσία, ὄχι ἐκ τῶν ὑστέρων προστιθεμένη, ἀλλ' εἰς Σὲ ὑπάρχουσα διὰ παντός· **B** τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Ἡσαΐας ἐφανέρωσε λέγων: «Ἐπὶ τὸν ὦμον τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι ἡ ἐξουσία»,[49] δηλαδὴ εἰς αὐτόν, τὸν Χριστόν, εἰς τὴν οὐσίαν του, εἰς τὴν φύσιν του, πρᾶγμα ποὺ δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς βασιλεῖς. Διότι ἡ ἐξουσία αὐτῶν ὑπάρχει εἰς τὸ πλῆθος τῶν στρατοπέδων· τὸ ὁποῖον δὲν ὑπῆρχε προκειμένου περὶ τῶν Ἀποστόλων. Καὶ τούτων ἄλλωστε ἡ ἐξουσία ἦτο ἀποτέλεσμα ἐξωτερικῆς ἐνεργείας, εἰσερχομένης εἰς αὐτούς, ἐνῷ αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) εἶχε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν φύσιν του, εἰς τὴν οὐσίαν του, χωρίς, δηλαδή, νὰ τὴν προσλάβῃ ἐκ τῶν ὑστέρων μετὰ τὴν γέννησίν του, ὡς απόκτημα ξένον, διότι ἐγεννήθη ἔτσι. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν τὸν ἐρωτοῦσαν περὶ βασιλείας ἀπαντοῦσεν: **C** «Ἐγὼ διὰ τοῦτο ἐγεννήθην καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ μαρτυρήσω εἰς τὴν ἀλήθειαν».[50]

Μαζί σου εἶναι ἡ ἐξουσία κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας σου (κυρίως). Δὲν φανερώνει δὲ μόνον αὐτά, ποὺ ἐλέχθησαν τό, «Μαζί σου ἡ ἐξουσία», ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὅπως φέρ' εἰπεῖν, ὅτι ἡ ἐξουσία δὲν ὑπάρχει εἰς ἄλλον ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὅτι εἶναι συνεχὴς καὶ αἰώνιος. Διότι τοὺς μὲν εὑρισκομένους ἐν ζωῇ ἀνθρώπους ἐγκαταλείπει πολλὰς φοράς· ἐὰν δὲ ὄχι τοὺς ἐν ζωῇ, ὁπωσδήποτε ὅμως τοὺς ἀποθανόντας ἐγκαταλείπει ἡ ἐξουσία· μᾶλλον δὲ καὶ ὅταν εἶναι ἐν ζωῇ δὲν εἶναι μαζί των, ἀλλὰ καθὼς πρὸ ὀλίγου εἶπα, εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ τοὺς σωματοφύλακας, εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν χρημάτων καὶ εἰς τὰ τείχη καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα. Προκειμένου ὅμως περὶ τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνον δὲν συμβαίνει τοῦτο, **D** ἀλλὰ καὶ αἰ-

49. Ἠσ. 9, 6.
50. Ἰωάν. 18, 37.

ωνίως ἀνήκει εἰς αὐτὸν καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ οὐσία Του ἀδύνατον νὰ μὴ εἶναι αἰωνία, ἔτσι καὶ ἡ βασιλεία Του. «Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας σου». Θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὀνομάσῃ κανεὶς ἡμέραν «ἐπιφανείας» καὶ αὐτὴν ποὺ ἤδη ἦλθε καὶ αὐτὴν ποὺ θὰ ἔλθῃ. Ἡ κάθε μία δὲ ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἀπόδειξις μεγίστης δυνάμεως. Ἢ μήπως νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι ἀπόδειξις δυνάμεως ἡ κατάργησις τοῦ θανάτου διὰ τοῦ θανάτου, ἡ συντριβὴ τῶν χαλκῶν πυλῶν, ὁ ἀφανισμὸς τῆς ἁμαρτίας, ἡ λύσις τῆς κατάρας, ἡ ἀνατροπὴ ὅλων τῶν παλαιῶν κακῶν, **E** καὶ ἡ εἰσαγωγὴ νέων ἀγαθῶν; Ποίαν δύναμιν ἰσότιμον μὲ αὐτὴν θὰ εὕρῃς, ἂν ἐξετάσῃς τὰ θαύματα καὶ τὰ ἄλλα κατορθώματα; Διότι ἠγείροντο νεκροί, ἐκαθαρίζοντο λεπροί, ἀπεμακρύνοντο δαίμονες, ἐχαλιναγωγεῖτο ἡ θάλασσα, συνεχωροῦντο ἁμαρτήματα, ἐθεραπεύοντο παραλυτικοί, ἠνοίγετο παράδεισος, ἐσπάζοντο βράχοι, ἐσχίζετο τὸ καταπέτασμα, ἀπεμακρύνοντο αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου καὶ ἐσκεπάζετο ἡ οἰκουμένη μὲ σκότος, ἠγείροντο σώματα ἁγίων, ποὺ εἶχον ἀποθάνει, ἐπανήρχετο ὁ λῃστὴς εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, ἠνοίγοντο οὐράνιοι ἁψῖδες, **258 A** ὑψώνετο ἡ παραβιασθεῖσα φύσις ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ σπουδαιότερον τούτου ἐκάθητο ἐπὶ βασιλικοῦ θρόνου, περιβαλλομένη ὑπὸ πλήθους ἀγγέλων καὶ τῶν δυνάμεων· ἀπεμακρύνετο κάθε κακία, ἐπανήρχετο ἡ ἀρετή, ἐδίδετο ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἁλιεῖς, τελῶναι καὶ σκηνοποιοὶ ἀπεστόμωνον φιλοσόφους, ἀπέκρουον ἀποτελεσματικῶς τὴν γλῶσσαν τῶν ῥητόρων, κατέλυον τὴν τυραννίαν τῶν δαιμόνων· θυσιαστήρια, ναοὶ καὶ εἰδωλολατρικαὶ θρησκευτικαὶ πανηγύρεις διελύοντο· ἐδιώκοντο ὁλοσχερῶς ἡ κνίσα, ὁ καπνὸς καὶ ὅλα τὰ μολυσμένα θύματα, ἐδραπέτευον οἱ μάντεις, οἱ ἐπαῖται[51] καὶ οἰωνοσκόποι **B** καὶ ὅλον τὸ ἐργοστάσιον τοῦ διαβόλου, ἱδρύοντο εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ, ἐσχηματίζοντο χοροὶ παρθένων, τάγματα μοναχῶν, ἐπληροῦτο μετὰ τῶν πόλεων καὶ ἡ ἔρημος εὐσεβείας, χοροὶ δικαίων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν παρὰ τὰς οὐρανίους ἀγγελικὰς δυνάμεις ἀντηχοῦσαν μελῳδικῶς, ὁμάδες μαρτύρων καὶ πλήθη ὁμολογητῶν ἀνεδεικνύοντο εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἐπραγματοποιεῖτο ἡ ἀρετὴ μὲ πολλὴν εὐκολίαν, ἐδιδάσκοντο τὴν χριστιανικὴν πίστιν βαρβαρικὰ ἔθνη καὶ συνηγωνίζοντο τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν οἱ ἀγριώτεροι καὶ ἀπὸ τὰ θηρία καὶ μὲ ὅσην ταχύτητα ὁ ἥλιος φωτίζει τὴν γῆν, **C** μὲ τόσην ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία ἐξηπλώνετο μετὰ τὴν Σταύρωσιν καὶ τὴν Ἀνάστασιν. Ὅλα αὐτὰ ἐννοοῦσε ὁ προφήτης, ὅταν ἔλεγε: «Μαζί σου ἡ ἐξουσία κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας σου».

51. Οἱ «μητραγύρται» ἦσαν ἱερεῖς τῆς μητρὸς θεᾶς Κυβέλης, εἶδος ἐπαιτούντων μοναχῶν.

Ἂν δὲ θέλῃς νὰ γνωρίσῃς καὶ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν καὶ νὰ μάθῃς διατί εἶναι καὶ ἐκείνη ἡμέρα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, σκέψου πόσον μέγα εἶναι νὰ ἴδῃς τὸν οὐρανὸν συστελλόμενον καὶ ὅλην τὴν διαφθαρεῖσαν φύσιν ἐγειρομένην καὶ μὲ τὸ πρόσταγμα ὅλους παρόντας· ντροπιασμένον διάβολον, δαίμονας ἀπολύτως ὑποταγμένους, δικαίους λαμβάνοντας τὸν στέφανον, ἕνα ἕκαστον ἀποδίδοντα λόγον τῶν πράξεών του **D** καὶ λαμβάνοντα τὰ βραβεῖα τῶν κατορθωμάτων καὶ ἐγκαθισταμένην ἄλλην κατάστασιν ζωῆς. Διότι δὲν ὑπάρχει θάνατος, ἀσθένεια, γηρατειά, πτώχεια, πειρασμοί, ἐπιβουλαί, κατοικίαι καὶ πόλεις, τέχναι, ναυτιλίαι, οὐδεμία ἀνάγκη ἐνδυμάτων, φαγητῶν, ποτῶν καὶ ὀρόφων, κλινῶν, τραπεζῶν καὶ λυχνιῶν, οὔτε ἐπιβουλαί, πόλεμοι, δικαστήρια, γάμοι, πόνοι καὶ τοκετοί· ὅλα αὐτὰ διαλύονται ὡς κονιορτὸς καὶ ἐγκαθίσταται κάποια καλυτέρα κατάστασις ζωῆς, ἀφθαρσίας, ἀθανασίας, πολλῆς δυνάμεως δωρουμένης εἰς τὸ σῶμα. **E** Αὐτὰ ὅλα καὶ ὁ Παῦλος ἐφανέρωσε, λέγων: «Τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου παρέρχεται».[52] Ἂν ὅμως δὲν πιστεύῃς εἰς τὰ λεχθέντα, ἐπειδὴ δὲν τὰ βλέπεις παρόντα, νὰ λαμβάνῃς τὴν περὶ τῶν μελλόντων ἀπόδειξιν ἀπὸ τῶν παρόντων. Σκέψου ὅλην τὴν οἰκουμένην, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν χώραν ποὺ κατοικοῦν βάρβαροι, τὴν κατοικουμένην, τὴν ἀκατοίκητον, τὰς πόλεις τῆς γῆς, τὰς νήσους τῆς θαλάσσης, **259 A** τὰ ὄρη, τὰ δάση καὶ ἀναλογίζου πρὸς ἑαυτόν, ἀφοῦ διεπίστωσες διαλάμπουσαν παντοῦ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅλους ὁμολογοῦντας τὸ τίμιον ὄνομά Του, ὅτι ἐκεῖνος, ποὺ κατώρθωσε τόσον μεγάλα, ἐκεῖνος ὑπεσχέθη καὶ τὰ μέλλοντα.

Ἂν δὲ καὶ ἀπὸ μέρους ἐπιθυμῇς νὰ λάβῃς ἀπόδειξιν, σκέψου χάριν ποίου προσέρχεται ὅλη ἡ οἰκουμένη διὰ νὰ ἴδῃ τάφον μὴ ἔχοντα σῶμα· ποία δύναμις προσελκύει τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς, διὰ νὰ ἴ-

52. Α' Κορινθ. 7, 31.

δουν ποῦ ἐγεννήθη, ποῦ ἐτάφη, ποῦ ἐσταυρώθη· σκέψου, πόσης δυνάμεως εἶναι σημεῖον, αὐτὸς ὁ σταυρός. B Διότι ὁ σταυρὸς οὗτος πρὸ αὐτοῦ (τοῦ Χριστοῦ) ἦτο κατηραμένος θάνατος, θάνατος ἀτιμωτικός, ὁ χειρότερος ἀπὸ ὅλους θάνατος. Ἀλλ' ἰδοὺ τώρα ἔγινε τιμιώτερος καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, λαμπρότερος βασιλικῶν διαδημάτων καὶ ὅλοι περιφέροντες αὐτὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου, ὄχι μόνον δὲν αἰσθάνονται ἔντροπήν, ἀλλὰ καὶ στολίζονται μὲ αὐτόν. Μάλιστα δὲ ὄχι μόνον ἰδιῶται, ἀλλὰ καὶ αὐτοί, ποὺ φοροῦν ἐπὶ τοῦ μετώπου των διαδήματα, βαστάζουν ἐπάνω ἀπὸ αὐτὰ τὸν σταυρὸν καὶ ἀπολύτως δικαιολογημένως, διότι εἶναι καλύτερος ἀπὸ ἀναρίθμητα βασιλικὰ διαδήματα. Διότι τὸ μὲν διάδημα καλλωπίζει τὴν κεφαλήν, ὁ δὲ σταυρὸς προφυλάσσει τὴν διάνοιαν. Ὁ σταυρὸς εἶναι ἀσφαλὴς ἄμυνα κατὰ τῶν δαιμόνων, εἶναι διάδημα θεραπείας τῶν ψυχικῶν νοσημάτων· C ὅπλον ἀκαταμάχητον, τεῖχος ἀπροσμάχητον· εἶναι ἀσφάλεια ἀκαταγώνιστος· ὄχι μόνον τὰς ἐφόδους τῶν βαρβάρωι, ὄχι μόνον τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν δαιμόνων διαλύει τὰς φάλαγγας.

«Ἐν μέσῳ τῶν λαμπροτήτων τῶν ἁγίων». Ἄλλος: «Μὲ ὡραιότητα ἁγίου». Ἄλλος: «Ἐν μέσῳ τῆς δόξης τῶν ἁγίων». Ἀκόμη ὁμιλεῖ διὰ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν. Λαμπρότητα δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὴν ὀμορφιὰ τῶν ἁγίων. Τί ὡραιότερον τοῦ Παύλου; Τί ἐνδοξότερον τοῦ Πέτρου; οἱ ὁποῖοι περιέτρεχον τὴν οἰκουμένην, λάμποντες περισσότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ καταβάλλοντες τὰ σπέρματα τῆς πίστεως; D Διότι ὡς ἄγγελοι ποὺ κατέβησαν ἐξ οὐρανῶν, ἔτσι ἦσαν εἰς ὅλους ἀπρόσιτοι. Τοῦτο θέλων νὰ φανερώση ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων, ἔλεγεν, ὅτι «Οὐδεὶς ἐτολμοῦσε νὰ ἐνοχλήση αὐτούς».[53] Ἀκόμη καὶ τὰ ἐνδύματά των ἦσαν πλήρη χάριτος καὶ αἱ σκιαὶ[54] τῶν σωμάτων των ἐπεδείκνυον πολλὴν δύναμιν.[55] Ἂν δὲ ἐδῶ ἦσαν τέτοιοι, σκέψου κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ λάβουν ἄφθαρτα σώματα, ἀθάνατα, λάμποντα ὑπὲρ πᾶσαν ὁρατὴν λαμπρότητα, ποῖοι θὰ εἶναι αὐτοὶ καὶ οἱ πρὸς αὐτοὺς ὁμοιάζοντες προφῆται καὶ Ἀπόστολοι, οἱ δίκαιοι καὶ οἱ μάρτυρες, οἱ ὁμολογηταὶ E καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ διέπρε-

53. Πράξ. Ἀπ. 5, 13.
54. Πράξ. Ἀπ. 5, 15.
55. Πράξ. Ἀπ. 19, 12.

ψαν, ὡς πρὸς τὴν ἀρίστην πολιτείαν, εἰς τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν. Σκέψου τὰς ὁμάδας ἐκείνας, τὰς λαμπάδας, τὰς ἀκτῖνας, τὴν δόξαν, τὴν εὐπρέπειαν, τὴν λαμπρότητα, τὴν πανήγυριν.

Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ περιγράψη αὐτά; Οὐδεὶς λόγος δύναται· μόνη ἡ προσωπικὴ ἐμπειρία δύναται σαφῶς νὰ διδάξη τὴν λαμπρότητα ἐκείνην εἰς ἐκείνους ποὺ ἔγιναν ἄξιοι τῆς θεωρίας αὐτῆς. Νομίζω ὅτι θὰ συμβαίνη κάτι παρόμοιον μὲ τὴν λάμψιν πολλῶν ἡλίων ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ, ἢ συνεχῶν ἀστραπῶν· μᾶλλον δὲ ὁ,τιδήποτε καὶ ἂν εἴπω, φιλοδοξῶν νὰ παραστήσω τὴν ὡραιότητα ἐκείνην, δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ τὸ πράξω κατ' ἀξίαν. 260 A Διότι ὅλα τὰ παραδείγματα αὐτὰ εἶναι ὑλικά, ἐνῷ ἡ λαμπρότης καὶ ἡ δόξα, ποὺ πρόκειται νὰ λάμψη ἐκεῖ, θὰ εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ κάθε τέτοια ὀμορφιά. Δὲν θὰ εἶναι μόνον ἄφθαρτα τὰ σώματα καὶ ἀθάνατα, ἀλλὰ θὰ ἐνδυθοῦν τότε καὶ δόξαν ἀνέκφραστον. «Ἐν μέσῳ τῶν λαμπροτήτων τῶν ἁγίων». Διὰ νὰ μὴ δείξη μόνον ὅτι εἶναι φοβερός, φανερώνει καὶ τὸ ἥμερον καὶ εὐεργετικὸν αὐτοῦ, λέγων· «Ἐν μέσῳ τῶν λαμπροτήτων τῶν ἁγίων». Καὶ τοῦτο εἶναι ἐνδεικτικὸν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, τὸ ὅτι ἔκαμεν ἐκείνους τόσον λαμπρούς· τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Παῦλος ἐφανέρωσε διὰ τῶν ἑξῆς λόγων: B «Οὗτος θὰ μεταμορφώση τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ὥστε νὰ γίνη σύμμορφον πρὸς τὸ δοξασμένον σῶμα Του».[56]

Ἔπειτα ἐπειδὴ αὐτό, ποὺ εἶπε, εἶναι ἀφαντάστως μέγα καὶ ἀνέκφραστον, συνεπλήρωσε· «Κατὰ τὴν ἐνέργειαν, διὰ τῆς ὁποίας δύναται καὶ νὰ ὑποτάξη τὰ πάντα εἰς αὐτόν».[57] Μὴ ζητῆς νὰ μάθης, λέγει, πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον. Διότι εἰς αὐτὸν εἶναι ὅλα, ὅσα θέλει, δυνατά. Διὰ ποῖον δὲ λόγον δὲν εἶπεν· «εἰς τὴν λαμπρότητα τῶν ἁγίων», ἀλλ', «εἰς τὰς λαμπρότητας;». Διότι τὰ βραβεῖα εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Ἄλλη εἶναι ἡ δόξα τοῦ ἡλίου, ἄλλη τῆς σελήνης καὶ ἄλλη ἡ δόξα τῶν ἀστέρων. Διότι οἱ ἀστέρες διαφέρουν μεταξύ των εἰς τὴν λαμπρότητα· C ἔτσι, λέγει, θὰ συμβῆ καὶ κατὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν.[58] Καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρός μου εἶναι πολλὰ οἰκήματα».[59] Δι' αὐτὸ ἡ λαμπρό-

56. Φιλιπ. 3, 21.
57. Φιλιπ. 3, 21.
58. Α' Κορ. 15, 41 κ.ἑ.
59. Ἰωάν. 14, 2.

της ἐκείνη δὲν ἔχει τέλος. Διότι δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὴν νύκτα, δὲν παραμερίζει εἰς τὸ σκότος, ἀλλ' εἶναι ἀνέκφραστος καὶ μεγάλη καὶ ὑπερβάλλει μεγάλως τὴν φαινομένην λαμπρότητα, ἔχει ἀκόμη καὶ τοῦτο μέγιστον, τὸ ὅτι δὲν δέχεται, δηλαδή, τέλος, ποὺ εἶναι ἐνδεικτικὸν τῆς ἀνεκφράστου δυνάμεως τοῦ βασιλέως, καθ' ὅσον σώματα φθαρτὰ καὶ μαλακὰ μεταβάλλει εἰς τόσον πολὺ ἰσχυρὰ καὶ δυνατά. Ἔπειτα, ἐπειδὴ εἶπε μερικὰς μεγάλας ἀληθείας καὶ ἀνεπτέρωσε μὲ τὰς ἐλπίδας τὸ ἠθικὸν τοῦ ἀκροατοῦ, δεικνύει ὅτι εὐλόγως γίνονται αὐτά, **D** ἐπειδὴ ἐκεῖνος ποὺ τὰ κατορθώνει εἶναι τόσον μέγας.

Ποῖος δὲ εἶναι αὐτός, ποὺ ἐπιτυγχάνει αὐτά; Ὁ ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα. Διότι τοῦτο συνεπλήρωσε λέγων: «Ἐκ τῶν κόλπων μου πρὸ τοῦ αὐγερινοῦ σὲ ἐγέννησα». Ἀλλ' οἱ διαστρέφοντες συμφώνως πρὸς τὴν ἰδικήν των ἀντίληψιν τὰ λεχθέντα, ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ περὶ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως. Πῶς ὅμως λέγει, «πρὸ τοῦ αὐγερινοῦ;», πές μου. Ἔτσι ὠνόμασε τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννᾶτο, διότι ἐγεννήθη πρὶν ἀπὸ τὸ ξημέρωμα. Ἀλλὰ δὲν ἦτο αὐτὸ τὸ ζητούμενον νὰ εἴπῃ, οὔτε τὸ ἔλεγε χάριν ἐξιστορήσεως· ἄλλωστε δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀποδείξουν, ὅτι, ὅ,τι ἐδίδαξαν οἱ Εὐαγγελισταί, τοῦτο ἐδίδαξαν ἤδη οἱ προφῆται, **E** οἱ ὁποῖοι τὰ πλεῖστα ἔλεγον κατὰ τρόπον σκοτεινόν. Ἐδῶ λοιπὸν μὲ τό, «Πρὸ τοῦ αὐγερινοῦ», δὲν ἐννοεῖ τὸν χρόνον ποὺ προηγεῖται τῆς ἀνατολῆς τοῦ αὐγερινοῦ, ἀλλὰ τὸν πρὸ τῆς δημιουργίας τῆς φύσεως, τὸν πρὸ τῆς δημιουργίας τῶν ἀστέρων χρόνον. Διότι γνωρίζει ἡ Γραφὴ νὰ χωρίζῃ αὐτά, ὅταν λέγῃ πρὸ τῆς φύσεως, καὶ ὅταν λέγῃ πρὸ τῆς ἐνεργείας· καθὼς ὅταν λέγῃ· «Πρέπει νὰ προφθάνουν τὸν ὄρθρον πρὸς εὐχαρίστησίν σου καὶ νὰ σὲ λατρεύουν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ φωτός».[60] Διότι ἐδῶ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ὄρθρου. Διότι δὲν εἶπε, πρὸ τοῦ ἡλίου, ἀλλά, «Πρὸ τῆς ἀνατολῆς»· ὄχι, πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ἡλίου· διότι τίποτε δὲν ἔγινε πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ἡλίου· ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ὥστε νὰ γίνῃ σαφὲς ὅτι ὁμιλεῖ διὰ τὸν ὄρθρον. Εἰς ἄλλο δὲ μέρος,
261 **A** ὅταν λέγῃ πρὸ τῆς δημιουργίας αὐτοῦ, δὲν ἐννοεῖ, πρὸ τῆς ἀνατολῆς του, ἀλλά, πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ἡλίου· καθὼς ὅταν λέγῃ· «Πρὸ τοῦ ἡλίου διαρκεῖ τὸ ὄνο-

60. Σοφ. Σολ. 16, 28.

μα αὐτοῦ. Καὶ πρὸ τῆς σελήνης εἰς γενεὰς γενεῶν».[61] Ὥστε λοιπὸν ἄλλο τό, «πρὸ τοῦ ἡλίου» καὶ ἄλλο τό, «πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου»· διότι τὸ μὲν ἕνα φανερώνει τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἡλίου καὶ τὸν ὄρθρον, τὸ δὲ ἄλλο τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἐὰν ὡμιλοῦσε περὶ τῆς νυκτός, δὲν θὰ ἔλεγε, «πρὸ τοῦ αὐγερινοῦ», ἀλλά, «πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ αὐγερινοῦ». Ἄλλωστε καὶ ὁ Χριστὸς ἔδειξεν ὅτι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἀναφέρεται, ὄχι εἰς τὴν κατὰ σάρκα οἰκονομίαν,[62] ἀλλ' εἰς τὴν κατὰ Πνεῦμα γέννησιν αὐτοῦ. Διότι ἀφοῦ εἶπεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «Τί σᾶς φαίνεται περὶ τοῦ Χριστοῦ; **B** τίνος υἱὸς εἶναι;» ἐπειδὴ εἶπαν, τοῦ «Δαυΐδ» συνεπλήρωσε λέγων τὸν ψαλμόν, «πῶς λοιπὸν ὁ Δαυΐδ λέγει; Εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Κύριόν μου, κάθησαι εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου μου; Ἐὰν λοιπὸν εἶναι Κύριος αὐτοῦ, πῶς σεῖς λέγετε, ὅτι εἶναι υἱός του».[63] Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ λεγόμενον; Τὸ γνήσιον σημαίνει τῆς γεννήσεως ἐδῶ. Τί λοιπόν; Πρὸ τοῦ αὐγερινοῦ ὑπάρχει μόνον; Ὄχι βεβαίως. Ἐπειδὴ καὶ ἀλλοῦ λέγει· «Πρὸ τῆς σελήνης ὁ θρόνος αὐτοῦ». Καὶ ὄχι μόνον πρὸ τῆς σελήνης, ἐπειδὴ καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς λέγει· «Πρὶν γίνουν τὰ ὄρη καὶ πρὶν διαμορφωθῇ ἡ γῆ καὶ ἡ οἰκουμένη, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων σὺ ὑπῆρχες καὶ θὰ ὑπάρχῃς».[64] Ὄχι «ἀπὸ τοῦ αἰῶνος» **C** ἀλλὰ καὶ «πρὸ τοῦ αἰῶνος»· οὔτε λέγει «μέχρι τοῦ αἰῶνος», ἀλλ' ἐπ' ἄπειρον. Μή, λοιπόν, προσκόπτῃς εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ νὰ δέχεσαι θεοπρεπῶς[65] τὴν ἔννοιαν αὐτῶν.

Παρατήρησε δὲ τὴν σοφίαν τοῦ προφήτου. Διότι δὲν ἤρχισε μὲ αὐτὰ ἐδῶ τὰ λόγια τὸν ψαλμόν· «Ἐκ τῶν κόλπων μου πρὸ τοῦ αὐγερινοῦ»[66] σὲ ἐγέννησα», ἀλλ' ἀφοῦ προηγουμένως ἔδειξε τὰ κατορθώματά του, καὶ ἀφοῦ τὸν ἀνεκήρυξεν ἐπισήμως διὰ τῶν ἔργων, κατόπιν ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ κυρίου φανερώνει τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Ἔτσι ἔλεγε καὶ αὐτός: «Ἐὰν δὲν κάμνω τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου, μὴ πιστεύετε εἰς ἐμέ. Ἐὰν ὅμως κάμνω, ἂν καὶ εἰς ἐμὲ δὲν πιστεύετε, πιστεύσατε εἰς τὰ ἔργα»,[67] ὥστε, ὅταν μάθῃς, ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι ὁ καθήμενος εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός, ὁ ἀποκαλούμενος Κύριος καθὼς ὁ Πατήρ, **D** ὁ ἔχων τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἑαυτόν του, ὁ πραγματοποιῶν τέτοιαν ὡραιότητα, ὁ κατακυριεύων ἐν μέσῳ ἐθνῶν εἶναι

61. Ψαλμ. 71, 17 καὶ 5.
62. Γενικῶς διὰ τοῦ ὅρου «οἰκονομία» ὁ Ἱερὸς Πατὴρ ἐννοεῖ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον ἔφερεν εἰς πέρας ὁ Κύριος, δι' ὅσων ἐδίδαξε καὶ ἔπραξε κατὰ τὴν ἐπίγειον παρουσίαν του.

Υἱὸς καὶ πρὸ πάσης δημιουργίας νὰ μὴ θορυβηθῇς. Εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ μάλιστα πῶς ὁ προφήτης, ἄλλα μὲν λέγει ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἄλλα δὲ διηγεῖται ὁ ἴδιος. Διότι τὸ μέν, «Κάθησαι δεξιά μου», καὶ τό, «Ἐκ τῶν κόλπων μου πρὸ τοῦ αὐγερινοῦ σὲ ἐγέννησα», τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν νοήματα ὑψηλότερα τῆς δυνάμεώς του, εἰσάγει λέγοντα αὐτὸν τὸν Θεόν, τὰ δὲ ἄλλα διηγεῖται ὁ ἴδιος ὁ προφήτης. Πρόσεξε δὲ καὶ μὲ ποίαν οἰκειότητα μεταχειρίζεται τὴν λέξιν. Διότι ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἴπῃ, «Σὲ ἐγέννησα», E ἀλλὰ διὰ τοὺς σκεπτομένους χαμηλὰ ἐμνημόνευσε καὶ αὐτὴν τὴν λέξιν, προκειμένου νὰ παραστήσῃ τὴν γνησιότητα τῆς γεννήσεως. Καὶ καθὼς ὅταν ὁμιλῇ περὶ χειρός, δὲν τὸ κάμνει, διὰ νὰ φαντασθῶμεν χέρι, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν, ἔτσι ἐμνημόνευσε καὶ τὸν «κόλπον», διὰ νὰ παραστήσῃ τὸ γνήσιον τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

Ἔπειτα θέλων ἡ προφητεία του νὰ λάβῃ τὴν εἰκόνα δικαστοῦ, ἀπευθύνει τὸν λόγον πρὸς αὐτόν, 262 A τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπόδειξις πολὺ μεγάλης ἀγάπης καὶ ὑπερβολικῆς χαρᾶς καὶ ψυχῆς κατεχομένης ὑπὸ μεγάλης θεοπνευστίας. «Ὁ Κύριος ὡρκίσθη καὶ δὲν πρόκειται νὰ ἀλλάξῃ γνώμην. Σὺ εἶσαι ἀρχιερεὺς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδέκ».[68] Βλέπεις πῶς πάλιν ὁμιλεῖ κατὰ τρόπον ἁπλούστερον, ἄλλοτε μὲν περὶ τῆς Θεότητος, ἄλλοτε δὲ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ; Τοῦτο πράττουν καὶ οἱ Εὐαγγελισταί, διὰ νὰ διατηρῆται καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἡ ἀκρίβεια τῶν δογμάτων. Καὶ διατί εἶπε: «κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ;» B Καὶ διὰ τὰ μυστήρια, διότι καὶ ἐκεῖνος προσέφερεν ἄρτον καὶ οἶνον εἰς

63. Ματθ. 22, 42-45.
64. Ψαλμ. 89, 2.
65. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔχει βαθεῖαν συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι δι' οὐδενὸς παραδείγματος ἢ συμβολικῆς εἰκόνος εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμιλῇ κανεὶς περὶ τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ «εἰς ἄτοπον ἔρχεται», δι' αὐτὸ συνιστᾷ διαρκῶς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν Θεὸν νὰ μὴ νοοῦνται «ἀνθρωπίνως», ἀλλὰ «θεοπρεπῶς» ἤτοι, δηλαδή, «πρέπει τῷ Θεῷ».
66. Τὸ «πρὸ ἑωσφόρου» σημαίνει κατ' ἀρχὴν «πρὸ τοῦ αὐγερινοῦ», ποὺ εἶναι ὁ προάγγελος τῆς αὐγῆς, γενικῶς ὅμως ἀπεδόθη διὰ τοῦ πρὸ τῶν ἀστέρων, προκειμένου νὰ ἐκφράσῃ τὴν προαιώνιον καὶ ἀΐδιον γέννησιν τοῦ Κυρίου, καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν συνέχειαν ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῆς σελήνης, σημειωτέον.
67. Ἰωάν. 10, 37 κ.ἑ.
68. Ψαλμ. ρθ' (ρι'), 4.

τὸν Ἀβραάμ,[69] καὶ διότι εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν νόμον αὐτὴ ἡ ἱερωσύνη, καὶ διότι δὲν ἔχει τέλος, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος, καὶ διότι δὲν ἔχει ἀρχήν.[70] Διότι αὐτό, ποὺ ἐφανέρωσεν ἐκεῖνος κατὰ τρόπον σκοτεινόν, ἐπηλήθευσεν ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ καθὼς προέτρεχον τὰ ὀνόματα, ὅπως Ἰησοῦς Χριστός, ἔτσι καὶ τοῦτο. Οὔτε ἀρχήν, λοιπόν, φαίνεται ὅτι εἶχεν ὁ Μελχισεδέκ, οὔτε τέλος, ὄχι διότι δὲν εἶχε, ἀλλὰ διότι ἦτο ἀγενεαλόγητος. Ὁ δὲ Ἰησοῦς δὲν ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος, ὄχι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ διότι δὲν ἔχει καθόλου χρονικὴν ἀρχὴν καὶ τέλος. C Διότι τὸ μὲν πρῶτον ἦτο σκιά, τὸ δὲ ἄλλο ἀλήθεια. Καθὼς ὅταν ἀκούῃς τὸ ὄνομα Ἰησοῦς, δὲν φαντάζεσαι τὸν ἀληθῶς Ἰησοῦν, ἀλλὰ δέχεσαι τὸν τύπον μόνον τοῦ ὀνόματος καὶ δὲν ἐπιζητεῖς τίποτε πλέον αὐτοῦ, ἔτσι καὶ ὅταν ἀκούῃς ὅτι ὁ Μελχισεδὲκ εἶναι ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητος, μὴ ψάχνῃς νὰ εὕρῃς αὐτὸν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἄς σοῦ εἶναι ἀρκετὴ μόνη ἡ προσφώνησις, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἀναζήτησέ την εἰς τὸν Χριστόν.

Ὅταν πάλιν γίνεται λόγος περὶ ὅρκου, μὴ φαντάζεσαι ὅρκον. Διότι καθὼς ἀκριβῶς ὁ θυμός, δὲν εἶναι θυμὸς προκειμένου περὶ τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ, ἀλλὰ τὸ τιμωρητικόν, ἔτσι οὔτε ὁ ὅρκος εἶναι ὅρκος. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ὁρκίζεται, ἀλλ' ἐκφράζει πάντως αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ. Ἀφοῦ λοιπὸν ὡμίλησε διὰ τὴν λαμπρότητα τῶν ἁγίων, διὰ τὴν ὑποταγὴν ὑπὸ τοὺς πόδας του τῶν ἐχθρῶν, διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας, D ὁμιλεῖ τώρα καὶ διὰ τὰ παρόντα. Κατ' ἀρχὴν δὲ κοίταξε ποίαν σειρὰν ἀκολουθεῖ εἰς τὸν λόγον καὶ μαλακώνει τὸν σκληρὸν ἀκροατήν. Διότι ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ἐφόβησε μὲ τὸν περὶ τῆς κρίσεως λόγον καὶ ἐμαλάκωσε τὸ σκληροτράχηλον αὐτοῦ, ἔτσι τώρα ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῶν παρόντων. Δι' αὐτὸ καὶ κάμνει αὐτὴν τὴν συνένωσιν. Πρόσεξε λοιπόν· «Ἕως ὅτου θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὰ μέλλοντα. Ἔπειτα ὁμιλεῖ διὰ τὰ παρόντα, «Ράβδον ἀκατανικήτου δυνάμεως θὰ χορηγήσῃ εἰς Σὲ ὁ Κύριος ἀπὸ τὴν Σιών» καὶ «Κυριάρχησε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου»· ἔπειτα ὁμιλεῖ διὰ τὰ μέλλοντα· E «Μαζί σου εἶναι ἡ ἐξουσία, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας σου εἰς τὰς λαμπρότητας τῶν ἁγίων σου». Ἔπειτα πάλιν τὰ παρόν-

69. Σχετικῶς βλ. εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 5 ὑποσημείωσιν.
70. Ἑβρ. 7, 3 κ.ἑ.

τα, μὴ ἔχοντα τιμωρίαν, ἀλλὰ πολλὴν εὐεργεσίαν. «Σὺ εἶσαι ἀρχιερεὺς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ». Διότι αὐτὸ εἶναι κατάργησις ἁμαρτίας καὶ συμφιλίωσις πρὸς τὸν Θεόν.

Κατόπιν ἀφοῦ ἐπέμεινεν εἰς αὐτὰ ὅσον ἤθελε, καταπιάνεται πάλιν μὲ τὴν οἰκονομίαν, ἁπλουστεύων τὸν λόγον καὶ λέγων· «Ὁ Κύριος ἐκ δεξιῶν σου». Ἂν καὶ ἔλεγεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ, ὅτι αὐτὸς κάθηται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός. Βλέπεις ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραμένῃ κανεὶς ἁπλῶς εἰς τὰς λέξεις; Τί σημαίνει· «Ὁ Κύριος ἐκ δεξιῶν σου;». **263 A** Ἐπειδὴ ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ περὶ τῆς θείας οἰκονομίας, στρέφει τὸν λόγον πρὸς τὴν σάρκα, ἡ ὁποία δέχεται τὴν βοήθειαν. Διότι φαίνεται ἀγωνιῶν καὶ ἱδρῶν — καὶ ἱδρῶν τόσον ὥστε νὰ καταβαίνουν μεγάλαι σταγόνες ἱδρῶτος — καὶ ἐνισχυόμενος.[71] Αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῆς σαρκός. «Θὰ συντρίψῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὀργῆς του τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς».[72] Δὲν θὰ διέπραττεν ἁμαρτίαν κανεὶς λέγων τοῦτο καὶ περὶ τῶν παρόντων ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι καταφέρονται ἐναντίον της καὶ περὶ τῶν μελλόντων νὰ δώσουν εὐθύνας, δι' ὅσας ἁμαρτίας ἔπραξαν καὶ διὰ τὴν ἀσέβειάν των. «Θὰ κρίνῃ τὰ ἀσεβῆ ἔθνη, θὰ γεμίσῃ μὲ πτώματα τὴν οἰκουμένην».[73] Τί σημαίνει: «Θὰ κρίνῃ τὰ ἀσεβῆ ἔθνη;» Θὰ δικάσῃ, λέγει, θὰ καταδικάσῃ τοὺς δαίμονας. **B** Καὶ ὅτι ἔκαμε τὴν κρίσιν, ἄκουσε τὸν Χριστὸν ποὺ λέγει: «Τώρα εἶναι κρίσις τοῦ κόσμου τούτου, τώρα ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου θὰ πεταχθῇ ἔξω».[74] Καὶ ἀλλοῦ: «Καὶ ἐγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, θὰ ἑλκύσω ὅλους κοντά μου».[75] Ἂν δὲ μεταχειρίζεται λέξεις περισσότερον ὑλικάς, μὴ προσκόψῃς εἰς αὐτάς. Διότι αὐτὸ εἶναι σύνηθες εἰς τὴν Γραφήν.

«Θὰ συντρίψῃ τὰς κεφαλὰς πολλῶν ἀρχόντων τῆς γῆς».[76] Ἐὰν ἐπιθυμῇς νὰ δέχεσαι τοῦτο ἀλληγορικῶς, θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῆς καταλύσεως τῆς ἀσεβείας, ἂν δὲ καὶ γραμματικῶς περὶ τῆς συμφορᾶς τῶν Ἰουδαίων, τοὺς ὁποίους κατέστρεψεν ἐκ θεμε-

71. Ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσευχῆς Του, εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ὅπου «ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ἐγένετο ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος» (Λουκ. 22, 44).
72. Ψαλμ. ρθ' (ρι'), 5.
73. Ψαλμ. ρθ' (ρι'), 6.
74. Ἰωάν. 12, 31.
75. Ἰωάν. 12, 32.
76. Ψαλμ. ρθ' (ρι'), 6

λίων μετὰ πολλῆς σφοδρότητος. **C** «Θὰ πιῇ μὲ ἁπλότητα νερὸ ἀπὸ τὸν χείμαρρον».[77] Ἐδῶ δεικνύει τὴν πτωχικὴν δίαιταν, τὴν ἁπλότητα τῆς διαγωγῆς, ὅτι ἔπραττεν αὐτὰ ὄχι μὲ σκευωρίας, οὔτε μὲ τὴν βοήθειαν στρατιωτῶν, οὔτε περιβαλλόμενος μὲ ἐξωτερικὴν φαντασίαν, ἀλλὰ διάγων βίον λιτόν, καὶ γενικῶς κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ πίνῃ μὲ ἁπλότητα νερὸ ἀπὸ τὸν χείμαρρον. Διότι ὅσον ἁπλῆ ἦτο ἡ τράπεζα, ἄλλο τόσο καὶ τὸ ποτόν του. Τὸ φαγητὸν ἦτο κρίθινος ἄρτος, τὸ ποτὸν ἦτο νερὸ ἀπὸ τὸν χείμαρρον. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ταπεινότητα τῆς ζωῆς ἦλθε νὰ διδάξῃ, νὰ συγκρατῶμεν τὴν κοιλίαν, νὰ καταπατῶμεν τὴν φαντασίαν, νὰ ἀποστρεφώμεθα τὴν ἔπαρσιν. Ἔπειτα συνεπλήρωσε δεικνύων τὸ κέρδος αὐτῆς τῆς ζωῆς· «Δι' αὐτὸ θὰ τὸν ὑψώσῃ καὶ θὰ τὸν ἀναδείξῃ ὁ Κύριος». **D** Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τοῦ σκληροῦ βίου.

Αὐτὰ δὲ δὲν ἐλέχθησαν περὶ τῆς Θεότητος, ἀλλὰ περὶ τῆς σαρκός, ἡ ὁποία ἤπιε νερὸ ἀπὸ τὸν χείμαρρον καὶ ὑψώθη καὶ ἐδοξάσθη ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι ὄχι μόνον δὲν τὴν ἔβλαψεν αὐτὴ ἡ ἁπλότης τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνύψωσεν εἰς ἀνέκφραστον ὕψος. Καὶ σὺ λοιπόν, ἀγαπητέ μου, παραδειγματιζόμενος, τὸν ἐπιδεικτικὸν καὶ πλήρη ἐγωϊσμοῦ βίον νὰ περιφρονῇς, νὰ ἐπιδιώκῃς δὲ τὸν λιτὸν καὶ εἰλικρινῆ βίον, ἂν βεβαίως θέλῃς νὰ εἶναι ἕνας βίος λαμπρὸς καὶ μέγας. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἦλθεν ὁ Δεσπότης σου, διὰ νὰ σὲ διδάξῃ ν' ἀκολουθῇς αὐτὸν τὸν δρόμον. **E** Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Προφήτης ἀφοῦ διηγήθη τὰ κατορθώματα, προσέθεσεν αὐτὸ ἀκριβῶς, κατὰ τρόπον ἐπιγραμματικὸν λέγων· ἐπειδὴ ἤκουσες περὶ νίκης καὶ θριάμβων, ἂς μὴ φαντασθῇς ὅτι θὰ ἴδῃς στρατιώτας, ὅπλα, ἅρματα, ἵππους, ἱππεῖς, ὁπλίτας, θορύβους καὶ ταραχάς. Ὁ νικητὴς ἐδῶ εἶναι τόσον ταπεινός, τόσον ἁπλός, ὥστε νὰ πίνῃ νερὸ ἀπὸ τὸν χείμαρρον. Ἐν τούτοις αὐτός, ποὺ ἔζησε τόσο ταπεινὸν βίον, θὰ ὑψώσῃ ὅλα αὐτά. Ἂς ἀκούσουν αὐτὰ οἱ παρακαθήμενοι εἰς πλούσια Συβαριτικὰ[78] τραπέζια, οἱ ἐπινοοῦντες διαρκῶς νέα φαγητὰ καὶ κάθε εἴδους καρυκεύματα, οἱ προσκαλοῦντες ἀπὸ παντοῦ μαγείρους κάθε φυλῆς καὶ ἀποστέλλοντες ναύτας, κυβερνήτας καὶ κωπηλάτας. **264 A**

77. Ψαλμ. 109, 7.
78. Ἡ Σύβαρις ἦτο Ἑλληνικὴ ἀποικία εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, γνωστὴ διὰ τὴν φιληδονίαν καὶ τρυφηλότητα τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων της.

διὰ νὰ κομίσουν κάποια ἄγνωστα εἴδη ποτῶν καὶ μύρων καὶ ἄλλων ἀνοήτων ἐπινοήσεων καὶ καταποντίσουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὸ βάραθρον αὐτὸ τῆς πολυτελείας, καὶ ἂς γίνουν ταπεινότεροι ὅλων. Διότι οὔτε ἡ ἀνάγκη περισσοτέρων συνηθίζει νὰ κάμνῃ κάποιον σπουδαῖον, οὔτε τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς ἀνάγκην ὀλίγων ταπεινόν. Καὶ ἂν θέλετε, ἂς ἀναπαραστήσωμεν τὴν εἰκόνα ἑκάστου ἐξ αὐτῶν καὶ ἔστω ὅτι ὁ ἕνας ἔχει πολλοὺς προμηθευτὰς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ναύτας, δηλαδὴ καὶ κυβερνήτας, χειροτέχνας καὶ ὑπηρέτας, ὑφαντὰς καὶ κατασκευαστὰς ἀριστουργημάτων, ποιμένας βοδιῶν καὶ προβάτων, ἱπποκόμους καὶ γενικῶς πολλὴν καὶ κάθε ἱκανοποίησιν εἰς ὅλα· **B** ὁ ἄλλος δὲ καμμίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀπολαύσεις, ἀλλὰ μόνον ψωμὶ καὶ νερὸ καὶ πτωχικὸν ἔνδυμα· ποῖος ἐν τούτοις εἶναι ὁ ὑψηλός; ποῖος δὲ ὁ ταπεινός; Δὲν εἶναι καταφανές, ὅτι εἶναι αὐτός, ποὺ ἔχει τὸ ἔνδυμά του μόνον; Διότι αὐτὸς μὲν ἠμπορεῖ νὰ περιφρονήσῃ καὶ αὐτὸν ποὺ βασιλεύει, ἐκεῖνος δὲ εἶναι δοῦλος ὅλων αὐτῶν, ποὺ τοῦ προσφέρουν ὅλα αὐτά, φοβούμενος μήπως κάποιος τὸν ἀφήσῃ καὶ τὸν βλάψῃ σπουδαίως εἰς αὐτά. Ἕνεκα τούτου ὑποκύπτει, κολακεύει καὶ λατρεύει ὡς θεούς του ὅλους αὐτούς.

Τίποτε δὲν ὑποδουλώνει τόσον πολύ, ὅσο τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς ἀνάγκην πολλῶν, καθὼς τίποτε δὲν ἐλευθερώνει τόσον, ὅσον τὸ νὰ ὑπάρχῃ μόνον τὸ ἀπολύτως ἀναγκαῖον. Αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῷα. Ποῖον τὸ ὄφελος διὰ τὸν ὄνον, ποὺ φορτώνεται μεγάλα φορτία, **C** καὶ ἂν ἀκόμη ἀπολαμβάνῃ μεγάλως αὐτῶν; ποία δὲ ἡ βλάβη εἰς ἄλλον ἐξ αὐτῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπηλλαγμένος ὅλων, ἂν τρώγῃ τὴν ἀπολύτως ἀναγκαίαν τροφήν; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς μαθητάς του, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ κηρύξουν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, κατέστησε ἀνωτέρους ὅλων αὐτῶν, τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ ὅλας τὰς φροντίδας καὶ τοὺς κατέστησεν ἐλαφροὺς καὶ ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα ἰσχυροτέρους. Τίποτε δὲν ἰσχυροποιεῖ τόσον τὴν ψυχήν, ὅσον ἡ ἀπαλλαγὴ ἐξ αὐτῶν. Τίποτε δὲν καθιστᾷ τὴν ψυχὴν τόσον ἀνίσχυρον, ὅσον ἡ ἐμπλοκὴ εἰς αὐτά. Διότι καθὼς δὲν εἶναι δυνατὸν κανεὶς ἐδῶ νὰ εὕρῃ τάχα δυστυχίαν, ἔτσι ἐκεῖ ἡδονήν, καθ' ὅσον ὁ μὲν ἔχει πολλοὺς κυρίους καὶ κυρίους σκληροὺς καὶ ἀπανθρώπους, ὁ δὲ δὲν εἶναι δοῦλος κανενός, ἐξουσιάζει ὅλων, ζῇ μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν καὶ ἠθικὴν λάμψιν, **D** χαίρεται τὸν ἀέρα καὶ δὲν ἔχει καμμίαν

ἀπὸ κανένα ἐνόχλησιν. Δὲν τὸν βασανίζει ὁ θυμός, οὔτε ὁ φθόνος, οὔτε ἡ κακοτυχία, οὔτε τὸν λειώνουν αἱ φροντίδες, αἱ ζηλοτυπίαι, ἡ κενοδοξία, ὁ ἐγωϊσμός, οὔτε κάποιο ἄλλο ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' ὅπως εἶναι ἤρεμον τὸ ὑπήνεμο καὶ ἀκύμαντο λιμάνι, ἔτσι εἶναι ἡ ψυχική του κατάστασις καὶ πορεύεται εὐκόλως πρὸς τὸν Θεόν, χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζῃ τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα. Διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν ἐλευθερίαν αὐτήν, **E** καὶ τὴν ψυχικὴν γαλήνην κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ τὴν ἄνεσιν κατὰ τὸ αἰώνιον ταξίδι μας, ἂς ἐπιδιώκωμεν αὐτὸν τὸν βίον, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθά, τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπεράνω οἱασδήποτε περιγραφῆς, νοήσεως καὶ σκέψεως, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ποὺ εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία, εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ 110 (ΡΙ΄) ΨΑΛΜΟΝ*

265 A «Θὰ σὲ δοξολογήσω Κύριε, μὲ ὅλην μου τὴν καρδίαν».[1]

Τί σημαίνει: «Ἐν ὅλῃ;». Μὲ κάθε προθυμίαν, μὲ τεταμένην τὴν προσοχήν, ἀπηλλαγμένος τῶν βιωτικῶν φροντίδων, μὲ τὸ πνεῦμα ὑψωμένον καὶ τὴν ψυχὴν ἐλευθέραν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος. «Μὲ τὴν καρδίαν». Ὄχι ἁπλῶς μὲ λόγους, οὔτε μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ στόμα μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν διάνοιαν. Ἔτσι καὶ ὁ Μωϋσῆς, ὅταν ἐνομοθέτει, ἔλεγεν· «Νὰ ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν Θεόν σου μὲ ὅλην τὴν καρδιά σου καὶ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς διανοίας σου».[2] **B** Ἐδῶ μοῦ φαίνεται ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐξομολογήσεως, τῆς εὐχαριστίας. Θὰ σὲ ὑμνήσω, λέγει, θὰ σὲ εὐχαριστήσω. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἔπραττεν εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει τὸν ψαλμὸν καὶ εἰς αὐτὸ καταλήγει· αὐτὸ ἦτο τὸ παντοτεινόν του ἔργον, τὸ νὰ ἀναπέμπῃ, δηλαδή, εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένας εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Διότι τίποτε δὲν ἐπιζητεῖ ὁ Θεὸς περισσότερον αὐτοῦ· αὐτὸ εἶναι θυσία, αὐτὸ προσφορά, αὐτὸ εἶναι ἔνδειξις εὐγνώμονος ψυχῆς, αὐτὸ πλῆγμα κατὰ τοῦ διαβόλου· δι' αὐτῆς ὁ μακάριος Ἰὼβ ἐλάμβανε τὸν στέφανον τῆς νίκης καὶ ἀνεγνωρίζετο ἐπισήμως, καθ' ὅσον παρὰ τοὺς μυρίους πειρασμούς, **C** ποὺ ἐδέχθη, καὶ τὰς πρὸς τὸ κακὸν προτροπὰς τῆς γυναικός του, παρέμεινεν ἀμετακίνητος εἰς τὴν πίστιν του, ἀναπέμπων εὐχαριστίας εἰς τὸν Δεσπότην τῶν ὅλων, μάλιστα δέ, ὄχι μόνον ὅταν ἐπλούτουσεν, ἀλλὰ καὶ ὅταν κατήντησε πάμπτωχος· ὄχι μόνον ὅταν ἦτο ὑγιής, ἀλλὰ καὶ ὅταν προσεβλήθη ἀπὸ ἀσθένειαν· ὄχι

* Ὁ 110ος ψαλμὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀποδεικνύεται, παρὰ τὴν μεμψιμοιρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμη καὶ ἀπὸ ὅσα θεωροῦνται δυστυχήματα εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, ὅπως εἶναι ὁ θάνατος καὶ αἱ ἀσθένειαι.

1. Ψαλμ. 110, 1.
2. Δευτερ. 6, 5.

μόνον ὅταν τὰ πράγματα δι' αὐτὸν ἦσαν εὐνοϊκά, ἀλλὰ καὶ ὅταν κατέπεσεν ἐναντίον του ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος χειμὼν τῆς συμφορᾶς εἰς ὅλον του τὸ σπίτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σωματικήν του ὕπαρξιν. Διότι αὐτὸ ἰδιαιτέρως ἀποτελεῖ ἔνδειξιν εἰλικρινοῦς διαθέσεως καὶ ζήλου, τὸ νὰ ἀναγνωρίζῃ κανεὶς εἰς τὸν Θεὸν πολλὴν εὐγνωμοσύνην καὶ νὰ παραμένῃ σταθερὸς εἰς τὴν δοξολογίαν του πρὸς αὐτὸν εἰς τὰς θλίψεις καὶ εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς τῆς ζωῆς του, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ὑπαινισσόμενος ἐδήλωσεν ἐν συνεχείᾳ. **D**

Ἐπειδή, δηλαδή, πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων εὐχαριστοῦν μὲ τὸν Θεὸν ὅταν εὐτυχοῦν, δυσανασχετοῦν δὲ ὅταν δυστυχοῦν — ὑπάρχουν μάλιστα καὶ ἐκεῖνοι ποὺ καταφέρονται ἐναντίον τῶν συμβαινόντων —, δεικνύων ὅτι τοῦτο γίνεται ὄχι ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν συμβαινόντων, ἀλλ' ἀπὸ τὴν διεστραμμένην διάθεσίν των, συνεπλήρωσε λέγων: «Ἐν μέσῳ ἐκλεκτῶν καὶ εἰς σύναξιν πιστῶν ἀξιοθαύμαστα εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου».[3] Τοῦτο εἶπε δεικνύων, ὅτι χρειάζεται δικαστὴς ἀπροσωπόληπτος καὶ σύναξις ὄχι διεφθαρμένη καὶ θὰ γίνουν φανερὰ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, διότι εἶναι μεγάλα, διότι εἶναι ἀξιοθαύμαστα. Διότι εἶναι μὲν μεγάλα καὶ καθ' ἑαυτά, δὲν ἀποδεικνύονται ὅμως μεγάλα, **E** ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ὁ ἀντικειμενικὸς κριτής. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἥλιος μὲν καθ' ἑαυτὸν εἶναι λαμπρὸς καὶ καθαρὸς καὶ φωτίζει ὅλον τὸν κόσμον, δι' ἐκείνους, ὅμως, ποὺ ἔχουν ὀφθαλμικὸν νόσημα δὲν εἶναι τέτοιος. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦ ἡλίου τὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ τὸ ἐλάττωμα τῆς ἰδικῆς των ἀσθενείας. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσῃς κάποιον νὰ κατηγορῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ κατηγορῇς τὰ ἔργα ἐξ αἰτίας τῆς κακίας του, ἀλλ' ἐκ τῆς μωρίας ἐκείνου νὰ λαμβάνῃς μεγίστην ἀπόδειξιν περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. Διότι καθὼς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι σκοτεινός, δὲν κατηγόρησε τὸ ἄστρον τοῦ ἡλίου, ἀλλ' ἤλεγξε μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀτέλειάν του· καὶ καθὼς ἐκεῖνος, ποὺ λέγει ὅτι τὸ μέλι εἶναι πικρόν, δὲν συνεσκότισε τὴν γλυκύτητα ἐκείνου, **266 A** ἀλλ' ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς ἰδικῆς του ἀσθενείας· ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ ἐκεῖνον, ποὺ κατηγορεῖ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Καὶ καθὼς αὐτὸς δὲν καταστρέφει μὲν ἐκεῖνα, οὔτε τὴν καλήν των φήμην, καταφέρεται δὲ μεγάλως κατὰ τῆς μωρίας του, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς μὴ ἔ-

3. Ψαλμ. 110, 1-2.

χοντας ὀρθὴν κρίσιν περὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀντιλαμβάνονται, δηλαδή, οὔτε τὰ θαύματα ποὺ ἔγιναν. Ὅπως, ὅταν κάποιος ἔχῃ ψυχὴν ἀπροσωπόληπτον καὶ ὄχι διεστραμμένην, θὰ ἐκπλαγῇ καὶ δι' ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, ποὺ θεωροῦνται δυστυχήματα.

Διότι, πές μου, τί ἐξ ὅσων γίνονται δὲν εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ; **B** Καὶ ἂν θέλῃς, ἂς ἐξετάσωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θεωροῦνται πράγματα ἀπαίσια καὶ ἐνοχλητικά, τὸν θάνατον, δηλαδή, τὴν ἀσθένειαν, τὴν πτωχείαν καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, ἀφοῦ ἀφήσωμεν ὅλα τὰ ἄλλα. Ὅποιος ἔχει ὀρθὴν καὶ εἰλικρινῆ διάθεσιν καὶ αὐτὰ θὰ ἀποδεχθῇ καὶ θὰ θαυμάσῃ μὲ μεγάλην προθυμίαν. Διότι ἂν καὶ ὁ θάνατος εἰσῆλθε διὰ τῆς ἁμαρτίας,[4] ἐν τούτοις, τόση εἶναι ἡ ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ, ἡ φιλανθρωπία Του καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῆς φροντίδος του, ὥστε καὶ αὐτὸν ἐχρησιμοποίησε διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἰδικοῦ μας γένους. Διότι, πές μου, τί δυσάρεστον ἔχει ὁ θάνατος; Δὲν εἶναι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς κόπους; δὲν εἶναι τὸ τέλος τῶν φροντίδων; **C** Δὲν ἀκοῦς τὸν Ἰὼβ ποὺ τὸν ἐγκωμιάζει, καὶ λέγει· «Ὁ θάνατος εἶναι ἀνάπαυσις διὰ τὸν ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου ἡ ὁδὸς εἶναι κεκρυμμένη;».[5] Δὲν εἶναι ἐκρίζωσις τῆς ἁμαρτίας; Διότι διὰ τοῦ θανάτου τίθεται τέρμα εἰς τὰς κακίας αὐτοῦ. «Διότι ὁ πεθαμένος ἠλευθερώθη ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας»,[6] δηλαδή, δὲν προσθέτει πλέον ἁμαρτίας καὶ ἂν ἀποθάνῃ ἐν ἀρετῇ, θὰ κατατεθοῦν εἰς μέρος ἀσφαλὲς τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς του καὶ εἰς θησαυροφυλάκιον ἀπαραβίαστον. Τοὺς δὲ ζῶντας, πές μου, δὲν κάμνει περισσότερον συνετοὺς καὶ ἐπιεικεῖς; Δὲν βλέπεις πῶς πολλὰς φορὰς εἰς κηδείαν προσερχόμενοι οἱ πλούσιοι, πλήρεις ὑπερηφανείας καὶ μὲ τὰ φρύδια των σηκωμένα ἀπὸ ὑπερβολικὴν ὑπεροψίαν, μαζεύονται ἀπὸ τὸν φόβον των, ὅταν βλέπουν τὸν νεκρὸν ἐξηπλωμένον κωφὸν καὶ ἀκίνητον, παιδιὰ βυθισμένα εἰς τὴν ὀρφάνια, γυναῖκα μέσα εἰς τὸ πένθος τῆς χηρείας, **D** φίλους μελαγχολικούς, ὑπηρέτας μαυροφορεμένους καὶ ὁλόκληρον γενικῶς τὴν ἐμφάνισιν τῆς οἰκίας σκυθρωπήν; πῶς ταπεινώνονται; πῶς συντρίβονται; Ἀλλὰ καὶ διότι, ἐνῷ ἔτυχον πολλῆς καὶ ἐπιμελοῦς διδασκαλίας καὶ εἰς οὐδὲν ὠφελήθησαν, τώρα διὰ μόνης τῆς θέας ἐκεί-

4. Ρωμ. 5, 12.
5. Ἰὼβ 3, 23.
6. Ρωμ. 6, 7.

νης τῆς πενθούσης οἰκίας φιλοσοφοῦν συνεχῶς, παρατηροῦντες καλῶς τὸ εὐτελὲς καὶ φθαρτὸν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, τὸ μηδαμινὸν καὶ ἄστατον τῆς δυνάμεώς των καὶ προβλέποντες εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων τὰς ἰδικάς των μεταβολάς.

Διότι ἄν, παρ' ὅλην τὴν ὕπαρξιν τοῦ θανάτου, ὑπάρχῃ τόση ἀδικία καὶ πλεονεξία **E** καὶ ὅπως τὰ ψάρια οἱ δυνατώτεροι καταπίνουν τοὺς ἀδυνάτους· ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ θάνατος, πότε θὰ ἐτερμάτιζαν τὴν πλεονεξίαν; Ἂν δέ, παρ' ὅλο ποὺ γνωρίζουν, ὅτι δὲν θὰ ἀπολαύσουν ὅσα ἐξ ἁρπαγῶν ἀποκτήσουν, ἀλλ' ἑκόντες ἢ ἄκοντες θὰ τὰ ἐγκαταλείψουν εἰς ἄλλους, καταλαμβάνωνται ὑπὸ μανίας καὶ λύσσης πλεονεξίας, ἂν ὡς πρὸς αὐτὸ ἦσαν ἀσφαλεῖς, πότε θὰ ἐχάνετο ἡ κακή των ἐπιθυμία; Διατί δέ; οἱ στέφανοι τοῦ μαρτυρίου δὲν πλέκονται διὰ τοῦ θανάτου; Καὶ ὁ Παῦλος; δὲν κατήγαγεν ἀναριθμήτους νίκας, λέγων· **267 A** «Καθημερινῶς ἀποθνήσκω, μὰ τὴν εἰς ἐσᾶς καύχησίν μου;».[7] Δὲν εἶναι ὁ θάνατος κακός, ἀλλ' ὁ κακὸς θάνατος εἶναι κακός. Δι' αὐτὸ λέγει· «Πλύτιμος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ».[8] Ἀλλοῦ πάλιν λέγει· «Ὁ θάνατος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι κακὸς καὶ ὀδυνηρός».[9] Τοῦτο ὀνομάζει κακό, τὸ νὰ ἀποθάνῃ κανεὶς μὲ βεβαρημένην συνείδησιν, μὲ τὸ βάρος καὶ τὴν πίεσιν πολλῶν ἁμαρτωλῶν ἐπιδιώξεων. Καθὼς βεβαίως ὁ ἔχων καθαρὰν συνείδησιν, τρέχει πρὸς τὰ βραβεῖα, ἀναχωρεῖ πρὸς τὸν στέφανον. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὄχι ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη διάθεσις εἶναι ἐκείνη ποὺ δημιουργεῖ τὸν φόβον, ἄκουσε πῶς ἐπιδιώκει τοῦτο ὁ Παῦλος, ἄλλοτε μὲν λέγων **B** «Διότι ὅσοι εἴμεθα εἰς αὐτὸ τὸ σκήνωμα στενάζομεν ὑπὸ τὸ βάρος του,[10] περιμένοντες τὴν υἱοθεσίαν, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν»·[11] ἄλλοτε δὲ τὸ ἴδιο λέγων ἀλλοῦ· «Ἀλλ' ἂν καὶ προσφέρω τὸν ἑαυτόν μου σπονδὴν ἐπὶ τῆς θυσίας καὶ λειτουργίας τῆς πίστεώς σας, χαίρω καὶ συγχαίρω μαζί σας. Ὡσαύτως δὲ καὶ σεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετε μαζί μου».[12] Ἐὰν δὲ ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἐνοχλητικός, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμητὸς ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ζοῦν καλῶς, πολὺ πε-

7. Α' Κορ. 15, 31.
8. Ψαλμ. 115, 15.
9. Ψαλμ. 33, 22.
10. Β' Κορινθ. 5, 4.
11. Ρωμ. 8, 23.
12. Φιλιπ. 2, 17-18.

ρισσότερον ἢ πτώχεια καὶ ὅλα τὰ ἄλλα.

«Ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ». Ἄλλος λέγει, «Ἐξηκριβωμένα».[13] Ἐδῶ μοῦ φαίνεται ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῶν δημιουργημάτων καὶ δι' αὐτῶν ἐξαίρει τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ· ἀνωτέρω δὲ ὠνόμαζεν ἔργα — ἂν καὶ ἡμεῖς διὰ τοὺς μικροψύχους **C** καὶ ἄλλης ἀντιλήψεως ἀνθρώπους ἠσχολήθημεν μὲ αὐτά —, τὰ μεγάλα ,τὰ θαύματα ,τὰ ὁποῖα πολλὰς φορὰς ἐπραγματοποίησεν οἰκονομῶν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τί σημαίνει δέ, «Ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ;». Ἐξηκριβωμένα, λέγει, καθὼς εἶπε καὶ ἄλλος ἑρμηνευτής, ἕτοιμα καθ' ὅλα, ὡλοκληρωμένα, φτιαγμένα, τελειωμένα, ἀπολύτως ἐπαρκῆ διὰ νὰ πράττουν τὰ θελήματα αὐτοῦ, ἱκανὰ διὰ νὰ μαρτυροῦν τὴν δύναμίν Του, ὄχι ἀτελῆ, οὔτε ἀκατάλληλα, λόγῳ τῆς ἀτελείας των, πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν διαταγῶν του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἀλλοῦ λέγει· «Τὸ πῦρ τῆς ἀστραπῆς, ἡ χάλαζα, ἡ χιών, οἱ πάγοι, ὁ ὁρμητικὸς ἄνεμος τῆς καταιγίδος, ὅλα αὐτὰ ποὺ κινοῦνται καὶ ἐκτελοῦν τὸν παντοδύναμον λόγον του· **D** δηλαδή, τὰς προσταγάς του».[14] Ἔτσι ἔλεγε καὶ ὁ προφήτης· «Ὁ Κύριος ἐδημιούργησε τὴν σελήνην, διὰ νὰ προσδιορίζῃ τὰς ἐποχάς, ὁ ἥλιος γνωρίζει τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ δύσῃ. Ἔθεσες τὸ σκοτάδι καὶ γίνεται νύκτα».[15] Δὲν ἐπιτελοῦν δὲ μόνον ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι κατεσκευασμένα, ἀλλὰ ἂν διατάξῃ καὶ τὰ ἀντίθετα, καὶ ἐδῶ φαίνεται ἡ ἀπόλυτος ὑποταγή. Διέταξε, λοιπόν, τὴν θάλασσαν καὶ ὄχι μόνον δὲν κατεπόντισε, πρᾶγμα πολὺ φυσικὸν δι' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ διεπέρασε τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ἀφοῦ ἡσύχασε καὶ ἐστερέωσε τὰ κύματά της μὲ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν καὶ ἀπὸ τὴν πέτραν.[16] Τὸ καμίνι ὄχι μόνον δὲν ἔκαιεν, ἀλλὰ προσέφερε καὶ ἁπαλὴ πνέουσα δροσιά.[17] Τὰ θηρία ὄχι μόνον δὲν κατεβρόχθιζον, ἀλλὰ καὶ ὡς σωματοφύλακες, **E** τρόπον τινά, περιέβαλλον τὸν Δανιήλ.[18] Τὸ θαλάσσιον κῆτος ὄχι μόνον δὲν κατέπινε τὸν Ἰωνᾶν, ἀλλὰ καὶ διατηροῦσε τὸν ἐντὸς αὐτοῦ εὑρισκόμενον σῶον καὶ ἀβλαβῆ.[19] Ἡ ξηρὰ ὄχι μόνον

13. Ψαλμ. 110, 2.
14. Ψαλμ. 148, 8.
15. Ψαλμ. 103, 19 - 20.
16. Ἐξοδ. 14, 22.
17. Δανιὴλ 3, 24.
18. Δανιὴλ 5, 22.
19. Ἰων. Κεφ. 2.

δὲν ἐκράτησεν, ἀλλὰ κατεπόντισε χειρότερα καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ὅταν ἠνοίχθη καὶ κατέπιε τὸν Δαθάν, καὶ ἐξηφάνισε τὴν ἄδικον συγκέντρωσιν τοῦ Ἀβειρών[20] καὶ πολλὰ ἄλλα φοβερὰ καὶ παράδοξα θὰ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ κανεὶς πραγματοποιηθέντα εἰς αὐτούς· διὰ νὰ μάθουν οἱ πάρα πολὺ ἀνόητοι, οἱ ὁποῖοι θεοποιοῦν τὴν φύσιν, ὅτι τὰ πράγματα δὲν κατευθύνονται αὐθαιρέτως ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴν κυριαρχίαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὰ πάντα ὑποτάσσονται καὶ ὑποχωροῦν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ.

Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ δημιουργὸς δύναμις τῆς φύσεως, ἡ ὁποία μεταβάλλει ὅλα τὰ ὄντα συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν της. **268 A** καὶ ἄλλοτε μὲν διατηρεῖ τὰ ὅριά των ἀμετακίνητα, ἄλλοτε δέ, ἐὰν θελήσῃ, εὐκόλως ἀποσπᾷ αὐτὰ καὶ μεταβάλλει πρὸς τὸ ἀντίθετον τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν. «Ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ». Εἰς τὰ προστάγματά Του, λέγει, εἰς τὰς διαταγάς Του· ὄχι δὲ μόνον εἰς τὰς διαταγάς του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι αὐτόν, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἡ πρώτη καὶ κυρία θέλησίς του καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας μάλιστα ἐδημιούργησεν αὐτά. Ἐκεῖνο, λοιπόν, τὸ ὁποῖον λέγει ὁ προφήτης, εἶναι τοῦτο· ὅτι, δηλαδή, εἶναι κατὰ τέτοιον τρόπον φτιαγμένα, ὥστε νὰ ἐμβάλλουν εἰς τὴν σκέψιν τῶν ἀνθρώπων, ποὺ παρατηροῦν προσεκτικὰ καὶ ἔχουν σώφρονα λογισμόν, ἀκριβεστάτην, ἰσχυροτάτην καὶ ἀπολύτως **B** σαφῆ τὴν περὶ αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ) γνῶσιν. Καὶ διότι ἐξ ἀρχῆς μάλιστα τὸ θέλημά Του κατεσκεύασεν αὐτὰ πρὸς τοῦτο, μὲ τὸ μέγεθος, τὴν ὀμορφιά, τὴν κατεύθυνσιν, τὴν ἐνέργειαν, τὴν διακονίαν, μὲ ὅλα τὰ ἄλλα νὰ κινῇ πρὸς τὰ ἄνω τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ, νὰ διεγείρῃ τὴν σκέψιν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ δημιουργοῦ καὶ ἀριστοτέχνου Θεοῦ, νὰ παρακινῇ εἰς προσκύνησιν ἐκείνου ποὺ ἐδημιούργησεν αὐτὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ δημιουργία νὰ γίνῃ βιβλίον καὶ γράμματα, διὰ νὰ διδάσκῃ καὶ καθοδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν.

Δὲν μᾶς ὁδηγοῦν δὲ μόνον εἰς θεογνωσίαν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μᾶς παρέχουν καὶ μεγίστην διδασκαλίαν πρὸς ὀρθὴν πολιτείαν· Διότι καὶ ὁ πλεονέκτης, ὅταν ἴδῃ ὅτι ἡ ἡμέρα ὑποχωρεῖ εἰς τὴν νύκτα καὶ ὁ ἥλιος εἰς τὴν σελήνην, **C** θὰ σεβασθῇ τὴν τάξιν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, καὶ ἂν εἶναι ἰσχυρότερος δὲν θὰ ἐπιθυμήσῃ τὰ πράγματα τῶν ἀδυνάτων· ὁ μοιχὸς καὶ ὁ ἀκόλαστος, ὁ-

20. Ἀριθμ. 16, 32 κ.ἑ.

ταν ἴδῃ τὴν μαινομένην θάλασσαν, ἔπειτα συγκρατουμένην ὑπὸ τὴν παραλίαν, πάλιν ἐντρεπόμενος τὴν εὐταξίαν τῶν ἀτάκτων ὑδάτων, θὰ δυνηθῇ νὰ καθησυχάσῃ ταχέως τὴν ἰδικήν του κοχλάζουσαν ἐπιθυμίαν καὶ μὲ τὸν φόβον τοῦ Χριστοῦ θὰ συγκρατήσῃ τὴν περαιτέρω πρόοδον αὐτῆς καὶ θὰ διαλύσῃ τελείως τὴν ἀφρίζουσαν, ἀκόλαστον αὐτὴν ὁρμὴν καὶ θὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὴν εἰς σωφροσύνην. Καὶ τὴν περὶ ἀναστάσεως διδασκαλίαν εὐκόλως θὰ ἀποδεχθῇ καὶ περὶ αὐτῆς θὰ δυνηθῇ νὰ φιλοσοφῇ ἂν παρατηρήσῃ καλῶς καὶ εἰς τὴν ξηράν. **D** Διότι ὅταν ἴδῃ τὴν ξηρὰν νὰ δέχεται εἰς τὰ σπλάγχνα της στερεὸν κόκκον σίτου, ἔπειτα, ἀφοῦ προηγουμένως διαλύῃ καὶ σαπίζῃ αὐτόν, νὰ γεννᾷ πολὺ καλύτερον· ὅταν ἴδῃ τὸ ἀμπέλι κατὰ τὸν χειμῶνα γυμνὸ ἀπὸ φύλλα, κλήματα καὶ σταφύλια καὶ τὸ ἴδιο ξηρὸν ξύλον, ὅπως τὰ ξηρὰ ὀστᾶ, ἔπειτα μὲ τὸν ἐρχομὸν τῆς ἀνοίξεως νὰ ἀπολαμβάνῃ ὅλην τὴν ὡραιότητα, εἰς τὰ σώματα τῶν φυτῶν καὶ τῶν σπόρων, τὰ ὁποῖα ἀνεστήθησαν μετὰ τὸν ἀφανισμόν των, θὰ δυνηθῇ νὰ φιλοσοφῇ καὶ περὶ τοῦ σώματός του.

Τὴν ἐργατικότητα θὰ διδαχθῇ ἀπὸ τὸ μυρμήγκι, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ὡραῖον καὶ τὴν κοινωνικότητα ἀπὸ τὴν μέλισσαν, **E** καθὼς ἡ Παροιμία λέγει· «Ὕπαγε πρὸς τὸν μύρμηγκα, ὦ ὀκνηρέ, παρατήρησε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ καὶ γίνου σοφώτερος ἐκείνου. Διότι εἰς τὸν μύρμηγκα μολονότι δὲν ὑπάρχουν χωράφια καὶ αὐθέντης διὰ νὰ τὸν ἐξαναγκάζῃ πρὸς ἐργασίαν καὶ νὰ εἶναι ὑπὸ τὰς διαταγάς του, ἐν τούτοις ἑτοιμάζει κατὰ τὸ θέρος τὴν τροφὴν δι' ὅλον τὸ ἔτος καὶ κατὰ τὸν θερισμὸν κάμνει ἐναποθήκευσιν τροφῶν. Ἢ πήγαινε πρὸς τὴν μέλισσαν καὶ μάθε, πόσον ἐργατικὴ καὶ φιλόπονος εἶναι καὶ πόσον τιμᾷ τὴν ἐργασίαν. Τοὺς κόπους της, τὸ μέλι, βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται τὸ τρώγουν εὐχαρίστως, καθόσον προσφέρεται καὶ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ὑγείας των. Εἶναι δὲ εἰς ὅλους προσφιλὴς καὶ τιμημένη. **269 A** Καὶ παρ' ὅλην τὴν ἀσθένειαν τῆς σωματικῆς δυνάμεως καὶ ἀντοχῆς ἐτιμήθη καὶ ἐδοξάσθη, διότι ἐπροτίμησε τὴν μὲ τόσην σοφίαν ἐπιτελουμένην ἐργασίαν της».[21] Διότι πάλιν αὐτὴ ἡ μέλισσα θὰ σὲ διδάξῃ, νὰ μὴ θαυμάζῃς ἁπλῶς τὴν ὀμορφιὰ τῶν σωμάτων, ὅταν στεροῦνται ψυχικῆς ἀρετῆς, οὔτε νὰ προσβάλλῃς τὴν ἀσχημίαν, ὅταν ἔχῃ ψυχικὴν ὀμορφιά, πρᾶγμα ποὺ ἐφανέρωσε καὶ ὁ παροιμιαστὴς διὰ τῶν ἑ-

21. Παροιμ. 6, 6 - 8.

ξῆς λόγων· «Μικρὰ σωματικῶς μεταξὺ τῶν πτερωτῶν εἶναι ἡ μέλισσα, ἀλλὰ τὸ προϊὸν τῶν κόπων της ἐξαιρετικῆς γλυκύτητος».[22] Παρατήρησε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ θὰ διδαχθῇς ἐξ αὐτῶν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι δὲν σπείρουν οὔτε θερίζουν καὶ ὁ Οὐράνιος Πατὴρ τρέφει αὐτά».[23] Ἐάν, λοιπόν, τὰ μὴ λογικὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ δὲν μεριμνοῦν διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς τροφῆς των, ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχῃς σύ, ὁ ὁποῖος οὔτε τόσην περιφρόνησιν εἰς τὰ παρόντα δὲν ἐπέδειξες, **B** ὅσην τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ;

Ἂν δὲ καὶ τὸν καλλωπισμὸν θέλῃς νὰ περιφρονήσῃς, θὰ σὲ διδάξουν τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ, νὰ μὴ ἀγαπᾷς τὰ ἐξωτερικὰ στολίδια. Τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Χριστὸς ἐδήλωσε διὰ τῶν ἑξῆς λόγων· «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, ὅτι δὲν κοπιάζουν οὔτε κλώθουν. Σᾶς λέγω ὅμως ὅτι οὐδὲ ὁ Σολομὼν ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ του ἐνεδύθη ὡς ἓν ἐξ αὐτῶν».[24] Τὰ βραβεῖα τῆς νίκης, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ὡραιότητα τῆς ἐνδύσεως, ἀνήκουν εἰς τὰ χόρτα τοῦ ἀγροῦ καὶ δὲν θὰ κατορθώσῃς νὰ τὰ συναγωνισθῇς, ὅσο καὶ ἂν φροντίζῃς περὶ τῆς ὡραιότητος τῶν ἐνδυμάτων. Δι' αὐτὸ ἀπομάκρυνε τὴν παράλογον αὐτὴν μανίαν. **C** Καὶ ἄλλα πολλά, χρήσιμα πρὸς φιλοσοφίαν, δύνασαι νὰ λάβῃς, καὶ ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῷα καὶ ἀπὸ τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ καὶ ἀπὸ τὰ δένδρα τῆς γῆς. «Τὸ κάθε ἔργον του εἶναι μαρτυρία τῆς δόξης καὶ μεγαλοπρεπείας του».[25] Δηλαδή, κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτοῦ· διότι δὲν λέγει αὐτὰ περὶ ἑνὸς ἔργου. Ἄλλος δὲ ἑρμηνευτὴς εἶπεν· «Ἔπαινος καὶ ἀξίωμα εἶναι ἡ ἐργασία του». Αὐτὸς δὲ ἐδῶ ἐχρησιμοποίησε τὴν λέξιν, «Ἐξομολόγησις», δηλαδή, εὐχαριστία καὶ δόξα. Διότι καθένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα ποὺ φαίνονται εἶναι ἱκανὸν νὰ ὁδηγήσῃ τὸν θεατὴν εἰς ὕμνον, εἰς ἔπαινον, εἰς δοξολογίαν. Δὲν ὑπάρχει τίποτε περιττὸν ἢ ἐπιβλαβές, ὥστε νὰ σὲ κάμῃ νὰ εἴπῃς, διατί ἔγινε αὐτό; εἰς τί χρησιμεύει ἐκεῖνο; ἀλλὰ καὶ τὸ σκοτάδι καὶ ἡ ἡμέρα, ἡ πεῖνα καὶ ἡ ἀφθονία, ἡ ἔρημος καὶ ἡ ἀκατοίκητος χώρα, **D** ἡ λιπαρὰ καὶ ἡ εὔφορος γῆ, ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος καὶ γενικῶς ὅσα ὑποπίπτουν εἰς τὰς

22. Σοφ. Σειρ. 11, 3.
23. Ματθ. 6, 26.
24. Ματθ. 6, 28 - 29.
25. Ψαλμ. 110, 3.

αἰσθήσεις μας εἶναι ἱκανὰ καὶ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ διεγείρουν, τοὺς ἐξετάζοντας αὐτὰ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀκριβείας, πρὸς εὐχαριστίαν. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐφανέρωσε μὲ τὸ στόμα κάποιου προφήτου ὁ Θεός, λέγων ὅτι ἔθεσε τὰς τιμωρίας χάριν εὐεργεσίας· «Σᾶς κατέστρεψα, καθὼς κατέστρεψα ἐγὼ ὁ Θεὸς τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα· ἐκτύπησα μὲ καυστικὸν ἄνεμον καὶ μὲ κιτρίνισμα τὰ σιτηρά σας».[26] Καὶ πάλιν μὲ τὸ στόμα ἄλλου προφήτου: «Ἔβγαλα αὐτοὺς ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου, καὶ τοὺς ἐλύτρωσα ἀπὸ τὴν χώραν τῆς δουλείας»,[27] ποὺ σημαίνει ὅτι ἀπήλαυσαν τὰς τιμωρίας ὡς εὐεργεσίας.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ αὐτά, διότι καὶ αὐτὰ ἐδόθησαν διὰ νὰ εὐεργετοῦν, νὰ διορθώνουν, νὰ παιδεύουν, νὰ διαπαιδαγωγοῦν, νὰ ἀποκόπτουν τὴν κακίαν. **E** Διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι ἄλλα μὲν πράττουν χάριν εὐεργεσίας, ἄλλα δὲ ἕνεκα μίσους καὶ ἀποστροφῆς· ὁ δὲ Θεὸς πράττει τὰ πάντα ἐξ ἀγάπης, καθώς, λόγου χάριν, εὐεργετῶν τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐτοποθέτησεν εἰς τὸν παράδεισον, ἀλλὰ πάλιν εὐεργετῶν αὐτὸν τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ αὐτόν. Χάριν εὐεργεσίας ἐπραγματοποίησε τὸν κατακλυσμόν, καὶ χάριν εὐεργεσίας ἐξαπέστειλε τὸ πῦρ ἐκεῖνο κατὰ τῶν Σοδόμων. Καὶ γενικῶς ὅ,τι ὑπάρχει, ποὺ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὀνομάσῃ κανείς, ὑπάρχει χάριν εὐεργεσίας· καὶ μὲ τὴν αἰώνιον τιμωρίαν ἠπείλησε χάριν εὐεργεσίας· καὶ καθὼς ἀκριβῶς οἱ πατέρες δὲν εἶναι πατέρες μόνον, ὅταν εἶναι πλήρεις φροντίδων διὰ τὰ παιδιά των, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ τιμωροῦν ὁμοίως εἶναι πατέρες, μάλιστα δὲ ὄχι ὀλιγώτερον ὅταν τὰ τιμωροῦν, ἀπ' ὅτι ὅταν τὰ φροντίζουν· ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεός. 270 **A** Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Διότι ποῖος υἱὸς εἶναι, τὸν ὁποῖον δὲν παιδεύει ὁ πατήρ;».[28] Καὶ ὁ Σολομών· «Διότι ὁ Κύριος ἐλέγχει ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾷ, καθὼς ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν εἰς τὸν ὁποῖον εὐαρεστεῖται».[29] Ἡ δικαιοσύνη του μένει λαμπρὰ καὶ ἀναλλοίωτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων».[30]

Τὸ τελευταῖον αὐτὸ μοῦ φαίνεται ὅτι τὸ λέγει δι' ἐκείνους, ποὺ σκανδαλίζονται διὰ τὰ ἀτυχήματα, τὰ ὁποῖα, παρὰ τὰς ἐλπίδας των πρὸς τὸν Θεόν, συμβαίνουν εἰς μερικούς. Τοὺς παρακινεῖ δὲ καὶ τοὺς λέγει, κατὰ

26. Ἀμὼς 4, 11 καὶ 9.
27. Μιχ. 6, 4.
28. Ἑβρ. 12, 7.
29. Παροιμ. 3, 12.
30. Ψαλμ. 110, 3.

τρόπον σαφῆ καὶ ἀναντίρρητον, νὰ μὴ κλονίζωνται ὡς πρὸς τὴν πίστιν των, βλέποντες ἀνθρώπους νὰ συκοφαντοῦνται, νὰ ἐξευτελίζωνται καὶ νὰ ὑποφέρουν ἄνευ λόγου, διότι τὸ δικαστήριον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπροσωπόληπτον, αἱ ἀποφάσεις του εἶναι ἀκριβεῖς καὶ ἀπηλλαγμέναι πάσης εὐνοίας, **B** ἀποδίδει δὲ εἰς τὸν καθένα κατὰ τὰ ἔργα του. Ἂν δὲ τώρα τὴν δικαιοσύνην αὐτὴν ἐπικαλεσθῇς, κοίταξε μήπως προκαλέσῃς πρώτην τὴν ἰδικήν σου καταδίκην. Διότι ἐὰν ἐπρόκειτο ὁ Θεὸς νὰ τιμωρῇ ἕνα ἕκαστον ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα κεχωρισμένως καὶ νὰ ἀποφασίζῃ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μὲ τὴν δικαίαν του κρίσιν περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι διαπράττουν ἁμαρτίας, θὰ εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐξαφανισθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Καὶ διατί ὁμιλῶ ἀορίστως; Θὰ προσπαθήσω νὰ ἀποδείξω τοῦτο, ἀφοῦ φέρω ἐνώπιόν σας τὸν κορυφαῖον μεταξὺ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, τὸν Παῦλον, τὸν κήρυκα ἐκεῖνον τῆς οἰκουμένης, τὸν ὑψωθέντα μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, τὸν ὁδηγηθέντα εἰς τὸν παράδεισον, τὸν κοινωνήσαντα τῶν φρικτῶν μυστηρίων, **C** τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Θεοῦ, τὸν ἔξοχον διδάσκαλον τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν ἀγγελικὴν ζωὴν καὶ τὴν μεγάλην ἀρετήν. Διότι ἂν δὲν ἀπεφάσιζε νὰ φανῇ μακρόθυμος πρὸς αὐτὸν καὶ ἀνεκτικός, ἀλλ' ὁσάκις διέπραττεν ἁμαρτίαν καὶ ἐξεστόμιζεν ὕβριν καὶ προέβαινεν εἰς διώξεις (κατὰ τῶν χριστιανῶν), κατέφερεν ἐναντίον του τὴν δικαίαν τιμωρίαν, πρὸ πολλοῦ θὰ τὸν εἶχε ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν σωτήριον μετάνοιαν.[31] Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ἀναγνωρίζων αὐτά, ἔλεγε· «Καὶ εὐχαριστῶ τὸν Χριστόν, ποὺ μὲ ἐνεδυνάμωσε, διότι μὲ ἐνέκρινε ὡς πιστόν του καὶ μὲ ἔταξεν εἰς τὴν διακονίαν ἐμέ, ὁ ὁποῖος προηγουμένως ἤμουν βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ ὑβριστής· **D** ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, διὰ νὰ δείξῃ εἰς ἐμὲ πρῶτον τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, εἰς παράδειγμα τῶν μελλόντων νὰ πιστεύουν εἰς αὐτὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον».[32]

Ἐὰν δὲ ἐτιμώρει τὴν πόρνην, πότε θὰ μετενόει;[33] Τὸν τελώνην, ἐπίσης, Ματθαῖον δὲν θὰ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν μετάνοιαν, ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του ὡς τελώνου, πρό, δηλαδή, τῆς μεταβολῆς του, τὸν κατεδί-

31. Τὸ γεγονὸς τῆς κλήσεώς του καὶ ἐπιστροφῆς εἰς τὸν Χριστιανισμόν, τὸ ὁποῖον ἐξιστορεῖται εἰς τὸ Θ' κεφ. τῶν Πράξεων, ὁ Παῦλος δὲν ἔπαυσε μὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα νὰ διηγῆται καὶ προβάλλῃ.
32. Α' Τιμοθ. 1, 12, 13 καὶ 16.
33. Λουκ. 7, 37.

καζεν;[34] Ἔτσι θὰ συνέβαινε καὶ μὲ τὸν ληστήν,[35] ἔτσι καὶ μὲ τοὺς μάγους,[36] ἔτσι καὶ μὲ καθένα ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀνθρώπους. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπομακρύνει τὴν ὀργήν του καὶ ἀναβάλλει τὴν ἀνταπόδοσιν κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, καλῶν τοὺς ἀνθρώπους διαρκῶς εἰς μετάνοιαν. Ἐὰν ὅμως παραμείνουν ἀδιόρθωτοι, θὰ ὑποστοῦν ὁπωσδήποτε τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. **E** Δι' αὐτό, λοιπόν, ὁ προφήτης παρηγορῶν τοὺς ἀδικουμένους καὶ σωφρονίζων τοὺς ἀδίκους, προσέθεσε τό, «Ἡ δικαιοσύνη του παραμένει ἀναλλοίωτος διὰ παντός». Αὐτὸ δὲ ποὺ θέλει νὰ εἴπῃ, εἶναι τὸ ἀκόλουθον· οὔτε σύ, ὁ ὁποῖος ἀδικεῖσαι, ἐὰν τελειώσῃς τὴν ζωήν σου χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃς εἰς τὰς δικαίας σου ἀπαιτήσεις, νὰ καταληφθῇς ἀπὸ ἀπελπισίαν, διότι μετὰ τὴν ἐξ αὐτῆς τῆς ζωῆς ἀπομάκρυνσιν θὰ ἀπολαύσῃς ὁπωσδήποτε τῶν ἀμοιβῶν τῶν κόπων σου· οὔτε σὺ πάλιν, ὁ ὁποῖος εἶσαι ἄδικος, πλεονέκτης καὶ σπάταλος, ἂν τελειώσῃς τὴν ζωήν σου εἰρηνικῶς, νὰ λάβῃς θάρρος· **271 A** διότι θὰ δώσῃς λόγον δι' ὅλα μετὰ τὴν ἐξ αὐτῆς τῆς ζωῆς ἀπομάκρυνσιν καὶ θὰ πληρώσῃς ἀναλόγως διὰ τὰς κακίας σου. Ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος καὶ ἡ δικαιοσύνη του εἶναι αἰωνία καὶ ἀναλλοίωτος, κατ' οὐδὲν ὑποχωροῦσα λόγῳ τοῦ θανάτου καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀμοιβὴν διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς κόπους καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπιβολὴν τῶν τιμωριῶν εἰς ἀνταπόδοσιν τῆς κακίας.

«Μνείαν ἐποιήσατο τῶν θαυμασίων αὐτοῦ».[37] Τί σημαίνει, «Μνείαν ἐποιήσατο τῶν θαυμασίων αὐτοῦ;». Δὲν ἔπαυσε νὰ θαυματουργῇ, λέγει, συνεχῶς. Διότι τοῦτο σημαίνει τό, «Μνείαν ἐποιήσατο»· δὲν ἔπαυσε, δὲν ἐσταμάτησε διὰ μέσου κάθε γενεᾶς νὰ πραγματοποιῇ ἔκτακτα γεγονότα, καὶ νὰ διεγείρῃ καὶ τοὺς περισσότερον χονδροὺς καὶ ὀκνηροὺς διὰ τῶν θαυμαστῶν ἔργων του. Διότι ὁ ἀνώτερος καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος εἰς οὐδὲν θὰ χρειασθῇ τὰ ἔκτακτα σημεῖα· **B** «διότι μακάριοι εἶναι ὅσοι δὲν εἶδον καὶ ἐπίστευσαν».[38] Ἐπειδή, ὅμως, αὐτὸς δὲν φροντίζει μόνον δι' αὐτούς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς παχυτέρους ὡς πρὸς τὸν νοῦν, δὲν θὰ παύσῃ νὰ θαυματουργῇ ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν γενεάν. Ἡ δημιουργία ὅλων τῶν φαινομένων ἀποτελεῖ, ἄλλωστε, ἱκανὴν θαυματουργίαν

34. Ματθ. 9, 9.
35. Λουκ. 23, 40.
36. Ματθ. 2, 1.
37. Ψαλμ. 110, 4.
38. Ἰωάν. 20, 29.

ἀλλ' ὅμως διεγείρων τὴν ὀκνηρίαν τῶν πολλῶν εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπον πολλὰ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἐπραγματοποίησεν ἔργα, καὶ κατ' ἰδίαν καὶ ἐνώπιον ὅλων, ὅπως, λόγου χάριν, τὸν κατακλυσμόν, τὴν σύγχυσιν τῶν γλωσσῶν, τὰ Σόδομα, τὰ πραγματοποιηθέντα εἰς τὸν Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τὰ ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὴν ἔρημον, **C** εἰς τὴν γῆν τῆς Παλαιστίνης, εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ὅσα ἔγιναν μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐξ αὐτῆς, τὰ ἐπὶ τῶν Μακκαβαίων, ὅσα ἔγιναν μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, ὅσα γίνονται μέχρι σήμερον, ἡ καταστροφὴ τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ ἐπικράτησις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ τρέχει γρήγορα παντοῦ, ποὺ ἁπλώθηκε διὰ τῶν κυμάτων, ποὺ ηὐξήθη διὰ τῶν διωγμῶν, τὰ πλήθη τῶν μαρτύρων καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μεγάλα καὶ θαυμαστὰ αὐτοῦ ἔργα.

Πολλά, ὁμοίως, θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἴδῃ κανεὶς πραγματοποιούμενα θαύματα καὶ κατ' ἰδίαν καὶ εἰς οἰκίαν καὶ εἰς τὰς πόλεις. Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν προηγουμένως τὰ γενικά, εἰς ὅλους φανερὰ καὶ γνωστά, τὰ ὁποῖα πραγματοποιοῦνται διὰ μέσου κάθε γενεᾶς. Πόσα ἔγιναν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπερέβη ὅλους ὡς πρὸς τὴν ἀσέβειαν, **D** ἐνῷ ἐπολεμεῖτο ἡ Ἐκκλησία; πόσα ἐπὶ Μαξιμίνου; πόσα πρὸ τῶν βασιλέων ἐκείνων; Ἐὰν δὲ ἐπιθυμῆτε, ἂς ἀναφέρωμεν καὶ τὰ πραγματοποιηθέντα ἐπὶ τῆς ἰδικῆς μας ἐποχῆς, καθώς, φέρ' εἰπεῖν, ἡ χάραξις διὰ μιᾶς τῶν σταυρῶν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, ἡ καταστροφὴ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ κεραυνοῦ, ἡ μετάστασις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Βαβύλα τοῦ ἐν Δάφνῃ καὶ ἡ φανερὰ νίκη του κατὰ τοῦ δαίμονος, ὁ παράδοξος θάνατος τοῦ ταμίου τῶν βασιλικῶν χρημάτων, αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως Ἰουλιανοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπερέβη ὅλους ὡς πρὸς τὴν ἀσέβειαν καὶ τοῦ θείου του ἡ ἀπώλεια, αἱ πηγαὶ τῶν σκωλήκων, ἀναρίθμητα ἄλλα, **E** ἡ πεῖνα, ἡ ξηρασία, ἡ ἔλλειψις τῶν ὑδάτων ἡ ὁποία ἔπεσε εἰς τὰς πόλεις μετὰ ἀπὸ αὐτήν, καὶ μύρια ἄλλα παντοῦ. Καὶ τὰ γεγονότα ποὺ συνέβησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην τότε ἐγνωρίσατε. Διότι ὅταν ἤθελον οἱ Ἰουδαῖοι νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸν ναὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ κατεστράφη, πῦρ ἀφοῦ ἐξεπήδησε ἀπὸ τὰ θεμέλια ὅλους διεσκόρπισε, **272 A** καὶ μαρτυρεῖ τοῦτο τὸ ἔργον ποὺ ἔμεινε ἀτελείωτον.[39]

39. Περὶ αὐτῶν ὅλων δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ πληροφορηθῇ ἀπὸ

«Ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων εἶναι ὁ Κύριος. Αὐτὸς ἔδωκε τροφὴν εἰς τοὺς σεβομένους αὐτόν».[40] Ἀφοῦ ἐξήγγειλε τὰς εὐεργεσίας του, ὅσας ἐπραγματοποίησε διὰ τῶν θαυμάτων, διὰ τῶν ἔργων, τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ὑπὲρ ἡμῶν φροντίδα καὶ μὲ αὐτὸν πάλιν ἐδῶ (τὸν στίχον) ἐνισχύει τὸν λόγον ποὺ ἤδη ἐξέθεσε προηγουμένως. Φανερώνει δὲ ὅτι ἔκαμε τόσα καὶ τέτοια ἔργα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἐπαιδαγώγησε μὲ κάθε τρόπον αὐτοὺς εἰς τὴν θεογνωσίαν καὶ εἰς τὴν τελείαν ἀρετὴν καὶ διετήρησε τὴν ζωήν των, ὄχι διότι ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ πράξῃ τοῦτο — τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μεγάλην χάριν —, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας, **B** ὄχι ὡς ἔχων ἀνάγκην ὁ ἴδιος αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. «Αὐτὸς ἔδωκε τροφὴν εἰς τοὺς σεβομένους αὐτόν». Διὰ ποῖον λόγον ὡμίλησεν ἐδῶ περὶ τῶν σεβομένων τὸν Θεόν; Διότι δὲν συντηρεῖ μόνον αὐτούς. Καθ' ὅσον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον λέγει: «Διότι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους».[41] Πῶς λοιπὸν εἶπε, «Εἰς τοὺς σεβομένους αὐτόν;». Τροφὴν ἐδῶ μοῦ φαίνεται ὅτι ὀνομάζει ὄχι τὴν σωματικήν, ἀλλὰ τὴν τροφὴν τῆς ψυχῆς. Δι' αὐτὸ καὶ ὁμιλεῖ περὶ τῶν σεβομένων μόνον· διότι αὐτὴ ἡ τροφὴ εἶναι προωρισμένη δι' αὐτούς. Καθὼς ἀκριβῶς τρέφεται τὸ σῶμα, ἔτσι τρέφεται καὶ ἡ ψυχή. **C** Καὶ ὅτι τρέφεται, πρόσεξε διὰ νὰ ἀκούσῃς· «Μὲ ἄρτον μόνον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ μὲ πάντα λόγον ἐξερχόμενον διὰ στόματος Θεοῦ».[42] Περὶ αὐτῆς, λοιπόν, τῆς τροφῆς ὁμιλεῖ, τὴν ὁποίαν ἐξαιρετικῶς ἔδωσεν εἰς τοὺς σεβομένους αὐτόν, τὴν διὰ τοῦ λόγου διδασκαλίαν, τὴν διαπαιδαγώγησιν, ὅλην τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πίστιν.

«Θὰ ἐνθυμῆται διὰ παντὸς τὴν διαθήκην του».[43] Προκειμένου πάλιν νὰ περιορίσῃ τὴν μωρίαν τῶν Ἰουδαίων καὶ νὰ καταστείλῃ τὴν ἀλαζονείαν των, μᾶλλον δὲ διὰ νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι ἀπήλαυσαν ὅλων αὐτῶν τῶν εὐεργεσιῶν, ὄχι ἕνεκα τῆς ἰδικῆς των ἀξίας, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἀγάπης του πρὸς τοὺς πατέρας των καὶ λόγῳ τῶν ὑποσχέσεων ποὺ ἔχουν δοθῆ πρὸς ἐκείνους τοὺς λέγει: «Θὰ

τὸν βίον τοῦ μάρτυρος Βαβύλα, ἐκδοθέντα εἰς 4ον τόμ. τῶν ἐκδόσεων τῆς παρούσης σειρᾶς.

40. Ψαλμ. 110, 4 - 5.
41. Ματθ. 5, 45.
42. Ματθ. 4, 4.
43. Ψαλμ. 110, 5.

ἐνθυμῆται διὰ παντὸς τὴν διαθήκην του»· **D** τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Μωϋσῆς παρήγγειλεν εἰς τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας νὰ ἐνθυμοῦνται καὶ νὰ λέγουν. Διότι ἐὰν οἰκοδομήσῃς, λέγει, λαμπρὰς πόλεις, καὶ ἂν ἀποκτήσῃς ἀφθονίαν ὑλικῶν ἀγαθῶν, μὴ εἴπῃς, ὅτι ἕνεκα τῆς δικαιοσύνης μου ἔγιναν αὐτά, ἀλλὰ χάριν τῶν ὑποσχέσεων ποὺ ἐδόθησαν πρὸς τοὺς πατέρας σου.[44] Διότι τίποτε χειρότερον δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἐξ ἐγωϊσμοῦ προερχομένην ἀναίδειαν· δι' αὐτὸ καὶ ἀποκόπτει αὐτὴν συνεχῶς ὁ Θεὸς διὰ παντὸς καὶ μὲ κάθε τρόπον.

«Τὴν δύναμιν τῶν ἔργων του ἀνήγγειλεν εἰς τὸν λαόν του, μὲ τὸ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς κληρονομίαν τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη, τὴν χώραν τῆς Παλαιστίνης».[45] Ἀπὸ τὰ γενικὰ εἰς τὰ ἐπὶ μέρους μεταφέρει τὸν λόγον· ἀπὸ τὰ πραγματοποιηθέντα εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, εἰς τὰ ὅσα ἔγιναν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. **E** Μάλιστα δέ, ἐὰν ἐξετάσῃ κανεὶς μὲ ἀκρίβειαν, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι καὶ αὐτὰ ἐπέχουν θέσιν καθολικῶν. Διότι τὰ πραγματοποιούμενα εἰς αὐτούς, ἐγίνοντο διδάγματα διὰ τοὺς ἄλλους, οἱ πόλεμοι, δηλαδή, τὰ τρόπαια, αἱ νῖκαι καὶ ἀπετέλουν εἶδος κηρύγματος διὰ τοὺς προσέχοντας. Διότι αὐτὰ δὲν συνέβαινον συμφώνως πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην λογικήν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὑπερβαίνοντα αὐτήν. Διότι ποία λογικὴ ἐξήγησις δύναται νὰ δοθῇ εἰς τὸ γεγονὸς τῆς καταρρεύσεως τῶν τειχῶν, καθ' ὃν χρόνον ἐκεῖνοι ἐσάλπιζον,[46] τῆς κατανικήσεως τῶν ἐχθρῶν καθ' ὃν χρόνον τῶν στρατευμάτων ἡγεῖτο γυναῖκα,[47] τῆς διαλύσεως βαρβαρικῶν πολέμων ὑπὸ μικροῦ παιδιοῦ διὰ μιᾶς μόνον βολῆς λίθου;[48] Καὶ ἄλλα δὲ τέτοια παράδοξα συνέβαινον. **273 A** Ἔτσι ὑπερίσχυσαν τῶν ἐχθρῶν, ἔτσι τοὺς ἐξεδίωξαν ἐκ τῆς Παλαιστίνης. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ: «Τὴν δύναμιν τῶν ἔργων του ἀνήγγειλε εἰς τὸν λαόν του», δὲν ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ἐφανέρωσε τὴν δύναμίν του, ὄχι ἁπλῶς διὰ τῆς ἐκδιώξεως τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅτι τοῦτο ἔγινε μὲ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ φανῇ καθαρά, ὅτι, ἂν καὶ τὰ προ-

44. Δευτερ. 9, 4 - 5.
45. Ψαλμ. 110, 6.
46. Πρόκειται περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱεριχοῦς. Ἡ σχετικὴ διήγησις ἐν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (6, 20).
47. Ὑπαινίσσεται τὴν Ἰουδίθ, ἡ ἱστορία τῆς ὁποίας ἐκτίθεται εἰς τὸ ὡραῖον ὁμώνυμον βιβλίον τῆς Π. Δ.
48. Ἐννοεῖ τὸν μικρὸν Δαυΐδ, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς σφενδόνης του κατενίκησε τὸν Γολιάθ. Ἡ νίκη αὐτὴ ἦτο ἀποφασιστικὴ διὰ τὴν ὅλην ἔκβασιν τοῦ πολέμου (Α' Βασ. 17, 49).

ηγούμενα ἦσαν ἀρκετά, τὸ κτύπημα κατ' αὐτῶν ἦτο θεόσταλτον καὶ ὅτι ἐνικῶντο οἱ ἐχθροί, ὅταν ἐκεῖνος εἶχε τὴν διακυβέρνησιν τοῦ στρατεύματος.

Δὲν τοὺς ἐπαιδαγώγει δὲ μόνον μὲ λόγους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ πράγματα, μὲ τὰ ὑποδήματα, τὰ ἐνδύματα, τὴν τροφήν, τὸ φῶς τὸ ἡμερήσιον καὶ τὸ νυκτερινόν, μὲ τὴν νεφέλην, μὲ τοὺς πολέμους, μὲ τὴν εἰρήνην, μὲ τὰ τρόπαια, μὲ τὴν γεωργίαν, μὲ τὰς βροχάς **B** καὶ ὅλα τέλος ἐξέπεμπον φωνὴν ψάλλοντα τὸν Δεσπότην καὶ κεντρίζοντα διαρκῶς τὴν σκληρὰν των καρδίαν καὶ δὲν ὑπῆρχε χρόνος ποὺ δὲν εἶχον φανερωθῆ συνεχῆ θαύματά του. «Τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του εἶναι ἀλήθεια καὶ κρίσις».[49] Ἐπειδὴ ὡμίλησε περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ὁμιλεῖ τώρα καὶ περὶ τῆς δικαιοκρισίας του, ὅτι, δηλαδή, δὲν ἐπεδείκνυε μόνον τὴν δύναμίν του μὲ ὅσα ἔπραττεν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολλὴν δικαιοσύνην. Διότι δὲν ἐξεδίωξε τὰ ἔθνη ἁπλῶς, διότι ἤθελε νὰ ἐγκαταστήσῃ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ ἐκ λόγων δικαιοσύνης. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Μωϋσῆς εἰς ἄλλο μέρος ἔλεγεν· «Διότι ἀκόμη δὲν ἀνεπληρώθη ἡ ἀνομία τῶν Ἀμορραίων, ὥστε νὰ τιμωρηθοῦν».[50] **C** Αὐτὰ δὲ δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ μόνον περὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν πραγματοποιηθέντων εἰς αὐτούς, ἀλλὰ δι' ὅλους γενικῶς, καθ' ὅσον ὁ λόγος εἶναι γενικός.

«Διότι ὅλα ὅσα ἔγιναν ἀπὸ αὐτὸν εἶναι ἀλήθεια καὶ κρίσις». Κρίσις, δηλαδή, δικαιοσύνη. Γνωρίζει δὲ πολλὰς φορὰς νὰ ὀνομάζῃ ἀλήθειαν ἡ Γραφὴ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Ὅ,τι λοιπόν, λέγει, εἶναι τοῦτο ἀκριβῶς, ὅτι τὰ πάντα ἀνέμειξε μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Διότι ἐὰν ἐχρησιμοποίει μόνον τὴν δικαιοσύνην, θὰ εἶχε καταστρέψει τὰ πάντα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς ἐδῶ ὁ προφήτης εἰς ἄλλον τόπον λέγει· «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου· διότι δὲν θὰ δικαιωθῇ ἐνώπιόν σου οὐδεὶς ζῶν ἄνθρωπος».[51] Καὶ πάλιν· «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς Κύριε, Κύριε, ποῖος θὰ δυνηθῇ νὰ σταθῇ;».[52] **D** Ὅλα λοιπὸν τὰ ἔργα του εἶναι πλήρη καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτά. Διότι ἂν ἀπαιτῇ μόνον τὸ δίκαιον, θὰ κατεστρέφοντο τὰ πάντα· ἐὰν πάλιν χρησιμοποιῇ μόνον τὴν φιλανθρωπίαν, οἱ πλεῖστοι θὰ ἐγίνοντο περισσότερον ὀκνηροὶ καὶ ἀδιάφοροι. Δι' αὐτό, ἐργαζόμενος μὲ διαφόρους τρόπους διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐχρησιμοποίησε καὶ τὰ δύο αὐτὰ μέσα πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν.

49. 110 7.
50. Γεν. 15, 16.
51. Ψαλμ. 142, 2
52. Ψαλμ. 129, 3.

«Ἀξιόπιστοι εἶναι ὅλαι αἱ ἐντολαί του».[53] Ὅ,τι πράττει εἰς πολλὰ μέρη, τοῦτο πράττει καὶ ἐδῶ· ἀπὸ τὴν σοφίαν, ποὺ εἶναι κρυμμένη εἰς τὴν ποικιλίαν τῆς δημιουργίας καὶ τὴν κηδεμονίαν, μεταβαίνει εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ παρουσιάζει καὶ αὐτὴν τὴν πλευρὰν τῆς θείας προνοίας. **E** Διότι δὲν διώρθωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος μόνον μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀπεράντου αὐτοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν θέσπισιν τοῦ νόμου. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὸν δέκατον ὄγδοον ψαλμὸν διῄρεσε τὰ δύο αὐτὰ μέρη καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἔλεγεν· «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»,[54] πρὸς τὸ μέσον δέ, ἀφοῦ ὡλοκλήρωσε τὸν περὶ τῆς δημιουργίας λόγον συνεπλήρωσεν· «Ὁ νόμος τοῦ Κυρίου εἶναι ἄμωμος καὶ ἐπιστρέφει πλανωμένας ψυχάς· ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου λαμπρά, φωτίζουσα ὀφθαλμόν».[55] Ἔτσι, λοιπόν, καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ ὡμίλησε περὶ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἔργων καὶ τῶν καταπληκτικῶν θαυμάτων, μεταχειρίζεται καθ' ὅμοιον τρόπον τὸν λόγον καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἐντολῶν καὶ λέγει· **274 A** «Ἀξιόπιστοι ὅλαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ, ἀκλόνητοι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος καὶ θεσπισμέναι ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι».[56] Δὲν ἐχρησιμοποίησε τυχαίως τὴν λέξιν, «Ὅλαι», ἀλλὰ σκοπίμως, διὰ νὰ φανῇ σαφῶς ὅτι ὑπάρχουν ἀναρίθμητοι ἐντολαί. Καὶ διότι ἐντολαὶ εἶναι, ὅσαι ὑπάρχουν εἰς τὴν κτίσιν, ὅσας διατηρεῖ ὅλη ἡ κτίσις, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύκτα, οἱ ἀστέρες καὶ ἡ περιφορὰ τῆς γῆς καὶ τῆς φύσεως ὁλοκλήρου. Ἐντολαὶ[57] εἶναι ὅσαι ἐδόθησαν ἐξ ἀρχῆς (ὅτε ἔπλαθε τὸν ἄνθρωπον) εἰς τὴν φύσιν μας, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Παῦλος λέγει· «Ἐπειδὴ ὅταν οἱ ἐθνικοὶ οἱ μὴ ἔχοντες νόμον πράττουν ἐκ φύσεως τὰ τοῦ νόμου, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες εἶναι νόμος μέσα των».[58] **B**

53. Ψαλμ. 110, 7.
54. Ψαλμ. 18, 1.
55. Ψαλμ. 18, 8 - 9.
56. Ψαλμ. 110, 7 - 8.
57. Τὴν ἔκφρασιν «ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ» ὁ ἱερὸς Πατὴρ χρησιμοποιεῖ ἐν εὐρυτάτῃ ἐννοίᾳ. Περιλαμβάνει ἐν αὐτῇ πᾶσαν τὴν δημιουργίαν, ὡς ἔργον ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον «εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν» καὶ «ἐνετείλατο» κ.λ.π. Προκειμένου, δηλαδή, περὶ τοῦ Θεοῦ ἡ ἐντολὴ εἶναι συγχρόνως καὶ ἔργον, πραγματοποίησις αὐτῆς. Ἐντολὴ εἶναι καὶ ὁ ἐν ἡμῖν ἠθικὸς νόμος. Ἐντολὴ Θεοῦ, ὁμοίως, εἶναι καὶ ὁ γραπτῶς παραδοθεὶς νόμος, ἡ Ἀποκάλυψις. Δι' αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος ὁδηγεῖται εἰς ἀληθῆ «θεογνωσίαν» καὶ θεοσέβειαν.
58. Ρωμ. 2, 14.

Καὶ πάλιν: «Διότι εὐχαριστοῦμαι εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον».[59]

Ἐντολαί, ὁμοίως, εἶναι καὶ αἱ γραπταί. Ὅλαι αὐταὶ διετηρήθησαν. Ἐὰν δὲ μερικαὶ ἐξ αὐτῶν κατελύθησαν, δὲν κατελύθησαν διὰ νὰ ὁδηγήσουν μὲ τὴν ἀπουσίαν των εἰς τὸ χειρότερον, ἀλλὰ διὰ νὰ ὁδηγήσουν εἰς τὸ καλύτερον διὰ τῆς μεταρρυθμίσεώς των. Διότι τό, «οὐ φονεύσεις» δὲν κατελύθη, ἀλλ' ἐπεξετάθη· καὶ τὸ «οὐ μοιχεύσεις»,[60] δὲν ἐχάθη, ἀλλ' ἔλαβε μεγαλυτέραν ἔκτασιν. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν: «Δὲν ἦλθα διὰ νὰ καταλύσω τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ νὰ ἐκπληρώσω».[61] Διότι ὁ μὴ ὀργιζόμενος, πολὺ περισσότερον θὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὸν φόνον· καὶ ὁ μὴ βλέπων μὲ μάτια ἀκόλαστα, θὰ ἀπομακρυνθῇ περισσότερον ἀπὸ τὴν μοιχείαν. Ὁ νόμος, λοιπόν, τοῦτο C μάλιστα τὸ ἐξαίρετον ἔχει, τὸ ἀθάνατον, τὸ συνεχὲς καὶ ὁ φυσικὸς νόμος καὶ ὁ ἠθικὸς καὶ ὁ γραπτὸς νόμος τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ δὲ λόγοι μου δὲν θὰ παρέλθουν»,[62] ἐννοῶν τὸ ἀμετακίνητον αὐτῶν. Διότι ὅλα, ὅσα θέλει ὁ Θεὸς νὰ παραμένουν, παραμένουν αἰωνίως καὶ τίποτε δὲν δύναται νὰ τὰ μετακινήσῃ.

«Θεσπισμέναι ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι». Τί σημαίνει: Ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι; Τίποτε, λέγει, δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὰς τὸ στριφνόν, τὸ περίπλοκον, τὸ ἀσαφές, τίποτε τὸ χαριστικὸν ἢ ἐκδικητικόν, ἀλλ' ὅλα ἀποβλέπουν εἰς τὸ συμφέρον καὶ τὴν ὠφέλειαν· δὲν ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους, D οἱ ὁποῖοι ἔχουν πολλὴν ἐλαστικότητα, πολλὴν ἀσάφειαν, πολλὴν ἀτέλειαν. Καὶ διότι πολλοὶ πολλὰς φορὰς ἐθεσπίσθησαν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη. Διότι οἱ γραπτοὶ νόμοι ἐθεσπίσθησαν, εἴτε πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ, εἴτε πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ φίλου. Οἱ θεῖοι ὅμως νόμοι δὲν εἶναι τέτοιοι, ἀλλ' ἀσάλευτοι καὶ λαμπρότεροι ἀπὸ τὸν ἥλιον, ἐπιδιώκουν τὸ συμφέρον ἐκείνων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἐνομοθετήθησαν, ὁδηγοῦν αὐτοὺς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων· δὲν ὁδηγοῦν πρὸς τὰ ψευδῆ αὐτά, δηλαδή, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἐξουσίαν — διότι αὐτὰ εἶναι ψευδῆ πράγματα,

59. Ρωμ. 7, 22.
60. Ἐξοδ. 20, 13 καὶ 15.
61. Ματθ. 5, 17.
62. Ματθ. 24, 35.

τὰ τοῦ Θεοῦ ὅμως εἶναι ἀληθινά —, οὔτε εἰς τὸν πλουτισμόν, οὔτε εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν παρόντων, ἀλλ' εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. E Ὅλα τὰ εἶπον ἐκεῖνοι οἱ νόμοι πρὸς χάριν τῶν ἀληθῶν καὶ ὀρθῶν καὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ διεστραμμένον. «Ἀξιόπιστοι ὅλαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ». Τί σημαίνει: «Ἀξιόπιστοι;». Ἀληθιναί, ἀσάλευτοι. Διότι καὶ ἂν παραβῇ κανεὶς αὐτάς, θὰ ἀκολουθήσουν αἱ τιμωρίαι καὶ αὐταὶ δὲν μετακινοῦνται· ἐὰν οἱ ἄνθρωποι παραβοῦν αὐτάς, ὁ Θεὸς θὰ τιμωρήσῃ τὴν παράβασιν αὐτῶν. Ἂς μὴ λέγῃς, λοιπόν, αὐταὶ ἀποτελοῦν ἁπλῆν ἀπειλήν, ἢ εἶναι ὑπερβολικαί. Οὐδεὶς νομοθετεῖ χάριν ἀπειλῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς σωφρονισμόν.

Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύῃς σταθερὰ εἰς τὰ μέλλοντα, ἂς λαμβάνῃς ἀποδείξεις ἀπὸ τὰ παρελθόντα. 275 A Ὁ κατακλυσμὸς ποὺ συνέβη ἐπὶ τοῦ Νῶε, ἡ διὰ πυρὸς ἐξολόθρευσις τῶν Σοδόμων, ἡ καταστροφὴ τοῦ Φαραώ, ἡ πανωλεθρία τῶν Ἰουδαίων, αἱ αἰχμαλωσίαι, οἱ πόλεμοι, ἦσαν ἆρά γε ἁπλαῖ ἀπειλαί, ἢ γεγονότα πραγματικά, τῶν ὁποίων ἔλαβον πεῖραν; Ἐὰν δὲ ἐπραγματοποιήθησαν, ὅσα ἐγράφησαν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην,[63] πολὺ περισσότερον αὐτὰ ποὺ ἐγράφησαν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, τόσον μάλιστα περισσότερον, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ κακία, ὅσων εἶχον τὴν τόλμην νὰ πράξουν, μετὰ ἀπὸ τόσην προσπάθειαν καὶ διόρθωσιν.

«Λύτρωσιν ἀπέστειλεν ὁ Κύριος εἰς τὸν λαόν του».[64] Ἐξ ἐπόψεως μὲν ἱστορικῆς, ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰουδαίων, ἐξ ἐπόψεως δὲ ἀλληγορικῆς, περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης, τὸ ὁποῖον φανερώνει καὶ τὸ ἐν συνεχείᾳ λεγόμενον: «Ἔδωσε τὸν αἰώνιον νόμον του». B Περὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐδῶ ὁμιλεῖ· διότι ἐπειδὴ ὡμίλησε περὶ ἐντολῆς καὶ νόμου, οὗτος δὲ παρεβιάσθη καὶ προεκάλεσε ὀργήν, λέγει, ὅτι λύτρωσιν ἀπέστειλεν εἰς τὸν λαόν του, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγεν: «Δὲν ἦλθον, διὰ νὰ κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον».[65] Ἐπειδὴ δὲ ὁ νόμος παραβιαζόμενος, ἐτιμώρει, «διότι ὁ νόμος, λέγει, ἐπιφέρει ὀργήν»

63. Ὡς «τύπος» χαρακτηρίζεται ἐνταῦθα ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ὁ παλαιὸς νόμος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν νέον νόμον, τὸν νόμον τῆς «χάριτος», τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς «ἀλήθεια», καθ' ὅσον ἀποτελεῖ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ «τύπου», τὴν συμπλήρωσιν καὶ τελειοποίησιν αὐτοῦ.
64. Ψαλμ. 110, 9.
65. Ἰωάν. 12, 47.

ὅπου δὲν ὑπαρχει νόμος, οὔτε παράβασις ὑπάρχει»[66] καί, «ἐπειδὴ πάντες ἡμάρτησαν καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιοῦνται δὲ δωρεὰν μὲ τὴν χάριν αὐτοῦ»,[67] δι' αὐτὸ ὡμίλησεν ὡς ἑξῆς· «Λύτρωσιν ἀπέστειλεν ὁ Κύριος εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ». C Οὔτε πάλιν ἡ λύτρωσις ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ τὴν λύτρωσιν ἐδόθη καὶ νόμος, διὰ νὰ φανῶμεν ἀντάξιοι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

«Ἅγιον καὶ σεβαστὸν εἶναι πάντοτε τὸ Ὄνομά του». Ὅταν ἐκατάλαβε καλὰ ὅλα ἐκεῖνα, ποὺ διακηρύσσουν σαφῶς τὴν προστασίαν καὶ τὴν πρόνοιαν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε διὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης, διὰ τῶν ἔργων, τῶν ἐντολῶν, τῶν θαυμάτων, τῶν καταπληκτικῶν ἔργων του, ἐξεπλάγη διὰ τὸ μεγαλεῖον του καὶ ὑπερβολικὰ ἐνθουσιασμένος, τελειώνει, τὸν λόγον μὲ δοξολογίαν, D καὶ ὕμνον πρὸς τὸν ποιητὴν τῶν ὅλων. «Ἅγιον καὶ σεβαστὸν εἶναι πάντοτε τὸ Ὄνομά του». Προκαλεῖ, δηλαδή, τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν. Ἐὰν δὲ τὸ Ὄνομά Του (προκαλεῖ τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν), πόσῳ μᾶλλον ἡ οὐσία του; Πῶς ὅμως τὸ Ὄνομά Του εἶναι ἅγιον καὶ σεβαστόν; Οἱ δαίμονες τὸ τρέμουν, τὰ νοσήματα τὸ φοβοῦνται, αὐτὸ μεταχειριζόμενοι οἱ Ἀπόστολοι κατώρθωσαν νὰ προσελκύσουν ὅλην τὴν οἰκουμένην. Ὁ Δαυὶδ κατενίκησε τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον μὲ ὅπλον του τὸ Ὄνομά του. Ὅλα κατωρθώθησαν μὲ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ. Μὲ αὐτὸ κατὰ τρόπον μυστικὸν καὶ σταθερὸν ὁδηγούμεθα εἰς τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν. Ὅταν, λοιπόν, ἀντελήφθη, πόσα θαυμαστὰ πραγματοποιεῖ τὸ ὄνομά του, E πόσας εὐεργεσίας, τὸν τρόπον τῆς διαλύσεως τῶν ἐχθρῶν, τῆς προστασίας τῶν φίλων καὶ ἐσκέφθη γεγονότα, ποὺ εἶναι ὑπεράνω τῆς φυσικῆς τάξεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης λογικῆς, λέγει· «Ἅγιον καὶ σεβαστὸν τὸ Ὄνομά του». Ἐὰν δὲ εἶναι Ἅγιον, χρειάζονται ἅγια στόματα, διὰ νὰ τὸ ὑμνολογήσουν, ἅγια καὶ καθαρά.

«Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου, ἡ δὲ σύνεσις εἶναι ὠφέλιμος εἰς ἐκείνους, ποὺ τὴν ἐφαρμόζουν».[68] Τί σημαίνει, ἀρχή; Πηγή, ρίζα, θεμέλιον. Ἐπειδὴ τόσα καὶ τέτοια εἶπε περὶ τοῦ Δεσπότου τῆς οἰκουμένης καὶ ἐθαύμασε τόσον πολύ, 276 A προσθέτει τοῦτο εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι, ὅποιος σέβεται τὸν

66. Ρωμ. 4, 15.
67. Ρωμ. 3, 23.
68. Ψαλμ. 110, 10.

Θεόν, πληροῦται σοφίας καὶ καθίσταται συνετός. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι ἡ σοφία φθάνει μέχρι τῆς γνώσεως, συνεπλήρωσε· «ἡ δὲ σύνεσις εἶναι ὠφέλιμος εἰς ἐκείνους, ποὺ τὴν ἐφαρμόζουν». Διότι δὲν ἀρκεῖ ἡ πίστις, ἂν δὲν ὑπάρχῃ καὶ ζωὴ σύμφωνος πρὸς τὴν πίστιν. Πῶς δὲ εἶναι θεμέλιον τῆς σοφίας ὁ φόβος τοῦ Κυρίου; Διότι ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε κακίαν καὶ πραγματοποιεῖ κάθε ἀρετήν. Σοφίαν δὲ δὲν ὀνομάζει τοὺς σοφοὺς λόγους, ἀλλὰ τὸν ἐνάρετον βίον. Ἐπειδὴ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τοῦτο καθώρισαν ὡς σοφίαν, B τὴν διάγνωσιν τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Αὐτὴν δὲ τὴν τέχνην διδάσκει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐκρίζωσιν τῆς κακίας, τὴν φύτευσιν τῆς ἀρετῆς, τὴν περιφρόνησιν τῶν παρόντων καὶ τὴν ἀνύψωσιν εἰς τὸν οὐρανόν. Τί δὲ εἶναι σοφώτερον ἀπὸ τέτοιαν ψυχήν; Ἐδῶ δὲν ζητεῖ μόνον τὸν ἀκροατὴν τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ τὸν ποιητὴν αὐτῶν.

«Ἡ δὲ σύνεσις εἶναι ὠφέλιμος εἰς ἐκείνους, ποὺ τὴν ἐφαρμόζουν». Δηλαδή, εἰς ἐκείνους ποὺ ἐφαρμόζουν τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἐπιδεικνύουν μὲ τὰ ἔργα τους, ἡ σύνεσις εἶναι ὠφέλιμος. Σύνεσις εἶπεν ἀγαθή, διότι ὑπάρχει καὶ σύνεσις κακή, καθὼς ὅταν λέγῃ· «Εἶναι σοφοὶ εἰς τὸ νὰ κακοποιοῦν, νὰ ἀγαθοποιοῦν ὅμως δὲν ξεύρουν».[69] C Ἀλλ' αὐτὸς ἐπιζητεῖ τὴν σύνεσιν, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀρετήν. «Ἡ αἴνεσις αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».[70] Ποία αἴνεσις; πές μου. Ἡ εὐχαριστία, ἡ δοξολογία, αὐτὴ ποὺ ἔγινε ἀθάνατη διὰ τῶν ἔργων, καὶ πρὸ αὐτῶν, ἡ ἑνωμένη μὲ τὴν οὐσίαν του» Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἀθάνατος καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐπαινετός· ἐπαινετὸς δὲ καὶ ὅταν ἀντιληφθῇς τὸ μεγαλεῖον του καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἰδιότητας αὐτοῦ· ἐπαινετὸς καὶ διὰ τῶν ἔργων, ὅταν ἐννοήσῃς τὴν σοφίαν του, μέσῳ τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ. Αὐτὰ δὲ λέγει παρακινῶν αὐτοὺς εἰς εὐχαριστίαν καὶ δεικνύων ὅτι δὲν εἶναι ἄξιοι οὔτε τῆς παραμικρᾶς συγγνώμης ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν δύνανται νὰ ὑποφέρουν, ὅσα ἔγιναν (ὅλα ἔγιναν πρὸς εὐεργεσίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμη καὶ τὰ θεωρούμενα ὡς δυστυχήματα).

D Διότι ὅταν ἡ αἴνεσις αὐτοῦ, καὶ ἡ εὐχαριστία, καὶ ἡ δοξολογία, γίνῃ τόσον γνωστὴ καὶ καταφανής, σαφὴς καὶ ἀμετακίνητος, βαθεῖα καὶ σταθερά, ὥστε νὰ κατα-

69. Ἱερ. 4, 22.
70. Ψαλμ. 110, 10.

στῇ αἰωνία, ἀπέραντος καὶ ἀτελείωτος, ἐκεῖνοι ἀρνούμενοι αὐτὴν θὰ λέγουν τὰ ἀντίθετα· τίποτε ἄλλο δὲν κάμνουν ἀπὸ τὸ νὰ ἀντιλέγουν πρὸς αὐτὰ τὰ ἀπολύτως σαφῆ, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου σαφέστερα, καὶ νὰ καταδικάζουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς ἑκουσίαν τύφλωσιν. Οὔτε ἄλλωστε εἶναι πρόσκαιρος, διὰ νὰ τὴν ἀγνοήσουν, οὔτε ἀσαφὴς σκιά, ἀλλὰ φανερά, συνεχὴς καὶ ἀθάνατος, σταθερὰ καὶ αἰωνία. **Ε**

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ 111 (ΡΙΑ΄) ΨΑΛΜΟΝ*

«Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον»[1].

Ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ προοίμιον ἀκολουθεῖ τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου ψαλμοῦ καὶ εἶναι τόσον στενῶς συνδεδεμένον καὶ συναφὲς ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ὥστε φαίνεται ὡς ν' ἀποτελῇ μετ' αὐτοῦ ἓν σῶμα. Διότι ἐκεῖ μὲν λέγει· «Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου»[2] ἐδῶ δέ, λέγει· «Μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον», παιδεύων αὐτοὺς εἰς τὴν θεοσέβειαν μὲ τὰ ἴδια νοήματα, ἀλλὰ μὲ ἄλλους λόγους. Καὶ ἐκεῖ μὲν τὸν ἀπεκάλεσε σοφόν, ἐδῶ δὲ μακάριον· **277 Α** εἶναι δὲ πράγματι εὐτυχὲς αὐτό, καθὼς βεβαίως ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ματαιότης καὶ σκιὰ καὶ εὐτελῆ πράγματα· καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀκμὴ τοῦ σώματος καὶ ἡ ἀφθονία ἀγαθῶν. Ὁμοιάζουν πρὸς τὰ φύλλα ποὺ πέφτουν, τὶς σκιὲς ποὺ παρέρχονται, τὰ ὄνειρα ποὺ πετοῦν. Ἐνῷ αὐτὸ εἶναι πράγματι μακάριον.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ αὐτὸν τὸν φοβοῦνται καὶ οἱ δαίμονες καὶ τρέμουν, διὰ νὰ μὴ φαντασθῇς ὅτι τοῦτο εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν σωτηρίαν, κάμνει καὶ ἐδῶ αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔκαμε καὶ εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμόν. Διότι καθὼς ἐκεῖ, ἀφοῦ εἶπε· «Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου», συνεπλήρωσε, «Ἡ δὲ σύνεσις εἶναι ὠφέλιμος εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐφαρμόζουν», ἐξαρτῶν ἀπὸ τὰ δόγματα τὴν συμφωνοῦσαν πολιτείαν, **Β** ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ ὡμίλησε περὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ὄχι μόνον τοῦ προερχομένου ἐκ τῆς γνώσεως αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ οἱ δαίμο-

* Εἰς τὸν 111ον ψαλμὸν περιγράφεται ὁ θρίαμβος τοῦ δικαίου, τοῦ ἐναρέτου καὶ ἁγίου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος «φοβεῖται τὸν Θεὸν» καὶ ἐπαινεῖται ἰδιαιτέρως τὸ ἔργον τῆς ἐλεημοσύνης, ὡς ἔργον ἀληθοῦς λατρείας τοῦ Θεοῦ.

1. Ψαλμ. 111, 1.
2. Ψαλμ. 110, 10.

νες ἔχουν, προσθέτει καὶ τοῦτο, ὅτι «τὰς ἐντολάς του θὰ ἐπιθυμῇ πολύ».[3] Τοῦτο δὲ εἶπεν, ἐπειδὴ θέλει πολιτείαν ἀκριβῆ καὶ τελείαν καὶ ψυχὴν θεοσεβῆ. Καὶ δὲν εἶπε «Τὰς ἐντολάς αὐτοῦ θὰ ἐφαρμόσῃ», ἀλλά, «θὰ ἐπιθυμῇ», ἐπειδὴ ἐπιδιώκει κάτι περισσότερον. Τί, λοιπόν, εἶναι τοῦτο; Ἡ πρόθυμος ἐφαρμογὴ αὐτῶν· ἡ θερμὴ ἀγάπη αὐτῶν ἢ ἐπιδίωξις τῶν ἐπιταγῶν αὐτῶν ἢ χάριν τοῦ Νομοθέτου καὶ ὄχι ἡ ἕνεκα **C** τῆς ἀναμενομένης ἀμοιβῆς ἀγάπη αὐτῶν· ἡ μετὰ πόθου καὶ χαρᾶς καὶ χάριν τοῦ Νομοθέτου μόνον καὶ ὄχι ἕνεκα τοῦ φόβου τῆς τιμωρίας, ἢ τῆς ἀπειλῆς τῆς κολάσεως, ἢ τῆς ὑποσχέσεως τῆς αἰωνίου βασιλείας ἐπιτέλεσις τῆς ἀρετῆς.

Καὶ εἰς ἄλλον τόπον, λέγει, πράττει τοῦτο, δεικνύων τὴν εὐχαρίστησιν, ποὺ αἰσθάνεται διὰ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ. «Πόσον εὐχάριστα εἶναι τὰ λόγια σου εἰς τὸν λάρυγγά μου, γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι εἰς τὸ στόμα μου».[4] Τοῦτο ἐπιζητεῖ καὶ ὁ Παῦλος, ὁμιλῶν κατὰ τρόπον αἰνιγματικὸν ὡς ἑξῆς· «Καθὼς παρεστήσατε τὰ μέλη σας δοῦλα εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ εἰς τὴν ἀνομίαν πρὸς τὴν ἀνομίαν, ἔτσι τώρα νὰ παραστήσετε τὰ μέλη σας δοῦλα εἰς τὴν δικαιοσύνην πρὸς ἁγιασμόν».[5] **D** Δηλαδή, νὰ ἐπιδιώξετε τὴν ἀρετὴν μὲ τόσην προθυμίαν καὶ εὐχαρίστησιν, μὲ ὅσην ἐπεδιώξατε τὴν πραγματοποίησιν τῆς κακίας, παρ᾽ ὅλον ὅτι αὐτὴ οὐδὲν βραβεῖον ἔχει, ἀλλὰ μᾶλλον κόλασιν καὶ τιμωρίαν. Ἀλλ᾽ ὅμως καὶ ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἀρετῆς εἶπεν, ὅτι ἀπαιτεῖ ἰσότιμον προσπάθειαν. Διότι, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ εἴπῃ αὐτά, ὡμίλησεν ὡς ἑξῆς· «Ἀνθρωπίνως λέγω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός σου»,[6] δεικνύων ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιδεικνύωμεν ὀλιγωτέραν ἐπιθυμίαν διὰ τὴν ἀρετήν, παρ᾽ ὅσην ἐπεδείξαμε διὰ τὴν κακίαν. Αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον εἶπε σημαίνει, ὅτι ἂν δὲν παρουσιάσουν ἀνάλογον ἀρετήν, ποίαν ἀπολογίαν ἢ συγγνώμην θὰ ἔχουν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι οὔτε μὲ τὴν ἰδίαν ἐπιθυμίαν καὶ εὐχαρίστησιν προσέρχονται πρὸς αὐτήν; **E** Δι᾽ αὐτὸ λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐδῶ ὁ Προφήτης εἶπεν· «Τὰς ἐντολάς του θὰ ἐπιθυμῇ πολύ». Ὁ σεβόμενος τὸν Θεὸν ὅσον πρέπει, δέχεται μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν τὰ προστάγματά του.

3. Ψαλμ. 111, 1.
4. Ψαλμ. 118, 103.
5. Ρωμ. 6, 19.
6. Ρωμ. 6, 19.

Δι᾽ αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Νομοθέτην κάμνει εὐχάριστον τὸν νόμον, καὶ ἂν ἀκόμη φαίνεται ὅτι ἔχει κάποιαν δυσκολίαν. Καὶ ἂς μὴ καταδικάσῃ κανεὶς τὸν λόγον, ἐπειδὴ χρησιμοποιῶ τέτοιο παράδειγμα, διότι καὶ ὁ Παῦλος ἐχρησιμοποίησεν αὐτό, ὅταν ὡμίλησε κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· «Καθὼς παρεστήσατε τὰ μέλη σας δοῦλα εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν, **278 A** ἔτσι νὰ παραστήσετε τώρα δοῦλα εἰς τὴν δικαιοσύνην». Ὁ ἐρωτευμένος, φερ᾽ εἰπεῖν, μὲ μίαν πόρνην ὑποφέρει εὐχαρίστως, χάριν τοῦ ἀκολάστου ἔρωτός του, ὕβρεις, κατηγορίας, κτυπήματα, ἀσχημίας, ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς οἰκίας, ἀφαίρεσιν τῆς πατρικῆς περιουσίας, ἀπώλειαν τῆς πατρικῆς ἀγάπης καὶ ἄλλα ἀκόμη χειρότερα δυστυχήματα.[7] Ἂν, λοιπόν, αὐτὰ τὰ δέχωνται εὐχαρίστως, διὰ ποῖον λόγον δὲν πρέπει νὰ δεχθοῦν πολὺ περισσότερον τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, τὰ σωτηριώδη καὶ πλήρη δόξης, τὰ παρέχοντα εἰς ἡμᾶς μεγάλην θεοσέβειαν, τὰ ὠφελοῦντα τὴν ψυχήν, μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν καὶ χωρὶς νὰ νομίζουν ὅτι ὑπάρχει εἰς αὐτὰ τίποτε τὸ δύσκολον; **B** Διότι τὴν δυσκολίαν ἡ ραθυμία τῶν πολλῶν συνηθίζει νὰ δημιουργῇ καὶ ὄχι ἡ φύσις τῶν προσταγμάτων. Ὅπως, αὐτὸς ποὺ θὰ δεχθῇ αὐτὰ προθύμως, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι εἶναι ἐλαφρὰ καὶ εὔκολα.

Δι᾽ αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ὁ ζυγός μου εἶναι καλὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν».[8] Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὰ ἐμφανίζονται μὲ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν τρόπον, ὅτι, δηλαδή, ἡ ὀκνηρία τῶν πολλῶν ἐμφανίζει δύσκολα ἀκόμη καὶ τὰ εὔκολα, ἡ δὲ προθυμία καὶ τὰ δύσκολα εὔκολα, πρέπει νὰ θυμηθῇς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι παρ᾽ ὅλον ποὺ ἀπελάμβανον τὴν ἐξ οὐρανοῦ τροφήν, τὸ μάννα, δυσανασχετοῦσαν καὶ ζητοῦσαν τὸν θάνατον, ἐνῶ ὁ Παῦλος ἀγωνιζόμενος μὲ πεῖναν, ἦτο εὐχαριστημένος καὶ πηδοῦσε ἀπὸ τὴν χαράν του. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἔλεγον· «Τώρα δὲ ἡ ψυχή μας εἶναι κατάξηρος, διότι δὲν βλέπομεν τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μάννα».[9] «Μήπως, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν τάφοι εἰς τὴν Αἴγυπτον, μᾶς ἔβγαλες νὰ φονευθῶμεν εἰς τὴν ἔρημον;»[10] **C** Ὁ Παῦλος δὲ ἔλεγε·

7. Ἡ περικοπὴ αὐτὴ θὰ κατανοηθῇ καλύτερα, ἐὰν ὁ ἀναγνώστης ἔχῃ εἰς τὴν σκέψιν του τὴν παραβολὴν τοῦ «Ἀσώτου υἱοῦ» καὶ εἰς τὸ ἀπολύτως σαφὲς καὶ πραγματικὸν νόημά της καὶ εἰς τὸ συμβολικὸν καὶ ἀλληγορικὸν νόημα αὐτῆς.
8. Ματθ. 11, 30.
9. Ἀριθμ. 11, 6.
10. Ἐξόδ. 14, 11.

«Τώρα χαίρω είς τά παθήματά μου διά σάς, καί άνταναπληρῶ τά ύστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ, είς τό σῶμα μου».[11]

Διά ποῖα παθήματα όμιλεῖ; Διά τήν πεῖναν, τήν δίψαν, τήν ἔλλειψιν ένδύσεως καί δι' ὅλα τά ἄλλα. «Τάς έντολάς αύτοῦ θά έπιθυμῇ πολύ». Μέ ποῖον δέ τρόπον θά γίνῃ αύτό; Ἐάν μέ κάθε άκρίβειαν καί σταθερότητα σεβώμεθα καί άγαπῶμεν τόν Θεόν· έάν κατανοῶμεν τήν φύσιν τῆς ίδίας τῆς άρετῆς. Καί διότι αύτή ἔχει έντός της τάς άμοιβάς, πρίν άπό τά ἄλλα βραβεῖα. Διότι ὅταν δέν μοιχεύῃς, οὔτε φονεύῃς, σκέψου πόσην χαράν θά άπολαμβάνῃς, άφοῦ δέν θά ἔχῃς τύψεις συνειδήσεως. **D** δέν θά έντρέπεσαι τούς ίδικούς σου άνθρώπους καί θά άντικρύζῃς ὅλους μέ καθαρούς όφθαλμούς. Ἐνῶ ό μοιχός δέν εὑρίσκεται είς τήν ίδίαν κατάστασιν, διότι ὅλους τούς φοβᾶται καί τρέμει καί τίς σκιές άκόμη βλέπει μέ ὑποψίαν. Πάλιν ό πλεονέκτης καί κακολόγος θά ὑποστῇ τά ἴδια. Ὁ άπηλλαγμένος ὅμως άπό αύτά τά άντίθετα άκριβῶς.

«Τό σπέρμα του είς τόν κόσμον αύτόν θά εἶναι ίσχυρόν».[12] Γνωρίζει, μάλιστα, ή Γραφή νά όνομάζῃ πολλάκις σπέρμα ὄχι τό γεννώμενον κατά φυσικήν άκολουθίαν, άλλά τό κατά κοινωνίαν άρετῆς προερχόμενον. Δι' αύτό καί ό Παῦλος έρμηνεύων τό, **E** «Είς σέ θά δώσω τήν γῆν αύτήν καί είς τό σπέρμα σου»,[13] λέγει, «Διότι δέν εἶναι ὅλοι οί καταγόμενοι σαρκικῶς άπό τόν Ἰσραήλ, άληθινοί άπόγονοι αύτοῦ· οὔτε διότι εἶναι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, εἶναι ὅλοι άπόγονοι αύτοῦ, άλλ' άπό τόν Ἰσαάκ θά όνομασθοῦν οί άληθινοί άπόγονοί σου».[14] Καί πάλιν· «Καί θά εύλογηθοῦν διά σοῦ ὅλαι αί φυλαί τῆς γῆς».[15] Ὅτι δέ δέν όμιλεῖ περί τῶν Ἰουδαίων, άποδεικνύεται άπό τά πράγματα, διότι πῶς θά έγίνοντο αἴτιοι εύλογίας ἄλλων αύτοί, οί όποῖοι εἶναι πλήρεις κατάρας; Ὁμιλεῖ, λοιπόν, περί τῆς Ἐκκλησίας, ή όποία κατέστη άπόγονος αύτοῦ κατά τήν κοινωνίαν τῆς πίστεως.

279 A Τέτοιοι, λοιπόν, εἶναι οί ένάρετοι κι' οί άπόγονοι τῶν σεβομένων τόν Θεόν. «Τό σπέρμα του είς τόν κόσμον αύτόν θά εἶναι ίσχυρόν». Διατί εἶπεν· «είς τόν κόσμον αύτόν;» Διά νά δείξῃ, ὅτι θά εἶναι ίσχυρόν καί πρίν άπό τό αίώνιο ταξίδι καί προτοῦ γνωρίσουν τά αίώνια άγαθά. Διότι, καθώς πρό όλίγου εἶπον, ή άρετή ἔχει έντός της τήν άμοιβήν καί πρό τῆς όριστικῆς διανομῆς τῶν βραβείων. Ὅτι δέ ό Ἀβραάμ μέ τέτοιαν άρετήν θά εἶχε δυνατούς άπογόνους καί ὅτι αύτός πού ἔχει περιβληθῆ αύτήν εἶναι δυνατώτερος ὅλων, έδίδαξαν οί Ἀπόστολοι καί άπέδειξαν οί προφῆται. Ὁμοίως καί ό Κύριος όμιλῶν περί αύτῶν, λέγει· «Ἐκεῖνον, πού άκούει τούς λόγους μου αύτούς καί τούς έφαρμόζει είς τήν ζωήν του, θά τόν παρομοιάσω μέ φρόνιμον ἄνδρα, **B** ό όποῖος ἔκτισε τό σπίτι του έπάνω είς τήν πέτραν. Καί κατέβη ή βροχή καί ἦλθον τά ποτάμια καί έφύσηξαν οί ἄνεμοι καί ἔπεσαν έπάνω είς τό σπίτι αύτό καί δέν ἔπεσε, διότι ἦτο θεμελιωμένον έπάνω είς τήν πέτραν[16] τῆς πίστεως».

Πόσαι έξεγέρσεις λαῶν δέν έξέσπασαν κατά τῶν Ἀποστόλων, πόσοι θυμοί τυράννων, πόσα ξίφη, πόσα δόρατα, πόσα βέλη, πόσαι κάμινοι δέν έλειτούργησαν, πόσοι όδόντες θηρίων, πόσοι γκρεμοί, πόσα πελάγη, πόσαι σκευωρίαι, πόσαι συκοφαντίαι, πόσαι παγίδες δέν έστήθησαν; Ἐν τούτοις τίποτε δέν τούς κατενίκησε, μᾶλλον δέ ὑψώθησαν ὑπεράνω ὅλων αύτῶν, **C** ὑπεράνω τῶν συκοφαντιῶν τῶν κακῶν, τούς όποίους καί μετέθετον είς τήν ίδικήν των τάξιν. Διότι δέν ὑπάρχει δυνατώτερον άπό τήν άρετήν. Εἶναι στερεωτέρα καί άπό τήν πέτραν, ίσχυροτέρα καί άπό τόν άδάμαντα. Ὅπως, άντιθέτως, δέν ὑπάρχει εύτελέστερον πρᾶγμα άπό τήν κακίαν, οὔτε άσθενέστερον, κι' ἄν άκόμη κανείς περιστοιχίζεται άπό άμέτρητα ὑλικά πράγματα, κι' ἄν ἔχῃ πολλήν έξωτερικήν δύναμιν. Ἐάν δέ είς τήν παροῦσαν ζωήν εἶναι τόση ή δύναμις τῆς άρετῆς, σκέψου, είς τήν μέλλουσαν ζωήν πόσην δύναμιν θά άπολαύσουν οί ἔχοντες αύτήν.

«Ἡ Γενεά τῶν δικαίων θά εύλογηθῇ». Εἶδες πόσον λαμπρά εἶναι, πόσους θαυμαστάς ἔχει καί πόσοι τήν έπαινοῦν καί διακηρύσσουν τήν άξίαν της; **D** Δέν ἔχει δέ τούς τυχόντας άπλῶς, άλλά τούς συνετούς. Οὔτε θά ἠμπορέσῃ νά τήν ἴδῃ κανείς μαζί μέ τούς εύτελεῖς άνθρώπους. Αύτοί πού δέν ἔχουν διεφθαρμένην σκέψιν, αύτοί μάλιστα θά τήν έπαινέσουν, αύτοί θά τήν θαυμάσουν καί θά διακηρύξουν τήν μεγάλην άξίαν της. Σκέψου, λοιπόν,

11. Κολοσ. 1, 24.
12. Ψαλμ. 111, 2.
13. Γεν. 13, 15. 21, 12. Ἑβρ. 11,18.
14. Ρωμ. 9, 7.
15. Γαλ. 3, 8. Γεν. 12, 3.
16. Ματθ. 7, 24-25.

τί μεγάλος θησαυρὸς εἶναι ἡ ἀρετή, ὥστε νὰ μὴ εἶναι κατωτέρα τῶν Ἀγγέλων, οὔτε τῶν Ἀποστόλων, οὔτε τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν· διότι ἐὰν οἱ ἐπαινοῦντες αὐτὴν πρέπει νὰ εἶναι ἐνάρετοι, σκέψου καὶ ἀναλογίσου πόσον μεγάλη εἶναι εὔλογον νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ ἀρετή.[17]

«Δόξα καὶ πλοῦτος εἰς τὸν οἶκον του».[18] Πάλιν προχωρεῖ ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πρὸς τὰ πνευματικά. Διότι γνωρίζει ἡ Γραφὴ νὰ ὀνομάζῃ πλοῦτον αὐτὸν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ καλὰ ἔργα, **E** καθὼς ὅταν λέγῃ· «Νὰ ἀγαθοεργοῦν, νὰ πλουτοῦν εἰς ἔργα καλά».[19] Αὐτὸς εἶναι ἀληθινὸς πλοῦτος, ἐνῶ κάθε ἄλλος εἶναι ὄνομα πλούτου γυμνόν, ἐστερημένον πραγματικοῦ περιεχομένου. Ἂν ὅμως θέλῃ νὰ ὁμιλῇ κανεὶς καὶ δι' αὐτὸν τὸν πλοῦτον, δὲν θὰ ἀρνηθῶμεν ἄνευ λόγου νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ. Διότι ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ πλουσιώτερος ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἔτρεχαν ὡσὰν ἀπὸ πηγὰς ὅλα εἰς αὐτούς; Διότι ὅσοι εἶχον ἰδικά των κτήματα ἢ οἰκίας, ἀφοῦ τὰ ἐπώλουν ἔφερον τὰ χρήματα ποὺ εἰσέπραττον καὶ τὰ ἔθετον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ἀποστόλων.[20] Βλέπεις ἀξιοπρέπειαν πλούτου; Κατεῖχον τὰ ὑπάρχοντα ὅλων, ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῆς φροντίδος αὐτῶν καὶ **280 A** ἦσαν μᾶλλον ὡς οἰκονόμοι αὐτῶν παρὰ ὡς δεσπόται. Οἱ ἰδιοκτῆται, λοιπόν, αὐτῶν, ἀρνούμενοι τὴν κατοχήν των, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι ἐπώλουν αὐτὰ καὶ μετέτρεπον τὴν ἀξίαν των εἰς χρήματα, τὰ ἔφερον μὲ τὴν θέλησίν των εἰς τοὺς Ἀποστόλους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθετον τὴν διανομὴν καὶ διαχείρισιν αὐτῶν.

Δι' αὐτὸ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὡς νὰ μὴ ἔχωμεν τίποτε καὶ ὅμως κατέχομεν ὅλα». Τοῦτο δὲ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, ὅτι εὑρισκόμενοι ἐν μέσῳ τόσου πλούτου, ἦσαν

---

17. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος θέλει νὰ ἐκφράσῃ ἐνταῦθα τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ ἀρετὴ ἀνεξαρτήτως τῶν ἀμοιβῶν, εἶναι ἀξία καὶ πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ κανεὶς νὰ τὴν ἔχῃ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ἀρετήν, καθ' ὅσον αὐτὴ ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὰ βραβεῖα.

Εἶναι σαφὴς καὶ καθαρὰ ἡ προσπάθεια τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν ἀρετὴν ἀπὸ κάθε ὠφελιμιστικὸν στοιχεῖον, ποὺ θὰ ἐμείωνε καὶ θὰ ἐνόθευε τὴν πραγματικήν της ἀξίαν. Ἡ οἱαδήποτε ἀμοιβή πνευματικὴ ἢ ὑλικὴ εἶναι ἀπολύτως ἀνεξάρτητος αὐτῆς καὶ δὲν εἶναι ἔργον τοῦ ἐναρέτου. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ σκέψις τῆς ἀμοιβῆς ἀφαιρεῖ ἀπὸ ἡμᾶς κάθε δικαίωμα ἐπ' αὐτῆς.

18. Ψαλμ. 111, 3.

19. Α' Τιμ. 6, 18.

20. Πράξ. 4, 34.

ἀνώτεροι αὐτοῦ καὶ ὅτι τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων δὲν ἐξουσίαζεν αὐτούς. Αὐτὸ μάλιστα εἶναι πλοῦτος πραγματικός, τὸ νὰ μὴ ἔχῃ κανεὶς ἀνάγκην πλούτου. **B** «Δόξα καὶ πλοῦτος εἰς τὸν οἶκον του». Αὐτό, λοιπόν, ἐδῶ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἑρμηνείας. Διότι εἶχον τὴν δόξαν τὴν δοθεῖσαν ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἀκολουθοῦσε καὶ αὐτὴ συμφώνως πρὸς τὸν θεῖον λόγον, τὸν λέγοντα· «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ προστεθοῦν εἰς σᾶς».[21] Διότι τί εἶναι σεμνότερον ἐκείνων; Τοὺς ἐνεπιστεύοντο ὅπως τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ, φέροντες τὰ χρήματα καὶ τοποθετοῦντες αὐτὰ εἰς τοὺς πόδας των. Ἑπομένως ἦσαν, καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ φοροῦν τὸ στέμμα, λαμπρότεροι.

Ποῖος βασιλεὺς ἀνελάμβανε τὴν ἀρχὴν μὲ τόσην ἐπισημότητα καὶ εἰλικρίνειαν, μὲ ὅσην ἐνεφανίζετο ὁ Παῦλος καὶ ἐθαυμάζετο διδάσκων παντοῦ, καταργῶν θανάτους, **C** θεραπεύων ἀσθενείας, κάμνων τοὺς δαίμονας νὰ δραπετεύουν, ἀκόμη δὲ καὶ μὲ τὰ ἐνδύματά του πραγματοποιῶν τοιούτου εἴδους ἔξοχα ἔργα; Αὐτὸς ἔκαμνε τὴν γῆν οὐρανὸν καὶ καθωδηγοῦσεν ὅλους πρὸς τὴν ἀρετήν.

Ἐὰν δὲ ἀπήλαυσαν τοιούτου εἴδους τιμῶν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, σκέψου πόσην δόξαν θὰ ἀπολαύσουν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν. Τί δὲ σημαίνει, «Εἰς τὸν οἶκον του;» Μαζί του, σημαίνει. Διότι ὁ ὑλικὸς πλοῦτος δὲν εἶναι πλησίον τοῦ κατέχοντος — οὔτε, ἄλλωστε, εἶναι ἀσφαλὴς κοντά του—, ἀλλ' εἰς τὰ χέρια τῶν συκοφαντῶν, τῶν κολάκων, τῶν ἀρχόντων, τῶν ὑπηρετῶν· **D** δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ διασκορπίζει αὐτὸν παντοῦ, μὴ ἔχων τὸ θάρρος νὰ κρατῇ αὐτὸν ὁλόκληρον εἰς τὸν οἶκον του· δι' αὐτὸ καὶ ἡ συνεχὴς ἀγωνιώδης φροντὶς φρουρήσεως αὐτοῦ, ἡ ὁποία καὶ τελικῶς ἀπομένει, καθ' ὅσον ὁ πλοῦτος δύναται νὰ διαφεύγῃ ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα ἀσφαλείας. «Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ θὰ παραμένῃ εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Ἄλλος λέγει· «Ἡ ἐλεημοσύνη αὐτοῦ θὰ παραμένῃ εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Ὁμιλεῖ δηλαδὴ ἐδῶ γενικῶς διὰ τὴν ἀρετήν, διὰ τὴν ἀρετὴν ποὺ ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἀδικίαν, ἢ καθὼς ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἐδέχθη, ὁμιλεῖ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι τέτοια εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐλεημοσύνης, πρᾶγμα ἀθάνατον καὶ ἀπρόσβλητον, πρᾶγμα ποὺ οὐδέποτε δύναται νὰ χαθῇ. **E** Διότι ὅλα μὲν

---

21. Ματθ. 6, 33.

τὰ ἀνθρώπινα διαλύονται, ὁ καρπὸς ὅμως τῆς ἐλεημοσύνης παραμένει ἀμάραντος διὰ παντός· δὲν κινδυνεύει ἀπὸ καμμία καιρικὴ δυσχέρεια ἢ ἀνωμαλία. Καὶ ἂν διαλυθῇ τὸ σῶμα, ἐκείνη δὲν καταστρέφεται μαζὶ μὲ τὴν ζωήν, ἀλλὰ φεύγει ἐνωρίτερα ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον, διὰ νὰ προετοιμάσῃ χάριν αὐτοῦ ὡραίας κατοικίας, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι «Εἰς τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου ὑπάρχουν πολλοὶ τόποι διαμονῆς».[22] Ὥστε καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ αἰωνίου καὶ σταθεροῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, κυβερνᾷ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα.

281 A Νὰ ὁμιλήσῃς περὶ τοῦ σωματικοῦ κάλλους; μαραίνεται ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν καὶ καταστρέφεται ἀπὸ τὸ γῆρας· νὰ εἴπῃς περὶ τῆς δυνάμεως; αὐτὴ μεταβάλλεται πολλὰς φοράς· καὶ διὰ τὸν πλοῦτον, καὶ δι' οἱονδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ λαμπρὰ καὶ ἔνδοξα αὐτῆς τῆς προσωρινῆς ζωῆς, ἰσχύουν τὰ ἴδια, διότι ἢ ἐγκατέλειψαν τοὺς ἰδιοκτήτας των, ἐνῶ ἀκόμη εὑρίσκοντο εἰς τὴν ζωήν, ἢ τοὺς ἄφησαν μετὰ τὸν θάνατόν των γυμνοὺς καὶ μόνους. Ὁ καρπὸς ὅμως τῆς δικαιοσύνης δὲν εἶναι τέτοιας φύσεως. Δὲν ἐξαφανίζεται μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, δὲν σταματᾷ μὲ τὸν θάνατον, ἀλλὰ τότε μάλιστα γίνεται περισσότερον ἀσφαλής, ὅταν πρὸς ἐκεῖνον καταπλεύσῃ τὸν ἀσφαλῆ καὶ ἀκύμαντον λιμένα.

«Ἔλαμψε τὸ φῶς εἰς τὸ σκότος διὰ τοὺς εὐθεῖς».[23] Περιγράφων ἐν συνεχείᾳ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου ποὺ σέβεται τὸν Θεόν, ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα συμβαίνουν εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν, καθώς, φερ' εἰπεῖν, B ὅτι ἡ πνευματική του περιουσία εἶναι ἀθάνατος, ὅτι θὰ ἀπολαύσῃ μεγάλην δόξαν καὶ θὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους, ὅτι θὰ ἴδῃ τοὺς ὁμοιάζοντας πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν νὰ γίνωνται ἀκατάβλητοι καὶ τέκνα αὐτοῦ, ὅτι θὰ τύχῃ μεγάλης βοηθείας κατὰ τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις. Διότι αὐτὸ σημαίνει· «Ἔλαμψε τὸ φῶς εἰς τὸ σκότος διὰ τοὺς εὐθεῖς». Θὰ κάμῃ νὰ ἀνατείλῃ φῶς δι' ἐκείνους, ποὺ εἶναι εὐθεῖς καὶ δίκαιοι, ποὺ βαδίζουν ὀρθῶς εἰς τὴν ζωήν των, μέσα εἰς τὸ σκοτάδι. Τί σημαίνει, «εἰς τὸ σκότος;». Καὶ εἰς στενοχωρίαν νὰ εὑρεθοῦν καὶ εἰς θλῖψιν καὶ εἰς πειρασμὸν καὶ εἰς κινδύνους, λέγει (διότι αὐτὰ ὀνομάζει σκοτάδι), θὰ τοὺς κάμῃ ἀ-

22. Ἰωάν. 14, 2.
23. Ψαλμ. 111, 4.

μέσως νὰ αἰσθανθοῦν πολλὴν χαράν. C Τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος ἐδήλωνε διὰ τῶν ἑξῆς λόγων· «Διότι δὲν θέλομεν νὰ ἀγνοῆτε, περὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν, ἡ ὁποία συνέβη εἰς ἡμᾶς εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐστενοχωρήθημεν ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε νὰ ἀπελπισθῶμεν καὶ δι' αὐτὴν τὴν ζωήν μας». Εἶδες τὸ σκοτάδι; «Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ἴδιοι μόνοι μας ἐλάβομεν τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου, διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν τὴν πεποίθησιν εἰς ἑαυτούς, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν, ποὺ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ ποὺ μᾶς ἠλευθέρωσε ἀπὸ τέτοιους θανάτους».[24] Εἶδες πῶς ἔλαμψε τὸ φῶς;

Παρατήρησε δὲ τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν τριῶν παίδων. Διότι ἐνῶ ἀνέμενον νὰ καοῦν, ἀπήλαυσαν πολὺ ὡραίαν δροσιάν. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὸν Δανιὴλ καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας. Ἐὰν δὲ κανεὶς θελήσῃ νὰ ἑρμηνεύσῃ αὐτὰ καὶ κατ' ἄλλον ἀλληγορικὸν τρόπον, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι τοῦτο ἔγινεν εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Διότι ἐνῶ τὸ σκοτάδι ἐκάλυπτε τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν, D καὶ εἶχε ἁπλωθῆ παντοῦ ἡ πλάνη, ἔλαμψε ἀπὸ κάτω ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης. Ἐπειδὴ οἱ τότε ἄνθρωποι, ἀφοῦ ἄφησαν τὸν οὐρανόν, ἀνεζήτουν τὸν Θεὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνεφανίσθη εἰς αὐτοὺς ἀπὸ ἐκεῖ (τὴν γῆν) ἀπὸ συγκατάβασιν πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, προκειμένου νὰ τοὺς ἀνεβάσῃ εἰς ἄπειρον ὕψος. «Διότι ὁ Κύριος εἶναι ἐλεήμων, οἰκτίρμων καὶ δίκαιος».[25] Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη του παραμένει σταθερὰ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου προεκάλεσε εὔλογον ἀνακούφισιν, πολλοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς ἐλεήμονας καὶ ἀπὸ αὐτούς, ποὺ ζοῦν ἠθικὴν καὶ ἐνάρετον ζωήν, ἀπολαμβάνουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀκριβῶς τὰ ἀντίθετα, προσθέτει καὶ ἄλλην παρηγορίαν λέγων· «Διότι ὁ Κύριος εἶναι ἐλεήμων, οἰκτίρμων καὶ δίκαιος». Ἔτσι τοὺς ὠφέλησε καὶ τοὺς ἱκανοποίησε διπλᾶ. Διότι ἐὰν εἶναι ἐλεήμων E καὶ κάμνει τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀξίους τῆς συγγνώμης του, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ παραμελήσῃ τοὺς ἐναρέτους, ποὺ ἀπῆλθον χωρὶς νὰ λάβουν τὸ στεφάνι τῆς ἀρετῆς των. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν παροῦσαν ζωήν, ὁπωσδήποτε θὰ ἀποδώσῃ αὐτὸ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν.

Ἔπειτα λέγει ὅτι εἶναι καὶ «Δίκαιος». Ἐὰν δὲ εἶναι

24. Β' Κορινθ. 1, 8 - 10.
25. Ψαλμ. 111, 4.

δίκαιος, ὅπως πράγματι καὶ εἶναι, θὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα τελικῶς τὸ κατ' ἀξίαν καὶ ἂν ἀκόμη εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν δὲν ἀποδώσῃ αὐτό. Τοῦτο μάλιστα εἶναι καὶ μεγίστη ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως. Διότι ὅταν βλέπῃ κανεὶς πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐναρέτους ἀνθρώπους νὰ ὑποφέρουν μύρια δυστυχήματα καὶ κακοὺς νὰ ἀπολαμβάνουν πολλῆς ἀνέσεως, ποῦ θὰ ἀπολαύσῃ ἕκαστος τὴν δικαίαν ἀνταπόδοσιν τῶν ἔργων του, ἐὰν 262 A δὲν ὑπάρξῃ ἀνάστασις νεκρῶν, μέλλουσα ζωή, τελικὴ κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις; Ἔπειτα ἐπειδὴ μὲ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐμνημόνευσεν, ἐπροξένησε φόβον εἰς τὸν ἀκροατὴν — ἐφ' ὅσον τοῦ ὑπενθύμισε τὰς μελλοντικὰς εὐθύνας του διὰ τὰς τυχὸν ἁμαρτίας του—, τοῦ προσφέρει ἀμέσως τὸ φάρμακον, λέγων· «Ὁ καλὸς ἄνθρωπος ἐλεεῖ καὶ δανείζει· οἰκονομεῖ τοὺς λόγους του ἐν κρίσει».[26]

Παρατήρησε μὲ πόσα βραβεῖα στολίζει τὸν φιλάνθρωπον. ὅτι ὁ καρπὸς (τῆς φιλανθρωπίας του καὶ τῆς ἀρετῆς του ἐν γένει) θὰ εἶναι παντοτεινός, ὅτι θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ἐνοχλήσεις, ὅτι θὰ μιμηθῇ μὲ πολὺν ζῆλον τὸν Θεὸν ὡς πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς εἶναι καὶ οἰκτίρμων, ὅτι θὰ λάβῃ συγχώρησιν διὰ τὰς ἁμαρτίας του. B Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνει, «Οἰκονομεῖ τοὺς λόγους του ἐν κρίσει», δηλαδή, θὰ τύχῃ συμπαραστάσεως, θὰ ἔχῃ δικαίωμα ἀπολογίας, δὲν θὰ ὑπάρξῃ τότε δι' αὐτὸν καταδίκη, ἐφ' ὅσον ἡ ἐλεημοσύνη θὰ ἀπολογηθῇ καλῶς ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἄλλος πάλιν ἑρμηνευτὴς λέγει· «Οἰκονομεῖ τὰ πράγματα αὐτοῦ μετὰ κρίσεως». Δηλαδή, θὰ εἶναι εὐτυχής, δὲν θὰ ὑποπέσῃ εἰς καμμίαν παράβασιν, καθόσον ἀνεδείχθη ἄριστος οἰκονόμος. Ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ ἀνελεήμων, ὁ ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος, θὰ εὑρεθῇ ἀπολύτως ἀνέτοιμος καὶ ἀτακτοποίητος. Διότι τί χειρότερον θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπὸ τὸ νὰ λυπῆται κανεὶς τὰ ὑλικὰ πράγματα, ἐνῷ πρόκειται νὰ ριψοκινδυνεύσῃ τὴν ψυχήν του, νὰ ἀδιαφορῇ ὅμως δι' αὐτήν; C Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς ἐπῄνεσε ἐκεῖνον τὸν διαχειριστήν, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κινδυνεύσῃ, κατήργησε τὰ γραμμάτια καὶ ἐχρεωκόπησε.[27]

Διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ὅσοι κινδυνεύουν, νὰ θυσιάζουν μὲν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των, προκειμένου νὰ ἐξαγοράσουν τὸν κίνδυνον,

26. Ψαλμ. 111, 5.
27. Λουκ. 16, 8.

ὅταν δὲ πρόκειται νὰ παραδοθοῦν εἰς ἐπικίνδυνον κόλασιν, νὰ μὴ συμπεριφέρωνται μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα οἰκονομίας; Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἀποκαλεῖ τὸν ἐλεήμονα φρόνιμον οἰκονόμον, διότι μὲ ὀλίγα ἀγοράζει πολλά, μὲ ὑλικὰ πλούτη κερδίζει τὸν οὐρανόν, μὲ ἔνδυμα λαμβάνει τὴν βασιλείαν, μὲ ὀλίγο ψωμὶ καὶ μ' ἕνα ποτήρι δροσερὸ νερὸ θὰ λάβῃ τὰ μέλλοντα ἀγαθά. D Διότι ποία οἰκονομία ἰσοδυναμεῖ πρὸς αὐτήν. ὅταν δίδῃ κανεὶς αὐτά, ποὺ διαλύονται, μεταβάλλονται καὶ καταστρέφονται καὶ παίρνῃ αὐτὰ τὰ αἰώνια καὶ ἀμετακίνητα καὶ δι' αὐτῶν ἀπολαμβάνῃ καὶ τὴν ἀσφάλειαν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωήν; Δι' αὐτὸ λέγει «Οἰκονομεῖ τοὺς λόγους του ἐν κρίσει» ἢ καθὼς λέγει ἄλλος, «Οἰκονομεῖ τὰ πράγματα αὐτοῦ μετὰ κρίσεως». Εἰς ποίαν κρίσιν, ἐὰν ὄχι εἰς τὴν μέλλουσαν ἡμέραν; Ἢ ὅτι θὰ διαθέσῃ καλῶς ὅλα τὰ ἀφορῶντα εἰς αὐτόν, δὲν θὰ ὑπάρχῃ εἰς αὐτὰ καμμία σύγχυσις καὶ ἀταξία, ὅλα θὰ εὑρίσκωνται ἐν πλήρει τάξει, E ὅλα θὰ ἀκολουθοῦν τὸν αὐτὸν δρόμον καὶ οὐδεμία ταραχὴ ἢ θόρυβος θὰ ὑπάρχῃ εἰς αὐτά, ἐφ' ὅσον ἡ ἐλεημοσύνη θὰ τὰ κάμνῃ ὅλα εὔκολα χάριν αὐτοῦ. Τοῦτο ἐκφράζων σαφέστερα ἄλλος ἑρμηνευτὴς εἶπεν, «Οἰκονομεῖ τὰ πράγματα αὐτοῦ μετὰ κρίσεως». Διότι αὐτός, ποὺ οἰκονομεῖ τὰ ἰδικά του μὲ κρίσιν εἶναι ἐλεήμων· καθὼς ὁ ἄλλος εἶναι ἄκαρπος καὶ ἀτακτοποίητος».

«Ὅτι αὐτὸς οὐδέποτε θὰ κλονισθῇ».[28] Ποία οἰκονομία πραγμάτων εἶναι ἰσαξία πρὸς αὐτήν, ἡ ὁποία εὑρίσκει τέτοιον δρόμον, διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ ἀπροσδοκήτους περιστάσεις, 263 A κάμνει νὰ προσορμίζεται μακρὰν τῶν συμφορῶν τῆς ζωῆς καὶ ἐνῷ εἶναι ἄνθρωπος νὰ μὴ ὑφίσταται κανὲν ἀνθρώπινον πάθος, ἢ νὰ ὑφίσταται μέν, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐκτρέπεται καὶ παρασύρεται; Τὸ δὲ θαυμαστὸν εἶναι τοῦτο, ὅτι δὲν λυγίζει εἰς τοὺς ποικίλους πειρασμούς, οὔτε παρασύρεται καὶ νικᾶται ἀπὸ αὐτούς. Τί λοιπόν; δὲν ἐλύγισαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐλεήμονας; Μὲ κανένα τρόπον. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἔγιναν πτωχοὶ καὶ ὅταν κατήντησαν εἰς πολὺ μεγάλην στέρησιν καὶ ἔπεσαν εἰς ἀφορήτους συμφοράς, καὶ τότε ἀκόμη δὲν ἐξετράπησαν, γνωρίζοντες τὰ ἀγαθά, ποὺ ἔχουν ἑτοιμασθῆ πρὸς χάριν των, ἔχοντες τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν ἄνωθεν ἐπικουρίαν καὶ κάποιαν σταθερὰν καὶ ἀσφαλῆ ἄγκυραν, B τὴν καθαρὰν δηλ. συνείδησίν των. Δι' αὐτὸ

28. Ψαλμ. 111, 6.

ἀκριβῶς δὲν εἶπεν, ὅτι δὲν θὰ ὑποστοῦν ζημίαν, ἀλλ' ὅτι δὲν θὰ κλονισθοῦν εἰς τὴν πίστιν των. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐστερέωσε τὸ οἰκοδόμημα τῆς ζωῆς του ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν[29] τῆς σταθερᾶς πίστεως, ὄχι βεβαίως διότι δὲν θὰ ὑποστῇ τὴν κακοκαιρίαν τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ διότι δὲν θὰ κλονισθῇ παρ' ὅλας τὰς κακουχίας τοῦ χειμῶνος.

Τὸ δὲ ἄξιον θαυμασμοῦ ἐν προκειμένῳ εἶναι τοῦτο, ὅτι δὲν εἶναι ἀσφαλὴς λόγῳ ἐλλείψεως πειρασμῶν, ἀλλὰ διότι παραμένει ἀκλόνητος πάντοτε παρὰ τοὺς συνεχεῖς πειρασμούς, ποὺ ὑφίσταται. Καὶ διότι ψυχὴ ποὺ εἶναι πλουσία εἰς ἐλεημοσύνην, εἶναι ἀδύνατον νὰ βυθισθῇ κάποτε εἰς τὴν ἀηδίαν τῶν παθῶν. **C** «Ὁ δίκαιος θὰ μνημονεύεται διὰ παντὸς ἐκ μέρους τῶν ἄλλων».[30] Πρόσεξε πῶς ἐκεῖνος, ὄχι μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, διδάσκει καὶ κατηχεῖ πολλούς. Πῶς λοιπὸν αὐτός, ὁ ὁποῖος γίνεται εἰς ἄλλους καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του διδάσκαλος ψυχικῆς γαλήνης,[31] θὰ ὑποχωρήσῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του εἰς κάτι κακό; Καὶ διὰ νὰ μάθουν οἱ τελείως δύσπιστοι ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἡ ἀμοιβή του εἶναι παντοτεινὴ εἰς τὸν οὐρανόν, δίδει ἐδῶ μικρὸν δεῖγμα, διότι παρ' ὅλον ὅτι τὸ σῶμα του παρεδόθη καὶ ἐτάφη εἰς τὴν γῆν, ἡ ἀνάμνησίς του ἁπλώνεται παντοῦ. Τέτοια εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς. Δὲν ὑποχωρεῖ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, δὲν μαραίνεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν. **D** Τοῦτο δὲ γίνεται χάριν τῆς σωτηρίας τῶν κακῶν, διότι ἐκεῖνοι μὲν δὲν ἔχουν ἀνάγκην τῆς καλῆς φήμης ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων, αὐτοὶ ὅμως, ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἔχουν ἀνάγκην τῶν ἐγκωμίων ἐκείνων, ὥστε ἐκ τοῦ ἐπαίνου ἐκείνων τῶν πράξεων, αἱ ὁποῖαι λαμπρῶς ἀπὸ ἄλλους ἔχουν πραχθῇ, νὰ γίνουν ἐπιμελέστεροι εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦν κάποτε ἀπὸ τὴν κακίαν.[32]

29. Ματθ. 7, 25.
30. Ψαλμ. 111, 6.
31. Ἡ ψυχικὴ γαλήνη, ἡ ἠρεμία, ἡ «εὐθυμία», κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ καθαροῦ «συνειδότος». Τὸ καθαρὸν δὲ «συνειδὸς» εἶναι καρπὸς πολλῆς προσπαθείας εἰς τὴν τήρησιν τῆς ἀρετῆς καὶ «ἄγκυρα» εἰς τὰς δυστυχίας τῆς ζωῆς. Ἡ γαλήνη λοιπὸν τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἀμοιβή, ἀλλὰ καὶ ἡ ζῶσα διδαχὴ τοῦ δικαίου ἀνθρώπου.
32. Ἡ «εὐφημία» τῶν ἁγίων ἀνθρώπων εἶναι χρήσιμος εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ὄχι εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους. Ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ «εὐφημία» τῶν ἐναρέτων ἀνθρώπων, ἡ ὁποία ἄλλωστε χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώκουν «περιφέρεται» παντοῦ, ἀσκεῖ μίαν

Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι, ποὺ οἰκοδομοῦν τοὺς πολυτελεῖς τάφους καὶ ἀνεγείρουν τὰς λαμπρὰς κατοικίας των; Ἂς ἀκούσουν τί εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ ἀφήνει μνήμην αἰωνίαν. Δὲν εἶναι ἡ οἰκοδόμησις λίθων, οὔτε ἡ περιτείχισις τῶν πόλεων καὶ οἱ ὑψηλοὶ πύργοι, ἀλλ' ἡ πραγματοποίησις ἀγαθῶν ἔργων. Αὐτὰ μάλιστα προβάλλει πρὸς τοὺς τελείως ἀπίστους καὶ πρὸς τοὺς μελλοντικοὺς ἀμελεῖς καὶ ραθύμους, **E** διὰ νὰ τοὺς κατευθύνῃ πρὸς τὴν μέλλουσαν αἰωνίαν πραγματικότητα, ἀφοῦ ἀπομακρύνῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὰ προσωρινὰ καὶ φαινόμενα. Ἄλλωστε δεικνύει καὶ ὅτι ἡ ἀρετή, καθὼς εἶπα πολλὰς φοράς, καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ μελλοντικὰ ἐκεῖνα βραβεῖα, ἔχει εἰς τὸν ἑαυτόν της τὴν ἀμοιβήν. «Δὲν θὰ φοβηθῇ ἀπὸ κακὴν φήμην».[33] Ἄλλος λέγει, «Πληροφορίαν κακὴν δὲν θὰ φοβηθῇ». Καθὼς προηγουμένως δὲν εἶπεν ὅτι δὲν θὰ τὸν ἐπιβουλευθοῦν (μὲ συκοφαντίας καὶ ἄλλους τρόπους), ἀλλ' ὅτι δὲν θὰ κλονισθῇ εἰς τὴν πίστιν του παρ' ὅλας τὰς ἐναντίον του ἐπιβουλάς, **284 A** ἔτσι καὶ τώρα δὲν εἶπεν ὅτι δὲν θὰ ἀκούσῃ συκοφαντίαν, ἀλλ' ὅτι δὲν θὰ φοβηθῇ, ἐνῷ θὰ ἀκούῃ εἰς βάρος του συκοφαντίας.

Καὶ πῶς δὲν θὰ φοβηθῇ; Δὲν θὰ φοβηθῇ καὶ ἂν ἴδῃ ἐπερχόμενον πόλεμον, σεισμὸν καταστρέφοντα τὰς πόλεις, λῃστὰς καὶ κλέπτας νὰ ἀφαιροῦν τὰ πάντα, βαρβάρους ἐπιτιθεμένους, ἀσθένειαν ἀπειλοῦσαν μὲ θάνατον, θυμὸν δικαστοῦ καὶ ὁ,τιδήποτε ἄλλο. Διότι ἐτοποθέτησε πρὸ πολλοῦ τὸν πνευματικόν του θησαυρὸν εἰς ἀπαραβίαστον μέρος καὶ κατὰ συνέπειαν ὄχι μόνον δὲν τρέμει, καθὼς βλέπει νὰ πλησιάζῃ τὸ τέλος, ἀλλὰ καὶ βιάζεται νὰ φθάσῃ γρήγορα εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάρχει τὸ πνευματικόν ἐμπόρευμά του. «Διότι ὅπου ὑπάρχει ὁ θησαυρὸς κάθε ἀνθρώπου, ἐκεῖ εὑρίσκεται καὶ ἡ καρδία του».[34] **B** Ἐὰν δὲ ἔμποροι ὑλικῶν πραγμάτων, οἱ ὁποῖοι ἔστειλαν εἰς τὴν πατρίδα των πολλὰ φορτία, ἐπείγονται καθημερινῶς καὶ ἀγωνιοῦν πότε θὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ ἴδουν τὸν θησαυρόν των, πολὺ περισσότερον αὐτός, ποὺ ἐτοποθέτησεν ἐξ ἀρχῆς ὅλην τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς οὐρανούς, διακαῶς θὰ θελήσῃ, ἀφοῦ ἀποκοπῇ ἀπὸ τὰ ἐ-

διαρκῆ παρακίνησιν πρὸς ἐνάρετον βίον καὶ ἕνα συνεχῆ ἔλεγχον διὰ τὰς ἐκτροπάς μας, ἀλλὰ καὶ μίαν ἀκουσίαν ἢ ἑκουσίαν συνειδητοποίησιν τῆς ἐξ ἐπόψεως ἠθικῆς καταστάσεώς μας.
33. Ψαλμ. 111, 7.
34. Ματθ. 6, 21.

πίγεια, νὰ σπεύση πρὸς τὰ οὐράνια. Τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἐμβάλῃ εἰς φόβον.

«Ἡ καρδία του εἶναι στερεὰ καὶ ἑτοίμη νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὸν Κύριον».[35] Ἄλλος λέγει, «Σταθερὰ ἡ καρδία του», δι' αὐτοῦ δὲ φανερώνει τὸ ἴδιο καὶ ἐξηγεῖ εἰς τί συνίσταται ἡ «ἑτοιμότης» αὐτοῦ. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ λέγει σημαίνει τοῦτο, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἱκανὸν νὰ κλονίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὸν κάμῃ νὰ προσκολληθῇ εἰς τὰ παρόντα ὑλικὰ πράγματα, διότι ὅλος μὲ ὅλην του τὴν καρδιὰ ἔχει ὑψωθῇ πρὸς τὸν Θεόν, ἀναμένει ἐκείνην τὴν ἐλπίδα, C ἐστερεώθη εἰς τὴν προσδοκίαν αὐτήν, εἰς τὴν ὁποίαν συνεχῶς ἐστηρίζετο καὶ δὲν ἐξεδήλωσε τὴν παραμικρὰν πρὸς τὰ παρόντα συμπάθειαν, ἢ περισπασμόν. Διότι τέτοιας φύσεως εἶναι αἱ φροντίδες διὰ τὰ ὑλικὰ πράγματα. Διχάζουν τὴν σκέψιν καὶ καταστρέφουν τὴν ἑνότητα τῆς διαθέσεως. Εἶναι ἀνάγκη, λοιπόν, νὰ ἀναφέρωμεν πάλιν ἐκεῖνον τὸν εὐαγγελικὸν λόγον· «Ὅπου εὑρίσκεται ὁ θησαυρὸς ἑκάστου ἀνθρώπου, ἐκεῖ εὑρίσκεται καὶ ἡ καρδία του».[36]

«Εἶναι στερεωμένη ἡ καρδία του καὶ ποτὲ δὲν θὰ κινηθῇ».[37] Ἐπρόσεξες αὐτόν, ποὺ οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον του ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν; Τί δύναται νὰ φοβηθῇ ὁ γυμνὸς καὶ πτωχὸς καὶ ὁ μὴ δίδων καμμίαν εἰς κανένα ἀφορμήν; τί δύναται νὰ φοβηθῇ αὐτός, ποὺ ἔχει τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ; Ὥστε καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη εἶναι ἐξησφαλισμένος, ἐφ' ὅσον ἐκ Θεοῦ μὲν ἔχει τὴν βοήθειαν, ἐκ τῆς γῆς δὲ τὴν εὐχέρειαν κινήσεων. D Τίποτε λοιπὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ, οὔτε ἡ ζημία ὑλικῶν πραγμάτων, οὔτε αἱ προσβολαί, οὔτε αἱ συκοφαντίαι. Δὲν ὑπάρχει περίπτωσις νὰ ὑποστῇ βλάβην, ὅταν ἀπὸ ἐδῶ μεταφερθῇ εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τόπον ἱερὸν καὶ ἀπολύτως ἀπλησίαστον ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ἀπὸ κάθε σκευωρίαν. Γνωρίζετε ἄλλωστε σαφῶς ὅτι ὅλαι αἱ σκευωρίαι γίνονται ἐξ αἰτίας τῶν πραγμάτων καὶ τῶν χρημάτων, καὶ ὅλη ἡ ἀνθρωπίνη προσπάθεια ἀποβλέπει εἰς αὐτά. «Ἕως ὅτου ἴδῃ τοὺς ἐχθρούς του νὰ ταπεινώνωνται ἐνώπιόν του».[38] Ποῖος δὲ εἶναι ὁ ἐχθρὸς τοῦ δικαίου ἀνθρώπου, ἂν δὲν εἶναι οἱ πονηροὶ δαίμονες καὶ ὁ ἴδιος ὁ διάβολος; «Ἐσκόρπισε τὸν πλοῦτον του μὲ ἀγάπην, ἔδω-

35. Ψαλμ. 111, 7.
36. Ματθ. 6, 21.
37. Ψαλμ. 111, 8.
38. Ψαλμ. 111, 8.

κεν εἰς τοὺς πτωχούς. Ἡ δικαιοσύνη του μένει εἰς τὸν αἰῶνα».[39] E Ἐπειδὴ ἐμνημόνευσε τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ὡμίλησε περὶ δανεισμοῦ καὶ εὐσπλαγχνίας — ἡ ἐλεημοσύνη δὲ ἔχει πολλὰ μέτρα, καθ' ὅσον ὁ μὲν δίδει ὀλιγώτερα, ὁ δὲ περισσότερα —, ἂς ἴδωμεν διὰ ποῖον ἐλεήμονα ὁμιλεῖ, δι' αὐτὸν ποὺ προσφέρει ἀπὸ τὸ περίσσευμά του, ἢ δι' αὐτὸν ποὺ δίδει ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁμιλεῖ δι' αὐτὸν ποὺ δίδει ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του, δι' αὐτὸν ποὺ δίδει χωρὶς νὰ λυπῆται τὰ πράγματα, καθὼς ἀπαιτεῖ καὶ ὁ Παῦλος λέγων· «Ἐκεῖνος ποὺ σπείρει ἀφθόνως, ἀφθόνως θὰ θερίσῃ».[40]

285 A Κύτταξε δὲ πόσον ὡραῖα καὶ ὁ προφήτης ἔχει μεταχειρισθῆ τὰς λέξεις. Διότι δὲν εἶπε διένειμε, διεμοίρασε, ἀλλ', «Ἐσκόρπισε», δεικνύων καὶ τὴν ἀφθονίαν τοῦ προσφέροντος καὶ τὸ προσφερόμενον ἀποκαλῶν σπόρον. Διότι τέτοιοι εἶναι οἱ σπορεῖς. Σκορπίζουν ὅ,τι ἔχουν, δίδουν προηγουμένως τὰ φανερά, διὰ νὰ λάβουν τὰ μέλλοντα. Αὐτὴ εἶναι ἡ καλυτέρα συλλογή, διότι εἶναι πολὺ καλύτερα νὰ σκορπίζῃ κανεὶς ἔτσι παρὰ νὰ συλλέγῃ. Σκορπίζονται χρήματα καὶ συλλέγεται δικαιοσύνη, σκορπίζονται τὰ προσωρινά, διὰ νὰ ἀποκτηθοῦν τὰ αἰώνια. Αὐτὸ κάμνουν καὶ οἱ καλλιεργηταὶ τῆς γῆς. B Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν σκορπίζουν εἰς τὰ τυφλά, διότι χῶμα εἶναι αὐτό, ποὺ θὰ ὑποδεχθῇ τὸν σπόρον, σὺ δὲ σκορπίζεις εἰς τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, ἀπ' ὅπου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χάσῃς τίποτε. Ὅταν, λοιπόν, σοῦ συμβῇ νὰ θεωρήσῃς τὰ χρήματα πρᾶγμα καλὸν καὶ διστάσῃς νὰ τὰ ἀπομακρύνῃς ἀπὸ κοντά σου, σκέψου τοὺς σπορεῖς, θυμήσου τοὺς δανειστάς, σκέψου τοὺς ἐμπόρους, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν μὲ δαπάνην καὶ ἔξοδα, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἐμπιστεύεται αὐτὰ εἰς ἀμφιβόλους ἐπιχειρήσεις, ἐφ' ὅσον καὶ τὰ κύματα καὶ οἱ κόλποι τῆς γῆς καὶ τὰ γραμμάτια τῶν ὀφειλετῶν, ὅλα εἶναι ἀμφίβολα. Πολλὰς φορὰς μάλιστα οἱ δανεισταὶ ἐζημιώθηκαν εἰς τὸ κεφάλαιον· ἐκεῖνος, ὅμως, ποὺ καλλιεργεῖ τὸν οὐρανόν, δὲν φοβεῖται τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἔχει καὶ διὰ τὸ κεφάλαιον καὶ διὰ τὸν τόκον μεγάλην ἐμπιστοσύνην — C ἐὰν βεβαίως ἐπιτρέπεται νὰ ὁμιλῇ κανεὶς περὶ τόκου εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν —, ὄχι ὅμως μεγαλυτέραν διὰ τὸ κεφάλαιον.[41]

39. Ψαλμ. 111, 9.
40. Β' Κορινθ. 9, 6.
41. Ψαλμ. 111, 10.

Διότι τὸ μὲν κεφάλαιον ἀποτελεῖται ἀπὸ ὑλικὰ πράγματα, ὁ δὲ τόκος εἶναι ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Ἐπρόσεξες τὴν φύσιν τοῦ δανεισμοῦ, ἡ ὁποία ἔχει πολὺ μεγαλύτερον τοῦ κεφαλαίου τὸν τόκον; Καὶ αὐτὰ μὲν εἰς τὸ μέλλον, τώρα ὅμως θὰ ἀπολαύσῃς πολλὴν ἐλευθερίαν. Δὲν θὰ ἐνοχλῆσαι ἀπὸ ἐπιβουλάς, θὰ σβήσῃς τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν τῶν συκοφαντῶν καὶ κακῶν· θὰ ζήσῃς ἀσφαλὴς εἰς ὅλην σου τὴν ζωήν, ὄχι μὲ τὴν φοβερὰν ἔντασιν, ποὺ δημιουργοῦν αἱ φροντίδες τῶν παρόντων, ἀλλὰ μὲ τὰ πτερὰ ποὺ χαρίζουν αἱ ἐλπίδες τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. «Ἡ δύναμίς του θὰ ἀνυψωθῇ εἰς μεγάλο ὕψος δόξης». Αὐτὸ μάλιστα τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπιθυμητὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, D αὐτὸ τοποθετεῖ συνεχῶς, τὸ λαμπρόν, δηλαδὴ καὶ ἐπίσημον, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ διαδεχθῇ αὐτοὺς ἐκεῖ καὶ ἐδῶ θὰ ὑπάρχῃ εἰς αὐτοὺς μαζὶ μὲ τὴν μεγάλην περιουσίαν των. Διότι κανεὶς δὲν εἶναι τόσον λαμπρὸς καὶ ἐπιφανής, ὅσον ὁ ἐλεήμων.

Καὶ ἐὰν θέλῃς πάρε ὡς παράδειγμα ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐξοδεύουν τὴν περιουσίαν των ἀλογίστως ἐκεῖ εἰς τὰς ἱπποδρομίας καὶ εἰς τὰ θέατρα, φέρε ἐδῶ τὸν ἐλεήμονα καὶ ἀπὸ τὴν σύγκρισιν θὰ ἴδῃς πόση καὶ ποία εἶναι ἡ ἀμοιβὴ δι' ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν. Θὰ ἴδῃς πῶς τὸν μὲν ἐλεήμονα ἐπιδοκιμάζουν ὅλοι συνεχῶς καὶ θαυμάζουν, θεωροῦντες αὐτὸν πατέρα ὅλων καὶ λιμάνι σωτηρίας. Ἐκεῖνον δέ, ἀφοῦ τὸν ἐπιδοκιμάζουν, ἐκείνην μόνον τὴν ἡμέραν, ἐπάνω εἰς κάποιαν ἄκαιρον καὶ παράλογον ἔξαψιν τῆς ὁρμῆς των, τὸν κατηγοροῦν κατόπιν, E ὡς ἀπάνθρωπον, ὠμὸν καὶ κενόδοξον, ὡς ὑπηρέτην τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς κακίας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς συλλόγους, ἂν καμμιὰ φορὰ γίνεται λόγος γιὰ τέτοια πράγματα, ἐκείνων μὲν στιγματίζονται τὰ ἔξοδα καὶ κατηγοροῦνται αἱ δαπάναι, αὐτῶν δὲ (τῶν ἐλεημόνων) αἱ δαπάναι καὶ τὰ ἔξοδα, δὲν ὑπάρχει κανείς, ποὺ νὰ μὴ ἐπαινῇ καὶ θαυμάζῃ, ὅσον ἀναίσχυντος καὶ αἰσχρὸς καὶ ἂν εἶναι, ὅσην ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν καὶ ἂν ἔχῃ.

286 A Τέτοια εἶναι ἡ ἀρετή· ἐπαινεῖται καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν τὴν ἀσκοῦν· ὅπως ἡ κακία καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μετέρχονται αὐτὴν εἶναι σιχαμερὴ καὶ ἀξία πάσης κατηγορίας. Δι' αὐτό, λοιπόν, ἐκείνους μὲν δὲν ἐπαινοῦν, οὔτε αὐτοὶ ποὺ παίρνουν ἀπὸ αὐτούς, αἱ πόρναι, δηλαδὴ καὶ οἱ ἱππεῖς καὶ οἱ χορευταί, ἀλλὰ τοὺς κακολογοῦν ἐνῷ αὐτὸν θὰ θαυμάσουν καὶ θὰ ἀγαπήσουν ὅλοι, ὄχι μόνον οἱ εὐεργετηθέντες πτωχοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἀπήλαυσαν τὴν φιλοτιμίαν του. «Ὁ ἁμαρτωλὸς θὰ ἴδῃ αὐτὰ καὶ θὰ ὀργισθῇ. Θὰ τρίξῃ τὰ δόντια του καὶ θὰ λειώσῃ ἀπὸ τὸν φθόνον».[42] Τέτοια εἶναι ἡ ἀρετή· ἄκρως ἀντιπαθὴς καὶ ἐνοχλητικὴ εἰς τὴν κακίαν. Διότι καθὼς τὸ πῦρ κατακαίει τὰ ἀγκάθια, ἔτσι καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐξοργίζει τοὺς ἀπανθρώπους καὶ ὠμούς, B διότι εἶναι ἔλεγχος δι' αὐτοὺς καὶ κατηγορία κατὰ τῆς κακίας. Ἀλλὰ πρόσεξε αὐτόν, ὁ ὁποῖος παρ' ὅλον τὸν φθόνον του δὲν τολμᾷ νὰ κατηγορήσῃ καὶ ἀντικρύσῃ τὸ εὐχάριστον καὶ καθαρὸν βλέμμα τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν σκέψιν ἐξαντλεῖ καὶ τὸν ἀφόρητον πόνον του ἐπιδεικνύει μὲ τὰ δόντια του, χωρὶς νὰ τολμᾷ πάντως νὰ προφέρῃ λέξιν κακήν· ἔτσι δὲ λειώνει καὶ βασανίζεται ἀπὸ τὸν φθόνον. Διότι τέτοια εἶναι ἡ κακία· καὶ ἂν κατορθώσῃ νὰ ὑψωθῇ εἰς πολὺ ὑψηλὰ ἀξιώματα καὶ ἂν ἐπιτύχῃ νὰ σταθῇ κοντὰ εἰς αὐτοὺς ποὺ φοροῦν τὰ βασιλικὰ στέμματα, εἶναι ἡ πιὸ ἀσήμαντος καὶ δειλὴ ἀπ' ὅλους καὶ ὁμοιάζει μὲ κάποιον συνεχῆ θόρυβον καὶ ταραχὴν καὶ μὲ μανιασμένην θάλασσαν, καὶ ὅταν ἀκόμη περιβληθῇ μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν· ὅπως ἡ ἀρετὴ ἀντιθέτως.

C Διότι καὶ ἂν καταντήσῃ εἰς τὴν μεγαλυτέραν πτωχείαν, καὶ ἂν κλεισθῇ εἰς αὐτὴν τὴν φυλακήν, εἶναι λαμπροτέρα ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, ἀπολαμβάνει πολλὴν ἀφοβίαν, ἔχει γαλήνην καὶ ὁμοιάζει μὲ ἀκύμαντον λιμάνι· ὄχι δὲ μόνον δὲν ὑποφέρει ἀπὸ τοὺς κακούς, ἀλλὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀμύνεται καὶ διὰ τῆς σιωπῆς καὶ νὰ ἀπαιτῇ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν τῆς κακίας. Τί χειρότερον θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ζῇ μέσα εἰς τὴν κακίαν, ποὺ βασανίζεται μὲ τὸ νὰ ὑπηρετῇ ὡς δοῦλος τὰ ὑλικὰ πράγματα καὶ ὑποφέρει ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τῶν ἄλλων, ποὺ θεωρεῖ τὴν εὐδοκίμησιν τῶν ἄλλων ἰδικήν του τιμωρίαν, ποὺ ὁ ἴδιος τιμωρεῖ τὸν ἑαυτόν του, ποὺ κατακομματιάζει τὴν συνείδησίν του, βασανίζει τὴν σκέψιν του D καὶ γίνεται ὁ δήμιος τοῦ ἑαυτοῦ του; Εἶδες λοιπὸν τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τῆς ἀρετῆς; εἶδες τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν ἀθλιότητα τῆς κακίας; Καὶ δὲν σταματοῦν μέχρις ἐδῶ αἱ συμφοραὶ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ συνεχίζονται καὶ εἰς ἄλλα πολλά, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐδήλωσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Προφήτης καὶ συνεπλήρωσε διὰ τῶν ἑξῆς λόγων του· «Ἡ κακὴ ἐπιθυμία τῶν κακῶν θὰ καταστραφῇ».

42. Ψαλμὸς 111, 10.

Τί σημαίνει θὰ καταστραφῇ ἡ κακὴ ἐπιθυμία τῶν ἁμαρτωλῶν; Δὲν στηρίζεται, λέγει, πουθενά. Τοῦτο δὲ διότι αἱ ἐπιθυμίαι του εἶναι τόσον πολλαὶ καὶ ἀσταθεῖς καὶ διαδέχονται τόσον γρήγορα ἡ μία τὴν ἄλλην· διότι ἡ ἐπιθυμία μιμεῖται τὰ πράγματα, σβήνεται καὶ χάνεται, ὅταν δὲν ἔχῃ καμμίαν ῥίζαν. Ἐὰν δὲ αὐτὴ εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐδῶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, **E** σκέψου ποία θὰ εἶναι ἡ κατάστασίς του εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν. Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν, λοιπόν, αὐτά, ἀφοῦ ἀποφύγωμεν αὐτὸν τὸν δρόμον τῆς κακίας, ἂς προτιμήσωμεν τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ ἂς βαδίζωμεν συνεχῶς τὸν ἀσφαλῆ αὐτὸν δρόμον, τὸν ἐλεύθερον καὶ ἀκατάβλητον, τὸν πλήρη ἱκανοποιήσεως καὶ δόξης· αὐτὸν ποὺ μᾶς δίδει τὸν οὐρανόν, ποὺ μᾶς ὁδηγεῖ πάντοτε πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὸν δρόμον ποὺ μᾶς προετοιμάζει διὰ τελείαν χριστιανικὴν ζωήν· τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς ποὺ ἔχει τόσα ἀγαθά, **287 A** ὅσα οὐδεμία γλῶσσα θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ περιγράψῃ καὶ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ὁποίων εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν... .... (τοῦ Θεοῦ).

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ 112 (ΡΙΒ') ΨΑΛΜΟΝ

«Ὑμνεῖτε δοῦλοι τὸν Κύριον, ὑμνεῖτε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

Εἰς τὰς Γραφὰς γίνεται πολὺς λόγος διὰ τοὺς ὕμνους αὐτούς· διότι δὲν εἶναι κάποιο τυχαῖον πρᾶγμα ἀλλὰ κάποια θυσία καὶ προσφορά, ἡ ὁποία εἶναι ἀρεστὴ εἰς τὸν Θεόν. «Διότι, λέγει, θυσία αἰνέσεως θὰ μὲ δοξάσῃ».[1] Καὶ πάλιν· **B** «Θὰ ὑμνῶ μὲ ᾠδὴν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου καὶ θὰ μεγαλύνω Αὐτὸν μὲ εὐχαριστηρίους ὕμνους· καὶ θὰ ἀρέσῃ αὐτὸ εἰς τὸν Θεὸν περισσότερον ἀπὸ ἕνα νέον μοσχάρι, ποὺ ἐκβάλλει κέρατα καὶ νύχια».[2]

Εἰς πολλὰ μέρη καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία αὐτὸ παραγγέλλουν καὶ οἱ σωζόμενοι προσφέρουν αὐτὸν τὸν ὕμνον ἀντὶ τῆς μεγάλης εὐγνωμοσύνης των. Καὶ ποίαν δυσκολίαν, λέγει, ἔχει αὐτό; Εἰς ποῖον δὲ δὲν εἶναι εὔκολον, ὥστε καὶ οἱ τυχαῖοι ἀκόμη νὰ τὸ κατορθώνουν καὶ νὰ ὑμνοῦν τὸν Θεόν; Ἐὰν καταλάβῃς αὐτὸ σωστὰ θὰ ἴδῃς καὶ τὸν κόπον τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτό.

C Διότι, πρῶτον μέν, καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἐπιζητεῖται αὐτὸς ὁ ὕμνος. Πρέπει, ὅμως, προηγουμένως νὰ τακτοποιήσωμεν τὴν ζωὴν καὶ κατόπιν νὰ ψάλωμεν ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. «Διότι δὲν εἶναι ὡραῖος ὁ ὕμνος εἰς τὸ στόμα τοῦ ἁμαρτωλοῦ».[3]

Δεύτερον δέ, ὅτι ὄχι μόνον μὲ λόγια δυνάμεθα νὰ ὑμνοῦμεν τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς πράξεις. Ὁ Θεός, μάλιστα, αὐτὸν τὸν ὕμνον καὶ αὐτὴν τὴν δόξαν ἐπιζητεῖ. Διότι λέγει· «Ἂς λάμψῃ τὸ φῶς σας ἔμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλά σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας ποὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανούς».[4]

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὑμνοῦν τὸν Θεὸν τὰ Χερουβίμ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης, ὅταν ἤκουσεν τὴν μυστικὴν ἐκείνην μελῳδίαν ἐλεεινολογοῦσε τὸν ἑαυτόν του λέ-

1. Ψαλμ. 49, 23.
2. Ψαλμ. 68, 31 - 32.
3. Σοφ. Σειρ. 15, 9.
4. Ματθ. 5, 16.

γων· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐμέ, διότι εἶμαι ἄνθρωπος καὶ ἔχω ἀκάθαρτα χείλη καὶ κατοικῶ ἐν μέσῳ λαοῦ, ἔχοντος ἀκάθαρτα χείλη».[5]

D Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν παροτρύνεται νὰ ἀναπέμψη ὕμνους ἀρχίζει ἀπὸ τὰς οὐρανίους δυνάμεις λέγων τὰ ἑξῆς: «Ὑμνεῖτε τὸν Κύριον ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, ὑμνεῖτε αὐτὸν ὅλοι οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ».[6] Ὥστε πρέπει νὰ γίνωμεν ἄγγελοι καὶ κατόπιν νὰ ὑμνοῦμεν. Μή, λοιπόν, νομίσωμεν ἁπλῶς, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ὕμνος πρὸς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ τὸ στόμα μας νὰ ἀναπέμπη αὐτὸν ἡ ζωή μας καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ἂς τὸν λέγη ἡ καθημερινή μας συμπεριφορά. Ἔτσι καὶ ὅταν σιωπαίνωμεν, δυνάμεθα νὰ ὑμνοῦμεν τὸν Θεὸν καὶ ὅταν ὁμιλοῦμεν, νὰ κάνωμεν τὴν μελῳδίαν σύμφωνον μὲ τὴν ζωήν.

Δὲν εἶναι δὲ μόνον αὐτὸ ποὺ δυνάμεθα νὰ μάθωμεν ἀπὸ τὸν ψαλμόν· ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ὁδηγεῖ ὅλους εἰς ὁμόνοιαν καὶ βάζει εἰς τάξιν ὅλον τὸ ᾆσμα ποὺ ψάλλεται ἀπὸ τὸν χορόν. Διότι δὲν συνομιλεῖ μὲ ἕνα ἢ δύο, ἀλλὰ μὲ ὁλόκληρον τὸν λαόν.

E Καθὼς ἀκριβῶς ὁ Χριστός, παρακινῶν ἡμᾶς εἰς ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην, παρήγγειλε νὰ κάμνωμεν κοινὴν προσευχὴν καὶ νὰ λέγωμεν ὡς ἕνας ἄνθρωπος ἀπὸ πάσης τῆς Ἐκκλησίας· «Πατέρα μας»· καί: «τὸ καθημερινό μας ψωμὶ δός μας σήμερα» καί: «συγχώρησε ὅ,τι κακὸ ἔχομεν κάμει, καθὼς καὶ ἡμεῖς συνεχωρήσαμεν καὶ μὴ ἐπιτρέψης νὰ πέσωμε σὲ πειρασμόν, ἀλλὰ σῶσε μας ἀπὸ τὸν πονηρόν».[7]

288 **A** Παντοῦ χρησιμοποιεῖ τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν καὶ προτρέπει ἕνα ἕκαστον — εἴτε προσεύχεται μόνος του, εἴτε μαζὶ μὲ ἄλλους — νὰ ἀναπέμπη προσευχὴν καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν. Ἔτσι καὶ ὁ προφήτης - ψαλμῳδὸς καλεῖ ὅλους μαζὶ εἰς τὴν ἑνότητα τῆς προσευχῆς καὶ λέγει· «ὑμνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου».

Τί σημαίνει, λοιπόν, ἡ προσθήκη τοῦ ὀνόματος; — Μάλιστα μὲν εἶναι παραστατικὸν τῆς διαθέσεως τοῦ λέγοντος· ὑπαινίσσεται δὲ καὶ κάτι ἄλλο. Ποῖον, λοιπόν, εἶναι αὐτό; — Τὸ νὰ δοξάζεται τὸ ὄνομά Του δι᾽ ἡμῶν καὶ νὰ φαίνεται δοξασμένον καὶ μὲ τὴν ζωήν μας. Εἶναι, βέβαια, τέτοιο ἐκ φύσεως· ἐπιθυμεῖ, ὅμως, νὰ ἀκτινοβολῆ ὁ ὕμνος αὐτὸς καὶ μὲ τὴν καθημερινήν μας συμπεριφοράν.

5. Ἡσ. 6, 5.
6. Ψαλμ. 148, 1 - 2.
7. Ματθ. 6, 9, 11, 12, 13.

B Καὶ διὰ νὰ μάθης ὅτι αὐτὸ ἐννοεῖ, πρόσεξε τὸ ἑξῆς, διότι προσθέτει: «ἂς εἶναι, λέγει, τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τώρα καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος». Τί λέγεις; Μήπως δὲν εἶναι εὐλογημένον ἐὰν σὺ δὲν προσεύχεσαι; Παρατηρεῖς, ὅτι δὲν λέγει διὰ τὴν δόξαν τὴν ἐνυπάρχουσαν εἰς Αὐτὸν καὶ τὴν συνδεομένην μὲ τὴν φύσιν Του, ἀλλὰ διὰ τὴν γινομένην ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; Δι᾽ αὐτὴν γράφων καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «δοξάσατε, λοιπόν, τὸν Θεὸν μὲ τὸ σῶμα σας καὶ μὲ τὸ πνεῦμα σας».[8]

Αὐτός, λοιπόν, εἶναι καὶ ὑψηλὸς καὶ μέγας καὶ δοξασμένος μόνος Του· γίνεται δὲ καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων τέτοιος, ὅταν ἐκεῖνοι ποὺ ὑπακούουν εἰς Αὐτὸν ἐπιδεικνύουν τοιαύτην ζωήν, ὥστε ὅλοι ὅσοι βλέπουν αὐτοὺς **C** νὰ εὐλογοῦν τὸν Δεσπότην Θεόν.

Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παρήγγειλεν εἰς ἡμᾶς, ὅταν προσευχώμεθα πάντοτε νὰ λέγωμεν· «ἂς τιμᾶται ὡς ἅγιον τὸ ὄνομά Σου».[9] Δηλαδὴ ἂς δοξασθῆ καὶ μὲ τὴν ζωήν μας. Διότι καθὼς ἀκριβῶς βλασφημεῖται ὅταν ζῶμεν βίον ἀνήθικον, ἔτσι δοξάζεται, εὐλογεῖται καὶ ἁγιάζεται ὅταν φροντίζωμεν διὰ τὴν ἀρετήν.

Ἐκεῖνο, λοιπόν, ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἑξῆς· καταξίωσέ μας πάντοτε νὰ ζῶμεν βίον ἐνάρετον, ὥστε καὶ δι᾽ ἡμῶν νὰ δοξάζεται τὸ ὄνομά Σου.

«Ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν μέχρι τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἂς ὑμνεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου». Παρατηρεῖς, λοιπόν, πῶς ὁ Κύριος προετοιμάζει τὸν νέον τρόπον ζωῆς καὶ δεικνύει ὀλίγον τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν τῆς Ἐκκλησίας; **D** Διότι ὄχι μόνον εἰς τὴν Παλαιστίνην ἢ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὑμνεῖται, ἀλλὰ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης. Πότε δὲ ἔγινεν αὐτὸ παρὰ ὅταν ὁ χριστιανισμὸς ἐθριάμβευσε; Ὅπως, βέβαια, τὴν παλαιὰν ἐποχήν, ὄχι μόνον δὲν ἐδοξάζετο εἰς τὴν Παλαιστίνην ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἐβλασφημεῖτο ἕνεκα τῶν κατοικούντων εἰς αὐτὴν Ἰουδαίων. «Διότι ἐξ αἰτίας σας, λέγει, βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνῶν».[10]

Τώρα, ὅμως, ἀνυμνεῖται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης. Τοῦτο, λοιπόν, καὶ ἄλλος προφήτης φανερώνων

8. Α' Κορ. 6, 20.
9. Ματθ. 6, 9.
10. Ἡσ. 52, 5.

λέγει: «Θὰ φανῆ ἔξαφνα ὁ Κύριος καὶ θὰ ἐξαφανίση ὅλους τοὺς Θεοὺς τῶν ἐθνῶν καὶ θὰ προσκυνήσουν Αὐτὸν ὁ καθένας εἰς τὸν τόπον του».[11]

Καὶ ἄλλος πάλιν λέγει: E «Διότι καὶ εἰς σᾶς θὰ κατακλεισθοῦν αἱ θύραι, ὥστε νὰ μὴ ἀνάπτητε τὸ θυσιαστήριόν μου ματαίως. Διότι ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν μέχρι τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἔχει δοξασθῆ τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνῶν καὶ εἰς κάθε τόπον προσφέρεται εἰς τὸ ὄνομά μου θυμίαμα καὶ καθαρὰ θυσία».[12]

Βλέπεις πῶς ἐχαμήλωσε τὰ Ἰουδαϊκὰ καὶ τὰ ἐσταμάτησε καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἐξήπλωσε τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ προδιεκήρυξε τὴν λατρείαν; Διότι ὁ προφήτης, ὁ ὁποῖος λέγει αὐτά, ἔζησε μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα.[13] Διὰ τοῦτο δὲ προεφήτευσε τότε αὐτά, διὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ Ἰουδαῖοι, 289 A ὅτι ἀναφέρει ἐκεῖνον τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἐκείνην τὴν ἐρήμωσιν εἰς τὴν Βαβυλῶνα.

Διότι μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν προηγουμένην ζωήν των λέγει αὐτὰ ὁ ψαλμῳδός, φανερώνων τὴν ἐρήμωσιν, ἡ ὁποία ἔγινε ἐπὶ Βεσπασιανοῦ καὶ Τίτου.[14] Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὴν δὲν θὰ ὑπάρχη πλέον καμμία μεταβολὴ ἐκείνης τῆς ἐρημώσεως, διότι τὴν διεδέχθησαν τὰ ἔργα τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο λέγει ὅτι «μεγάλο εἶναι τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν» δηλαδὴ εὐλογημένον, ποὺ ὑμνεῖται μὲ τὴν ζωήν των. Καθὼς ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ ἔλεγεν «εὐλογημένον εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

«Ὑπὲρ πάντα τὰ Ἔθνη ὑψηλὸς εἶναι ὁ Κύριος». Παρατηρεῖς πάλιν ὅτι τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα δέχονται τὴν λατρείαν Αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἕνα ἢ δύο ἢ τρία, B ἀλλὰ ὅλα εἰς τὴν Οἰκουμένην; Τί εἶναι σαφέστερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν προφητείαν; Πῶς δὲ εἶναι ὑψηλὸς ὑπὲρ πάντα τὰ Ἔθνη; Μὲ τὸ ὅτι ἐγκωμιάζομεν Αὐτὸν χωρὶς νὰ προσθέτωμεν εἰς Αὐτὸν ὕψος; — Μακράν, ὄχι! Ἀλλὰ μὲ τὰ ἄρθρα πίστεως, μὲ τὴν λατρείαν, μὲ τὴν προσκύνησιν καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα, χωρὶς νὰ ἐννοοῦμεν τίποτε ταπεινόν, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ πολὺ ὑψηλότερα καὶ μεγαλύτερα. Διότι τέτοιον εἶναι αὐτὸ τὸ πολίτευμα. Ὅσον ὑψηλότερος εἶ-

11. Σοφον. 2, 11
12. Μαλαχ. 1, 10 - 11.
13. Ἤρχισεν ἀπὸ τὸ 538 π.Χ.
14. 70. μ.Χ.

ναι ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν, τόσον αὐτὸ ἀπὸ τὸ παλαιόν. Διὰ τοῦτο λέγει· «ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη ὑψηλὸς εἶναι ὁ Κύριος».

Διότι μαζὶ μὲ τὸ νὰ ὑψοῦμεν Αὐτὸν μὲ τὴν λατρείαν, γνωρίζομεν καὶ ἐκεῖνο, ὅτι καὶ αὐτὰ εἶναι συγκαταβάσεις. Ὥστε ἂν C καὶ εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ ἐκεῖνα τοῦ παλαιοῦ πολιτεύματος, εἶναι κατώτερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν Αὐτοῦ. Αὐτὰ δὲ ὁ Παῦλος φανερώνων καὶ παρουσιάζων τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς γνώσεως, ἡ ὁποία ἐξουσιάζει τώρα καὶ ἐκείνης, ἡ ὁποία θὰ ὑπάρχη εἰς τὸ μέλλον, ἔλεγεν· «Ὅταν ἤμουν νήπιον, σὰν νήπιον ὡμιλοῦσα, σὰν νήπιον ἐσκεπτόμουν· ὅταν δὲ ἔγινα ἄνδρας κατήργησα τοὺς νηπιακοὺς τρόπους».[15] Καὶ πάλιν: «ἔχομεν μερικὴν γνῶσιν καὶ μερικὴν προφητείαν».[16] Καί: «τώρα βλέπομεν σὰν σὲ καθρέπτην ἀμυδρῶς, τότε ὅμως θὰ βλέπωμεν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον».[17] Διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ δεικνύει, D ὅτι τόσον πολὺ ἀπέχει ἡ γνῶσις τῆς παρούσης ζωῆς ἀπὸ τὴν μέλλουσαν, ὅσον τὸ νήπιον ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς τελείαν ἡλικίαν.

«Ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ δόξα Αὐτοῦ». Ἐπειδὴ ὡμίλησε διὰ τὴν ἐξύμνησιν καὶ τὸ μεγαλεῖον, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν καὶ συνεβούλευσε κατὰ τοιοῦτον τρόπον νὰ ἐξυψῶμεν, νὰ ὑμνῶμεν καὶ νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὸν Θεόν, προτρέπων ἤδη εἰς μεγαλυτέραν ἀρετήν, δεικνύει ποῦ αὐτὸ γίνεται κατ' ἐξοχήν. Ποῦ, λοιπόν, γίνεται αὐτό; Εἰς τοὺς οὐρανούς· διότι ἐκεῖ εἶναι ἡ δόξα Του. Διότι πολὺ περισσότερον δοξάζουν αὐτὸν οἱ ἄγγελοι, ὄχι μόνον ἕνεκα τῆς συγγενοῦς φύσεως, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς ὑπακοῆς τῶν ὑπηρετουμένων ἀνθρώπων, πραγματοποιοῦντες μὲ ἀκρίβειαν τὰ θελήματα καὶ τὰ προστάγματα Αὐτοῦ.

E Διὰ τοῦτο λέγει: «Ἰσχυροὶ εἰς δύναμιν, οἱ ὁποῖοι ἐκτελεῖτε τὰς διαταγάς Του».[18] Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰ Εὐαγγέλια ὁ Χριστὸς προτρέπει νὰ προσευχώμεθα καὶ νὰ λέγωμεν· «Ἂς γίνεται τὸ θέλημά Σου ὅπως εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν».[19] Δηλαδὴ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄγγελοι ἁγιάζουν Αὐτόν, ἀπηλλαγμένοι μὲν ἀπὸ κάθε πονηρίαν, ἀκολουθοῦντες δὲ τὴν ἀρετὴν μὲ ἀκρίβειαν,

15. Α' Κορινθ. 13, 11.
16. Α' Κορινθ. 13, 9.
17. Α' Κορινθ. 13, 12.
18. Ψαλμ. 102, 20.
19. Ματθ. 6, 10.

ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἂς ἀξιωθῶμεν νὰ δοξάζωμεν Αὐτόν.

[290] Α Τοῦτο φανερώνων καὶ αὐτὸς προσέθεσεν «ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ δόξα Αὐτοῦ».

Μὴ λοιπὸν βλέπης μόνον τὰ ὁρατὰ αὐτὰ δημιουργήματα εἰς τὴν γῆν, μήτε τὴν εὐταξίαν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ μὲ τὴν σκέψιν ἀνελθε ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ εἰς τὰ νοερά, εἰς τὰ κάλλη ἐκείνων τῶν οὐσιῶν, εἰς τὴν λαμπρότητα ἐκείνης τῆς ζωῆς· καὶ τότε θὰ γνωρίσης πῶς ἡ δόξα Του εἶναι εἰς τοὺς οὐρανούς.

«Ποῖος εἶναι ὅπως ὁ Κύριος ὁ Θεός μας, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ εἰς τὰ ὕψη καὶ συγκαταβαίνει διὰ νὰ ἐπιβλέπη τὰ χαμηλά;». Ἆρά γε δὲν νομίζεις, ὅτι εἶναι σημαντικὸν τὸ λεχθέν; Ἀλλ' ὅταν κατανοήσης διὰ ποῖον ἐλέχθη θὰ εἶναι πολὺ ἐλλιπές. Β Τοιουτοτρόπως, καθὼς ἔλεγα, δὲν πρέπει νὰ στεκώμεθα εἰς τὰ λόγια, ἀλλὰ νὰ ἀναβαίνωμεν εἰς τὴν ἔννοιάν των.

Πῶς ἆρά γε κατοικεῖ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁ πληρῶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται παντοῦ; Αὐτὸς ὁ ὁποῖος λέγει: «Δὲν εἶμαι ἐγὼ Θεὸς πλησίον καὶ ὄχι Θεὸς μακρινός;»,[20] «ὁ ὁποῖος ἐμέτρησα τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν σπιθαμὴν καὶ τὴν γῆν μὲ τὴν φοῦχτα καὶ ὁ ὁποῖος κατέχω τὸν γῦρον τῆς γῆς;».[21]

Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ὡμίλει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, διὰ τοῦτο ἕως τότε ὡμίλει ἔτσι, κατ' ὀλίγον ἀνυψώνων τὴν σκέψιν αὐτῶν, ἀναπτερώνων τὸ πνεῦμα, ἀναβιβάζων ἠρέμως. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, δὲν εἶπεν ἁπλῶς «αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ εἰς τὰ ὕψη καὶ συγκαταβαίνει διὰ νὰ ἐπιβλέπη τὰ χαμηλά», ἀλλά, ἀφοῦ προηγουμένως εἶπε C «ποῖος εἶναι ὅπως ὁ Κύριος ὁ Θεός μας;», τότε προσέθεσεν «αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ εἰς τὰ ὕψη καὶ ἐπιβλέπει τὰ χαμηλά». Εἶπε δὲ ἐκεῖνο διὰ νὰ φανερώση διὰ ποῖον λόγον εἶπε τὸ δεύτερον. Τὸ εἶπεν, βεβαίως, διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἰουδαίων, τὴν κυριευμένην ἀπὸ τὸν φόβον τῆς εἰδωλολατρείας, ἡ ὁποία προσκυνεῖ Θεοὺς περιωρισμένους εἰς τόπους καὶ ναούς. Δι' αὐτὸ βεβαίως κατ' ὀλίγον κάμνει τὴν σύγκρισιν, ἂν καὶ ὁ Θεὸς ὑπερέχει ἀσυγκρίτως ἀπὸ ὅλα. Ρυθμίζει, ὅμως, τοὺς λόγους ἀναλόγως μὲ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν, καθὼς εἶπα πρὸ ὀλίγου (διότι δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω συνεχῶς τὸ ἴδιον). D Διότι δὲν ἐπεζήτει ἕως τότε νὰ εἴπουν κάτι ἀντάξιον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνη καταληπτὸν εἰς αὐτούς.

20. Ἱερ. 23, 23.
21. Ἡσ. 40, 12, 22.

Διὰ τοῦτο, λοιπόν, κατ' ὀλίγον ἀνυψώνει αὐτούς. Καὶ ὅμως, οὔτε ἔτσι παραμένει εἰς τὰ χαμηλά, ἀλλὰ ἀναπτύσσει πάλιν ἄλλας ὑψηλοτέρας σκέψεις. Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν «αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ εἰς τὰ ὕψη καὶ ἐπιβλέπει τὰ χαμηλά», πάλιν ὁδηγῶν τὸν λόγον ὑψηλότερα, λέγει· «εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν», δεικνύων ὅτι εὑρίσκεται παντοῦ· καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ. Διότι δὲν βλέπει τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν γῆν ἀπὸ μακρυά, σὰν νὰ εἶναι ἀποκλεισμένος εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ εὑρισκόμενος παντοῦ καὶ παραστέκων εἰς ὅλα.

Ε Εἶδες πῶς ἀναπτερώνει κατ' ὀλίγον τὴν σκέψιν τῶν ἀκροατῶν; Κατόπιν, ἀφοῦ σηκώση τὸν ἀκροατὴν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὸν προσηλώση εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀφοῦ τὸν προετοιμάση νὰ σκέπτεται κάτι σπουδαιότερον, ἔρχεται εἰς ἄλλην ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως Αὐτοῦ λέγων «αὐτὸς ὁ ὁποῖος σηκώνει τὸν πτωχὸν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τὸν σωρὸν τῶν ἀπορριμάτων ἀνυψώνει τὸν ἄπορον». Διότι εἶναι ἀποτέλεσμα μεγάλης καὶ πολὺ ἀνεκφράστου δυνάμεως τὸ νὰ ἀνυψώνης τὰ μηδαμινά. Εἰς ἄλλο σημεῖον, ὅμως, θέτει καὶ τὸ ἀντίθετον, ὅτι ταπεινώνει τὰ μεγάλα, λέγων τὰ ἑξῆς: «αὐτὸς συντρίβει τὰ ὀχυρώματα καὶ ἐπιφέρει καταστροφὴν τῶν φρουρίων».[22] Ἐδῶ βεβαίως ἐλέχθη, ὅτι δύναται νὰ ὑψώση τοὺς ταπεινούς.

[291] Α Εἶναι μὲν λοιπὸν καὶ γενικὸς ὁ λόγος. Ἐὰν δὲ κάποιος θελήση νὰ ἐννοήση αὐτὸν ἀναγωγικῶς, θὰ ἴδη αὐτὸ νὰ γίνεται εἰς τὰ ἔθνη, θὰ ἴδη αὐτὸ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Διότι τί εἶναι πτωχότερον ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας φύσιν; Ἀλλ' ὅμως ἀνέστησεν αὐτὴν καὶ ἀνύψωσεν εἰς τὸν οὐρανὸν μαζὶ μὲ τὸ πιὸ καλὸ ἀπὸ τὴν ὕπαρξίν μας[23] καὶ συνεκάθεσεν αὐτὴν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Πατρός.

«Καὶ ἀπὸ τὸν σωρὸν τῶν ἀπορριμάτων ἀνυψώνει τὸν πτωχὸν διὰ νὰ βάλη αὐτὸν νὰ καθίση μαζὶ μὲ τοὺς ἄρχοντας, μὲ τοὺς ἄρχοντας τοῦ λαοῦ του». Κοπρίαν ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν πτωχείαν καὶ ὅλην τὴν ἀλλαγήν, ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ ἐκεῖ διὰ μιᾶς, δεικνύων ὅτι ὅλα εἰς Αὐτὸν εἶναι εὐχερῆ καὶ εὔκολα. Β Κατόπιν ἔρχεται εἰς ἄλλο

22. Ἀμὼς 5, 9.
23. Ἐννοεῖ τὴν ψυχήν.

σπουδαιότερον. Ποῖον, λοιπόν, εἶναι αὐτό; Ὅτι ὄχι μόνον δύναται νὰ μεταθέση τὰ πράγματα, οὔτε μόνον νὰ μεταβάλη τὴν μηδαμινότητα εἰς ἀξίωμα, ἀλλὰ καὶ νὰ μετατοπίση τὰ σύνορα καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τὴν στεῖραν νὰ κάμη μητέρα. Διὰ τοῦτο προσέθεσεν· «αὐτὸς ὁ ὁποῖος τοποθετεῖ μονίμως τὴν στεῖραν εἰς τὸ σπίτι ὡς μητέρα ποὺ εὐχαριστεῖται μὲ τὰ παιδιά».

Τοῦτο ἀκριβῶς ἔχει συμβῆ μὲ τὴν Ἄνναν.[24] Τοῦτο ἀκριβῶς ἔχει συμβῆ μὲ ἀναρίθμητον πλῆθος ἄλλων γυναικῶν. Εἶδες ὕμνον τέλειον; Εἶδες ὕμνον ἐκπληρωμένον; Εἶπεν ὅσα πρόκειται νὰ ἐπιτευχθοῦν εἰς τὴν οἰκουμένην· πῶς ὁ Ἰουδαϊσμὸς πρόκειται νὰ παύση, πῶς νὰ διακριθῆ ἡ νέα ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, πῶς νὰ προσφέρεται παντοῦ θυσία.

C Κατόπιν, κάμνων ἀξιόπιστον τὸν λόγον καὶ εἰς τοὺς πλέον χονδροκεφάλους, ἐπιβεβαιώνει τὰ μέλλοντα ἀπὸ ὅσα γίνονται ἤδη. Ἐκεῖνο δὲ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἑξῆς· μὴ ἀπιστήσης, ἄνθρωπε, ὅτι θὰ γίνη τόσον μεγάλη μεταβολὴ καὶ ὅτι τὰ παραπεταμένα ἔθνη θὰ ἔλθουν εἰς μεγίστην δόξαν. Δὲν βλέπεις ὅτι αὐτὰ γίνονται κάθε ἡμέραν; Τοὺς ταπεινοὺς νὰ ὑψώνωνται καὶ νὰ κάθηνται μαζὶ μὲ τοὺς ἄρχοντας; Δὲν βλέπεις τὴν ἀνάπηρην φύσιν νὰ τακτοποιεῖται καὶ τὰς στεῖρας νὰ γίνωνται μητέρες;

D Κάτι τέτοιο συνέβη καὶ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἦτο στεῖρα, ἀλλ' ἔγινε μητέρα πολλῶν τέκνων. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας: «χαῖρε στεῖρα ποὺ δὲν γεννοῦσες, ἀναβόησον καὶ κραύγασε ἐσύ, ἡ ὁποία δὲν ἐγκυμονοῦσες. Διότι περισσότερα εἶναι τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου παρὰ ἐκείνης, ἡ ὁποία ἔχει τὸν ἄνδρα».[25] Τοῦτο προλέγει ὅτι θὰ γίνη μὲ τὴν Ἐκκλησίαν.

Διὰ τοῦτο, βεβαίως, καὶ αὐτὸς ἐδῶ ἐτελείωσε τὸν λόγον, ἀποδείξας ὡς ἀξιόπιστον τὴν προφητείαν καὶ μὲ αὐτὰ καὶ μὲ τὰ γενόμενα ἤδη καὶ ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον Αὐτοῦ. Διότι ὅλα ὅσα ἤθελεν σκεφθῆ ὁ Θεὸς εἶναι εὔκολον νὰ πράξη. Διότι καὶ τὴν φύσιν δύναται νὰ μετατρέψη καὶ τὴν ταπεινότητα νὰ μεταβάλη εἰς ὕψος καὶ νὰ διορθώση χαρακτῆρας.

Αὐτά, λοιπόν, γνωρίζοντες ὅλα, ἂς προσφέρωμεν ὅ,τι

24. Μήτηρ τοῦ Σαμουήλ.
25. Ἡσ. 54, 1.

ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν κάθε δόξαν καὶ θὰ ἀνέλθωμεν εἰς ἀνέκφραστον ὕψος, ἀπολαμβάνοντες τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. E Εἰς Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ 113 (ΡΙΓ') ΨΑΛΜΟΝ

292 A «Ὅταν ὁ Ἰσραὴλ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ὁ οἶκος Ἰακὼβ ἀπὸ βάρβαρον λαόν, ἡ Ἰουδαία ἔγινε τὸ ἁγιαστήριόν του, ὁ Ἰσραὴλ ἡ δεσποτεία αὐτοῦ».

Ἐδῶ δίδει μαρτυρίαν τῆς μεγάλης πραότητος καὶ ἡμερότητος τοῦ Θεοῦ. Ποία, λοιπόν, εἶναι αὐτή; Ὅτι ἀφοῦ πρῶτον προσφέρει ἀποδείξεις τῆς δυνάμεως Αὐτοῦ, τότε ἀπαιτεῖ τὴν προσκύνησιν. Διότι αὐτὸ φανερώνει ὅταν λέγῃ: «ὅταν ἐξῆλθεν ὁ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον... ἡ Ἰουδαία ἔγινε τὸ ἁγιαστήριόν του». B Διότι τότε ἀπέδειξε τὴν δύναμιν Αὐτοῦ μὲ τὰ θαύματα, ποὺ ἔκαμεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν ἔρημον· τότε ἔκαμε ἰδικόν Του καὶ τὸν λαὸν τῶν Ἑβραίων.

Τοῦτο ἔκαμε καὶ μὲ τὸν Ἀδάμ. Διότι, ἀφοῦ προηγουμένως ἐδημιούργησεν τὸν κόσμον καὶ ἀπέδειξεν τὴν δύναμιν τῆς σοφίας καὶ τῆς παντοδυναμίας Του, τότε ἔπλασεν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐζήτησεν τὴν προσκύνησιν. Ἔτσι καὶ ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ πρῶτα προσέφερε πολλὰ καὶ παντὸς εἴδους θαύματα, τότε ἐζήτησε τὴν πίστιν.

Διὰ τοῦτο, βεβαίως, εἰς μὲν τοὺς ἀρχικῶς προσερχομένους, ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἐνέχυρα αὐτοῦ οὔτε ἀπόδειξιν τῆς θεότητός του, δὲν ἔλεγεν: πιστεύετε, ὅτι δύναμαι νὰ πράξω αὐτό, ἀλλὰ μόνον τὰ θαύματα ἐπεδείκνυεν.

C Ὅταν δὲ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Παλαιστίνης ἀφησεν ἐνθύμια τῆς δυνάμεώς Του — διορθώνων σακατεμένα σώματα, ἀπομακρύνων τὴν κακίαν, ὁμιλῶν περὶ τῆς βασιλείας, εἰσάγων σωτηριώδεις νόμους — τότε ἐζητοῦσε τὴν πίστιν τῶν προσερχομένων.

Οἱ μὲν ἄνθρωποι πρῶτα θέλουν νὰ ἐξουσιάζουν καὶ κατόπιν νὰ εὐεργετοῦν, ὁ δὲ Θεὸς ἀρχίζει ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας. Καὶ διατί νὰ ἀναφέρω τὰς ἄλλας εὐεργεσίας, ἀφοῦ καὶ αὐτὴν τὴν σταύρωσιν ὑπέμεινε; Καὶ τότε ἐξου-

σίασε τὴν Οἰκουμένην, ἀποδείξας μὲ ἔργα τὴν Πρόνοιαν αὐτοῦ.

Αὐτό, λοιπόν, φανερώνων καὶ ὁ ψαλμὸς ἐδῶ, λέγει: «ὅταν ἐξῆλθεν ὁ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, D ὁ οἶκος Ἰακὼβ ἀπὸ βάρβαρον λαόν, ἡ Ἰουδαία ἔγινε τὸ ἁγιαστήριόν του». Δηλαδὴ ὅταν ἐβγῆκε, ὅταν ἀπηλλάγη, ὅταν ἠλευθερώθη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Καὶ δὲν εἶπεν ἁπλῶς «ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον», ἀλλὰ προσέθεσεν «ἀπὸ βάρβαρον λαόν», μὲ τὸ ὄνομα τῶν ἐχθρῶν ἀποδείξας τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ.

Διότι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους καὶ ἀγρίους καὶ εὑρισκομένους εἰς μεγαλυτέραν βαρβαρότητα Αἰγυπτίους, ἐὰν δὲν ἀπελάμβανον τὴν μεγάλην δύναμιν καὶ τὸ ἀκαταμάχητον χέρι τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖνοι ἦσαν ἀγριώτεροι καὶ ἀπὸ τὰ θηρία, σκληρότεροι καὶ ἀπὸ τὴν πέτραν καὶ δὲν ὑποχωροῦσαν ἂν καὶ ἐκτυπῶντο μὲ ἀναριθμήτους πληγάς.

E Ἀφοῦ, λοιπόν, ὠνόμασεν τὸν λαὸν βάρβαρον, ἔδειξεν τὴν ὑπερβολὴν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ· διότι τὸν τόσον βάρβαρον καὶ τόσον ἀπάνθρωπον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔπεισεν, ἀφ' ἑτέρου δέ, καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν του, ἐξηνάγκασε νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς δούλους. Κατόπιν δέ, ὅταν ἐπέμενεν εἰς τὰς φιλονεικίας, παρέδωσεν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔτσι ἠλευθέρωσεν τὸν λαόν Του.

Τί δὲ σημαίνει: «ἡ Ἰουδαία ἔγινε τὸ ἁγιαστήριον αὐτοῦ;». — Σημαίνει «λαός, ὁ ὁποῖος Τὸν λατρεύει, λαὸς ὁ ὁποῖος εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς Αὐτόν, λαὸς ὁ ὁποῖος ἔχει γίνει ἰδικός Του». 293 A Ἁγιαστήριον δὲ κυρίως ὠνομάζετο ὁ ναός, τὰ ἄδυτα, τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων καθὼς καὶ ὁ Ζαχαρίας ἀναφέρει μερικούς, οἱ ὁποῖοι ἐρωτοῦν καὶ λέγουν: «εἰσῆλθεν ἐδῶ τὸ ἁγιαστήριον ἢ θὰ νηστεύσωμεν;».[1]

Ὁμιλεῖ δὲ ὁ προφήτης περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῆς Κιβωτοῦ καὶ ὅλων τῶν ἄλλων.

«Ἡ Ἰουδαία ἔγινεν ἁγιαστήριον Αὐτοῦ». Διότι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἡ χώρα ἦτο ἀκάθαρτος καὶ καταραμένη· ὅταν δὲ ἐπέστρεψεν ὁ λαὸς ἡ πόλις ἔγινε ἁγιαστήριον Αὐτοῦ· δηλαδὴ ἐθεωρεῖτο ἁγιαστήριον διὰ τὰ μυστήρια, τὰς θυσίας, τὴν λατρείαν καὶ τὴν ἄλλην ἱεροτελεστίαν.

«Ὁ Ἰσραὴλ ἡ δεσποτεία αὐτοῦ». Τί σημαίνει αὐτό; — Ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Αὐτοῦ, λέγει. Ἂν καὶ ὁλόκληρος

1. Ζαχ. 7, 3. Σημ· τὸ «ἢ νηστεύσομεν» δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς Ο'.

ἡ οἰκουμένη εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Αὐτοῦ, αὐτοὶ εἶναι καὶ κατὰ ἄλλον συσχετισμόν. B Διότι καὶ προφητείας ἐδέχοντο καὶ ὡμίλει πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτοὺς τὰ διεχειρίζετο καλλίτερα.

Κατόπιν καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἐθεωρεῖτο λαὸς Αὐτοῦ. Διότι πολλὰς φοράς, μὲ τὴν συγκατάθεσιν Αὐτοῦ, καὶ εἰς πολέμους ἐκίνησαν καὶ ἔκαμαν πολλὰ κατὰ τῶν ἄλλων λαῶν. Διότι ἀφοῦ ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰ χέρια τῶν βαρβάρων, ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν, ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ ἀπὸ τὸν ἀνώτατον κίνδυνον, τότε ἔγινε βασιλεὺς αὐτῶν.

Δι' αὐτό, λοιπόν, καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ἀπολογούμενος καὶ δεικνύων ὅτι ζητεῖ τὴν πίστιν των, ἀφοῦ προηγουμένως ἀποδείξει τὴν ἀγάπην του, λέγει: «μήπως ὑπῆρξα διὰ τὸν Ἰσραὴλ ἔρημος ἢ τόπος ἄγονος;».[2] C Ἐκεῖνο δὲ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἑξῆς· μήπως, λέγει, ἔγινα ἄκαρπος εἰς σᾶς; Δὲν σᾶς ἐπέδειξα ἀναρίθμητα ἀγαθά; Δὲν μετέβαλα τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν; Δὲν ἐρρύθμισα τὰ στοιχεῖα της διὰ τὴν ἐξυπηρέτησίν σας; Δὲν σᾶς ἐχάρισα διάβασιν ποὺ ἦτο ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ἀνθρωπίνους κόπους;

Διὰ τοῦτο λέγει «μήπως ἔγινα ἔρημος εἰς τὸν οἶκον Ἰσραήλ;». Δηλαδὴ δὲν σᾶς προσέφερα ἀναριθμήτους καρπούς; Τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, τὴν ἐπίδειξιν τῶν θαυμάτων, τὴν διάβασιν τῆς ἐρήμου, τὴν κληρονομίαν τῆς Παλαιστίνης, D τὴν νίκην κατὰ τῶν βαρβάρων, τὰ συνεχῆ μνημεῖα νίκης, τὰς ἀλλεπαλλήλους νίκας, τὰ ἀπίστευτα θαύματα, τὰ συνεχῆ ὑπερφυσικὰ ἔργα, τὴν εὐημερίαν, τὴν προκοπὴν τοῦ γένους σας, τὴν δόξαν εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ ἄλλα ἀναρίθμητα.

Εἶδες τοὺς καρποὺς τοῦ Θεοῦ; Διὰ τοῦτο προσέθεσεν: «μήπως ἔγινα ἄγονη γῆ;».[3] Δηλαδὴ δὲν συνελέξατε ἀπὸ ἐμὲ ἀναριθμήτους καρπούς; Δὲν εὐλόγησα τὴν εἴσοδόν σας καὶ τὴν ἔξοδόν σας, τὰ κοπάδια σας καὶ τὰς ἀγέλας τῶν βοδιῶν, τὸ ψωμί σας καὶ τὸ νερό σας; Δὲν σᾶς ἐτοποθέτησα εἰς ἀσφαλὲς μέρος; Δὲν σᾶς ἔκαμα ἀκυριεύτους εἰς ὅλους, φοβεροὺς καὶ ἀκατανικήτους; E Δὲν συνέρρευσαν εἰς σᾶς ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ὡσὰν ἀπὸ κάποιαν πηγήν; Διότι τὸν

2. Ἱερ. 2, 31.
3. Ἱερ. 2, 31.

ἄρχοντα, τὸν κυβερνήτην αὐτὰ πιὸ πολὺ ἀποδεικνύουν· ἡ πρόνοια, ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ φροντὶς ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων του.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε «ὁ καλὸς βοσκὸς» δὲν εἶπε ὅτι τιμᾶται καὶ λατρεύεται, ἀλλὰ «τὴν ζωήν του θυσιάζει χάριν τῶν προβάτων».[4] Αὐτὸ σημαίνει ἐξουσία, ποιμαντικὴ ἐπιστήμη· τὸ νὰ παραμελῇς τὰ ἰδικά σου καὶ νὰ φροντίζῃς διὰ τὰ ζητήματα τῶν διοικουμένων.

194 A Ὅ,τι βεβαίως εἶναι ὁ ἰατρός, αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ κυβερνήτης· μᾶλλον δὲ καὶ περισσότερον ἀπὸ τὸν ἰατρόν. Διότι ὁ μὲν ἰατρὸς προμηθεύει τὴν σωτηρίαν, ὁ δὲ κυβερνήτης εὑρίσκεται καὶ εἰς τοὺς ἰδίους κινδύνους. Αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός· ἐκτυπήθη μὲ τὴν παλάμην εἰς τὸ μάγουλον, ἐσταυρώθη καὶ ὑπέστη ἀναρίθμητα ἄλλα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Ὁ Χριστὸς δὲν ἱκανοποίησε τὸν ἑαυτόν του»,[5] ἀλλὰ καθὼς ἔχει γραφῇ «αἱ ὕβρεις τῶν ὑβριζόντων σε ἔπεσαν εἰς ἐμέ».[6]

Δύο, λοιπόν, μᾶλλον δὲ τρεῖς καὶ ἀναριθμήτους εὐεργεσίας ἀναφέρει ἐδῶ· ὅτι τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ὅτι τοὺς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν ξένην χώραν, ὅτι τοὺς ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν δουλείαν, ὅτι τοὺς ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὰ βάσανα καὶ τὰς ταλαιπωρίας, ὅτι τοὺς ἐκαμεν ἀναρίθμητα θαύματα. Κατόπιν δὲ ἔκρινεν ἄξιον αὐτοὶ νὰ γίνουν ἁγιαστήριον καὶ ὑπήκοοι Του. B Καὶ τοῦτο, βεβαίως, δὲν εἶναι μικρὰ μορφὴ εὐεργεσίας, τὸ νὰ κατατάξῃ αὐτοὺς μεταξὺ τῶν ὑπηκόων Του.

«Ἡ θάλασσα εἶδε αὐτὸ καὶ ἔφυγεν, ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω». Παρατήρησε πῶς ὁ λόγος φθάνει εἰς τὴν κορυφὴν καὶ ἡ εὐεργεσία αὐξάνει. Διότι, τί πρέπει νὰ λέγωμεν διὰ τοὺς βαρβάρους καὶ τὰ ἔθνη, ὅταν καὶ ἡ φύσις παραμέριζε καὶ ὑπεχώρει καὶ μετεβάλλετο εἰς τὰ ἀντίθετα, βλέπουσα τὸν κυβερνῶντα καὶ παραμερίζουσα ἐμπρὸς εἰς τὸν ἡγέτην τοῦ λαοῦ;

Διότι τότε ὅλα παρεμέριζαν καὶ ὑπεχώρουν εἰς τὸν λαὸν τῶν Ἑβραίων, διὰ νὰ μάθουν ὅτι ὅσα ἐγίνοντο δὲν ἦσαν ἀποτέλεσμα ἀνθρωπίνης συνεπείας, ἀλλὰ ὅλα τὰ τελούμενα θαύματα ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς θείας καὶ ἀνεκφράστου δυνάμεως.

C Πρόσεξε καλὰ τὴν ἔμφασιν τῆς λέξεως, πόσον ἀ-

4. Ἰω. 10, 11.
5. Ῥωμ. 15, 3.
6. Ψαλμ. 68, 10.

ριστα ἔθεσεν αὐτήν. Διότι δὲν εἶπε «ὑπεχώρησεν», οὔτε «παρεμέρισεν», ἀλλὰ τί; Εἶπεν ὅτι «ἡ θάλασσα εἶδεν καὶ ἔφυγεν», ἐπιθυμῶν μὲ τὴν «φυγὴν» νὰ παραστήσῃ τὴν ταχύτητα τῆς ὑποχωρήσεως, τὸ μέγεθος τῆς καταπλήξεως καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι αὐτὸ γίνεται λόγῳ κάποιας ἐπαναφορᾶς καὶ συμπτώσεως, ἀπὸ τότε οὐδέποτε ἔγινε πάλιν, ἀλλὰ μόνον μίαν φορὰν ὅταν ὁ Θεὸς διέταξεν καὶ μόνον εἰς διάφορα πρόσωπα. **D** Διότι ἡ ἄτακτος ὁρμὴ τῶν ὑδάτων, ὡσὰν λογικὴ καὶ ἔμψυχος, ὅταν ὁ Θεὸς διέτασσεν ἄλλους μὲν ἔσωσε, ἄλλους δὲ κατέστρεψε καὶ ἔγινεν εἰς ἄλλους μὲν τάφος, εἰς ἄλλους δὲ στήριγμα.

Τοῦτο δὲ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ κανεὶς καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς Βαβυλῶνος. Διότι ἡ φωτιὰ ποὺ ἐφέρετο ἀσκόπως ἔδειξε μεγάλην πειθαρχίαν, διότι διέταξεν ὁ Θεός, ὥστε ἐκείνους ποὺ εἶχε μέσα της νὰ σῴζῃ, ἐκείνους δὲ ποὺ ἐκάθηντο ἔξω ἀπὸ αὐτὴν νὰ ἁρπάζῃ καὶ νὰ καταστρέφῃ.

«Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω». Εἶδες τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα γίνονται εἰς διαφόρους καιροὺς καὶ εἰς διαφόρους τόπους; Διὰ νὰ μάθουν ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἔχει ἐπεκταθῆ παντοῦ **E** καὶ δὲν περιορίζεται εἰς τὸν τόπον, εἰς τὴν ἔρημον καὶ εἰς τὴν χώραν τῶν βαρβάρων. Νὰ μάθουν ἐπίσης ὅτι παντοῦ παρευρίσκετο θαυματουργοῦσα, ἄλλοτε μὲν εἰς τὴν θάλασσαν, ἄλλοτε δὲ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τότε μὲν ἐπὶ Μωϋσέως, κατόπιν δὲ ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ παντοῦ μὲ θαύματα συνοδεύονταν διὰ νὰ κάμουν τὴν ἀδύνατον σκέψιν των καὶ τὴν σκληρὰν διάνοιαν, ἡ ὁποία ἐγίνετο ἁπαλὴ μὲ τὰ θαύματα, ἥμερη καὶ πιὸ κατάλληλη πρὸς ὑποδοχὴν τῆς θεογνωσίας.

«Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν σὰν κριάρια καὶ οἱ λόφοι σὰν ἀρνιὰ προβάτων». Ἐδῶ ἀνακύπτει δι' ἡμᾶς μεγάλο ζήτημα. **295 A** Διότι μερικοί, εὑρισκόμενοι εἰς ἀμηχανίαν, λέγουν, ὅτι ὅσα μὲν ἔγιναν πρὶν ἀπὸ καιρὸν τὰ γνωρίζομεν. Διότι καὶ ἡ ἱστορία μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι καὶ ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα ἐσχίσθη κατὰ τὴν ἔξοδον καὶ ὅτι ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω ὅταν περνοῦσε ἡ Κιβωτός. Ὅτι δὲ τὰ ὄρη καὶ οἱ λόφοι ἐχοροπήδησαν, πουθενὰ δὲν βλέπομεν νὰ εἶναι αὐτὸ γραμμένον.

Τί μποροῦμε νὰ εἰποῦμε; — Ὅτι ὁ προφήτης, ἐπιθυμῶν νὰ παραστήσῃ ὑπερβολικῶς τὴν χαρὰν καὶ τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων, ἀναφέρει καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα νὰ χορεύουν σχεδὸν καὶ νὰ πηδοῦν, ὅπως γίνεται μὲ ἐκείνους ποὺ χαίρουν. Δι' αὐτὸ ἔγινε καὶ ἡ προσθήκη τῆς εἰ-

κόνος μὲ τὴν φράσιν «σὰν κριάρια καὶ σὰν ἀρνιὰ προβάτων». **B** Διότι καὶ τὰ μὴ ἔχοντα λογικόν, ὅταν χαίρουν φανερώνουν τὴν χαράν των μὲ πηδήματα.

Ὅπως, λοιπόν, εἰς τὰς συμφορὰς κάποιος λέγει, ὅτι καὶ ἡ «ἄμπελος ἐπένθησε καὶ τὸ κρασί»[7] ὄχι ὅτι ἡ ἄμπελος πενθεῖ. Διότι πῶς θὰ μποροῦσε ἡ ἄμπελος νὰ πενθήσῃ; Ἀλλά, θέλων νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην μελαγχολίαν, ὁμιλεῖ ὑπερβολικῶς, ἐγγίζων καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα.

Τοιουτοτρόπως, λοιπόν, καὶ ἐδῶ ἀναφέρει τὴν κτίσιν νὰ συμμετέχῃ εἰς τὴν χαρὰν διὰ νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀγαλλιάσεως. Αὐτὸ συνηθίζομε καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν, ὅτι τὰ ἐδῶ, εἰς τὴν οἰκίαν, ὅλα ἔχουν γίνει χαρούμενα, ὅταν ἴδωμεν νὰ ἔχῃ ἔλθει κάποιος ἐπίσημος. **C** «Ἐγέμισες τὸ σπίτι ἀπὸ χαράν», μὴ ὁμιλοῦντες διὰ τοὺς τοίχους, ἀλλὰ παρουσιάζοντες τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς.

«Τί συνέβη εἰς σὲ θάλασσα καὶ ἔφυγες καὶ εἰς σὲ Ἰορδάνη καὶ ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω;» «Τὰ ὄρη καὶ ἐχοροπηδήσατε σὰν κριάρια καὶ οἱ λόφοι σὰν ἀμνοί;».

Μὲ ἐρώτησιν προχωρεῖ εἰς τὸν λόγον καὶ μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως συνομιλεῖ, μὲ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν μὲ τὴν ὁποίαν εἶπε ὅτι αὐτὰ χοροπηδοῦν. Διότι καθὼς ἔλεγε αὐτά, χωρὶς νὰ δίδῃ αἰσθήσεις εἰς αὐτά, — ἀλλ' ὅπως πρὸ ὀλίγου εἶπον, δεικνύων τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς καὶ τὸ μέγεθος τῶν κατορθωμάτων — τοιουτοτρόπως ἀναφέρει καὶ τὴν ἐρώτησιν εἰς αὐτά. **D** Ὄχι ὅτι δύνανται νὰ ἀπαντήσουν καὶ ὅτι ἔχουν αἰσθήσεις, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμῃ τὸν λόγον σαφέστερον καὶ νὰ δείξῃ τὸ παράδοξον.

Διότι, σὰν νὰ ἔχῃ γίνει κάτι νέον καὶ δὲν ἔχει συμβῆ κατὰ φυσικὴν συνέπειαν, ἐπιφέρει τὴν ἐρώτησιν καὶ προσθέτει τὴν ἀπάντησιν. Ποία δὲ εἶναι αὐτή; «ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰακώβ». Ἐδῶ πάλιν ταραχὴν ὀνομάζει τὴν κατάπληξιν, τὸ θαῦμα, τὴν ἔκστασιν, διὰ νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῶν ὅσων ἔχουν γίνει.

Ἔπειτα, ἀποδεικνύων πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρός, ὠνόμασεν τὸν Δεσπότην μὲ τὸ ὄνομα τοῦ δούλου. **E** Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος εἶπεν ὅτι ἔχει δοθῆ εἰς τοὺς ἁγίους ἐκείνους, διότι ἀπηλλάγησαν ἀπὸ ὅλας τὰς φροντίδας τῆς ζωῆς. Διότι ὄχι μόνον τὴν τιμὴν ἀναφέρει, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τιμῆς· διὰ νὰ διδάξῃ εἰς τὸν ἀκροατὴν τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον μπορεῖ

7. Ἡσ. 24, 7.

νὰ ἀπολαύσῃ τὴν πρωτοκαθεδρίαν. Ποία δὲ εἶναι αὐτή; — Τὸ νὰ ὀνομάζεται ὁ Δεσπότης μὲ τὸ ὄνομα τῶν δούλων. Διὰ τοῦτο ἔλεγε: «διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ἐντρέπεται ὁ Θεὸς νὰ ὀνομάζεται Θεός των».[8]

296 A Πῶς δὲ ὠνομάζετο ὁ Θεός των; Λέγει: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ».[9] Κατόπιν, ἀφοῦ ἐξέθεσεν ἀνωτέρω τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς ὀνομασίας, λέγει: «Καὶ ὅλοι αὐτοὶ ἀπέθαναν χωρὶς νὰ ἔχουν λάβει τὰς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ τὰς εἶδαν ἀπὸ μακρυὰ καὶ τὰς ἐχαιρέτησαν καὶ ὡμολόγησαν, ὅτι εἶναι ξένοι καὶ περαστικοὶ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν».[10]

Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία· διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε· «διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ἐντρέπεται ὁ Θεὸς νὰ ὀνομάζεται Θεός των».[11] Ποίαν αἰτίαν; εἰπέ μου. — Ὅτι ὡμολόγησαν, ὅτι εἶναι ξένοι καὶ περαστικοὶ ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ὅτι δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὸν κόσμον αὐτόν, B ἀλλά, ἀφοῦ ἀπέσπασαν τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ τὰ κοσμικά, ἔτσι ἔζων εἰς ἄλλην κατάστασιν.

«Ὁ ὁποῖος μετέβαλεν τὴν πέτραν εἰς δεξαμενὴν ὕδατος, τὸν σκληρὸν βράχον εἰς πηγὴν ὕδατος». Εἰπέ μου, ποίαν συγγνώμην θὰ μποροῦσαν νὰ ἔχουν οἱ σκληροὶ καὶ δυσκόλως ὑποχωροῦντες, ὅταν ὁ βράχος ὁ ἀπόκρημνος, ὁ σκληρὸς καὶ ἀνυποχώρητος ὑποχωρῇ εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ; ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει τιμηθῆ μὲ τὸ λογικὸν καὶ εἶναι ἡμερώτερος ἀπὸ ὅλα, γίνεται πιὸ ἀναίσθητος καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν βράχον.

Διότι ἐδῶ ἀπότομον ὀνομάζει ἐκεῖνον τὸν βράχον, ὁ ὁποῖος δὲν ὑποχωρεῖ εὔκολα εἰς τὸν σίδηρον, ἀλλὰ σπάζει ὀλίγον μόνον εἰς τὰ ἄκρα. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκεῖνος διελύθη εἰς τὴν ἀντίθετον φύσιν καὶ ἐξέβαλλε πηγὰς ὑδάτων. C Διότι ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως δύναται νὰ μεταθέσῃ καὶ αὐτὰ τὰ σύνορά της καὶ τὰ ἀντίθετα νὰ παρουσιάσῃ· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμεν πολλὰς φοράς, ἀποδείξας, ὅτι Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάντα ἐκ τοῦ μηδενός.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ἀνέφερε τὰς παλαιὰς ἐνεργείας, τὰ θαύματα, τὰ παράδοξα, πῶς ἠλευθέρωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν βαρβάρων, πῶς τοὺς ὡδήγησεν εἰς τὴν

8. Ἑβρ. 11, 16.
9. Ἐξοδ. 3, 6.
10. Ἑβρ. 11, 13.
11. Ἑβρ. 11, 16.

ἐλευθερίαν καὶ μετέβαλεν τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἐγέμισεν ὅλα μὲ χαράν, προσεύχεται παρακλητικῶς καὶ ὑπὲρ τῶν παρόντων, καταφεύγων πάλιν εἰς τὸ ἴδιο λιμάνι. Ἐξ ἄλλου καὶ ἐκεῖνο ἔχει γίνει, D ὄχι ἕνεκα τῆς ἀξίας τῶν εὐεργετουμένων, ἀλλὰ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὸ ὄνομα Αὐτοῦ, καθὼς αὐτὸς ἔλεγε: «διὰ νὰ μὴ μολυνθῇ τὸ ὄνομά μου»,[12] ἀλλὰ διὰ νὰ μάθουν ὅλοι μὲ τὰ γινόμενα τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν Αὐτοῦ καὶ διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ μέσον διδασκαλίας.

Καὶ τώρα αὐτὸ τὸ δίκαιον πρᾶγμα προτείνει λέγων· ἂν καὶ προδοθήκαμε ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἕνεκα τῶν ἔργων μας εἴμεθα ἐστερημένοι τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, χάριν τοῦ ὀνόματός Σου κάμε αὐτὸ ποὺ ἔλεγε τότε ὁ Μωϋσῆς· τὸ ἴδιο λέγει καὶ αὐτὸς ὁμιλῶν συμφώνως πρὸς ἐκεῖνον: «μὴ εἰς ἡμᾶς Κύριε, μὴ εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομά Σου δῶσε δόξαν». Ὄχι εἰς ἡμᾶς, λέγει, διὰ νὰ μᾶς κάμῃς λαμπροτέρους καὶ περιφήμους, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμῃς ὁ ἴδιος παντοῦ ὁλοφάνερη τὴν δύναμίν Σου.

E Ἀλλὰ καθὼς ἀκριβῶς τὸ ὄνομα Αὐτοῦ δοξάζεται ὅταν ἐνδιαφέρεται καὶ βοηθῇ, ἔτσι πάλιν δοξάζεται μὲ τὴν ἐνάρετην ζωήν μας καὶ τὴν ἀκτινοβολοῦσαν συμπεριφοράν μας. Διότι λέγει: «ἂς λάμψῃ τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἰδοῦν τὰ καλά σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας ποὺ εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν».[13]

Καθὼς ἀκριβῶς, λοιπόν, δοξάζεται ὅταν εἴμεθα ἐνάρετοι, ἔτσι πάλιν βλασφημεῖται ὅταν περνᾶμε τὸν καιρόν μας μὲ τὴν κακίαν. 297 A Αὐτό, λοιπόν, φανερώνων καὶ μὲ τὸν προφήτην, ἔλεγε: «τὸ ὄνομά μου ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται μεταξὺ τῶν ἐθνῶν».[14] Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν καταφεύγει εἰς αὐτό, καθὼς ἀκριβῶς καὶ ὁ Μωϋσῆς.

Ἀλλὰ δὲν πράττει αὐτὸ πάντοτε ὁ Θεός, ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ πάντοτε αὐτό, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδιαφόρους θὰ ἐγίνοντο χειρότεροι, ἔχοντες σὰν πιὸ μεγάλο ἐνέχυρον διὰ νὰ μὴ ὑποφέρουν, τὸ ὅτι σώζονται συνεχῶς ἕνεκα τῆς δόξης Αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν γίνεται τοῦτο. Διότι δὲν τὸν ἐνδιαφέρει τόσον ἡ δική Του δόξα, ὅσον ἡ σωτη-

12. Ἰεζεκ. 20, 9.
13. Ματθ. 5, 16.
14. Ἡσ. 52, 5.

ρία τῶν ἀνθρώπων. Διότι, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι Τὸν περιφρονοῦν, **B** πολὺ περισσότερον ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἀνάγκην τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά μας.

Ἀλλ' ὅπως εἶπα ὁ προφήτης, ἐπειδὴ παίρνει τὴν θέσιν τοῦ ὑπερασπιστοῦ, ὅσον μπορεῖ προσφέρει τὴν ὑπεράσπισιν καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν φράσιν «μὴ εἰς ἡμᾶς Κύριε, μὴ εἰς ἡμᾶς», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οἱ σωζόμενοι εἶναι ἀνάξιοι, «ἀλλὰ εἰς τὸ ὄνομά Σου δῶσε δόξαν». Διότι ἡμεῖς εἴμεθα ἄξιοι ἀναριθμήτων κακῶν, ἀλλὰ νὰ μὴ μολυνθῇ τὸ ὄνομά Σου. «Ἕνεκα τοῦ ἐλέους σου, ἕνεκα τῆς ἀληθείας σου». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει: «διὰ τὸ ἔλεός σου». Παρατηρεῖς ὅτι καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιο γνωρίζει καλῶς, ὅτι πολλὰς φορὰς ὁ Θεός, περιφρονῶν αὐτό, εἰς ἕνα ἀποβλέπει μόνον, τὴν διόρθωσιν τῶν ἁμαρτανόντων. **C** Διὰ τοῦτο προσέθεσεν: «ἐξ αἰτίας τοῦ ἐλέους σου καὶ τῆς ἀληθείας σου». Δηλαδή, ἐπειδὴ εἶσαι ἐλεήμων βοήθησέ μας, ἂν καὶ δὲν σὲ ἐνδιαφέρει ἡ δόξα ποὺ σοῦ προσφέρουν οἱ ἄνθρωποι, παρὰ μόνον ἐπειδὴ εἶσαι ἐλεήμων καὶ ἀληθής. Διότι εἶναι δυνατὸν καὶ ὅταν τιμωρῇ νὰ δοξάζεται καὶ ὄχι μόνον ὅταν ἐλεῇ. Ἀλλ' ὄχι ἔτσι, λέγει, παρὰ «διὰ τὸ ἔλεός σου». Ἔπρεπε, βεβαίως, ἡμεῖς μὲ τὴν ζωὴν καὶ μὲ τὴν συμπεριφοράν μας νὰ δοξάζωμεν τὸ ὄνομά Σου. Ἐπειδή, ὅμως, ἐγκατελείψαμε αὐτὸ κάμε ὥστε νὰ γίνῃ μὲ τὴν βοήθειάν Σου, μὲ τὴν εὐσπλαγχνία σου καὶ μὲ τὴν φιλανθρωπία σου.

«Διατί νὰ εἴπουν τὰ Ἔθνη ποῦ εἶναι ὁ Θεός των;» **D** Καὶ τώρα ποὺ πολλοὶ προσεύχονται ἀκούω νὰ λέγουν αὐτά. Ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως εἴπουν διαφορετικὰ τὸ «ποῦ εἶναι ὁ Θεός των;», ὅταν πολλοὶ ἁρπάζουν καὶ ἀδικοῦν καὶ κάμουν ἀναριθμήτους κακὰς πράξεις.

«Ἀναμφιβόλως ὁ Θεός μας εἶναι εἰς τοὺς οὐρανούς· πράττει ὅ,τι αὐτὸς θέλει». Ἐδῶ διορθώνει τὴν πλάνην τῶν ἀνοήτων. Ἐπειδή, βεβαίως, πολλοὶ ἀγνοοῦν τὸν Θεόν, διορθώνων αὐτὴν τὴν γνώμην, λέγει «ὁ Θεός μας εἶναι εἰς τοὺς οὐρανούς· πράττει ὅσα θέλει». Ἐὰν δὲ εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν, πολὺ περισσότερον εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.

Τί δὲ σημαίνει «εἰς τοὺς οὐρανούς· πράττει ὅσα θέλει;» **E** Ἐννοεῖ ἢ τὰς οὐρανίους δυνάμεις καὶ ἐκεῖνα τὰ ἄπειρα πλήθη ἢ τὰ προστάγματα, τὰ ὁποῖα μὲ εὐκολίαν ἐκτελοῦν. Ἐὰν δὲ ἡ γῆ ἔχῃ μεγάλην ἀκαταστασίαν καὶ ἀταξίαν, μὴ ἀπορήσῃς. Αὐτὸ γίνεται ἕνεκα τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς πονηρίας τῶν εὑρισκομένων μεταξύ των καὶ ὄχι ἕνεκα ἀδυναμίας τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ ὅτι

εἶναι ἰσχυρὸς καὶ παντοδύναμος τὸ φανερώνουν τὰ ὅσα γίνονται εἰς τὸν οὐρανόν. Ἐὰν δὲ εἰς τὴν γῆν δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, αἴτιοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κάμουν ἀναξίους τοὺς ἑαυτούς των.

298 A Καὶ μὲ ἄλλον τρόπον θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὴν τὴν φράσιν· διότι πολλά, ἕνεκα τῆς μεγαλοψυχίας του, οὐδέποτε λαμβάνουν τὴν ἐπαξίαν ἀνταπόδοσιν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πονηροὶ νικοῦν τοὺς δικαίους, ἐπειδὴ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπαιτήσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὸν καθένα τὰς εὐθύνας τῶν παραπτωμάτων. Διότι ἀπὸ καιρὸν θὰ εἶχεν ἐξαφανισθῇ τὸ γένος μας.

Αὐτό, λοιπόν, ἐννοεῖ ἐδῶ· ὅτι εἶναι παντοδύναμος καὶ ἰσχυρὸς καὶ ἱκανὸς νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερὸν ἀπὸ ὅσα γίνονται εἰς τὸν οὐρανόν. Δὲν κάμνει ὅμως αὐτὸ ἐπειδὴ παντοῦ χρησιμοποιεῖ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἕλκει εἰς τὴν μετάνοιαν τοὺς ζῶντας εἰς τὴν κακίαν. «Τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν δὲν εἶναι παρὰ ἄργυρος καὶ χρυσός, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων». **B** «Στόμα ἔχουν, ἀλλὰ δὲν ὁμιλοῦν· ὀφθαλμοὺς ἔχουν, ἀλλὰ δὲν βλέπουν». «Ὦτα ἔχουν, ἀλλὰ δὲν ἀκούουν· ρίνας ἔχουν, ἀλλὰ δὲν ὀσφραίνονται». «Χεῖρας ἔχουν, ἀλλὰ δὲν ψηλαφοῦν· πόδας ἔχουν, ἀλλὰ δὲν περπατοῦν, οὔτε δύνανται νὰ ἐκβάλουν ἦχον ἀπὸ τὸν λάρυγγά των». «Οἱ κατασκευάζοντες αὐτὰ θὰ γίνουν ὅπως αὐτά, πάντες οἱ ἐλπίζοντες εἰς αὐτά».

Εἰς μὲν τὸν 105 ψαλμόν, διηγούμενος τὴν μανίαν των ἔλεγεν ὅτι «τοὺς υἱούς των καὶ τὰς θυγατέρας των ἐθυσίασαν εἰς τοὺς δαίμονας,[15] εἰς δὲ τὸν παρόντα ψαλμὸν διηγεῖται τὴν ἀναισθησίαν των, διότι ἔχουν προσηλωθῇ εἰς τὴν ἄψυχον ὕλην.

Διέρχεται δὲ ὅλα τὰ μέλη τῶν εἰδώλων διὰ νὰ κάμῃ μεγαλύτερον τὸ περίπαιγμα. Ἔπειτα προσθέτει καὶ λέγει: **C** «Ὅμοιοι μὲ αὐτὰ θὰ γίνουν ὅσοι κατασκευάζουν αὐτὰ καὶ ὅλοι ὅσοι ἐλπίζουν εἰς αὐτά». Ἂν καὶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ὅμοιος μὲ τὸν Θεὸν εἶναι ἀρετή, ἐδῶ ἔχει γίνει κατάρα. Ἐννόησε, λοιπόν, τί μπορεῖ νὰ εἶναι, ὅταν ἡ ὁμοίωσις πρὸς αὐτὰ ἀναφέρεται ἀντὶ τῆς ἀνωτάτης κατάρας.

15. Ψαλμ. 105, 37.

Καὶ καλῶς ἔπλασεν ἔτσι τὸν λόγον περιπαίζων αὐτοὺς διὰ μεγίστην ἀσκεψίαν καὶ παρουσιάζων ὡς γελοίους. Διότι, πῶς δὲν εἶναι γελοῖον, εἰπέ μου, τὸ νὰ ἔχῃς συνδεθῇ μὲ ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν μορφὴν τῆς πιὸ μεγάλης ἀσχημίας; Διότι ποῖος θὰ ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ γυμνὴν γυναῖκα; Ὁ δαίμων, ὅμως, παρουσιάζεται διαρκῶς καὶ μὲ γυμνὴν μορφήν. Καὶ τὰ ἀγάλματα ἄλλοτε μὲν εἶναι εἰκόνες τῆς πορνείας, ἄλλοτε δὲ τῆς μανίας ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν.

D Διότι τί σημαίνουν ὁ ἀετός, ὁ Γανυμήδης, ὁ Ἀπόλλων, ὁ ὁποῖος καταδιώκει τὴν παρθένον καὶ τὰ ἄλλα σιχαμερὰ σχήματα; Παντοῦ ἀναισχυντία, παντοῦ ἀκολασία, παντοῦ ὁμοιώματα παρανόμων ἑνώσεων καὶ μανιωδῶν ἐρώτων. Τὰ δὲ ἀγάλματα, αἱ ἑορταί, αἱ πανηγύρεις καὶ αἱ τελεταί των εἶναι ἔλεγχοι, ἐνθύμια καὶ διδασκαλίαι τῶν παραλόγων ὄχι δὲ μόνον τῶν αἰσχρῶν, ἀλλὰ καὶ φόνων ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξιλεώνουν τοὺς δαίμονας μὲ θυσίας. Διότι τίποτε ἄλλο δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ κανεὶς εἰς αὐτοὺς παρὰ ἀναισχυντίαν, ἄσωτον μεθύσι, σκληρότητα, ἀπανθρωπίαν καὶ ἐγκλήματα. **E** Ὅλαι δὲ αἱ ἑορταί των ἀποτελοῦνται ἀπὸ αὐτά.

Ἀφοῦ, λοιπόν, διεκωμῴδησε τὴν ἀναισθησίαν τῶν εἰδώλων καὶ τὴν ἀσκεψίαν ἐκείνων ποὺ πιστεύουν εἰς αὐτά, μεταφέρει τὸν λόγον πρὸς τὸν ὕμνον τοῦ Θεοῦ λέγων:

«Σὺ ὁ Ἰσραήλ, ἔλπιζε ἐπὶ τὸν Κύριον. Αὐτὸς εἶναι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστής σου». «Σὺ ὁ οἶκος τοῦ Ἀαρὼν ἔλπιζε ἐπὶ τὸν Κύριον· αὐτὸς εἶναι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστής σου». «Σεῖς οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, ἐλπίζετε ἐπὶ τὸν Κύριον· Αὐτὸς εἶναι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστής των».

199 **A** Δι' αὐτῶν, βεβαίως, διακηρύττει καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχήν Του ἔναντι ὅλων. Διότι, φέρων εἰς τὸ μέσον τὰ γινόμενα εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, φανερώνει τὴν διπλῆν ἢ μᾶλλον τὴν τριπλῆν εὐεργεσίαν Του.

Πρῶτον μὲν ὅτι ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς δαίμονας· ἔπειτα ὅτι τοὺς ἐγνώρισε τὸν Ἑαυτόν Του καὶ τρίτον ὅτι προσέφερεν εἰς αὐτοὺς τὴν βοήθειάν Του.

Διαχωρίζει δὲ τὸν λόγον εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν καὶ εἰς τὸ ἱερατικὸν γένος καὶ εἰς τοὺς προσερχομένους εἰς Αὐτὸν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν. Διότι δὲν εἶναι ὅμοιος ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ἁπλὸς ἄνθρωπος, **B** ἀλλ' ἔχει κάτι

περισσότερον ἐκεῖνος. Διὰ τοῦτο εὐλόγως κάμνει τὴν διάκρισιν. Διότι καὶ μεγαλυτέρα τιμὴ ἐδόθη εἰς αὐτούς.

Κατόπιν, ἀποδεικνύων ὅτι ἡ πρόνοια Αὐτοῦ δὲν εἶχε περιορισθῆ μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἐνεθυμήθη καὶ τοὺς προσηλύτους, τοὺς προσερχομένους ἀπὸ τὰ ἔθνη λέγων ὅτι ἡ βοήθεια καὶ ἡ εὐλογία Του ἔχει δοθῆ εἰς ὅλους. «Ὁ Κύριος μᾶς ἐνεθυμήθη· μᾶς εὐλόγησεν, εὐλόγησεν τὸν οἶκον Ἰσραήλ, εὐλόγησε τὸν οἶκον Ἀαρών». «Εὐλόγησεν τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον».

Τί σημαίνει «εὐλόγησε;». Σημαίνει ὅτι τοὺς ἐγέμισε ἀπὸ ἀναρίθμητα ἀγαθά. Εὐλογεῖ, βεβαίως, ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεὸν καθὼς ὅταν λέγει: «εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον».[16] Ἀλλ' ὁ εὐλογῶν τὸν Θεὸν κερδίζει ὁ ἴδιος, κάμνων ἐνδοξότερον τὸν ἑαυτόν του χωρὶς νὰ χαρίζῃ εἰς Ἐκεῖνον τίποτε. **C** Ὁ Θεός, ὅμως, ὅταν μᾶς εὐλογῇ μᾶς κάμνει ἐνδοξοτέρους καὶ ὁ ἴδιος δὲν λαμβάνει τίποτε. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε. Ὥστε καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τὸ κέρδος εἶναι ἰδικόν μας. Ψωμὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τοὺς ἔδωσε, νερὸ ἀπὸ τὸν βράχον ἔβγαλε σὰν βροχή, τοὺς ἐφύλαξε τὰς εἰσόδους καὶ τὰς ἐξόδους, τὰ κοπάδια τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων τοὺς ἐπλήθυνεν, τοὺς ὠνόμασεν ἐκλεκτὸν λαὸν καὶ βασίλειον ἱεράτευμα, τοὺς ἔδωσεν τὸν Νόμον καὶ τοὺς ἔστειλεν τοὺς προφήτας. Αὐτὰ καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα διακηρύττων λέγει: «Δὲν ἐνήργησεν ἔτσι διὰ κανένα ἄλλο ἔθνος καὶ τὰς κρίσεις του δὲν ἐφανέρωσεν εἰς αὐτά».[17] **D** Καὶ ἄλλος λέγει: «Ποῖον ἔθνος εἶναι τόσον μεγάλο, τὸ ὁποῖον ἔχει Θεὸν τόσον πλησίον του;»[18] «τοὺς μικροὺς μαζὶ μὲ τοὺς μεγάλους». Κανένα ἔθνος δὲν ἦτο ἀμέτοχον τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ, λέγει, ἀλλὰ εἰς ὅλα ἔχουν ἐξαπλωθῆ αὐταὶ αἱ εὐεργεσίαι. «Εἴθε νὰ σᾶς δώσῃ ὁ Κύριος αὔξησιν, καὶ εἰς σᾶς καὶ εἰς τὰ τέκνα σας».

Εἶδες ἄλλην μορφὴν εὐλογίας, τὴν αὔξησιν τοῦ λαοῦ; Δι' αὐτό, βεβαίως, ἄλλος, παρουσιάζων τὸ ἀντίθετον εἰς τὴν θέσιν τῆς τιμωρίας, λέγει: «Καὶ ὀλιγοστεύσαμε καὶ εἴμεθα οἱ πιὸ ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς γῆς».[19] Αὐτὴν τὴν εὐλογίαν ἀπελάμβανον καὶ ὅταν ἦσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἂν καὶ ἦσαν ἀναρίθμητα τὰ ἐμπόδια· δηλαδὴ τὰ ἔργα, ἡ ταλαιπωρία καὶ ἡ σκληρότης τῶν ἀντιπά-

16. Ψαλμ. 102, 1.
17. Ψαλμ. 147, 9.
18. Δευτ. 4, 7.
19. Δαν. 3, 13 (προσ. Ἀζαρ.).

λων. **Ε** Ἀντιθέτως, τίποτε δὲν διέκοπτε τὸν λόγον του Θεοῦ, ἀλλὰ τόσον προχωροῦσαν αἱ εὐλογίαι, ὥστε ἐντὸς διακοσίων ἐτῶν νὰ γίνουν ἑξακόσιαι χιλιάδες.

Καὶ τότε μὲν αὐταὶ ἦσαν αἱ εὐλογίαι, τώρα δὲ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην εἶναι πολὺ καλλίτεραι. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος: «εὐλογητὸς ἄς εἶναι ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς εὐλόγησεν ἐν Χριστῷ μὲ κάθε εὐλογίαν πνευματικὴν εἰς τὰ ἐπουράνια».[20] Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος: «Εἰς ἐκεῖνον δέ, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ κάμῃ πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅλα ὅσα ζητοῦμεν ἢ σκεπτόμεθα σύμφωνα μὲ τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία ἐνεργεῖται μέσα μας, εἰς αὐτὸν ἄς εἶναι ἡ δόξα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ».[21]

300 Α Διὰ τοῦτο, βεβαίως, καὶ οἱ προφῆται τὴν παλαιὰν ἐποχήν, ὅταν ἐζήτουν εὐεργεσίας, αὐτὴν τὴν εὐλογίαν προσέφεραν. Διότι ὁ Ἐλισσαῖος ἐκείνην, ἡ ὁποία τὸν ἐφιλοξένησεν ἤμειψεν μὲ τὴν χορήγησιν τοῦ παιδιοῦ της.[22] Εἰς δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην ὄχι μόνον αὐτὰ ὑπάρχουν, ἀλλὰ πολὺ μεγαλύτερα. Ἡ πορφυρόπολις, βεβαίως, δὲν ἐζήτει αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ τί; «ἐὰν δὲν μὲ ἐκρίνατε ἀναξίαν διὰ τὸν Κύριον, ἐλᾶτε νὰ μείνετε εἰς τὸ σπίτι μου».[23]

Εἶδες πόση ἡ ἀπόστασις μεταξύ των καὶ ποῖα μὲν ἐζήτουν οἱ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ποῖα δὲ οἱ εἰς τὴν Καινήν; Καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς λέγει: «νὰ χαίρετε, διότι τὰ ὀνόματά σας εἶναι γραμμένα εἰς τοὺς οὐρανούς».[24] **Β** Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «εἴθε ὁ Θεὸς τῆς ἐλπίδος νὰ σᾶς γεμίσῃ μὲ κάθε χαρὰν καὶ εἰρήνην, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν πίστιν, ὥστε νὰ ἔχετε ἄφθονην τὴν ἐλπίδα διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».[25]

Παρατηρεῖς τὴν δύναμιν τῆς εὐλογίας, ἡ ὁποία χαρίζει τὰ μυστικὰ ἀγαθά, ποὺ δὲν ἔχει τίποτε τὸ γήϊνον; Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος λέγει: «Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης θὰ συντρίψῃ γρήγορα τὸν Σατανᾶν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σας».[26]

Ἀλλ' εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅταν τὰ ἀνθρώπι-

20. Ἐφεσ. 1, 3.
21. Ἐφεσ. 3, 20 - 21.
22. Δ' Βασ. 4, 16.
23. Πρ. Ἀπ. 16, 15.
24. Λκ. 10, 20.
25. Ρωμ. 15, 13.
26. Ρωμ. 16, 20.

να εὑρίσκοντο εἰς κατωτέραν κατάστασιν, τὰ ἀγαθὰ τῆς εὐλογίας κατεσκευάζοντο ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ πολλὰ παιδιὰ ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶναι πολὺ μεγάλο πρᾶγμα. Διότι, ἐπειδὴ ὁ θάνατος εἰσῆλθεν διὰ τῆς ἁμαρτίας, ὁ Θεός, παρηγορῶν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ δεικνύων ὅτι ὄχι μόνον δὲν θὰ τὸ καταστρέψῃ **C** οὔτε θὰ τὸ παραδώσῃ εἰς τὸν παντελῆ ἀφανισμόν, ἀλλὰ ὅτι θὰ εἶναι πολὺ περισσότεροι ἀπὸ πρίν, λέγει: «νὰ αὐξάνεσθε καὶ νὰ πληθύνεσθε».[27]

Ὅταν δὲ ἔγινεν γνωστόν, ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ὕπνος, εἰσήγετο ἡ ὡραιότης τῆς παρθενίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν: «Θὰ ἤθελα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ἐγκρατεῖς ὅπως εἶμαι ἐγώ».[28] Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος: «καλὸν εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ μὴ ἐγγίζῃ γυναῖκα».[29] Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν: «ὑπάρχουν εὐνοῦχοι, οἱ ὁποῖοι μόνοι τους ἔγιναν εὐνοῦχοι διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».[30] Ἐξ ἄλλου καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτὸ ὑπεδήλωσεν, ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη ἀρετῆς καὶ ὄχι πολλῶν τέκνων. Ἄκουε δὲ πῶς· διότι λέγει κάποιος σοφός: **D** «μὴ ἐπιθυμῇς πολλὰ ἄχρηστα παιδιὰ ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ εἰς αὐτὰ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἐπαναπαύεσαι εἰς τὸ πλῆθος αὐτῶν. Διότι εἶναι καλλίτερον ἕνα παρὰ χίλια καὶ νὰ ἀποθάνῃς ἄτεκνος παρὰ νὰ ἔχῃς ἀσεβῆ παιδιά. Εἶναι δὲ καλλίτερον ἕνα, ποὺ νὰ ἐκτελῇ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, παρὰ ἀναρίθμητα παράνομα».[31]

Ἀλλ' οἱ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι, χάσκοντες πάντοτε πρὸς τὴν σάρκα καὶ ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν ἀρετὴν ἔλεγον: «τί ζητεῖ ὁ Θεὸς παρὰ ἀπογόνους;».[32] Ἀποδεικνύων, ὅμως, εἰς αὐτοὺς ὅτι δὲν ζητεῖ αὐτό, τοὺς κατέστρεψε ἀναρίθμητες φορὲς ἐπειδὴ τοὺς ἔλειπεν ἡ ἀρετή. «Νὰ εἶσθε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Κύριον». Καλῶς προσέθεσεν «ἀπὸ τὸν Κύριον», διότι αὐτὴ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν εὐλογία. Ὑπάρχουν, βεβαίως, καὶ οἱ εὐλογούμενοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ αἱ εὐλογίαι ἐκείνων εἶναι ἀνθρώπιναι. **Ε** Ἡ πιὸ μεγάλη εὐλογία εἶναι αὐτή. Διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι εὐλογοῦν, δηλαδὴ ἐγκωμιάζουν καὶ ἐπαινοῦν τοὺς ἔχοντας πλοῦτον, δύναμιν καὶ δόξαν. Ἀλλὰ αὐτὴ

27. Γεν. 1, 28 καὶ 9, 1.
28. Α' Κορ. 7, 7.
29. Α' Κορ. 7, 1.
30. Ματθ. 19, 12.
31. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 16, 1 - 3.
32. Μαλαχ. 2, 15.

εἶναι προσωρινὴ εὐλογία καὶ ὅταν ὑπάρχῃ, δὲν παρέχει καμμίαν ὠφέλειαν. Ἡ εὐλογία, ὅμως, τοῦ Θεοῦ εἶναι διαρκὴς καὶ χαρίζει τὴν πιὸ μεγάλην ὠφέλειαν.

«Ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

Εἶδες πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ; Διότι οἱ λόγοι Αὐτοῦ γίνονται ἔργα, διότι τὸν οὐρανὸν ἔχει δημιουργήσει ὁ Λόγος Αὐτοῦ. **301 A** Διότι «μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, λέγει, κατεσκευάσθησαν οἱ οὐρανοί».[33] «Ὁ οὐρανὸς εἶναι ὁ οὐρανὸς τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ τὴν γῆν ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα». Τί νομίζεις; ἐδιάλεξεν τὸν οὐρανὸν σὰν κατοικίαν Αὐτοῦ καὶ ἀφοῦ κατέλαβεν τὰ ἀνώτερα μέρη, ἐξεχώρισεν αὐτὰ δι' ἡμᾶς; — Μὴ γένοιτο! δὲν εἶναι τοῦτο, ἀλλὰ γίνεται λόγος περὶ συγκαταβάσεως. Διότι ἐὰν συμβαίνῃ αὐτὸ πῶς στέκει τὸ ἄλλο, τὸ ὁποῖον λέγεται ἀπὸ τὸν Θεόν: «δὲν γεμίζω ἐγὼ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν;»[34]

Ἐκεῖνος, βεβαίως, ὁ λόγος εἶναι ἀντίθετος πρὸς αὐτόν, ἐὰν δεχθῶμεν αὐτὸν σὰν κοινὴν ἔκφρασιν καὶ δὲν ἐξετάσωμεν καλῶς τὴν ἔννοιαν ποὺ ὑπάρχει εἰς αὐτόν.

Τί λοιπόν, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐννοεῖ «ὁ οὐρανὸς εἶναι οὐρανὸς τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ τὴν γῆν ἔδωκε εἰς τὴν ἀνθρωπότητα;». **B** Ἔχει χρησιμοποιήσει τὸν λόγον τῆς συγκαταβάσεως, μὴ περιορίζων τὸν Θεὸν εἰς τὸν οὐρανόν. Οὔτε βεβαίως τό: «ὁ οὐρανὸς εἶναι θρόνος του καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον»[35] καθὼς καὶ τὸ «ἐγὼ γεμίζω τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»,[36] ἔχουν λεχθῆ κατ' ἀξίαν Αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ εἶναι συγκατάβασις. Διότι Αὐτὸς περιέχει τὰ πάντα, βαστάζει τὰ πάντα, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην τόπου, ἀλλ' Αὐτὸς συγκρατεῖ τὰ πάντα. Λέγεται, ὅμως, ὅτι ὁ οὐρανὸς εἶναι οἶκος Αὐτοῦ, ἐπειδὴ εἶναι τόπος καθαρὸς ἀπὸ τὸ κακόν.

Ὅπως, ἀκριβῶς, λοιπὸν ἐδῶ ὁ οὐρανὸς δὲν εἶναι τόπος ἐκλεγεὶς ὑπ' Αὐτοῦ, ἔτσι δὲν εἶναι ὅταν λέγῃ: «ὅταν ὁ ὕψιστος ἔδιδεν κληρονομίαν εἰς τὰ ἔθνη, ὅταν διεμοίραζεν τὸ ἀνθρώπινον γένος»[37] ἢ «ἐξεχώρισεν τὸν οἶκον τοῦ Ἰακώβ».[38] **C** Διότι οὔτε ἐδῶ ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι εἶναι ἰδικοί Του, οἱ δὲ ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν εἶναι πιὰ δικοί Του. Ἀλλὰ ἐννοεῖ ὅτι εἶναι ἀμέτοχοι τῆς Προνοίας Του καὶ ὅτι ἔχουν στερηθῆ τελείως τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης Του. Διότι εἶναι Θεὸς ποὺ ἀνήκει εἰς ὅλους. Ἔχει, ὅμως, χρησιμοποιήσει αὐτὴν τὴν φράσιν διὰ νὰ δείξῃ τὴν συμπάθειάν Του πρὸς αὐτούς, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι ὁπωσδήποτε εἶναι καλλίτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

33. Ψαλμ. 32, 6.
34. Ἱερ. 23, 24.
35. Ἡσ. 66, 1.
36. Ἱερ. 23, 24.
37. Δευτ. 32, 8.
38. Ψαλμ. 134, 4.

Τὸ ὅτι, βεβαίως, δὲν ἐξεχώρισεν μόνον αὐτούς, ἀλλ' ὅτι εἶναι προστάτης ὅλων, ἀποδεικνύουν μὲν καὶ τὰ πρὸ τοῦ Μωϋσέως γενόμενα ὄχι ὅμως ὀλιγώτερον καὶ τὰ γενόμενα κατὰ τὴν ἐποχήν του καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν λεπτομερῶς.

D Διότι τὸν ἥλιον, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀπὸ κοινοῦ ἔδωκεν εἰς ὅλους καὶ τὸν φυσικὸν νόμον ἔσπειρεν εἰς ὅλους. Τὸν Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἦτο Πέρσης, καὶ ἀγαποῦσε καὶ μετετόπιζε. Διότι δι' αὐτοῦ διώρθωσεν καὶ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν Χαναὰν καὶ τοὺς ἐλθόντας ἀπὸ τὴν Περσίαν.[39] Ἐπίσης διὰ τοῦ υἱοῦ του καὶ ἀπογόνου[40] πολλοὺς ἀπὸ τοὺς γείτονας ἐκεῖ τοὺς ἔκαμε καλλιτέρους, ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν.

Ἀφ' οὗ δὲ ἐγεννήθη καὶ ὁ Μωϋσῆς, κατόπιν, μὲ τὰ ὅσα ἐγίνοντο εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὡδηγοῦσεν τοὺς Αἰγυπτίους εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καθὼς καὶ τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν παλαιστίνην **E** καὶ ἀργότερον τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν Βαβυλῶνα.

Ἔτσι, ὅταν λέγῃ «ὁ οὐρανὸς εἶναι οὐρανὸς τοῦ Κυρίου» ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι διὰ τοῦτο ἀναπαύεται εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἐπειδὴ εἶναι ἀπηλλαγμένα ἀπὸ κάθε κακίαν.

Καὶ σύ, λοιπόν, ἐὰν δὲν εἶσαι προσηλωμένος εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ ἔχεις γίνει ἄγγελος, ταχέως θὰ ἀνεβῇς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γενικὴν ἀνάστασιν ἤδη μετατίθεσαι ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ ἔχεις καὶ τὴν τιμήν.

302 A Διότι, καθὼς ἀκριβῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν μεγάλην Σύγκλητον ἂν καὶ ζοῦν εἰς τὸν ἀγρὸν ἔχουν τὸ ἀξίωμα, ἔτσι καὶ σύ, ἐὰν ἐπιθυμήσῃς νὰ ζῇς εἰς τὸν οὐρανόν, ἔστω καὶ ἂν ζῇς εἰς τὴν γῆν, θὰ ἀπολαύσῃς καὶ ἐκείνην τὴν τιμήν.

«Δὲν θὰ ὑμνήσουν τὸν Κύριον οἱ νεκροί, οὔτε ὅλοι οἱ καταβαίνοντες εἰς τὸν Ἅδην, ἀλλὰ ἡμεῖς θὰ εὐλογοῦ-

39. Γεν. 12, 1.
40. Ἰσαάκ.

μεν τὸν Κύριον ἀπό τώρα καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος».

Νεκροὺς δὲν ἐννοεῖ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔφυγαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωήν, ἀλλὰ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀποθάνει μέσα εἰς τὰς ἀσεβείας ἢ ἔχουν σαπίσει ἐντελῶς μέσα εἰς τὰς ἁμαρτίας. Ἀφ' οὗ καὶ ὁ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Ἰακὼβ ἔχουν ἀποθάνει, ἀλλ' ὅμως ἔζησαν ἔτσι, ὥστε οἱ ζῶντες νὰ τοὺς ἐνθυμοῦνται.

B Ὁ Μωϋσῆς, βεβαίως, ὅταν προσηύχετο ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, τοῦ διοικουμένου ὑπ' αὐτοῦ, διὰ μέσου αὐτῶν[41] παρακαλεῖ τὸν Θεόν, παραλαμβάνων αὐτοὺς ὡς σύμβολον ἱκεσίας.[42] Ἀλλὰ καὶ οἱ τρεῖς παῖδες κρίνουν ἄξιον νὰ σωθοῦν μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ λέγουν: «μὴ ἀπομακρύνῃς τὴν εὐσπλαγχνία σου ἀπὸ ἡμᾶς, χάριν εἰς τὸν Ἀβραὰμ τὸν ἀγαπημένον ἀπὸ ἐσὲ καὶ τὸν Ἰσαὰκ τὸν δοῦλον σου καὶ τὸν Ἰσραὴλ τὸν ἅγιόν σου».[43]

Ἐὰν λοιπόν, εἶχον τόσον μεγάλην δύναμιν, πῶς ἦσαν νεκροί; Καὶ ὁ Χριστὸς ἐπίσης λέγει: «ἄφησε τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς δικούς των νεκρούς».[44] Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος δὲν ὀνομάζει τοὺς ἀποθανόντας νεκρούς, ἀλλὰ κοιμηθέντας, **C** ὅταν γράφῃ «δὲν θέλομεν», ἀδελφοί, νὰ ἀγνοῆτε ὅσον ἀφορᾷ ἐκείνους ποὺ ἔχουν κοιμηθῆ».[45] Διότι ὁ εὐσεβής, καὶ ὅταν τελειώσῃ ἡ ζωή του, δὲν ἔχει ἀποθάνει, ἀλλὰ κοιμᾶται. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ μεταβιβασθῇ σὲ καλλίτερη ζωή, κοιμᾶται· ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ὁδηγηθῇ εἰς τὸν αἰώνιον θάνατον καὶ ἐνῷ ζῇ ἔχει ἀποθάνει καὶ νεκρὸς εἶναι.

Αὐτοὶ καταβαίνουν εἰς τὸν ἅδην, ἐκεῖνοι δὲ θὰ ἀνέβουν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ εἶναι μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν.

Διὰ τοῦτο, βεβαίως, καὶ ὁ προφήτης δὲν εἶπεν ἁπλῶς «οἱ ζῶντες», ἀλλ' «ἡμεῖς οἱ ζῶντες» καὶ προσέθεσε κατόπιν τὰ ἰδικά του.

Καὶ διατί δὲν εἶπεν «οἱ ζῶντες», ἀλλὰ προσέθεσεν «ἡμεῖς»;. **D** Διότι καὶ ὁ Παῦλος ἔτσι εἶπεν, ὅτι «ἡμεῖς οἱ ζῶντες ποὺ θὰ παραμείνωμεν μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου δὲν θὰ φθάσωμεν πρωτύτερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθησαν».[46] Καθώς, ἀκριβῶς, ἐκεῖ ποὺ ἔχει προστεθῆ τὸ «ἡμεῖς» δὲν ἀφίνει τὸ λεχθὲν νὰ ἀναφέρεται εἰς ὅλους, ἀλλὰ εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ τοὺ ἔχουν ὁμοιάσει ὡς πρὸς τὴν ζωήν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὸ «ἡμεῖς οἱ ζῶντες» ἐννοεῖ τοὺς ζῶντας ὁμοίως πρὸς τὸν Δαβὶδ καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἀρετήν.

41. Ἀβραὰμ - Ἰσαὰκ - Ἰακώβ.
42. Πρβλ. Ἐξ. 32, 13.
43. Δαν. 3, 35.
44. Ματθ. 8, 22.
45. Α' Θεσ. 4, 13.
46. Α' Κορ. 4, 15.

«Ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας». Παρατηρεῖς, ὅτι καὶ ἡ ἐπίκλησις αὐτὸ φανερώνει; — Αὐτό; Ποῖον; Τὸ ὅτι ὁμιλεῖ δι' ἐκείνους ποὺ ζοῦν ἐναρέτως. Κανεὶς βεβαίως δὲν ζῇ αἰωνίως εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ζοῦν τὴν ἔνδοξον ζωήν.

E Διότι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ζοῦν, ἀλλὰ εἰς τὴν κόλασιν, εἰς τὴν τιμωρίαν καὶ εἰς τὸ σφίξιμον τῶν δοντιῶν· ἐνῷ ἐκεῖνοι ζοῦν εἰς τὴν λαμπρότητα καὶ εἰς τὴν δόξαν καὶ ἔχουν ὡς ἔργον νὰ ἀναπέμπουν μυστικοὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν μαζὶ μὲ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις.

Διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς αὐτὴν τὴν χαράν, ἂς ἐπιδιώξωμεν νὰ φθάσωμεν καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ζωὴν τὴν μετὰ τὸν θάνατον, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ παραστήσῃ οὔτε ὁ λόγος, οὔτε ὁ νοῦς, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ μόνον ἡ ἰδία ἡ δοκιμὴ ἀποδεικνύει τὴν εὐτυχίαν της.

303 A Εἴθε αὐτὴν νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ 114 (ΡΙΔ') ΨΑΛΜΟΝ

«Ἀγαπῶ τὸν Κύριον, διότι εἰσακούει τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου».

Καὶ ποῖος δὲν ἀγαπᾶ ὅταν εἰσακούεται; λέγει. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς ἀνθρώπους. Διότι, βεβαίως, δὲν θέλουν νὰ ἀκούουν αὐτά, τὰ ὁποῖα τοὺς συμφέρει, ἀλλ' ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ γίνωνται εἰς αὐτοὺς ἐκεῖνα ποὺ δὲν τοὺς συμφέρει. **B** Ἔπειτα ὅταν γίνουν αὐτὰ ἀνησυχοῦν καὶ δυσανασχετοῦν. Διότι τὰ συμφέροντα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα γνωρίζει ὁ Θεὸς ὅτι εἶναι συμφέροντα εἰς ἡμᾶς, εἴτε τὰ ὀνομάσεις πτωχείαν, πεῖναν, ἀσθένειαν ἢ ὁ,τιδήποτε ἄλλο ὅμοιον. Ἐκεῖνα δὲ ποὺ ὁ Θεὸς θὰ ἐπιδοκιμάση ὅτι εἶναι συμφέροντα καὶ τὰ δώση, αὐτὰ εἶναι καὶ τὰ ὠφέλιμα. Ἐξ ἄλλου ἄκουσε τί λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου, διότι ἡ δύναμίς μου φανερώνεται τελεία ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει ἀσθένεια».[1] Διότι αὐτὸ ἦτο τὸ συμφέρον του· οἱ διωγμοί, αἱ θλίψεις καὶ αἱ στενοχωρίαι.

C Ἀφοῦ δὲ ἤκουσεν ὅτι τοῦτο τὸν συνέφερεν ἔλεγε: «διὰ τοῦτο εἶμαι εὐχαριστημένος μὲ τὰς ἀδυναμίας, τὰς ὕβρεις, τὰς ταλαιπωρίας».[2]

Ὥστε δὲν εἶναι γνώρισμα τῶν τυχαίων ἀνθρώπων νὰ χαίρουν ὅταν εἰσακούη αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ παρέχη τὰ συμφέροντα. Πολλοί, βεβαίως, ἐπιθυμοῦν ἐκεῖνα ποὺ δὲν τοὺς συμφέρουν καὶ εὐχαριστοῦνται μὲ αὐτά. Ὁ προφήτης, ὅμως, δὲν ἐπιθυμεῖ τέτοια. Ἀλλὰ ποῖα; — Ἠγάπησεν διότι ὁ Θεὸς τὸν ἤκουσεν, δίδοντας εἰς αὐτὸν τὰ συμφέροντα.

«Διότι κλίνει πρὸς ἐμὲ τὸ οὖς του». Πάλιν παριστᾷ τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ μὲ ἀνθρώπινα λόγια. Καὶ κάτι ἄλλο ὑπαινίσσεται μὲ αὐτὰ τὰ λόγια λέγων, ὅτι δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ εἰσακουσθῶ, ἀλλ' Αὐτὸς κατέβη πρὸς ἐμέ. «Καὶ θὰ τὸν ἐπικαλοῦμαι εἰς ὅλην τὴν ζωήν μου». **D** Τί σημαίνει «εἰς ὅλην τὴν ζωήν μου»; Ὄχι ἐπειδὴ μὲ

1. Β' Κορ. 12, 9.
2. Β' Κορ. 12, 10.

ἤκουσεν ὁ Θεὸς θὰ ἀπομακρυνθῶ καὶ θὰ εἶμαι πιὰ ἀδιάφορος, ἀλλὰ σὲ ὅλη μου τὴν ζωὴν θὰ κάμω αὐτὸ ἔργον μου. «Οἱ βρόχοι τοῦ θανάτου μὲ ἐκύκλωσαν καὶ τὰ βασανιστήρια τοῦ Ἅδου μὲ εὗρον, περιῆλθον εἰς στενοχωρίαν καὶ θλῖψιν. Ἀλλ' ἐπεκαλέσθην τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

Εἶδες τί δυνατὸν ὅπλον; Εἶδες παρηγορίαν, ἡ ὁποία διαλύει ὅλας τὰς συμφοράς; Εἶδες ψυχήν, ἡ ὁποία θερμαίνεται καλῶς ἀπὸ τὴν λαχτάρα τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ; Ἐκεῖνο δὲ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἑξῆς· μοῦ ἦτο ἀρκετόν, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὰς συμφορὰς ποὺ μὲ περικυκλώνουν, νὰ ἐπικαλεσθῶ τὸν Θεόν. **E** Διατί, λοιπόν, πολλὰς φορὰς τὸν ἐπικαλούμεθα καὶ δὲν ἀπαλλασσόμεθα ἀπὸ τὰς συμφοράς; Διότι δὲν τὸν ἐπικαλούμεθα καθὼς πρέπει νὰ τὸν ἐπικαλούμεθα. Ὅτι βεβαίως Αὐτὸς εἶναι πάντοτε ἕτοιμος νὰ μᾶς δώση, ἄκουσε τί λέγει εἰς τὰ Εὐαγγέλια: «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς ὅταν τὸ παιδὶ τοῦ ζητήση ψωμὶ θὰ τοῦ δώση πέτρα; Ἢ ἐὰν τοῦ ζητήση ψάρι θὰ τοῦ δώση φίδι; Ἐάν, λοιπόν, σεῖς ποὺ εἶσθε κακοί, ξέρετε νὰ δίδετε ὠφέλιμα πράγματα εἰς τὰ παιδιά σας, πόσον μᾶλλον ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θὰ δώση ἀγαθὰ πράγματα εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν παρακαλοῦν»;[3]

304 **A** Παρατηρεῖς πόσον μεγάλη εἶναι ἡ καλωσύνη του, ὅταν φαίνεται ἡ δική μας κακία συγκρινομένη πρὸς ἐκείνην; Ἀφοῦ λοιπὸν τέτοιος εἶναι ὁ Δεσπότης μας ἂς καταφεύγωμεν πάντοτε πρὸς Αὐτὸν καὶ ἂς ἐπικαλούμεθα ὡς βοηθὸν μόνον Αὐτὸν καὶ θὰ τὸν εὕρωμεν ἕτοιμον νὰ μᾶς σώση.

Διότι ἐὰν ἐκεῖνοι ποὺ κατήντησαν σὲ ναυάγιον καὶ φέρονται ἐπάνω σὲ σανίδα, ὅταν καλοῦν ἀμέσως τοὺς εὑρισκομένους μακράν, τοὺς πείθουν νὰ δείξουν φιλανθρωπίαν ἂν καὶ δὲν ἔχουν τίποτε κοινὸν μὲ αὐτούς, ἀλλὰ γνωρίζονται μόνον μὲ τὴν συμφοράν, πολὺ περισσότερον θὰ σώση τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὰς συμφορὰς ὁ φιλάνθρωπος καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει ἐκ φύσεως τὴν καλωσύνην, **B** ἐὰν μόνον θελήσουν νὰ καταφύγουν εἰς Αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἐπικαλεσθοῦν μὲ καθαρὰν διάνοιαν, ἐγκαταλείψαντες τὰς ἀνθρωπίνας ἐλπίδας.

Ὅταν, λοιπόν, περιπέσης σὲ κάποιο ἀπροσδόκητον κακόν, μὴ ἀπογοητεύεσαι, ἀλλ' ἀμέσως ἀνόρθωσε τὴν σκέψιν σου καὶ τρέξε γρήγορα πρὸς τὸ ἥσυχον λιμάνι

3. Ματθ. 7, 9-11.

καὶ τὸν ἀπόρθητον πύργον, δηλαδὴ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διότι δι' αὐτὸ σὲ ἄφησε νὰ πέσῃς, διὰ νὰ τὸν φωνάξῃς.

'Αλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ τότε περισσότερον ἀποθαρρύνονται καὶ ἀπομακρύνουν τὴν ὑπάρχουσαν εὐσέβειαν, πρέπει νὰ κάμνουν τὸ ἀντίθετον. Διότι, ἐπειδὴ μᾶς ἀγαπᾷ πάρα πολύ, διὰ τοῦτο μᾶς ἀφήνει νὰ θλιβώμεθα, διὰ νὰ συνδεώμεθα μὲ αὐτὸν τελειότερα.

C 'Αφοῦ καὶ μερικαὶ μητέρες, αἱ ὁποῖαι κατατρομάζουν τὰ ἀπείθαρχα παιδιά τους μὲ διαφόρους προσωπίδας, τὰ ἀναγκάζουν νὰ καταφεύγουν εἰς τὴν ἀγκαλιάν των. Τὸ κάμνουν δὲ αὐτὸ χωρὶς νὰ θέλουν νὰ τὰ λυπήσουν, ἀλλὰ μηχανεύονται τρόπους διὰ νὰ μένουν πλησίον των τὰ παιδιά.

Ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἐπιθυμῶν πάντοτε νὰ συνδέσῃ ἡμᾶς μὲ τὸν Ἑαυτόν Του, σὰν ἕνας ἰσχυρὸς ἐραστὴς — μᾶλλον δὲ ἰσχυρότερος ἀπὸ κάθε ἐραστὴν — σὲ ἀφήνει νὰ εὑρίσκεσαι εἰς τοιαύτας ἀνάγκας, διὰ νὰ ἀσχολεῖσαι διαρκῶς μὲ τὴν προσευχὴν καὶ συνεχῶς Αὐτὸν νὰ ἐπικαλῆσαι καὶ νὰ ἐνδιαφέρεσαι διὰ τὰ σχετιζόμενα μὲ Αὐτόν, ἀδιαφορῶν διὰ τὰ ἄλλα.

D «Ὦ Κύριε, λύτρωσε τὴν ψυχήν μου». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει: «ἔχω τὴν ἀξίωσιν, λοιπόν, Κύριε, ἐλευθέρωσε τὴν ψυχήν μου». Ἄλλος λέγει: «Ὦ Κύριε, περίσωσε τὴν ψυχήν μου». Εἶδες φιλομαθῆ ψυχήν, πῶς ζητεῖ μόνον ἕνα πρᾶγμα; Ἀφοῦ ἀφήσῃ ὅλα τὰ κοσμικὰ νὰ παραμείνῃ ἀπείρακτη καὶ νὰ μὴ πάθῃ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τὴν βλάπτουν. Διότι ὅταν αὐτὴ εὑρίσκεται εἰς καλὴν κατάστασιν ὅλα τὰ ἄλλα θὰ ἀκολουθήσουν. Καθὼς ἀκριβῶς ὅταν δὲν εὑρίσκεται εἰς καλὴν κατάστασιν, ἡ ἄλλη εὐτυχία δὲν μᾶς ὠφελεῖ καθόλου.

Διὰ τοῦτο πρέπει ὅλα νὰ κάμνωμεν καὶ νὰ λέγωμεν ἔτσι, ὥστε νὰ σῴζωμεν αὐτήν. Διότι αὐτὸ ὑπαινίσσεται ὅταν λέγῃ: «νὰ εἶσθε φρόνιμοι ὅπως οἱ ὄφεις».[4] Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος προβάλλει τὸ ὑπόλοιπον σῶμά του διὰ νὰ προφυλάξῃ τὴν κεφαλήν του, **E** ἔτσι καὶ σὺ πρέπει ὅλα τὰ ἄλλα νὰ τὰ ἀπομακρύνῃς χάριν τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς σου.

Διότι οὔτε ἡ πτωχεία, οὔτε ἡ ἀσθένεια, οὔτε αὐτὸς ποὺ θεωρεῖται τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, ὁ θάνατος θὰ μπορέσουν νὰ βλάψουν ἐκεῖνον ποὺ ἔπεσε, ὅταν ἐκεί-

4. Ματθ. 10, 16.

νη, ἡ ψυχή, σῴζεται. Καθὼς ἀκριβῶς οὔτε ἀπὸ τὴν ζωὴν θὰ κερδίσῃ τίποτε, ὅταν αὐτὴ ἔχῃ καταστραφῆ καὶ ἔχῃ διαφθαρῆ.

305 **A** Διὰ τοῦτο, λοιπόν, κάμνει λόγον διὰ τὴν ψυχήν, ἀφήσας ὅλα τὰ ἄλλα καὶ ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ κάμνωμεν ἠπίως τὰς διορθώσεις της, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ ἀπὸ τὰς ἀνυποφόρους τιμωρίας. «Ὁ Κύριος εἶναι λέγει· οὔτε νὰ ἀπελπίζεσαι, διότι ὁ Θεὸς εἶναι εὔσπλαγχνος».

Εἶδες πῶς ἐκπαιδεύει τὸν ἀκροατήν, ὥστε οὔτε νὰ ἀπελπίζεται οὔτε νὰ ἀποθαρρύνεται; Διότι αὐτὸ σχεδὸν λέγει· οὔτε νὰ ἀπελπίζεσαι, διότι ὁ Θεὸς εἶναι εὔσπλαγχνος, οὔτε νὰ ἀποθαρρύνεσαι, διότι εἶναι καὶ δίκαιος. Ἄλλου μέν, λοιπόν, ἀποκόπτει τὴν ἀδιαφορίαν, ἄλλου δὲ ἀφαιρεῖ τὴν ἀπελπισίαν, ἀσχολούμενος μὲ τὴν σωτηρίαν μας καὶ μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς τρόπους.

Κατόπιν, ἀποδεικνύων τὴν μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν, προσθέτει λέγων πάλιν: «καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶναι εὔσπλαγχνος». **B** Καὶ καλῶς εἶπεν «ὁ Θεὸς ἡμῶν» πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς Θεούς, τοὺς ὁποίους πρὸ ὀλίγου ἀνέφερε. Διότι ἔργον ἐκείνων εἶναι νὰ σφάζουν, νὰ ἐξαφανίζουν καὶ νὰ πολεμοῦν ἀπροκήρυκτα. Αὐτοῦ, ὅμως, ἔργον εἶναι νὰ δεικνύῃ φιλανθρωπίαν καὶ συγχώρησιν καὶ νὰ ἀποσπᾷ διαρκῶς ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Κατ' ἐξοχὴν τὰ ἀνωτέρω, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, ἀποδεικνύουν, ὅτι οἱ μὲν εἶναι δαίμονες καὶ ὀλέθριοι, ὁ δὲ κηδεμὼν καὶ προστάτης καὶ ἀληθινὸς Θεός.

«Ὁ Κύριος φυλάσσει τὰ νήπια· ἐταπεινώθηκα καὶ μὲ ἔσωσε». Ἐδῶ ἀναφέρει τὴν πιὸ μεγάλη μορφὴ τῆς Προνοίας Του. Διότι ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι εἶναι εὔσπλαγχνος καὶ δίκαιος καὶ ὅτι ἐλεεῖ, τώρα ἀποδεικνύει τὸ ἔργον τῆς πιὸ μεγάλης φιλανθρωπίας Του. Ποῖον, λοιπόν, εἶναι αὐτό; — τὸ ὅτι φυλάσσει τὰ νήπια. **C** Διότι ἡμεῖς μὲν καὶ λογικὸν ἔχομεν, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ προφυλασσώμεθα, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκλέγωμεν ὅσα μᾶς μορφώνουν καὶ νὰ ἀποκρούωμεν τὰς ἐπερχομένας συμφορὰς καὶ νὰ καταπαύωμεν τὰς ὑπαρχούσας, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἔχομεν καὶ τέχνας γνωρίζομεν. Τὰ παιδιά, ὅμως, εἶναι ἐστερημένα ὅλων αὐτῶν ἐπειδὴ εἶναι ἀπροστάτευτα.

'Αλλὰ εἰς ὅλα ἔχουν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐὰν δὲν ἀπελάμβανον συνεχῶς ὅλα θὰ εἶχαν ἐξαφανισθῆ. Διότι καὶ τὸ φίδι θὰ ἐξηφάνιζε τὸ παιδὶ ἐνῷ θὰ ἦτο ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανα καθὼς καὶ ἡ ὄρνις τῆς οἰκί-

ας καὶ πολλὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ συρόμενα εἰς τὰς οἰκίας. Διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ δεικνύουν πρὸς αὐτὰ τὴν ἁρμόζουσαν φροντίδα ἡ παραμάνα, ἡ μητέρα ἢ κάποιος ἄλλος, D ἐὰν δὲν ἀπολαμβάνουν τὴν ἐπίδρασιν ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Μερικοὶ δὲ λέγουν, ὅτι αὐτὸς ὁ λόγος ἔχει λεχθῆ καὶ διὰ τὰ ἔμβρυα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἐξέλθει ἀκόμη ἀπὸ τὴν κοιλίαν.

«Ἐταπεινώθηκα καὶ μὲ ἔσωσε». Δὲν εἶπεν ὅτι δὲν μὲ ἄφησε νὰ πέσω μέσα εἰς τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ μὲ ἔσωσε μετὰ ἀπὸ τὴν πτῶσιν. Διότι, ἀφοῦ ὡμίλησεν διὰ τὴν γενικὴν πρόνοιαν Αὐτοῦ, προχωρεῖ τὸν λόγον πρὸς τὸ συγγενὲς πρόσωπον. Διότι εἶναι συνήθειά του νὰ συγκροτῇ αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὰ γενικὰ καὶ ἀπὸ τὰ μερικά. Μή, λοιπόν, οὔτε σὺ νὰ ἐπιδιώκῃς τὴν ζωὴν ποὺ εἶναι γεμάτη ἀφοβίαν διότι αὐτὸ δὲν εἶναι συμφέρον σου.

E Διότι ἐὰν εἰς τοὺς προφήτας δὲν ἦτο συμφέρον πολὺ περισσότερον δὲν εἶναι εἰς σέ. Ὅτι δὲ δὲν ἦτο συμφέρον ἄκουσε τί λέγει: «καλὸν εἶναι διότι μὲ ἐταπείνωσες διὰ νὰ γνωρίσω τὰς ἐντολάς σου».[5] Ἡ εὐχαριστία ἐδῶ εἶναι διπλῆ, διότι τὸν ἄφησε νὰ πέσῃ μέσα σὲ κινδύνους καὶ διότι ὅταν ἔπεσε δὲν τὸν ἐγκατέλειψεν. Καὶ τὰ δύο δὲ εἶναι κάποια μορφὴ εὐεργεσίας· καὶ ἡ δευτέρα δὲν εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν πρώτην, ἀλλὰ καὶ μεγαλυτέρα, ἐὰν πρέπει νὰ εἴπωμεν καὶ κάτι ἀξιοθαύμαστον. 306 A Διότι ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν κατέπαυσεν τοὺς κινδύνους, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἔκαμεν τὴν ψυχὴν πιὸ φιλομαθῆ.

«Ἐπίστρεψε, ψυχή μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, διότι ὁ Κύριος σὲ εὐηργέτησεν». «Διότι ἐλύτρωσε τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τὸν θάνατον, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ τὸν πόδα μου ἀπὸ τὸ ἐμπόδιον». «Θὰ περιπατῶ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων». Ἡ μὲν ἱστορικὴ διήγησις ἀναφέρει μεγάλην ἀπολύτρωσιν, ἀνακούφισιν καὶ ἐλευθερίαν. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελε ἐννοήσει αὐτὴν ἀναγωγικῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὀνομάσῃ λύτρωσιν καὶ ἀνάπαυσιν τὴν ἀποδημίαν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωήν. B Διότι εἶναι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς ἀπροσδοκήτους συμφορὰς καὶ δὲν ὑπόκειται πλέον εἰς τὴν ἀβεβαιότητα, ἀλλὰ εἶναι ἀσφαλὴς ὁ ἀποθανὼν μὲ καλὴν ἐλπίδα. Διότι ἂν καὶ ὁ θάνατος ἔχει εἰσαχθῆ λόγῳ τῆς ἁμαρτίας, ὅμως ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ αὐτὸν πρὸς εὐεργεσίαν. Διὰ τοῦτο, βεβαίως, δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς αὐ-

5. Ψαλμ. 118, 7.

τόν, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν ἔκαμε κοπιαστικήν, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν θὰ τὸ ἐπέτρεπε πρωτύτερα αὐτὸ ἐὰν δὲν ἦτο πολὺ χρήσιμον καὶ ποὺ ἔγινε μὲ τὴν σοφίαν Του. Διὰ τοῦτο ὅταν εἶπεν «τὴν ἡμέραν ποὺ θὰ φάγετε ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἀποθάνετε ὁπωσδήποτε»,[6] δὲν ἠρκέσθη εἰς τὸ πρόστιμον. Τὸ πρόστιμον δὲ ἦτο τὸ ἑξῆς: «εἶσαι χῶμα καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψῃς».[7]

C Τώρα δὲ προσθέτει καὶ ἄλλο πρόστιμον λέγων: «μὲ τὸν ἱδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ τρώγῃς τὸ ψωμί σου. Θὰ φυτρώσῃ ἀγκάθια καὶ ζιζάνια. Μὲ κόπους θὰ τὴν ἀπολαμβάνῃς. Καὶ εἰς τὴν γυναῖκα εἶπεν· θὰ πληθύνω πολὺ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμόν σου. Μὲ λύπας θὰ γεννᾷς τὰ παιδιά».[8]

Διότι δὲν ἦτο ἀρκετὸς ἐκεῖνος νὰ σωφρονίσῃ αὐτούς. Πολλούς, βεβαίως, βλέπομεν νὰ γίνωνται καλλίτεροι μὲ τὰ ἀνωτέρω. Διότι ὅταν ἔλθῃ ὁ θάνατος παραδίδει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀναισθησίαν. Αὐτά, ὅμως, κάμνουν τοὺς ζωντανοὺς καλλιτέρους. Ἐὰν δὲ νομίζῃς ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι φοβερόν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν εὑρισκομένων εἰς τοιαύτην κατάστασιν. Τὸ ὅτι δὲ ὁ φόβος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀδυναμίας, ἄκουσε τὸν Παῦλον, D ὁ ὁποῖος καὶ εὔχεται αὐτὸ καὶ χαίρει ὅταν λέγῃ: «τὸ νὰ ἀποθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν, διότι τοῦτο εἶναι πολὺ καλλίτερον».[9] Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος: «Χαίρω καὶ συμμετέχω εἰς τὴν χαρὰν ὅλων σας. Τὸ ἴδιο καὶ σεῖς νὰ χαίρετε καὶ νὰ συμμετέχετε εἰς τὴν χαράν μου».[10] Διὰ τὰ ἀντίθετα, ὅμως, πονᾷ καὶ λέγει: «ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι στενάζομεν μέσα μας καθὼς περιμένομεν τὴν υἱοθεσίαν, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματός μας».[11] Καὶ πάλιν λέγει: «ἡμεῖς ποὺ εἴμεθα εἰς τὸ σῶμα αὐτό, στενάζομεν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος του».[12]

Εἶδες πόσον καλὴ εἶναι ἡ ἀσκητικὴ ζωή; Ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς ἄλλους φαίνονται ὅτι εἶναι ἄξια δακρύων δι᾽ αὐτὸν εἶναι ἄξια προσευχῆς· καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς ἄλλους φαίνονται ὅτι εἶναι ἄξια χαρᾶς

6. Γεν. 2, 17.
7. Γεν. 3, 19.
8. Πρβλ. Γεν. 3, 16 - 19.
9. Φιλιπ. 1, 23.
10. Φιλ. 2, 18.
11. Ρωμ. 8, 23.
12. Β' Κορ. 5, 4.

καὶ εὐχαριστήσεως, **E** δι' αὐτὸν εἶναι ἄξια στεναγμῶν. Ἢ μήπως δὲν εἶναι ἄξιον στεναγμῶν τὸ νὰ ζῶμεν εἰς ξένην πατρίδα καὶ νὰ κατοικῶμεν μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας; Ἢ μήπως δὲν εἶναι ἄξιον χαρᾶς τὸ νὰ ἀράξωμεν γρήγορα μέσα εἰς τὸ ἥσυχον λιμάνι καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν οὐράνιον πόλιν, ἀπὸ ὅπου ἔφυγαν ὁ πόνος, ἡ λύπη καὶ ὁ στεναγμός;

Καὶ τί μὲ ἐνδιαφέρει ἐμέ; λέγει ὁ ἁμαρτωλός. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶναι ὁ θάνατος ποὺ προξενεῖ τὴν λύπην, ἀλλὰ ἡ πονηρὴ συνείδησις; 307 **A** Παῦσε, λοιπόν, νὰ εἶσαι ἁμαρτωλὸς καὶ θὰ σοῦ εἶναι ἐπιθυμητὸς ὁ θάνατος.

«Τὰ μάτια μου ἀπὸ τὰ δάκρυα». Εὐλόγως ὡμίλησεν ἔτσι, διότι ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει λύπη, οὔτε μελαγχολία, οὔτε κλάμα». «Καὶ τὰ πόδια μου ἀπὸ τὸ ἐμπόδιον». Αὐτὸ εἶναι σπουδαιότερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Πῶς; —Ὅτι εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν λύπην, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πτῶσιν καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλήν. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔφυγε μὲ καλὰς πράξεις ἔχει σταθῆ ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν, ἔχει πιάσει καλὰ τὸ λιμάνι, ἔχει πλέον ἀφαιρέσει ὅλα τὰ ἐμπόδια. Δὲν ἔχει καθόλου ταραχὴν ἢ θόρυβον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔφυγε ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ παραμένει εἰς διαρκῆ δόξαν.

B «Θὰ περιπατῶ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει: «ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου» καὶ ἄλλος: «θὰ περιπατήσω ἀνάμεσα». Αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος φανερώνει λέγων: «καὶ ἡμεῖς θὰ ἁρπαχθοῦμε εἰς τὰς νεφέλας πρὸς προϋπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἔτσι θὰ εἴμεθα πάντοτε μὲ τὸν Κύριον».[13]

Καὶ ὀρθῶς εἶπεν «εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων». Διότι ἐκείνη εἶναι ἡ ἀληθινὴ ζωή, ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ ἔχει τὰ γνήσια ἀγαθά. «Ὅταν καταργήσῃ, λέγει ὁ Παῦλος, κάθε ἀρχὴν καὶ κάθε ἐξουσίαν... ὁ τελευταῖος ἐχθρὸς ποὺ θὰ καταργηθῇ εἶναι ὁ θάνατος».[14]

Ὅταν δὲ καταργηθοῦν αὐτὰ δὲν μένει πλέον τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προκαλοῦν λύπην, οὔτε ἡ φροντὶς οὔτε ὁ πόνος. Ὥστε ἐκεῖ ὅλα εἶναι χαρά, εἰρήνη, ἀγάπη, εὐθυμία, εὐχαρίστησις, ἀλήθεια, εἰλικρίνεια καὶ σταθερότης. **C** Διότι ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ

13. Πρβλ. Α' Θεσ. 4, 17.
14. Α' Κορ. 15, 24, 26.

γλιστρήματα· οὔτε θυμός, οὔτε λύπη, οὔτε ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, οὔτε πόθος τῶν σωμάτων, οὔτε πτωχεία, οὔτε πλοῦτος, οὔτε ἀτιμία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά.

Αὐτήν, λοιπόν, τὴν ζωὴν ἂς ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὅλα νὰ τὰ κάμνωμεν χάριν αὐτῆς. Διότι δι' αὐτὸ προτρεπόμεθα νὰ λέγωμεν καὶ εἰς τὴν προσευχήν: «ἂς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου»,[15] διὰ νὰ ἀποβλέπωμεν πάντοτε εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Διότι αὐτός, ὁ ὁποῖος κατέχεται ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τρέφεται μὲ τὰς ἐλπίδας ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν, δὲν βυθίζεται σὲ καμμίαν ἀπὸ τὰς συμφορὰς τῆς παρούσης ζωῆς **D** καὶ δὲν σύρεται πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τίποτε ποὺ προκαλεῖ λύπην. Ἀλλὰ καθὼς ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ταξειδεύουν πρὸς τὴν βασιλικὴν πόλιν, δὲν ἐξουσιάζονται ἀπὸ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι πλησίον τοῦ δρόμου· οὔτε ἀπὸ τὰ λειβάδια, οὔτε ἀπὸ τούς κήπους, τὰς φάραγγας ἢ τὰς ἐρημίας. Ἀλλά, ἀψηφοῦντες αὐτά, ἀποβλέπουν μόνον εἰς ἕνα σκοπόν, δηλαδὴ τὴν πόλιν ποὺ θὰ τοὺς ὑποδεχθῇ. Ἔτσι εἶναι καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κάθε ἡμέραν φαντάζεται ἐκ νέου ἐκείνην τὴν πόλιν καὶ τρέφει τὴν ἐπιθυμίαν του δι' αὐτήν. Ἐκεῖνος δὲν θὰ θεωρήσῃ ὡς τρομερὸν τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ τρομακτικά, οὔτε ὡς χαρούμενον καὶ σπουδαῖον τίποτε ἀπὸ τὰ χαρούμενα καὶ σπουδαῖα.

Τί λέγω ὅτι δὲν θὰ θεωρήσῃ; Ἀντιθέτως οὔτε θὰ ἴδῃ αὐτά, ἀποκτῶν ἄλλα μάτια, σὰν ἐκεῖνα ποὺ συνεβούλευσεν ὁ Παῦλος λέγων: **E** «Ἐπειδὴ τὸ βλέμμα μας προσηλώνεται ὄχι σὲ ἐκεῖνα ποὺ βλέπονται, ἀλλὰ σὲ ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται, διότι ἐκεῖνα ποὺ βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται εἶναι αἰώνια».[16]

Εἶδες πῶς παρουσίασε τὴν ὁδὸν μὲ ἄλλην λέξιν; Ἂς ἐπιδιδώμεθα, λοιπόν, εἰς αὐτὰ διὰ νὰ συναντήσωμεν αὐτὰ καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν γνησίαν ζωήν. 308 **A** Εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ συναντήσωμεν αὐτὴν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

15. Ματθ. 6, 10.
16. Β' Κορ. 4, 18.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ 115 (ΡΙΕ') ΨΑΛΜΟΝ

«Ἐπίστευσα καὶ διὰ τοῦτο ὡμίλησα ἐγὼ δὲ ἐταπεινώθηκα πολύ».

Αὐτὸ τὸ ρητὸν ἐνθυμηθεὶς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος κάπως ἔτσι ὁμιλεῖ: «ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ ἴδιον πνεῦμα τῆς πίστεως σύμφωνα πρὸς ὅ,τι εἶναι γραμμένον, **B** ἐπίστευσα καὶ διὰ τοῦτο ὡμίλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὰ τοῦτο καὶ ὁμιλοῦμεν».[1]

Εἶναι ἀνάγκη, λοιπόν, πρῶτα νὰ εἴπωμεν πῶς ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸ τὸ ρητὸν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ περὶ τίνος αὐτὸς ὡμίλησεν. Διότι ἔτσι ἀπὸ αὐτὰ θὰ γίνῃ φανερὴ καὶ ἡ σημασία τοῦ προφητικοῦ ρητοῦ. Ἐξ ἄλλου αὐτὴ εἶναι καὶ ἀρίστη διδασκαλία διὰ νὰ μὴ διακόπτωμεν τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου, οὔτε λαμβάνοντες ἓν τμῆμα τοῦ λόγου νὰ καθήμεθα πλησίον ἐκείνου, ἀλλὰ νὰ ξεκινᾶμε τὴν διήγησιν ἀπὸ τὴν ἀρχήν.

Περὶ τίνος, λοιπόν, ὁμιλῶν ὁ Παῦλος ἐνεθυμήθη αὐτὸν τὸν προφητικὸν λόγον; —Ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ περὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουν κάθε λογικήν, νοῦν καὶ σκέψιν.

C Ἐπειδή, λοιπόν, αὐτὰ ὑπερέβαιναν κάθε λογικὴν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθοῦν, ὑπῆρχεν ἀνάγκη πίστεως διὰ νὰ παραδεχθοῦν αὐτά. Διὰ νὰ μὴ ταράσσεται ὁ Ἰουδαῖος, μήτε νὰ νομίζῃ ὅτι ἀπατᾶται, ἐπειδὴ ὑπερηφανεύετο διὰ τὰς ψυχρὰς ἐλπίδας, διορθώνει τὴν ἀχαριστίαν του μὲ τὸ προφητικὸν ρητὸν λέγων σχεδόν, ὅτι δὲν ζητῶ κάποιο νέον πρᾶγμα, δηλαδὴ τὴν πίστιν, ἀλλὰ παλαιὸν ἀγαθόν.

Καὶ ὁ μὲν Παῦλος ἔτσι γράφει, ὁ δὲ προφήτης προκειμένου νὰ προφητεύσῃ καὶ αὐτὸς περὶ μερικῶν ἀγαθῶν ποὺ θὰ γίνουν εἰς τὸ παρὸν εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρωπίνην συνέπειαν, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ ἔχῃ λόγον νὰ ἀπιστῇ, **D** ἔτσι ἄρχισε τὸν ψαλμὸν λέγων «ἐπίστευσα καὶ διὰ τοῦτο ὡμίλησα».

1. Β' Κορ. 4, 13.

Ὅταν, λοιπόν, κατεστράφησαν τὰ Ἱεροσόλυμα, ὁ ναὸς ἔγινεν ἐρείπια καὶ ὅλοι, ἀφοῦ ἔγιναν αἰχμάλωτοι καὶ ἐδέθησαν, ὡδηγήθησαν εἰς τὴν ξένην χώραν, βάρβαροι δὲ ἀντὶ ἐκείνων κατέλαβον τὴν χώραν των καὶ διετάχθησαν νὰ φυτεύσουν ἀμπέλια, νὰ οἰκοδομήσουν σπίτια καὶ νὰ τελέσουν γάμους. Ὅλα αὐτὰ ἔφεραν εἰς ἀπόγνωσιν τοὺς Ἰουδαίους καὶ ὡς ἑξῆς ἐσκέπτοντο μόνοι των, ὅτι ἂν καὶ εἴχαμε πόλιν καὶ ὅπλα καὶ πύργους καὶ τόσον μεγάλην ἀφθονίαν χρημάτων καὶ ναὸν καὶ βωμὸν καὶ ἱεροτελεστίαν καὶ λατρείαν καὶ ὅλην τὴν ἄλλην πολιτείαν, **E** παραδοθήκαμεν, ἐγίναμε αἰχμάλωτοι καὶ ὡδηγηθήκαμεν εἰς τὴν δουλείαν.

Τώρα δὲ ζῶντες εἰς ξένην χώραν καὶ ἔρημοι ἀπὸ ὅλα, γενάμενοι δοῦλοι καὶ γυμνοί, πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἰδικήν μας χώραν; Ἐπειδή, λοιπόν, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀδυνάτους, σκεπτόμενοι αὐτὰ ἐθορυβοῦντο καὶ ἐταράσσοντο καὶ δὲν ἐπρόσεχαν τοὺς προφήτας ποὺ προέλεγον τὴν ἐπιστροφήν, διὰ τοῦτο ὡμίλησεν ἔτσι ἀποδεικνύων εἰς ὅλους ἀπὸ αὐτὰ ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη πίστεως εἰς τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ὁμιλοῦν, λοιπόν, πρὸς αὐτοὺς καὶ ἄλλοι διαφορετικά, ὅπως ὁ Ἡσαΐας λέγων τὰ ἑξῆς: 309 **A** «παρατηρήσατε καλῶς τὴν στερεὰν πέτραν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκοπήκατε καὶ τὸν βόθρον τοῦ λάκκου ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐβγήκατε».[2]

Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει: «Παρατηρήσατε τὸν Ἀβραὰμ τὸν πατέρα σας καὶ τὴν Σάρραν ποὺ σᾶς ἐγέννησε, ὅτι ἕνας ἦτο καὶ τὸν ἐκάλεσα καὶ τὸν ἁγίασα καὶ τὸν ηὔξησα».[3]

Ἐκεῖνο δὲ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἑξῆς· δὲν ἦτο βάρβαρος ὁ Ἀβραὰμ καὶ χωρὶς ἀπογόνους καὶ μεγάλος εἰς τὴν ἡλικίαν; δὲν εἶχε γυναῖκα ἀνίκανη νὰ ἀποκτήσῃ παιδιὰ λόγῳ τῆς ἡλικίας καὶ ἐκ φύσεως; δὲν ἦσαν ὅλα γεμᾶτα ἀπελπισίαν γύρω του; **B** Τί λοιπόν; Ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἕνα, τὸν ἄτεκνον, τὸν γηρασμένον δὲν ἐγέμισα ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένην;

Διατί, λοιπόν, θορυβεῖσθε; Διότι ἐὰν ἤμουν ἱκανὸς ἀπὸ τὸν ἕνα νὰ γεμίσω τὴν οἰκουμένην, πολὺ περισσότερον ἀπὸ σᾶς τοὺς ὀλίγους εἶμαι ἱκανὸς νὰ γεμίσω τὰ Ἱεροσόλυμα. Δι' αὐτὸ λέγει: «παρατηρήσατε τὴν στερεὰν

2. Ἠσ. 51, 1.
3. Ἠσ. 51, 2.

πέτραν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκοπήκατε»,[4] ὀνομάζων ἔτσι τὸν Ἀβραάμ· «καὶ τὸν βόθρον τοῦ λάκκου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐβγήκατε»,[5] ὀνομάζων ἔτσι τὴν Σάρραν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ λάκκος ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν ἔχει νερὸ ποὺ νὰ ἀναβλύζῃ, ἀλλὰ δέχεται ἀπὸ τὰς βροχὰς ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ ἐκείνη, ἂν καὶ ἦτο στερημένη ἀπὸ τὴν γεννητικὴν δύναμιν, ἔλαβε αὐτὴν τὴν ἱκανότητα ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

C Ὅπως ἀκριβῶς ἡ πέτρα δὲν ἔβγαλε ποτὲ καρπόν, ἔτσι οὔτε ὁ Ἀβραὰμ ἦτο ἱκανός. Ἀλλ' ἐγὼ σᾶς ξεκλώσσησα ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τὸν ἕνα ἐγέμισα τόσας πολλὰς χώρας. Διὰ τοῦτο ἐξάγει καὶ τὸν Ἰεζεκιὴλ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ δείχνει εἰς αὐτὸν σωρὸν ἀπὸ κόκκαλα καὶ προφητεύων τὰ ἀνιστᾷ, δεικνύων εἰς αὐτοὺς τὰ κόκκαλα καὶ λέγων ὅτι «ἐὰν μπορῶ νὰ ἀναστήσω τοὺς νεκρούς, πολὺ περισσότερον ἠμπορῶ νὰ ἀνυψώσω σᾶς τοὺς ζωντανούς».[6]

Ἐκεῖνοι μὲν λοιπὸν οἱ προφῆται αὐτὰ εἶπον, αὐτὸς δὲ ὁ προφήτης τί εἶπε; —«ἐπίστευσα, διὰ τοῦτο καὶ ὡμίλησα». Δηλαδή, χρειάζεται πίστις πρὸς τὰ ὑποσχόμενα. Καὶ ἐγώ, λοιπόν, ἐννοῶν αὐτὰ καὶ σκεπτόμενος καὶ εἰσάγων τὴν πίστιν, ἀφήρεσα κάθε θόρυβον. **D** Ὁ Παῦλος, λοιπόν, αὐτὸ λέγει, ὅτι καὶ εἰς τὰ ἰδικά σας τὰ αἰσθητὰ καὶ ὁρατὰ ἀγαθὰ χρειάζεται πίστις. Ἐὰν δὲ χρειάζεται διὰ τὰ αἰσθητά, πολὺ περισσότερον διὰ τὰ νοερά. Ἐάν, λοιπόν, ἐχρειάσθηκαν πίστιν διὰ νὰ παραδεχθοῦν, ὅτι θὰ ξαναπάρουν τὴν πόλιν των, πολὺ περισσότερον χρειάζεται εἰς ἡμᾶς ποὺ ἀναμένομεν τὸν οὐρανόν.

Ὅταν, λοιπόν, ὑπάρχῃ κάτι μεγάλο, ποὺ ὑπερβαίνει τὴν διάνοιαν καὶ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὸ λογικόν, αὐτήν, τὴν πίστιν πρέπει νὰ παίρνωμεν, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐξετάζωμεν τὰ πράγματα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην συνέπειαν. Διότι ἡ θαυματουργικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ ὅλα αὐτά.

E Ὥστε καὶ δι' αὐτό, ὅταν φιμώνωνται οἱ λογισμοί, πρέπει νὰ τρέχωμεν πρὸς τὴν πίστιν καὶ νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεόν. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ τὰς σκέψεις λογομαχεῖ διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ σχετιζόμενα μὲ Αὐτόν, δὲν δοξάζει τὸν Θεόν, θέλων νὰ βάλῃ κάτω ἀπὸ τὴν ταπεινό-

4. Ἡσ. 51, 1.
5. Ἡσ. 51, 1.
6. Πρβλ. Ἰεζ. 37, 13.

τητα τῶν σκέψεών του τοὺς ἀνεκφράστους τρόπους δράσεώς Του.

Διὰ τοῦτο ὅταν ὁ Παῦλος ὁμιλῇ περὶ τοῦ Ἀβραάμ, ἐπειδὴ δὲν ἔκαμε αὐτό, ἀλλ' ἀφοῦ κατηγόρησε τὰς σκέψεις ἐκοίταζε πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου, διότι αὐτὸ ἐδόξασε πάρα πολὺ τὸν Θεόν, λέγει: «ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, **310 A** δὲν ἔδειξεν ἀμφιβολίας λόγῳ ἀπιστίας, ἀλλ' ἔγινε σταθερώτερος διὰ τῆς πίστεως, ἀποδώσας δόξαν εἰς τὸν Θεόν, ἀπολύτως πεπεισμένος ὅτι εἶναι δυνατὸς νὰ ἐκτελέσῃ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ὑποσχεθῆ».[7]

Τί σημαίνει, ὅμως, τό: «ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ ἴδιον πνεῦμα τῆς πίστεως σύμφωνα πρὸς ὅ,τι εἶναι γραμμένον, ἐπίστευσα καὶ διὰ τοῦτο ὡμίλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὰ τοῦτο καὶ ὁμιλοῦμεν»;[8] Ἐδῶ μᾶς ἀποκαλύπτει κάποιο μεγάλο μυστήριον. Ποῖον, λοιπόν, εἶναι αὐτό; —Τὸ ὅτι ἡ Καινὴ καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη προέρχονται ἀπὸ τὸ ἴδιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὡμίλησεν καὶ εἰς ἐκείνην καὶ εἰς αὐτὴν **B** καὶ ὅτι ἡ πίστις εἶναι διδάσκαλος ὅλων καὶ χωρὶς αὐτὴν δὲν ἠμποροῦμε νὰ εἴπωμεν τίποτε.

«Καὶ ἡμεῖς, λέγει, πιστεύομεν, διὰ τοῦτο καὶ ὁμιλοῦμεν». Διότι ἐὰν ἀφαιρέσῃς αὐτήν, τὴν πίστιν, δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε τὸ στόμα νὰ ἀνοίξῃς. Καὶ διατί δὲν εἶπεν: ἔχοντες τὴν ἰδίαν πίστιν, ἀλλ' «ἔχοντες τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς πίστεως»; Καὶ διὰ νὰ φανερώσῃ αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι χρειάζεται ἡ χορήγησις τοῦ Πνεύματος διὰ νὰ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὕψος τῆς πίστεως καὶ διὰ νὰ ἐξευτελίσῃ τὴν ἀδυναμίαν τῆς λογικῆς.

Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ὁ ἴδιος λέγει: «εἰς τὸν καθένα δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος διὰ κάποιο καλόν. Εἰς τὸν ἕνα δίδεται διὰ τοῦ Πνεύματος λόγος σοφίας, εἰς ἄλλον λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, εἰς ἄλλον δὲ πίστις, εἰς ἄλλον χαρίσματα θεραπειῶν».[9]

C Ἀλλ' ἴσως θὰ ἔλεγε κάποιος — πρᾶγμα βεβαίως ποὺ εἶναι ἀληθὲς — ὅτι ἐννοεῖ ἄλλην πίστιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐγίνοντο θαύματα. Καὶ ἐγὼ γνωρίζω, ὅτι ἄλλη εἶναι ἐκείνη, περὶ τῆς ὁποίας ὡμιλοῦσαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι: «πρόσθεσε εἰς ἡμᾶς πίστιν»[10] καὶ ἄλλη αὐτὴ κατὰ

7. Ρωμ. 4, 20 - 21.
8. Β' Κορ. 4, 13.
9. Α' Κορ. 12, 7 - 9.
10. Λουκ. 17, 5.

τὴν ὁποίαν ὅλοι εἴμεθα πιστοί, χωρὶς μὲν νὰ κάμνωμεν θαύματα, ἀλλ᾿ ἔχοντες τὴν γνῶσιν τῆς εὐσεβείας. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ χρειάζεται ἡ βοήθεια τοῦ Πνεύματος. Διότι καὶ ὁ Λουκᾶς γράφει διὰ κάποιαν ὅτι «τῆς ἄνοιξε τὴν καρδιά, διὰ νὰ προσέχῃ εἰς ὅσα ἔλεγε ὁ Παῦλος».[11] Καὶ ὁ Χριστὸς λέγει: «κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ, ἐὰν ὁ Πατέρας δὲν τὸν ἑλκύσῃ».[12]

D Λοιπόν, ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ διατί ἁμαρτάνουν οἱ μὴ πιστεύοντες ὅτι τὸ Πνεῦμα βοηθεῖ, ὁ Πατὴρ ἕλκει καὶ ὁ Υἱὸς ὁδηγεῖ; Διότι βεβαίως διὰ τὸν ἑαυτόν Του λέγει: «ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός».[13] Λέγει δὲ αὐτὸ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην αὐτοῦ διὰ νὰ ἔλθωμεν πλησίον τοῦ Πατρός.

Ἐάν, λοιπόν, ὁ Πατὴρ ἕλκῃ, ὁ Υἱὸς χειραγωγῇ καὶ τὸ Πνεῦμα φωτίζῃ, διατί ἁμαρτάνουν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν εἱλκύσθησαν, οὔτε ἐχειραγωγήθησαν, οὔτε ἐφωτίσθησαν; Διότι δὲν προσφέρουν τοὺς ἑαυτούς των ἀξίους νὰ δεχθοῦν αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν φώτισιν.

Παρατήρησε, λοιπόν, ὅτι αὐτὸ συνέβη μὲ τὸν Κορνήλιον.[14] Διότι ἐκεῖνος δὲν εὗρῆκε αὐτὸ μόνος του, ἀλλ᾿ ὁ Θεὸς τὸν ἐκάλεσε, ἀφοῦ ἐπρόλαβε καὶ ἔκαμε ἄξιον τὸν ἑαυτόν του. E Διὰ τοῦτο, λοιπόν, καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλῶν περὶ πίστεως ἔλεγεν: «Καὶ αὐτὸ δὲν προέρχεται ἀπὸ σᾶς, ἀλλὰ εἶναι τοῦ Θεοῦ δῶρον».[15] Ἀληθῶς δὲν σὲ ἀφήνει στερημένον ἀπὸ ἐπιτυχίας. Διότι ἐὰν εἶναι ἔργον Αὐτοῦ νὰ ἑλκύῃ καὶ νὰ παραλαμβάνῃ, ὅμως ἐπιζητεῖ καὶ πειθαρχικὴν ψυχὴν καὶ τότε προσφέρει τὴν συμμαχίαν του. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει ὁ Παῦλος: «δι᾿ ἐκείνους ποὺ εἶναι καλεσμένοι σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεσιν τοῦ Θεοῦ».[16] Διότι δὲν ἐξηναγκάσθη νὰ μᾶς προσφέρῃ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σωτηρίαν.

311 A Ἀλλ᾿ ἂν καὶ τὸ περισσότερον εἶναι ἰδικόν Του, σχεδὸν δὲ καὶ ὁλόκληρον, ὅμως ἄφησε καὶ εἰς ἡμᾶς ὀλίγον διὰ νὰ εἶναι εὔλογη ἡ δικαιολογία τῶν στεφάνων. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ὁ Παῦλος εἰπὼν «ἔχοντες τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς πίστεως»,[17] δηλαδὴ ἐκεῖνο ποὺ ὡμίλησε καὶ εἰς

11. Πρ. Ἀπ. 16, 14.
12. Ἰω. 6, 44.
13. Ἰω. 14, 6.
14. Πρ. Ἀπ. 10, 1 - 48.
15. Ἐφεσ. 2, 8.
16. Ρωμ. 8, 28.
17. Β΄ Κορ. 4, 13.

τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, προσέθεσε: «καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὰ τοῦτο καὶ ὁμιλοῦμεν».[18]

Πολὺ περισσότερον, βεβαίως, ἐδῶ ὑπάρχει ἀνάγκη πίστεως παρὰ ἐκεῖ καὶ ἕνεκα τῆς φύσεως τῶν ἐκφράσεων, ἡ ὁποία εἶναι ἀόρατος καὶ νοερὰ καὶ ἕνεκα τῆς εὐταξίας τῶν καιρῶν. Διότι τὰ βραβεῖα δὲν εἶναι διὰ τὴν παροῦσαν ζωήν, ἀλλὰ διὰ τὴν μέλλουσαν. Μᾶλλον δὲ καὶ διὰ τὰ παρόντα χρειάζεται πίστις. Διότι καὶ αὐτὰ ποὺ ἐδίδοντο ἐχρειάζοντο πίστιν ὅταν ἐδίδοντο, καὶ ἡ κοινωνία τῶν μυστηρίων καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ βαπτίσματος.

B Τοιουτοτρόπως ἡ δύναμις τῶν ἀγαθῶν ὑπερέβαινε κάθε λογικήν. Ἐάν, λοιπόν, ἐχρειάζετο πίστις δι᾿ ἐκεῖνα τὰ παχύτατα καὶ αἰσθητά, πολὺ περισσότερον ἐδῶ. Ἀλλ᾿ ἡ μὲν ἀποστολικὴ πρότασις ἔλαβε τὴν ἁρμόζουσαν ἑρμηνείαν· καιρὸς λοιπὸν καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν προφητικὴν καὶ νὰ εἴπωμεν τί λέγει αὐτὸς ὁ εὐτυχής. Τί, λοιπόν, λέγει; —«ἐπίστευσα καὶ διὰ τοῦτο ὡμίλησα». Ἂν καὶ δὲν εἶπε ποτὲ τίποτε, λέγει μέσα εἰς τὴν σκέψιν του ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθῆ. Ποῖον εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθῆ; C Ἀφοῦ ἐσκέφθηκα, λέγει, τὴν συμφορὰν καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν τραγῳδίαν, τὴν καταστροφὴν ἐκείνην καὶ τὴν παντελῆ ἐρήμωσιν, δὲν ἀπεγοητεύθην ὡς πρὸς τὴν μεταβολὴν πρὸς τὸ καλλίτερον, ἀλλὰ ἤλπιζα εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἐξέφρασα καὶ ὡμίλησα σχετικῶς. Διότι καὶ εἰς τοὺς προηγουμένους ψαλμοὺς πολλὰ εἶπα δι᾿ αὐτήν. Ὡμίλησα δὲ καὶ ἀνήγγειλα ἐκπαιδευόμενος ἀπὸ τὴν πίστιν.

Ἄλλος, ὅμως, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι πολὺ ἐκπαιδευμένος ἀπὸ αὐτήν, πρόσεξε πῶς κουτσαίνει καὶ θορυβεῖται. Διότι ἐὰν ὁ Δαβὶδ λέγῃ ἐκεῖνον τὸν ψαλμόν, τὸν λέγει ὄχι διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ διὰ νὰ περιγράψῃ τὰ πάθη τῶν ἐλαττωματικῶν. D Λέγει δὲ τὰ ἑξῆς: «Βεβαίως ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς εἰς τὸν Ἰσραήλ, εἰς τοὺς καθαροὺς εἰς τὴν καρδίαν»,[19] «ὡς πρὸς ἐμὲ ὅμως οἱ πόδες μου σχεδὸν ἐκλονίσθησαν, τὰ βήματά μου παρ᾿ ὀλίγον ἐγλίστρησαν».[20] Ἐδῶ δὲν ὁμιλεῖ διὰ πόδια καὶ βήματα, ἀλλὰ περὶ ἐλαττωματικῶν σκέψεων. Προσθέτει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν λέγων τὰ ἑξῆς: «διότι ὠργίσθην ἐναντίον τῶν παρανόμων»,[21] δηλαδὴ βλέπων τοὺς μὲν βαρβάρους νὰ εὐτημε-

18. Αὐτόθι.
19. Ψαλμ. 72, 1.
20. Ψαλμ. 72, 2.
21. Ψάλμ. 72, 3.

ροῦν, τοὺς δὲ Ἰουδαίους νὰ ταπεινώνωνται. Καὶ ποῖον, λέγει, εἶναι τὸ εἶδος τοῦ ἐλαττώματος; —«Καὶ εἶπα· ματαίως λοιπὸν ἐτήρησα τὴν καρδίαν μου καθαρὰν καὶ ἔπλυνα τὰ χέρια μου εἰς τὴν ἀθωότητα».[22] Ἀπὸ τί δὲ ὡδηγήθη νὰ εἴπῃ αὐτά, τὸ ἐξηγεῖ λέγων: «ἰδοὺ τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἀσεβεῖς καὶ συσσωρεύουν πλούτη δι' αἰωνίαν εὐημερίαν».[23] Κατόπιν κοίταξε πῶς ἐπανακτᾷ τὸν ἑαυτόν του λέγων: «ἐὰν ἔλεγα· θὰ ὁμιλήσω ἔτσι, αὐτὸ ἐφάνη εἰς ἐμὲ δύσκολον ἔργον, **E** μέχρις ὅτου εἰσέλθω εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ἀντιληφθῶ τὴν μελλοντικὴν τύχην των».[24]

Αὐτὸ δὲ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἑξῆς· ἐκουραζόμουν, ἐταλαιπωρούμην μὲ τὰς σκέψεις μου. Διότι τέτοια εἶναι ἡ σκέψις. Κατόπιν ἐσκεπτόμουν ὅτι κάμνω κοπιαστικὸν ἔργον. Ἀναζητῶν αὐτά, τίποτε δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ μάθω ἀκριβῶς ἕως ὅτου ξαναπάρω τὴν πατρίδα.

Παρατηρεῖς πόσον κακὸν εἶναι νὰ ἐμπιστευώμεθα εἰς τὸ λογικὸν τὰς ὑποθέσεις τῆς πίστεως καὶ ὄχι εἰς τὴν πίστιν; Διότι, ἐὰν ἐκεῖνος ἦτο στερεωμένος εἰς τὴν πίστιν, δὲν θὰ ἔλεγεν αὐτά, δὲν θὰ ἠνοχλεῖτο, **312 A** δὲν θὰ ἐταράσσετο, οὔτε θὰ ἐταλαντεύοντο τὰ πόδια του καὶ οὔτε παρ' ὀλίγον νὰ ἔχανε τὰ βήματά του.

Ἀλλ' ὁ προφήτης δὲν ὁμοιάζει μὲ αὐτόν. Ἀντιθέτως, στηριγμένος εἰς τὸν βράχον, οὔτε ἐθορυβεῖτο οὔτε ἐταράσσετο, ἀλλά, βλέπων τοὺς μὲν Ἰουδαίους εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, τοὺς δὲ βαρβάρους ἀντιθέτως, ἐκήρυττεν συνεχῶς μὲ λαμπρὰν φωνὴν καὶ πιστοποιημένην σκέψιν περὶ τῆς ἐπιστροφῆς καὶ μάλιστα εἰς πολλοὺς ψαλμούς. Ἐπίσης εἶχε πολὺ θάρρος, χωρὶς νὰ δίδῃ σημασίαν οὔτε εἰς τὴν δύναμιν τῶν βαρβάρων οὔτε εἰς τὴν ταπείνωσιν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὑποσχέθη αὐτά. **B** Διὰ τοῦτο λέγει: «ἐπίστευσα καὶ διὰ τοῦτο ὡμίλησα, ἐγὼ δὲ ἐταπεινώθηκα πολύ».[25] Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει «ἐγὼ ὅμως ἐταλαιπωρήθην πολύ».

«Ἐγὼ δὲ εἶπα εἰς τὴν ἔκστασίν μου, κάθε ἄνθρωπος εἶναι ψεύστης». Ἄλλος ἑρμηνευτής: «Καὶ εἶπα στενοχωρούμενος ὅτι κάθε ἄνθρωπος πλανᾶται». Ἀπὸ ἐδῶ πάλιν δεικνύει τὰ ἔνδοξα ἔργα τῆς πίστεως, διότι οὔτε

22. Ψαλμ. 72, 13.
23. Ψαλμ. 72, 12.
24. Ψαλμ. 72, 16-17.
25. Ψαλμ. 115, 1.

τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν ἀπελπισίαν. Διότι τέτοιας λογῆς εἶναι ἡ πίστις· εἶναι σὰν κάποια ἱερὰ ἄγκυρα, ἡ ὁποία ὑψώνει ἀπὸ παντοῦ τὴν σκέψιν ποὺ τὴν κατέχει. **C** Καὶ τότε μάλιστα ἀποδεικνύεται αὐτὸ πολὺ ὅταν πείθῃ ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει ὥστε ἀπὸ τὰς δυσκολίας νὰ ἀναμένῃ καλὰς ἐλπίδας, ἀπομακρύνουσα τὴν ταραχὴν τῆς διανοίας.

Αὐτὸ ἀκριβῶς φανερώνων καὶ αὐτὸς ἔλεγε: «ἐγὼ ἐταλαιπωρήθην πολύ»· δηλαδὴ ἐταλαιπωρήθην, ἀλλὰ δὲν ἀπελπίσθηκα, οὔτε ἔχασα τὸ θάρρος μου.

Κατόπιν ἀποδεικνύων ὅτι δὲν ἐταλαιπωρήθη ἁπλῶς, προσθέτει τὴν αὔξησιν καὶ λέγει: «ἐγὼ δὲ εἶπα εἰς τὴν ἔκστασίν μου, κάθε ἄνθρωπος εἶναι ψεύστης». Τί σημαίνει «εἰς τὴν ἔκστασίν μου»; —Εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμφορᾶς, εἰς τὸ μέγεθος τῶν κακῶν, ἐννοεῖ. Διότι ἔπεσεν ἐπάνω μας τόσος πειρασμός, ὥστε μᾶς ἐνέβαλλεν ἔκστασιν καὶ βαρὺν ὕπνον. Ἐδῶ βεβαίως μὲ τὴν ἔκστασιν ἐννοεῖ τὴν ἀναισθησίαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰς κακίας. **D** Διότι καὶ διὰ τὸν Ἀδὰμ ὅταν λέγῃ ὅτι ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ἔκστασιν,[26] ἐννοεῖ κάποιαν μορφὴν ἀναισθησίας. Διότι ἔκστασις ὀνομάζεται τὸ νὰ εἶσαι ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτόν σου. Ἐπεβλήθη δὲ τότε εἰς αὐτὸν διὰ νὰ μὴ αἰσθάνεται τὴν ἀφαίρεσιν τῆς πλευρᾶς του καὶ νὰ μὴ πονᾷ δι' αὐτήν. Ἔτσι ὁ Θεὸς ὑποκλέπτων τὴν αἴσθησιν τοῦ πόνου, διὰ νὰ μὴ μισήσῃ τὸ προερχόμενον ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ ἐπόνεσεν, ἐπέφερεν εἰς αὐτὸν ἔκστασιν.

Καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει: «ἔπεσεν ἐπάνω τους ἔκστασις».[27] Καὶ ἐδῶ ἐννοεῖ κάποιον λήθαργον καὶ τὸ νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτόν τους. Παντοῦ δὲ ἡ ἔκστασις αὐτὸ φανερώνει. **E** Γίνεται δὲ αὐτὴ ἢ ὅταν ὁ Θεὸς τὴν προκαλεῖ ἢ ὅταν αἱ πολλαὶ κακίαι δημιουργοῦν εἰς κάποιον τὸν λήθαργον. Ἐδῶ μὲ τὴν ἔκστασιν ἐννοεῖ τὰς πολλὰς κακίας ποὺ τὸν ἔχουν αἰχμαλωτίσει.

Τί, ὅμως, ἐννοεῖ μὲ τὴν φράσιν: «Κάθε ἄνθρωπος εἶναι ψεύστης»; Κανεὶς δὲν λέγει τὴν ἀλήθειαν; **313 A** Πῶς, λοιπόν, ἔχει γραφῆ ὅτι ὁ Ἰὼβ ἦτο «ἄνθρωπος ἀληθινός, δίκαιος, θεοσεβής»;[28] Τί δὲ νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τοὺς προφήτας; Διότι ἐὰν καὶ ἐκεῖνοι ἦσαν ψεῦσται καὶ διεψεύσθησαν ὅσα ἔχουν εἴπει, τότε ἐχάθησαν τὰ πάντα.

26. Γεν. 2, 21.
27. Πράξ. Ἀποστ. 10, 10.
28. Ἰὼβ 1, 1.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν διὰ τὸν Ἀβραὰμ καὶ δι' ὅλους τοὺς δικαίους;

Βλέπεις πόσον κακὸν εἶναι νὰ δεχώμεθα ἁπλῶς τὴν λέξιν καὶ νὰ μὴ ἐρευνῶμεν τὴν βαθυτέραν ἔννοιάν της; Τί, λοιπόν, σημαίνει ἡ φράσις: «κάθε ἄνθρωπος εἶναι ψεύστης»; —Σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ λέγει ἀλλοῦ: «ὁ ἄνθρωπος ὁμοιάζει μὲ τὴν ματαιότητα».[29] Αὐτὸ εἶπε καὶ ἄλλος προφήτης: «Κάθε σάρκα εἶναι χόρτον καὶ κάθε δόξα ἀνθρώπου εἶναι ὅπως τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου»,[30] δηλαδὴ εἶναι πολὺ μηδαμινὸν πρᾶγμα ποὺ ἐκτρέπεται καὶ ὁμοιάζει μὲ σκιάν, μὲ ὄνειρον ἢ μὲ κάποιαν εἰκόνα.

B Διὰ νὰ μάθης δὲ ὅτι δὲν λέγω αὐτὰ συμπεραίνων ἐπιπολαίως, ἄλλος ἑρμηνευτὴς εἶπεν «πλάνη» καὶ ἄλλος «πλανᾶται», ἄλλος δὲ «χάνεται». Πολὺ δὲ διαφέρει αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι τὸ νὰ ψεύδεται κανεὶς εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς κακίας τῆς ψυχῆς, ἐνῷ τὸ νὰ χάνεται, νὰ φθείρεται καὶ νὰ ἐκτρέπεται κανεὶς εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μηδαμινότητος, ποὺ ὑπάρχει ἐκ φύσεως. Τὸ ἴδιον, βεβαίως, ἐννοεῖ ὅταν λέγῃ: «ἐγὼ εἶμαι χῶμα καὶ στάκτη»[31] καὶ πάλιν ὅταν λέγῃ: «τί ὑπερηφανεύεται ἡ γῆ καὶ ἡ στάκτη;»[32] ἢ ὅταν λέγῃ ὁ ἴδιος ψαλμῳδός: «τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὥστε νὰ ἐνθυμῆσαι αὐτόν;».[33] Παντοῦ φανερώνει τὴν πτωχείαν καὶ τὴν μηδαμινότητα τῆς φύσεως.

C Καὶ διὰ τὰ σπαρτὰ βεβαίως λέγομεν, ὅτι τὰ «σπαρτὰ μᾶς ἠπάτησαν», δηλαδὴ δὲν μᾶς ἀπέφεραν τίποτε ἀντάξιον πρὸς τὰς ἐλπίδας μας. «Καὶ τὸ ἔτος μᾶς ἠπάτησεν», λέγομεν, τὸ ἴδιον βεβαίως ἐννοοῦντες. Ὁ ἄνθρωπος, πράγματι, εἶναι μηδαμινὸν καὶ ἀσήμαντον πρᾶγμα. Μάλιστα δὲ κατὰ τὴν συμφορὰν τέτοια ἐσυνηθίσαμεν νὰ σκεπτώμεθα καὶ νὰ ἀναλογιζώμεθα τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεώς μας.

Διὰ τοῦτο, βεβαίως, καὶ αὐτός, ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς μελαγχολίαν καὶ εἶδεν τὴν φύσιν νὰ δοκιμάζεται καθὼς καὶ τὴν πτωχείαν καὶ τὴν μηδαμινότητα αὐτῆς νὰ ἀποδεικνύεται ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα, λέγει: «κάθε ἄνθρωπος εἶναι ψεύστης», δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τίποτε. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ἔλεγεν: «Πράγματι, ὁ ἄνθρωπος διαβαίνει ἀπὸ τὴν ζωὴν ὅπως εἰς τὴν φαντασίαν».[34]

29. Ψαλμ. 143, 4.
30. Ἠσ. 40, 6.
31. Γεν. 18, 27.
32. Σοφ. Σειρ. 10, 9.
33. Ψαλμ. 8, 5.

D «Τί νὰ ἀνταποδώσω εἰς τὸν Κύριον δι' ὅλας τὰς εὐεργεσίας του πρὸς ἐμέ»; Παρατήρησε πῶς φανερώνει ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ εὐεργεσία, ὄχι μόνον ἀπὸ ὅσα ἔχουν γίνει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχουν γίνει εἰς ἕνα τέτοιον ἀσήμαντον, δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπον. Ἔτσι διηγεῖται τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ψαλμὸν μὲ ἄλλα λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰς ἰδίας σκέψεις. Ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγεν εἰς ἐκεῖνον τὸν ψαλμόν: «τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ ἐνθυμῆσαι αὐτὸν ἢ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ προνοῇς περὶ αὐτοῦ»,[35] ἔτσι λέγει καὶ ἐδῶ.

Εἰς ἐκεῖνον τὸν ψαλμὸν δεικνύει τὰ διπλᾶ ἀποτελέσματα τῆς εὐεργεσίας, διότι καὶ ἐκ φύσεως εἶναι μεγάλα καὶ εἰς μηδαμινὸν προσφέρονται. Τοῦτο, βεβαίως, εἶναι αὔξησις τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς χάριτος. **E** Αὐτό, λοιπόν, θέλων καὶ ἐδῶ νὰ παρουσιάσῃ, λέγει: «τί νὰ ἀνταποδώσω εἰς τὸν Κύριον;». Μὲ αὐτὸ φανερώνει, ὅτι τὸν ἄνθρωπον, ποὺ εἶναι ψεύτικος, μηδαμινὸς καὶ ἀσήμαντος, τὸν ἔκαμε ἄξιον τέτοιας δωρεᾶς.

«Δι' ὅλα ὅσα μὲ εὐηργέτησεν». Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις εὐγνώμονος πνεύματος, τὸ νὰ περιφέρεται καὶ νὰ ζητῇ νὰ ἀνταποδώσῃ κάτι εἰς τὸν εὐεργέτην δι' ἐκεῖνα ποὺ εὐηργετήθη καὶ νὰ πιστεύῃ ὅτι, ἂν καὶ τὰ ἐπλήρωσεν ὅλα, δὲν ἔδωσε τίποτε τὸ ἀξιόλογον.

314 **A** Αὐτό, βεβαίως, ὑποδηλώσας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνταποδώσεως, ὑπόσχεται ὅτι προχωρῶν θὰ πληρώσῃ. Διπλῆν, λοιπόν, φανερώνει τὴν εὐχαριστίαν καὶ μὲ τὸ νὰ δώσῃ ἐκεῖνα ποὺ δύναται καὶ μὲ τὸ νὰ πιστεύῃ ὅτι, ἂν καὶ ἔδωσεν αὐτά, τίποτε τὸ ἀξιόλογον δὲν ἔχει προσφέρει.

Τί, λοιπόν, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ πρόκειται νὰ προσφέρῃ; Ἄκουσε τί λέγει ὁ ἴδιος: «θὰ λάβω τὸ ποτήριον τῆς σωτηρίας καὶ θὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

Ὅσοι μέν, λοιπόν, ἐννοοῦν αὐτὸν τὸν στίχον ἀλληγορικῶς, τὸν συνδέουν μὲ τὴν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων. Ἡμεῖς, ὅμως, ἀκολουθοῦντες ἕως τώρα τὴν ἱστορίαν, νομίζομεν, ὅτι ἐδῶ ἐννοεῖ τὰς εὐχάς, τὰς θυσίας καὶ τοὺς εὐχαριστηρίους ὕμνους. Διότι, βεβαίως, τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ὑπῆρχον διάφοροι θυσίαι. **B** Ὑπῆρχεν, λόγου χά-

34. Ψαλμ. 86, 7.
35. Ψαλμ. 8, 5.

ριν, ἡ θυσία δοξολογίας διὰ τὰς ἁμαρτίας ὑπῆρχον αἱ θυσίαι τῆς προσφορᾶς ζώων διὰ τὴν σωτηρίαν ὑπῆρχον αἱ εἰρηνικαὶ θυσίαι καὶ πλῆθος ἄλλων.

Αὐτὸ ποὺ ἐννοεῖ ἐδῶ εἶναι τὸ ἑξῆς: δὲν ἔχω κάτι ἀξιόλογον νὰ διαθέσω· αὐτὸ ποὺ ἔχω τὸ διαθέτω. Δηλαδὴ θὰ προσφέρω εἰς τὸν Θεὸν θυσίαν εὐχαριστήριον καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτὸν θὰ ἐνθυμηθῶ.

«Τὰς προσευχάς μου θὰ ἀποδώσω εἰς τὸν Κύριον ἔμπροσθεν ὅλου τοῦ λαοῦ του». Ἐδῶ τὰς ἐπαγγελίας καὶ τὰς ὑποσχέσεις τὰς ὀνομάζει εὐχάς. Διότι ὅταν εὑρίσκετο εἰς τὰς συμφορὰς αὐτὰς κατέφευγεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐθεώρει τὸν ἑαυτόν του ὀφειλέτην. Ὑπέσχετο δὲ τότε ὅτι, ἐὰν ἀποφύγῃ τὰς συμφοράς, θὰ προσφέρῃ αὐτὰς τὰς θυσίας. **C** Ἀφοῦ, λοιπόν, διελύθη ἡ συμφορά, «θὰ ἀποδώσω τὰς εὐχάς μου εἰς τὸν Κύριον ἔμπροσθεν ὅλου τοῦ λαοῦ του».

«Πολύτιμος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου εἶναι ὁ θάνατος τῶν ἁγίων του». Ἄλλος λέγει: «ἔντιμος». Ποία εἶναι ἡ ἀκολουθία αὐτή; τί ἔχει σύμφωνον μὲ τὰ προηγούμενα; Ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἐξετάσῃ μὲ ἀκρίβειαν θὰ εὕρῃ μεγάλην συμφωνίαν.

Ἐπειδή, λοιπόν, εἶπε «τί θὰ ἀνταποδώσω εἰς τὸν Κύριον δι' ὅλας τὰς εὐεργεσίας του πρὸς ἐμὲ»[36] ἀποδείξας τὰς εὐεργεσίας του, τώρα λέγει ὅτι ὄχι μόνον ἡ ζωή, ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος τῶν ἁγίων εἶναι πολυπόθητος ἀπὸ τὸν Θεόν. Αὐτὸς δὲ ὁ θάνατος ἐπέρχεται ὄχι ἁπλῶς κατὰ φυσικὸν νόμον, ἀλλὰ εἰς πολλὰς περιπτώσεις καὶ συμφώνως πρὸς τὴν κρίσιν του.

D Δὲν ἀκούεις τί λέγει ὁ Παῦλος; «τὸ νὰ παραμείνω ὅμως εἰς τὸ σῶμα εἶναι ἀναγκαιότερον διὰ σᾶς. Εἶμαι βέβαιος δι' αὐτὸ καὶ γνωρίζω ὅτι θὰ μείνω καὶ θὰ εἶμαι μεταξὺ ὅλων σας».[37] Διατί ἀπορεῖς, ἐὰν ὁ θάνατος γίνεται χωρὶς τὸν φυσικὸν νόμον, ὅπως ἡ γέννησις μερικῶν, καθὼς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Σαμουήλ; Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν ὀνομάζει αὐτοὺς τέκνα τῆς σαρκός, ἀλλὰ τέκνα τῆς ὑποσχέσεως. Ἔτσι καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲν ἀπέθανεν φυσικῶς, ἀλλ' ὅταν διέταξεν ὁ Θεός· οὔτε ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ἀλλ' ὅταν αὐτὸς τὸ ἐπέτρεψεν.

Ἂν καὶ ὁ θάνατός του ἔγινεν ἀμοιβὴ τῆς πόρνης, ἐν τούτοις ἔγινε πολύτιμος. **E** Τὸ ἀξιοθαύμαστον βεβαίως

36. Ψαλμ. 116, 3.
37. Φιλ. 1, 24 - 25.

ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ ἑξῆς· ὅτι ἂν καὶ ἀπέθανεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ θάνατός του ἦτο τιμητικός. Διότι ἀπέθανεν χάριν τῆς ἀληθείας καὶ ἦτο τόσον τιμητικὸς ὁ θάνατός του, ἐπειδὴ καὶ ὁ φονεύσας αὐτὸν τὸν εἶχε φοβηθῆ. Ὅτι, βεβαίως, εἶχεν φοβηθῆ αὐτόν, ἄκουσε τί λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς διὰ τὸν Ἡρῴδην: «ἔλεγεν ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν καὶ διὰ τοῦτο αἱ θαυματουργικαὶ δυνάμεις ἐνεργοῦν δι' αὐτοῦ».[38] Παρατήρησε πῶς ἦτο πολύτιμος καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἄβελ. «Ἄβελ, ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου; **315 A** Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει πρὸς ἐμέ».[39]

Παρατήρησε σχετικῶς καὶ μὲ τὸν Λάζαρον, πῶς μετὰ τὸν θάνατόν του προηγοῦντο οἱ ἄγγελοι. Παρατήρησε καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, οἱ ὁποῖοι τρέχουν ὅλοι μαζὶ πρὸς τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων καὶ τὰ πλήθη, ποὺ ἀνάβουν ἀπὸ λαχτάρα. Αὐτό, λοιπόν, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐννοεῖ ἐδῶ· ὅτι γίνεται πολὺς λόγος καὶ ὑπάρχει μεγάλη προθυμία ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὸν θάνατον τῶν ἁγίων. Διότι δὲν ἀποθνήσκουν ἐπιπολαίως καὶ τυχαίως, ἀλλ' ὅταν ἐπιτρέψῃ ὁ Θεὸς κατ' οἰκονομίαν. Διὰ τοῦτο εἶπεν: «ἐνώπιον τοῦ Κυρίου», θέλων νὰ φανερώσῃ αὐτό.

B «Ὦ Κύριε, ἐγὼ εἶμαι δοῦλός σου, ἐγὼ εἶμαι δοῦλός σου καὶ υἱὸς τῆς δούλης σου». Δὲν ἐννοεῖ τὴν συνήθη δουλείαν, ἀλλὰ αὐτὴν ποὺ γίνεται μὲ μεγάλην ψυχικὴν διάθεσιν καὶ ἀγάπην καὶ ὅταν θερμαίνεται πολὺ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν του· αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλη νίκη καὶ λαμπρότερον ἀπὸ κάθε βασιλικὴν κορώναν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς τὴν θέτει ἀντὶ τῆς μεγαλυτέρας καλῆς φήμης λέγων: «ὁ Μωϋσῆς ὁ δοῦλός μου ἔχει ἀποθάνει».[40]

«Καὶ υἱὸς τῆς δούλης σου». Δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τοὺς προγόνους εὑρισκόμεθα εἰς τὴν δουλείαν σου. Αὐτὸ τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ἔχει χρησιμοποιήσει καὶ ὁ Παῦλος ἀντὶ τοῦ μεγαλυτέρου στολισμοῦ διὰ τὸν Τιμόθεον, λέγων: «ἐνθυμοῦμαι τὴν εἰλικρινῆ πίστιν σου, ἡ ὁποία κατῴκησεν πρῶτα εἰς τὴν μάμμην σου Λωΐδα καὶ εἰς τὴν μητέρα σου Εὐνίκην. **C** Εἶμαι δὲ πεπεισμένος ὅτι κατοικεῖ καὶ εἰς σὲ»[41] «καὶ διότι ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλι-

38. Μάρκ. 6, 14.
39. Γεν. 4, 9 - 10.
40. Ἰησ. Ναυῆ 1, 2.
41. Β' Τιμ. 1, 5.

κίας γνωρίζεις τὰ ἱερὰ γράμματα».[42] Καὶ πάλιν λέγει διὰ τὸν ἑαυτόν του: «εἶμαι Ἑβραῖος ἀπὸ Ἑβραίους».[43] Ἐπίσης: «Ἑβραῖοι εἶναι αὐτοί; Καὶ ἐγὼ εἶμαι. Ἰσραηλῖται εἶναι; Καὶ ἐγὼ εἶμαι».[44] Εἶχον βεβαίως αὐτοὶ κάτι περισσότερον ἀπὸ τοὺς προσηλύτους, ἐπειδὴ ἦταν τέτοιοι ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπὸ τοὺς προγόνους τους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμῳδὸς λέγει: «καὶ υἱὸς τῆς δούλης σου». «Ἔσπασες τὰ δεσμά μου». Δὲν εἶπεν «ἔσεισες», ἀλλὰ «ἔσπασες», φανερώνων μὲ αὐτὸ ὅτι ἔχουν γίνει ἄχρηστα. Μὲ τὰ «δεσμὰ» ἐδῶ ἐννοεῖ τὰς θλίψεις, τοὺς πειρασμούς, τοὺς κινδύνους.

Ὑπάρχει, βεβαίως, καὶ καλὸ δέσιμον, μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι καλλίτερον νὰ σφίγγεται ἀκόμη περισσότερον, ὅπως ὅταν λέγῃ: «μὲ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης»[45] D καὶ «ἡ ὁποία εἶναι σύνδεσμος τῆς τελειότητος».[46] Ὑπάρχει καὶ ἀντίθετος ἀπὸ αὐτὸν τὸν σύνδεσμον, ὅπως ὅταν λέγῃ: «ὁ καθεὶς περισφίγγεται ἀπὸ τὰς ἁλυσίδας τῶν ἁμαρτιῶν του».[47] Αὐτὸ ὑποδηλῶν καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν: «αὐτὴ δὲ ποὺ εἶναι θυγάτηρ τοῦ Ἀβραάμ, αὐτὴ ποὺ ἦτο ἔτσι δεμένη ἀπὸ τὸν σατανᾶν, δὲν ἔπρεπε νὰ λυθῇ ἀπὸ τὰ δεσμά;».[48] Ὁ Ἡσαΐας λέγει διὰ τὸν Χριστόν: «σὲ ἔχω δώσει ὡς διαθήκην τῶν ἐθνῶν... καὶ νὰ λέγῃς εἰς τοὺς δεσμίους ἐξέλθετε».[49]

Αὐτά, λοιπόν, τὰ δεσμὰ ἔσπασεν, ὄχι ἁπλῶς ἔλυσεν. Ἐκεῖνο βεβαίως εἶναι περισσότερον ἀπὸ αὐτό. E Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν ἐννοήσει αὐτὰ ἀλληγορικῶς, δὲν θὰ ἔσφαλλεν ὡς πρὸς τὸ ὀρθόν, ὀνομάζων μὲ τὰ δεσμὰ αὐτὰ τῶν ἁμαρτιῶν ὁλόκληρον τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλος δεσμὸς πάρα πολὺ καλός, τὸν ὁποῖον ὅταν ἔφερεν ἐδῶ κι ἐκεῖ ὁ Παῦλος ἔλεγεν: «Παῦλος ὁ δέσμιος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»[50] καὶ πάλιν ὁ ἴδιος: «διὰ τὸ ὁποῖον εἶμαι δεμένος μὲ ἁλυσίδας»[51] «Θὰ προσφέρω εἰς σὲ θυσίαν εὐχαριστήριον». Παρατήρησε πῶς ἄνω καὶ κάτω καὶ παντοῦ ἀναφέρει αὐτὴν τὴν ἀνταπόδοσιν εἰς τὸν Θεόν. 316 A Ἀνωτέρω εἶπε «θὰ λάβω τὸ ποτήριον τῆς σωτηρίας καὶ θὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»[52] ἐδῶ λέγει: «θὰ προσφέρω εἰς σὲ θυσίαν εὐχαριστήριον», δηλαδὴ θὰ εὐχαριστήσω, θὰ ὑμνήσω, «καὶ θὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου». Εἶδες πῶς εἶναι εὐχαριστήριος θυσία; «Θὰ ἀνταποδώσω τὰς εὐχάς μου πρὸς τὸν Κύριον ἐνώπιον ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ του», «εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου, εἰς τὸ μέσον σου Ἱερουσαλήμ».

Αὐτὸ ἔκαμεν ὄχι διὰ νὰ κάμῃ ἐπίδειξιν, οὔτε ἀποβλέπων εἰς τὴν φιλοδοξίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ὁδηγήσῃ ὅλους εἰς τὴν ἰδικήν του προθυμίαν καὶ ἐπειδὴ θέλει νὰ κάμῃ συντρόφους εἰς τὴν εὐχαριστήριον θυσίαν. Αὐτὸ ἀκριβῶς πράττουν ὅλοι οἱ ἅγιοι καλοῦντες νὰ συμμετάσχουν εἰς τὸν ὕμνον ὄχι μόνον οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ φύσις, ὅταν δεχθοῦν κάτι ὠφέλιμον. B Διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον πολυπόθητον εἰς τὸν Θεὸν ὅσον τὸ νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες, ὄχι μόνον κατὰ τὰς εὐτυχεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ πράγματα παρουσιάζωνται ἀντιθέτως.

Αὐτὴ εἶναι κατ' ἐξοχὴν θυσία. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα προσφορά. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκήρυξαν δημοσίως ὁ Ἰώβ, ὁ Παῦλος, ὁ Ἰακώβ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἐπέδειξεν τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ μάλιστα εἰς τὰς δυσκόλους ἐποχάς.

Αὐτό, λοιπόν, ἂς πράττωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ πάντοτε ἂς παραμένωμεν διὰ νὰ εὐχαριστοῦμεν, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθά. C Εἴθε αὐτὰ ὅλοι νὰ ἀπολαύσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

42. Β' Τιμ. 3, 5.
43. Φιλ. 3, 5.
44. Β' Κορ. 11, 22.
45. Ἐφ. 4, 3.
46. Κολ. 3, 14.
47. Παροιμ. 5, 22.
48. Λουκ. 13, 16.
49. Ἠσ. 49, 8-9.
50. Ἐφ. 3, 1.
51. Ἐφ. 6, 20.

52. Ψαλμ. 115, 4.